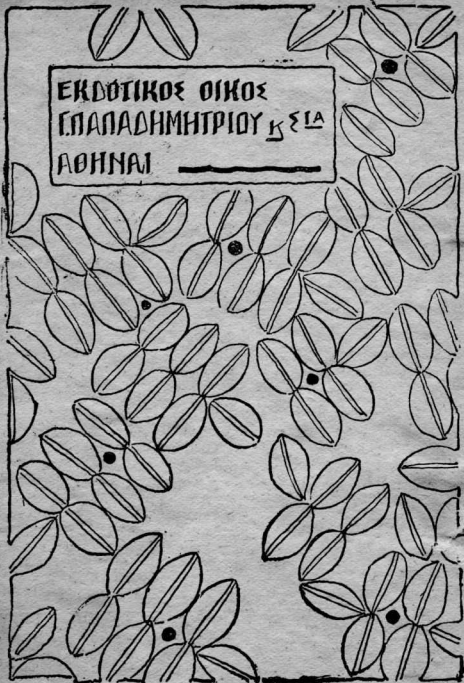

Μ. Β. Αρ. 34

Γ. ΦΛΩΜΠΕΡ

Η ΣΑΛΑΜΠΩ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ & ΣΙΑ
ΑΘΗΝΑΙ

Μ. Β. Αρ. 34

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΕΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΑΡΙΘ. 21

#

613

ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΦΛΟΜΠΕΛ

Η ΣΑΛΑΜΠΩ

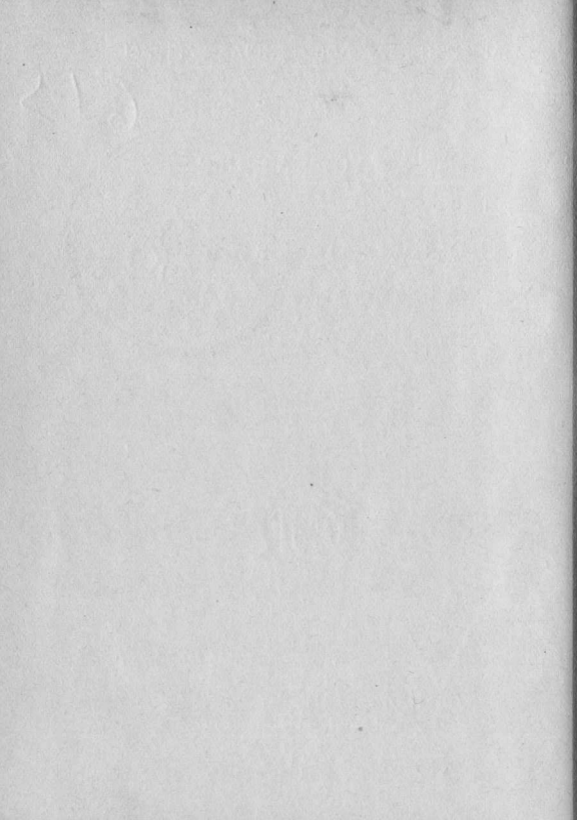

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : Γ. ΒΛΑΣΤΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ & ΣΙΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ - ΔΩΡΟΥ 16 (ΟΜΟΝΟΙΑ)

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Εἶχε σκεφεῖ πῶς οἱ Βάρβαροι θὰ τὸν περιμένανε στὴν Οὐτίχη καὶ πῶς θὰ ξαναερχόντανε ἐναντίον του· καὶ μὴ βρίσκοντας ἀρκετὲς τὶς δύνამες του γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ ἢ γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ, τράβηξε νότια, ἀπὸ τὴ δεξιά ὄχτη τοῦ ποταμοῦ, πρᾶγμα ποὺ εὐτὺς τὸν προφύλαγε ἀπὸ αἰφνιδιασμό.

Ἦθελε κλείοντας στὴν ἀρχὴ τὰ μάτια γιὰ τὴν ἐπανάστασή τους, ἀποσπάσει, ὅλες τὶς φυλὲς ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση τῶν Βαρβάρων· ἔπειτα, ὅταν θ' ἀπομονώντανε καλὰ ἀνάμεσα στὶς ἐπαρχίες, θ'ἄπεφτε πάνω τους καὶ θὰ τοὺς ξολόθρευε.

Σὲ δέκα τέσσερες μέρες, εἰρήνεψε τὸ μέρος ποὺ περιλαβαινότανε ἀνάμεσα στὴ Θουκαβέρη καὶ τὴν Οὐτίχη, μὲ τὶς πόλεις Τιγνικάμπα, Τεσσούρα, Βάκκα, καὶ ἄλλες ἀκόμα πρὸς τὰ δυτικά· τὴ Τζουγκάρ χτισμένη μέσα στὰ βουνά· τὴν Ἀσούρα διάσημη γιὰ τὸν ναὸ της· τὴν Τζεραάνδο πλούσια σὲ κέδρους· ἢ Θαπιτὶς καὶ ἡ Χαγκοῦρ τοῦ στείλανε πρεσβευτές. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κάμπου ἐρχόντανε μὲ τὰ χέρια φορτωμένα τρόφιμα, ἐπικαλοῦντανε τὴν προστασία του, φιλοῦσανε τὰ πόδια του, τὰ πόδια τῶν στρατιωτῶν καὶ παραπονιούντανε γιὰ τοὺς Βαρβάρους. Μερικοὶ ἐρχόντανε νὰ τοῦ προσφέρουνε, μέσα σὲ τσουδάλια, κεφάλια Μισθοφόρων ποὺ τοὺς σκοτώσανε οἱ ἴδιοι, λέγανε, ἀλλὰ πράγματι

τὰ εἶχανε κόψει ἀπὸ πτώματα· γιατί πολλοὶ χαθῆκανε φεύγοντας καὶ τοὺς βρῖσκανε νεκροὺς ἐδῶ κι ἐκεῖ κάτω ἀπ' τὴς ἐληθὲς καὶ στ' ἀμπέλια.

Γιὰ νὰ θαμπώσῃ τὸν λαό, ὁ Ἀμίλκας, τὴν ἄλλη κιόλας μέρα τῆς νίκης, εἶχε στείλῃ στὴν Καρχηδόνα τοὺς δυὸ χιλιάδες αἰχμάλωτους, ποὺ εἶχε πιάσει στὸ πεδίο τῆς μάχης. Φτάξανε σὲ μακρυὲς σειρὲς ἀπὸ ἑκατὸ ἄντρες ἢ κάθε μιά, ὅλοι μὲ τὰ χέρια δεμένα στὴ πλάτη μὲ μπρούντζινο κοντὸ ποὺ τοὺς ἔπιανε ἀπὸ τὸ σῆρόκο καὶ οἱ πληγωμένοι, ματώνοντας, τρέχανε ἐπίσης· καθαλλάρηδες πίσω τους τοὺς σπρώχνανε μὲ καμτσικιές. Εἶτανε ξετρελλαμὸς χαρᾶς! Ἐπαναλαβαίνανε ὅτι σκοτωθῆκανε ἕξη χιλιάδες Βάρβαροι· οἱ ἄλλοι, δὲν θὰ βαστούσανε καὶ ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει· ἀγκαλιαζόντανε στοὺς δρόμους καὶ τρίψανε μὲ βούτυρο καὶ κινάμωμο τὸ πρόσωπο τῶν Πατακῶν Θεῶν γιὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουνε.

Μὲ τὰ μεγάλα μάτια τους, τὴ χοντρή κοιλιὰ τους καὶ μὲ τὰ δυὸ τους χέρια σηκωμένα ὡς στοὺς ὤμους, φαινόντανε πὼς ζούσανε κάτω ἀπὸ τὸ πιὸ φρέσκο βάψιμό τους καὶ συμμετέχανε στὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ· οἱ Πλούσιοι ἀφίνανε τὴς πόρτες τους ἀνοιχτές· ἡ πόλη βροντοῦσε ἀπ' τὸ βούϊγμα τῶν ταμπούρλων· οἱ ναοὶ κάθε νύχτα εἶτανε φωτισμένοι, καὶ οἱ δοῦλες τῆς Θεᾶς ποὺ κατεβῆκανε ἀπ' τὴ Μάλκα στήσανε στὴς γωνιὲς τῶν σταυροδρομιῶν παράγκες ἀπὸ μουριά, ὅπου ἔξεπορνευόντανε· ψηφίσανε χωράφια γιὰ τοὺς νικητὲς, θυσίες γιὰ τὸν Μελκάρθ, τριακόσια χρυσὰ στεφάνια γιὰ τὸν Σουφφέτη, καὶ οἱ ὀπαδοὶ του προτείνανε νὰ τοῦ ἀπονεύμουνε προνόμιο καὶ νέες τιμές.

Ὁ Ἀμίλκας εἶχε παρακαλέσει τοὺς Γέροντες νὰ κάνουνε προτάσεις στὸν Αὐταρίτη γιὰ ν' ἀνταλλάξει μ' ὄλους τοὺς Βάρβαρους, στὴν ἀνάγκη, τὸν γέρο Γίσκωνα μὲ τοὺς ἄλλους Καρχηδόνιους ποὺ εἶτανε κρατημένοι αἰχμάλωτοι σ' αὐτόν. Οἱ Λιβύοι καὶ οἱ Νομάδες, ποὺ ἀποτελοῦσανε τὸν στρατὸ τοῦ Αὐταρίτη, μόλις γνωρίζανε τοὺς Βάρβαρους αὐτούς, ἀνθρώπους ἰταλικῆς καὶ ἐλληνικῆς φυλῆς· καὶ ἀφοῦ ἡ Δημοκρατία τοὺς πρόσφερεν τόσους Βάρβαρους ἀπέναντι τόσων λίγων Καρχηδονίων, αὐτὸ εἶχε νὰ πεῖ πῶς οἱ πρῶτοι δὲν εἶχανε καμμιά ἀξία καὶ οἱ ἄλλοι εἶχανε πολὺ μεγάλη. Φοβούτανε κάποια παγίδα. Ὁ Αὐταρίτης ἀρνῆθηκε.

Τότες οἱ Γέροντες διατάξανε τὴ θανατικὴ ἐκτέλεση τῶν αἰχμαλώτων, ἂν καὶ ὁ Σουφέτης τοὺς ἔγραψε νὰ μὴ τοὺς σκοτώσουνε. Σχεδίαζε νὰ κατατάξει τοὺς καλλίτερουσ στὰ στρατεύματά του καὶ ἔτσι νὰ προκαλέσει λιποταξίες. Ἀλλὰ τὸ μῖσος παράσυρε κάθε ἐπιφύλαξη.

Οἱ δυὸ χιλιάδες Βάρβαροι δεθήκανε στὴ Μαππάλη, στὶς στήλες τῶν τάφων καὶ οἱ ἔμποροι, μαρμιτόνια μαγεύρων, κεντητὲς καὶ γυναῖκες ἀκόμα, οἱ χήρες τῶν νεκρῶν μὲ τὰ παιδιὰ τους, ὅσοι θέλανε, ἤρθανε νὰ τοὺς σκοτώσουνε μὲ θέλη. Τοὺς σημαδεύανε ἀργά, γιὰ νὰ παρατείνουνε καλλίτερα τὸ μαρτύριό τους· χαμηλώνανε τὸ ὄπλο τους, ἔπειτα τὸ ξανασηκῶνανε πάλε· καὶ ὁ κόσμος σπρωχνότανε οὐρλιάζοντας. Παράλυτοι κουβαλιούντανε μὲ φορεῖα· πολλοί, ἀπὸ προφύλαξη, φέρνανε τὸ φαγί τους καὶ μένανε ἐκεῖ ὡς τὸ βράδυ· ἄλλοι περνούσανε καὶ τὴ νύχτα τους ἐκεῖ· εἶχανε στήσει σκηνές

καί πίνανε· πολλοί κερδίσανε μεγάλα ποσά νοικιάζοντας τόξα.

Ἐπειτα ἀφήσανε ὀρθὰ ὄλα αὐτὰ τὰ σταυρωμένα πτώματα, πού φαινόντανε πάνω στους τάφους σάν κόκκινοι ἀνδριάντες καί ὁ ἐνθουσιασμός μεταδόθηκε καί στους ἀνθρώπους τῆς Μάλκας, πού καταγόντανε ἀπὸ αὐτόχθονες οἰκογένειες καί συνήθως εἶτανε ἀδιάφοροι γιὰ τὰ πράματα τῆς πατρίδας. Ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τίς διασκεδάσεις πού τοὺς χάριζε, ἐνδιαφερόντανε τόρα γιὰ τὴν τύχη τῆς, νοιώθανε πὼς εἶτανε φοίνηκες, καί οἱ Γέροντες τὸ θεωρήσανε ἐπιτηδειότητα πὼς ἐνώσανε ἔτσι σὲ μιὰ ἐκδίκηση ὄλο τὸ λαό.

Δὲν ἔλειψε οὔτε ἡ ἐπιδοκιμασία τῶν Θεῶν· γιὰτι ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη κοράκια ριχτήκανε· πετούσανε στριφογυρίζοντας στὸν ἀέρα μὲ μεγάλα βραχνὰ κρά καί σχηματίζανε πελώριο σύννεφο πού κυλιότανε ἐξακολουθητικά γύρω του. Φαινότανε αὐτὸ ἀπὸ τὴ Κλυπαία, ἀπὸ τὸ Ραδὲς καί ἀπὸ τὸ Ἑρμαίο ἀκρωτήριο. Κάποτες σκορποῦσαν ξαφνικά, ἀπλώνοντας στὰ μακρὰ τὰ μαῦρα στριφογυρίσματά του· εἶτανε κάποιος ἀετός πού χυνότανε ἀνάμεσα, ἔπειτα ξανάφευγε· στὶς ταρατσες, στὰ δώματα, στὴν ἄκρη τῶν ὀβελίσκων καί στὸ ἀέτωμα τῶν ναῶν, ὑπάρχανε ἐδῶ κι' ἐκεῖ μεγάλα πουλιὰ πού κρατούσανε στὸ κοκκινισμένο ράμφος τοὺς ἀνθρώπινα κομμάτια.

Ἐξ αἰτίας τῆς βρώμας οἱ Καρχηδόνιοι ἀποφασίσανε νὰ ξελύσουν τὰ πτώματα. Κάψανε μερικά· ρίξανε τὰ ἄλλα στὴ θάλασσα, καί τὰ κύματα σπρωγμένα ἀπὸ τὸ βοριά, τὰ βγάλανε στὴν ἀκρογιαλιά, στὸ βάθος τοῦ κόρφου, μπροστὰ στὸ στρατόπεδο τοῦ Αὐταρίτη.

Ἡ τιμωρία αὐτὴ τρόμαξε τοὺς Βάρβαρους, χωρὶς ἄλλο, γιατί ἀπὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸν Ἑσμοὺν τοὺς εἶδανε νὰ χαλνοῦνε τὶς σκηνές τους, νὰ μαζεύουνε τὰ κοπάδια τους, νὰ φορτώνουνε τὶς ἀποσκευές τους στοὺς γαῖδαρους καὶ τὸ βράδυ τῆς ἴδιας μέρας ὅλος ὁ στρατὸς ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ Στρατὸς τραβώντας διαδοχικὰ ἀπὸ τὸ βουνὸ τῶν Θερωῶν-Νερῶν ὡς στὴν Ἴπποζαρύτη, θὰ ἐμπόδιζε τὸν Σουφφέτη νὰ ζυγώσει στὶς πόλεις τῆς Τύρου, μὲ τὴν πιθανότητα ξαναγυρισμοῦ ἐναντίον τῆς Καρχηδόνας.

Στὸ ἀναμεταξύ, οἱ δυὸ ἄλλοι στρατοὶ θὰ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν προφτάξουν ἀπ' τὸ νότιο μέρος, ὁ Σπένδιος ἀνατολικά, ὁ Μάτο δυτικά, ὥστε νὰ ἐνωθοῦνε καὶ οἱ τρεῖς γιὰ νὰ βρεθοῦν μπροστά του ἄξαφνα καὶ νὰ τὸν περισφίξουν. Ἐπειτα τοὺς ἦρθε ἐνίσχυση ποὺ δὲν τὴν ἐλπίζανε· ξαναφάνηκε ὁ Ναρχάβας, καὶ μὲ τριακόσιες καμήλες φορτωμένες ἄσφαλτο, εἴκοσι πέντε ἐλέφαντες καὶ ἕξ χιλιάδες καθαλλάρους.

Ὁ Σουφφέτης, γιὰ ν' ἀδυνατίσει τοὺς Μισθοφόρους, ἐθεώρησε φρόνιμο νὰ τὸν ἀπασχολήσει μακριὰ στὸ βασιλείο του. Ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, συνεννοήθηκε μὲ τὸν Μισγάβα ληστὴ τῆς Γετουλίας ποὺ ἤθελε νὰ κάνει δικό του μεγάλο κράτος. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ φοινικικοῦ χρήματος, ὁ τυχοδιώχτης ἐπαναστάτησε τὶς νομηδικές Ἐπιχράτειες τάζοντάς τους νὰ τοὺς δώσει τὴν ἐλευθερίαν τους· ὁμοίως ὁ Ναρχάβας, ποὺ τὸν εἰδοποίησε ὁ γυιὸς τῆς βίβας του, ὤρμησε στὴν Κύρτη,

φαρμάκωσε τούς νικητές με τὸ νερὸ τῶν δεξαμενῶν, ἔκοψε καμπόσα κεφάλια, τὰ ξανάσιαξε ὄλα καὶ ἐρχότανε ἐναντίο τοῦ Σουρφέτη πιδ λυσοισαμένος ἀπὸ τούς Βάρβαρους.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν τεσσάρων στρατῶν συνεννοηθήκανε γιὰ τὶς προετοιμασίες τοῦ πολέμου. Θὰ βαστοῦσε πολὺ, ἔπρεπε νὰ τὰ προβλέψουε ὄλα.

Στὴν ἀρχὴ συμφωνήσανε νὰ ζητήσουε τὴν βοήθεια τῶν Ρωμαίων, καὶ προσφέρανε τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ στὸν Σπένδιο· ἐπειδὴ εἶτανε αὐτόμολος δὲν τόλμησε νὰ τὴν ἀναλάβει. Δώδεκα ἄντρες τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν ἐπιβιδαστήκανε στὴν Αὐνάδα σὲ βάρκα τῶν Νουμηδῶν. Κατόπι οἱ ἀρχηγοὶ ἀπαιτήσανε ἀπ' ὄλους τούς Βάρβαρους νὰ ὀρκισθοῦνε πὼς θὰ ὑπακούουε τυφλά. Κάθε μέρα οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπιθεωροῦσανε τὰ ροῦχα, τὰ παπούτσια· ἀπαγορέψανε ἀκόμα καὶ στοὺς φρουροὺς νὰ χρησιμοποιοῦνε ἀσπίδα γιὰτὶ πολλὲς φορὲς τὶς στηρίζανε στὴν λόγχη τους καὶ κοιμόντανε ὀρθοί· ὅσοι κουβαλοῦσανε μαζὶ τους κάποια ἀποσκευὴ ἀναγκαστήκανε νὰ τὴν ξεκάνουε· ὄλα κατὰ τὸ συνήθειο τῶν Ρωμαίων, ἔπρεπε νὰ τὰ βαστοῦνε στὴν πλάτη τους. Γιὰ προφύλαξη ἀπὸ τούς ἐλέφαντες, ὁ Μάτο σχημάτισε σῶμα ἀπὸ καθαλλαρέους κατάφραχτους, πὺ δὲν ἄνθρωπος καὶ τὸ ἄλογο ἐξαφανιζόντανε κάτω ἀπὸ δέρμα ἵπποπόταμου γεμάτο καρφιά· καὶ γιὰ νὰ προστατεύσουε τὴν πεταλωσιὰ τῶν ἀλόγων τούς φτιάξανε σανδάλια ἀπὸ πλεχτὸ σπαρτοσχοῖνι.

Ἀπαγορεύτηκε νὰ λεηλατοῦνε τὰ χωριά, νὰ δυναστεύουε τούς κάτοικους πὺ δὲν εἶτανε ἀπὸ φοινικικὴ ράτσα. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ χώρα ἐξαντλιοῦντανε, ὁ Μάτο

πρόσταξε νὰ μοιράζουνε τρῶφιμα μόνο στοὺς στρατιῶτες σὲ κάθε κεφάλι, χωρὶς ν' ἀνησυχῆσει γιὰ τὶς γυναῖκες. Στὴν ἀρχὴ οἱ στρατιῶτες τὰ μοιραζόντανε μ' αὐτές. Ἀπὸ λείψη τροφῆς πολλοὶ ἀδυνατούσανε.

Αὐτὸ ἔδινε ἀφορμὴ σ' ἀτέλειωτοὺς καυγάδες, θρυσιές, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐλκύανε τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλων μὲ τὸ δόλωμα ἢ τὴν ὑπόσχεση τοῦ μεριδίου τους. Ὁ Μάτο πρόσταξε νὰ τὶς διώξουνε ὅλες ἀλύπητα. Καταφύγανε στὸ στρατόπεδο τοῦ Αὐταρίτη· ἀλλὰ οἱ Γαλάτιδες καὶ οἱ Λύθυσοι μὲ τὶς θρυσιές τους, τὶς ἀναγκάσανε νὰ φύγουνε.

Τέλος πήγανε κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Καρχηδόνας νὰ παρακαλέσουνε τὴν προστασία τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης, γιὰτὶ ὑπῆρχε στὴν Βύρσα ἕνας ναὸς καὶ ἱερεῖς ἀφιερωμένοι στὶς θεᾶς αὐτές γιὰ νὰ ἐξιλεωθοῦνε οἱ φρικαλεότητες ποὺ εἶχανε γίνει ἄλλοτες στὴν πολιορκία τῶν Συρακουσῶν. Οἱ Συσσίτες μὲ τὴν πρόφαση ὅτι εἶχανε δικαιώματα πάνω στὰ ἀδέσποτα πράγματα, ζητήσανε τὶς πιὸ νέες γιὰ νὰ τὶς πουλήσουνε· καὶ νέοι Καρχηδόνοι παντρεφτήκανε Λακεδαιμόνιες ποὺ εἶτανε ξανθιές.

Μερικὲς ἐπιμένανε ν' ἀκολουθοῦνε τὰ στρατεύματα. Τρέχανε στὰ πλευρὰ τῶν στρατευμάτων, πλάϊ στοὺς ἀξιωματικούς. Φωνάζανε τοὺς ἄντρες τους, τοὺς τραβοῦσανε ἀπὸ τὸν μανδύα, χτυποῦσανε τὸ στήθος τους καταριώμενες καὶ τεντώνανε στὴν ἄκρη τῶν χειρῶν τους τὰ μικρὰ τους παιδιὰ ποὺ κλαίανε. Τὸ θέαμα αὐτὸ χαλάρωνε τοὺς Βάρβαρους· οἱ γυναῖκες εἶτανε μπόδιο, κίνδυνος. Πολλὲς φορὲς τὶς διώξανε· ξαναρχόντανε· ὁ Μάτο πρόσταξε τοὺς Καβαλλάρους τοῦ Ναρχάδα νὰ

τις λογχίσουνε· και ἐπειδὴ οἱ Βαλεάριοι τοῦ φωνάζανε πὼς εἶχανε ἀνάγκη ἀπὸ γυναῖκες.

— «Ἐγὼ ! δὲν ἔχω !» ἀπάντησε.

Τώρα, τὸν πλημμυροῦσε τὸ πνεῦμα τοῦ Μολώχ. Μὲ ὄλη τὴν ἐξέγερση τῆς συνείδησής του, ἔκανε πράματα φοβερά, γιὰτὶ νόμιζε πὼς ὑπάκουε στὴν φωνὴ κάποιου θεοῦ· ὅταν δὲν μποροῦσε νὰ τὰ καταστρέψει, ὁ Μάτο ἔρριχνε πέτρες στὰ χωράφια γιὰ νὰ τὰ κάνει ἄκαρπα.

Μὲ ἐπανεπιλημμένες παραγκολές, ἐπίεξε τὸν Αὐταρίτη και τὸν Σπένδιο νὰ βαστοῦνε. Ἄλλὰ οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Σουφφέτη εἴτανε ἀκατανόητες. Στρατοπέδεψε διαδοχικὰ στὴν Ἐϊδού, στὴν Μονσάρ, στὸ Τεχέντ· ἀνιχνευτὲς νομίσανε πὼς τὸν εἶδανε στὰ περὶχωρα τοῦ Ἰσιῖλ, κοντὰ στὰ σύνορα τοῦ Ναρχάβα και μάθανε πὼς εἶχε περάσει τὸν ποταμὸ πάνω ἀπὸ τὸ Τεμπούρβα σὰν νὰ ἤθελε νὰ γυρίσει στὴν Καρχηδόνα. Μόλις βρισκότανε σ' ἓνα μέρος, μεταφερότανε σ' ἄλλο. Οἱ δρόμοι ποὺ ἔπερνε μένανε πάντα ἄγνωστοι· χωρὶς νὰ δώσει μάχη, ὁ Σουφφέτης διατηροῦσε τὰ πλεονεκτήματά του· ἐνῶ τὸν καταδιώκανε οἱ Βάρβαροι, φαινότανε πὼς τοὺς διεύθυνε.

Οἱ πορείες και ἀντιπορείες αὐτὲς κουράζανε ἀκόμα πιὸ πολὺ τοὺς Καρχηδόνιους· και ἐπειδὴ οἱ δυνάμεις τοῦ Ἀμίλκα δὲν ξαναεώνανε, μέρα τῆ μέρα λιγοστεύανε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ κάμπου τοῦ φέρνανε τώρα, τροφίμα μὲ περισσότερη ὀκνάδα. Παντοῦ ἀπαντοῦσε δισταγμὸ, μῖσος ἄφωνο· και μὲ ὄλα τὰ παρακάλια του στὸ Μεγάλο Συμβούλιο, καμμιά βοήθεια δὲν ἐρχότανε ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα.

Λέγανε και τὸ πιστεύανε ἴσως πὼς δὲν εἶχε ἀνάγκη

ἀπὸ βοήθεια· εἶταν ἡ πονηράδα ἢ ἀνώφελα παρά-
 πονα· καὶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἄνωνα γιὰ νὰ τὸνε βλά-
 φουνε ἐξογκῶνανε τὴν σπουδαϊότητα τῆς νίκης του.
 Τὰ στρατεύματα ποὺ διεύθυνε τὰ θυσιάζανε· δὲν θὰ
 τοῦ προμηθεύανε ὅμως ἔτσι ἐξακολουθητικὰ κάθε φορά
 ποὺ θὰ γύρευε· ὁ πόλεμος εἶτανε ἄρκετὰ βαρὺς!
 εἶχε κοστίσει πάρα πολλά, καὶ ἀπὸ περιφάνεια, οἱ πα-
 τρῖκιοι τοῦ κόμματός του τὸν ὑποστηρίζανε χλιαρά.

Τότες, ἅμα ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὴ Δημοκρατία, ὁ
 Ἀμίλκας μάζεψε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὶς φυλὲς ὅτι τοῦ
 χρειαζότανε γιὰ τὸν πόλεμο· σιτηρὰ, λάδι, ξύλα, ζῶα
 καὶ ἀνθρώπους. Ἄλλὰ οἱ κάτοικοι δὲν ἀργήσανε νὰ
 φύγουνε. Τὰ χωριὰ ποὺ περνοῦσανε εἶτανε ἀδειανά,
 ψάχνανε τὶς καλύδες χωρὶς νὰ θροῦνε μέσα τίποτα· σὲ
 λίγο τρομαχτικὴ μοναξιὰ περικύκλωσε τὸν φοινικικὸ
 στρατό.

Οἱ Καρχηδόνιοι, λυσσιασμένοι, ἀρχίσανε νὰ λεηλα-
 τοῦνε τὶς ἐπαρχίες· ρίχνανε χῶματα στὶς στέρνες, καί-
 ανε τὰ σπίτια. Οἱ σπιθες, ποὺ τὶς ἔπερνε ὁ ἀέρας,
 σκορπιζόντανε μακρὰ καὶ στὰ βουνὰ ὀλόκληρα δάση
 καιόντανε· τριγυρίζανε τὰ βουνὰ μὲ στεφάνι ἀπὸ φω-
 τιές· γιὰ νὰ περάσει κανεὶς στὸ ἄλλο μέρος, εἶτανε
 ἀναγκασμένος νὰ περιμένει. Ἐπειτα ξαναρχίζανε τὴ
 πεζοπορία τους, μέσα στὸν ἥλιο, πάνω σὲ ζεστὲς
 στάχτες.

Κάποτε βλέπανε, στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, νὰ λάμ-
 πει μέσα σὲ κάποια θάτο κάτι σὰν μάτια ἀγριόγατας.
 Εἶτανε Βάρδαρος κηθησμένος στὶς φτέρνες καὶ ποὺ
 εἶχε πασαλειφτεῖ μὲ σκόνη γιὰ νὰ συγχέεται μὲ τὸ
 χρῶμα τῶν φύλλων· ἢ ὅταν περνοῦσανε κοντὰ ἀπὸ

κάποια χαράδρα, εκείνοι πού εΐτανε στὰ χείλια της ἀκούανε ἔξαφνα πέτρες νὰ κυλοῦνε· καὶ σηκώνοντας τὰ μάτια, βλέπανε στὸ χῶρισμα τῆς κλεισούρας κάποιον ἄνθρωπο ξιπόλυτο νὰ πηδάει.

Ὡς τόσο ἡ Οὐτίκη καὶ ἡ Ἴπποζαρύτη εΐτανε λεύτερες, ἀφοῦ οἱ Μισθοφόροι δὲν τὶς πολιορκούσανε πιά· ὁ Ἀμίλκας τὶς συνέστησε νὰ τὸν βοηθήσουνε. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν τολμούσανε νὰ ριψοκινδυνεύσουνε, τοῦ ἀπαντήσανε μὲ λόγια ἀόριστα, κομπλιμέντα, δικαιολογίες.

Ξανατράβηξε ἀπότομα κατὰ τὸν βορρά, ἀποφασισμένος νὰ κυριέψει μιὰ πόλη τῆς Τύρου, καὶ ἂν ἔπρεπε ἀκόμα νὰ τὴν πολιορκήσει. Τοῦ χρειάζότανε ἕνας τόπος στὴν ἀκτὴ, γιὰ νὰ πάρει ἀπὸ τὴ Κυρήνη τρόφιμα ἢ στρατιῶτες, καὶ εἶχε στὸ μάτι τὸ λιμάνι τῆς Οὐτίκης ἐπειδὴ εΐτανε τὸ πιὸ κοντινὸ στὴν Καρχηδόνα.

Ὁ Σουφφέτης ξεκίνησε λοιπὸν ἀπ' τὴ Ζουΐτιν κ' ἔστριψε ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Ἴπποζαρύτης μὲ περίσκεψη. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀναγκάστηκε νὰ παρατάξει τὰ συντάγματα του σὲ φάλαγγες γιὰ ν' ἀνεβεῖ τὸ βουνὸ πού χωρίζει τὶς δυὸ κοιλάδες. Στὸ ἡλιοβασίλεμμα κατεβαίνανε τὴν κορφή του πού εΐτανε βαθουλωμένη σὲ σχῆμα χωνιοῦ, ὅταν εἶδανε μπροστά τους, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, μπρούτζινες λύκαινες πού φαινόντανε πῶς τρέχανε στὸ χορτάρι.

Ἐξαφνα παρουσιάστηκανε μεγάλα λοφία καὶ μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν φλάουτων τρομερὸ τραγοῦδι βρόντηξε. Εἶτανε ὁ στρατὸς τοῦ Σπένδιου· γιὰτὶ Καμπανίτες καὶ Ἕλληνες ἀπ' τὴν ἀποστροφή τους πρὸς τὴν Καρχηδόνα εἶχανε πάρει τὰ ἐμβλήματα τῆς Ρώμης. Τὴν

ἴδια στιγμή, στ' ἀριστερά, φανήκανε μακρυὲς λόγχες, ἀσπίδες μὲ δέρμα λεοπάρδαλης, θώρακες ἀπὸ λῆνο, ὦμοι γυμνοί· εἶτανε οἱ Ἰθῆρες τοῦ Μάτο, οἱ Λυσιτανοί, οἱ Βαλεάριοι, οἱ Γετουλοί· ἀκούστηκε τὸ χρεμέτισμα τῶν ἀλόγων τοῦ Ναρχάδα· σκορπιστήκανε γύρο στὸ λόφο· ἔπειτα ὁ ἄμορφος ὄγκος ποὺ διεύθυνε ὁ Αὐταρῖτης, οἱ Γαλάτες, οἱ Λιθύοι, οἱ Νομάδες· καὶ ἀναγνωρίζανε ἀνάμεσά τους τοὺς Βρωμο-φαγάδες μὲ τὰ κόκκαλα φαριοῦ ποὺ φορούσανε στὰ μαλλιά τους.

Ἔτσι οἱ Βάρβαροι, συνδυάζοντας μὲ ἀκρίβεια τὴν πορεία, εἶχανε ἐνωθεῖ. Ἀλλά, ξαφνιασμένοι καὶ οἱ ἴδιοι, σταθήκανε λίγες στιγμὲς ἀκίνητοι ζητῶντας πληροφορίες ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλο.

Ὁ Σουφφέτης εἶχε παρατάξει τοὺς ἄντρες του σὲ στρογγυλὴ μάζα ὥστε νὰ παρουσιάζουνε παντοῦ τὴν ἴδια ἀντοχή. Οἱ ψηλὲς μυτερὲς ἀσπίδες μπηγμένες στὴν χλόη ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, περιτριγυρίζανε τὸ πεζικό. Οἱ Κλινάμβανοι στεκόντανε ἀπ' ὄξω, καὶ πιὸ μακρῶς, ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἐλέφαντες. Οἱ Μισθοφόροι εἶτανε σκοτωμένοι ἀπὸ κούραση· εἶτανε προτιμώτερο νὰ περιμένουνε νὰ ξημερώσει καὶ θέβαιοι γιὰ τὴν νίκη τους, οἱ Βάρβαροι, ὅλη τὴ νύχτα, τὸ ρίζανε στὸ φαγί.

Εἶχανε ἀνάψει μεγάλες λαμπερὲς φωτιὲς ποὺ θαμπώνοντάς τους, ἀφίνανε στὰ σκοτεινὰ τὸν φοινικικὸ στρατὸ ποὺ εἶτανε ἀπὸ κάτω τους· ὁ Ἀμίλκας ἔβαλε καὶ σκάψανε γύρω στὸ στρατόπεδο ὅπως οἱ Ρωμαῖοι, λάκκο δεκαπέντε βημάτων φάρδος, καὶ δέκα πέντε ὀργυρὲς βάθος· μὲ τὸ χῶμα ὑψώσανε στὸ ἐσωτερικὸ μιὰ ἔπαλξη ποὺ πάνω της χώσανε αἰχμηροὺς λοστοὺς ποὺ συμπλεκόντανε καὶ στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου, οἱ Μισθοφό-

ροι μείνανε κατάπληκτοι βλέποντας όλους τους Καρ-
 ηδόνιους έτσι χαρακωμένους σά μέσα σέ κάστρο.

Ἐναγνωρίζανε ἀνάμεσα στίς σκηνές τὸν Ἀμίλκα, πὸ
 περπατοῦσε δίνοντας διαταγές. Τὰ κορμί του τόσφιγγε
 σκοῦρος θώρακας χωρισμένος σὲ μικρὰ λέπια· κι ἀκο-
 λουθούμενος ἀπ' τὸ ἄλογό του, πότε πότε σταματοῦσε
 γιὰ νὰ δείξει κάτι μὲ τὸ τεντωμένο δεξὶ του χέρι.

Τότες πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θυμηθήκανε τέτοιες μέρες,
 ὅταν, στὸν κρότο τῶν σαλπίγγων, περνοῦσε μπροστά
 τους ἀργά, καὶ τὰ βλέμματά του τοὺς δυναμώνανε σὰν
 ποτήρια κρασί. Τοὺς ἔπιασε κάποια συγκίνηση. Ἐκεῖ-
 νοι, ἀπ' ἐναντίας, πὸ δὲν γνωρίζανε τὸν Ἀμίλκα, ἀπὸ
 τὴ χαρὰ τους παῦ τὸν κρατοῦσανε, ξετρελλαινόντανε.

Ἐν τούτοις ἂν ἔκαναν ἐπίθεση ὅλοι σύγκαιρα, θὰ πεί-
 ραζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐπειδὴ τὸ διάστημα εἶτανε πολὺ
 στενὸ. Οἱ Νουμηδοὶ μπορούσανε νὰ ὀρμήσουνε ἀνάμεσα·
 ἀλλὰ οἱ Κλινάμβανοι πὸ προστατευόντανε ἀπὸ θώρα-
 κες θὰ τοὺς συντρίθανε· ἔπειτα πῶς νὰ περάσουνε τοὺς
 πασσαλοφράχτες; Ὅσο γιὰ τοὺς ἐλέφαντες, δὲν εἶτανε
 ἀρκετὰ γυμνασμένοι.

— «Εἶστε ὅλοι ἀναντροὶ!» φώναξε ὁ Μάτο. Καί, μὲ
 τοὺς καλλίτερους ὤρμησε ἐναντίον στὸ ὀχύρωμα. Βροχὴ
 ἀπὸ πέτρες τοὺς ἀπόκρουσε· γιὰτὶ ὁ Σουφρέτης εἶχε
 μαζέψει ἀπ' τὸ γεφύρι τοὺς καταπέλτες πὸ τοὺς εἶ-
 χανε ἐγκαταλείψει.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ γύρισε ἀπότομα τὰ ἄστατα μυαλὰ
 τῶν Βάρβαρων. Ἡ ὑπερβολικὴ τους ἀντρεία ἐξαφανί-
 στηκε· θέλανε νὰ νικήσουνε, ἀλλὰ ριψοκινδυνεύοντας
 ὅσο τὸ δυνατὸ λιγώτερο. Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σπέν-
 διου, ἔπρεπε νὰ κρατήσουνε μὲ προσοχὴ τὴ θέση πού

εἶχανε καὶ νὰ πεθάνουνε στὴν πείνα τὸν φοινικικὸ στρατό. Ὅμως οἱ Καρχηδόνιοι ἀρχίσανε ν' ἀνοίγουνε πηγάδια, καὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ποὺ περικυκλώνανε τὸ λόφο, ἀνακαλύψανε νερό.

Ἀπὸ τὴ κορφὴ τῶν ὀχυρωμάτων τους ρίχνανε βέλη, χῶμα, κοπριά, χαλίκια ποὺ ἀρπάζανε ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἐνῶ οἱ ἔξῃ καταπέλτες στριφογυρνοῦσανε ἀδιάκοπα στὸ μᾶκρος τῆς ταράτσας.

Ἀλλὰ οἱ βρῦσες θὰ στερεῦανε μόνες τους τὰ τρόφιμα θὰ ἐξαντλιοῦντανε, οἱ καταπέλτες θὰ χαλνούσανε· οἱ Μισθοφόροι, ποὺ εἶτανε δέκα φορές περισσότεροι, στὸ τέλος θὰ θριαμβεύανε. Ὁ Σουφφέτης ἐπινόησε διαπραγματεύσεις γιὰ νὰ κερδίσει καιρὸ, καὶ ἕνα πρωτὶ οἱ Βάρβαροι ἠῦρνανε στὶς γραμμὲς τους ἕνα δέρμα πρόβατου γεμάτο γραψίματα. Ὁ Ἀμίλικας δικαιολογότανε γιὰ τὴ νίκη του· οἱ Γέροντες τὸν εἶχανε βιάσει νὰ κάνει πόλεμο, καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξει πῶς κρατοῦσε τὸν λόγο του, τοὺς πρόσφερε τὴν λεηλάτηση τῆς Οὐτίκης ἢ τῆς Ἴπποζαρύτης, ὅπως θέλανε· στὸ τέλος δήλωνε πῶς δὲν τοὺς φοβότανε γιατί εἶχε μὲ τὸ μέρος του προδότες καὶ πῶς χάρη σ' αὐτούς, θὰ νικούσε εὐκολα καὶ ἔλους τοὺς ἄλλους.

Οἱ Βάρβαροι ταραχτήκανε· ἡ πρόταση αὐτὴ εὐκολῆς λείας τοὺς ἔκανε νὰ ὀνειροπολοῦνε· λόγιαζαν μὲ φόβο ἐνδεχόμενη προδοσία, μὴ ὑποπτεύοντας παγίδα στὴν κομπορρημοσύνη τοῦ Σουφφέτη, καὶ ἀρχίσανε νὰ κυττάζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ δυσπιστία. Προσέχανε τὰ λόγια, τὰ διαδήματα· τὴν νύχτα ξυπνοῦσανε τρομαγμένοι. Πολλοὶ ἀφίνανε τοὺς συντρόφους τους. Ὁ καθένας διάλεγε τὸ στρατό του ὅπως τοὺς κάπνιζε καὶ

οι Γαλάτες με τον Αύταρίτη πήγανε και ένωθήκανε με τους άντρες των "Αλπεων που καταλαβαίνανε τη γλώσσα τους.

Οι τρεις αρχηγοί μαζεβόντανε κάθε βράδυ στην σκηνή του Μάτο, και καθόντας γύρω σε μιὰ ασπίδα, μετατόπιζαν κατά μπρός και κατά πίσω προσεκτικά μικρά ξυλένια ειδώλια έπινοημένα από τον Πύρρο για αναπαράσταση των έλιγμων. 'Ο Σπένδιος απόδειχνε τι μέσα διάθετε ο 'Αμίλικας παρακαλούσε να μὴ χάσουνε την ευκαρία και όρκιζότανε σ' ελους τους θεούς. 'Ο Μάτο, έρεθισμένος, περπατούσε χειρονομώντας. 'Ο πόλεμος έναντίον στην Καρχηδόνα είτανε προσωπικό του ζήτημα· άγανακτούσε γιατί οι άλλοι άνακατευόντανε χωρίς να στρέγουνε να τον ύπακούουν. 'Ο Αύταρίτης μαντεύοντας τα λόγια του από την όψη του, χειροκροτούσε. 'Ο Ναρχάβας σήκωνε το πηγούνι για να δείξει την περιφρόνησή του· όλα τα μέτρα τα θεωρούσε καταστρεπτικά και δέ χαμογελούσε πιά. "Αναστέναζε τότε τότε, οα νάδιωχνε την λύπη όνειρου άπραγματοποίητου, την άπελπισία έπιχείρησης που την έχασε.

"Ενώ οι Βάρβαροι, άβέβαιοι, συζητούσανε, ο Σουφφέτης αύξανε τ' άμυντικά του έργα. "Εβαλε κι ανοίξανε μέσ' από τα όχυρώματα, δεύτερο λάκκο, σηκώσανε δεύτερο τοίχο, φτιάξανε στις γωνίες ξυλένιους πύργους· και οι σκλάβοι του πηγαίνανε ανάμεσα στις προφυλακές να μπίξουνε τις ποδοπαγίδες μέσα στο χώμα. "Αλλά οι έλέφαντες, που λιγότεφε το μερίδι τους, χτυπιόντανε μέσα στις πέδες τους. Για να κάνει οικονομία στο χορτάρι, πρόσταξε τους Κλινάμβαρους να σκοτώσουνε τους λιγώτερο γερούς από τους έπιθή-

τορες. Μερικοὶ ἀρνηθήκανε· τοὺς πῆρε τὸ κεφάλι. Φάγανε τ' ἄλογα· ἢ ἀνάμνηση τοῦ φρέσκου αὐτοῦ κρέατος τὶς μέρες ποὺ ἀκολουθήσανε, προξενῶσε μεγάλη θλίψη.

Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ἀμφιθέατρο, ὅπου εἶτανε στριμωγμένοι, βλέπανε ὀλόγυρά τους, στὰ ὑψώματα, τὰ τέσσερα στρατόπεδα τῶν Βαρβάρων ποὺ εἶτανε ὄλο κίνηση. Γυναῖκες κυκλοφοροῦσανε μὲ ἄσκιὰ στὸ κεφάλι τους, κατσίκες βελάζοντας περιπλανώντανε κάτω ἀπ' τὰ δεμάτια λόγγες· ἀλλάζανε τὶς φρουρές· τρώγανε γύρω σὲ τριπόδια. Πραγματικὰ οἱ φυλές τοὺς προμηθεύανε ἄφθονα τρόφιμα καὶ οἱ ἴδιοι δὲν ὑποφιαζόντανε πόσο ἢ ἀδράνεια τους τρώμαζε τὸν φοινικικὸ στρατό.

Ἀπὸ τὴ δεύτερη μέρα, οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε παρατηρήσει στὸ στρατόπεδο τῶν Νομάδων στρατὸ ἀπὸ τριακόσιους ἄντρες ξέμακτρα ἔπο τοὺς ἄλλους· εἶτανε οἱ Πλούσιοι, ποὺ τοὺς κρατοῦσανε αἰχμάλωτους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου. Λιθύοι τοὺς βάλανε ὄλους στὰ χεῖλια τοῦ λάκκου καὶ ταμπουρωμένοι ἀπὸ πίσω τους, ρίχνανε ἀκόντια κάνοντας ὀχύρωμα τὰ κορμιά τους. Μόλις μπορούσε ν' ἀναγνωρίσει κανεὶς αὐτοὺς τοὺς κακομοῖρηδες, τόσο ἐξαφανιζόντανε τὸ πρόσωπό τους μέσα στὰ ζωῖφια καὶ τὶς βρωμιές. Τὰ μαλλιά τους ποὺ ἐδῶ καὶ κεῖ τὰ εἶχανε ξεριζώσει ἀφίνανε ἀκάλυφτες τὶς πληγές τοῦ κεφαλιοῦ τους καὶ εἶτανε τόσο λιγνοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι ποὺ μοιάζανε μὲ μούμιες μέσα σὲ τρυπημένα σάβανα. Μερικοὶ, τρέμοντας, κλαίανε σὺν ἡλίθιοι· οἱ ἄλλοι φωνάζανε τοὺς φίλους τους νὰ ρίξουν πάνω στοὺς Βάρβαρους. Εἶτανε ἓνας, ποὺ δὲν σά-

λευε καθόλου, με τὸ μέτωπο σκυμμένο, πού δὲ μιλοῦσε· τὰ μακρὰ ἄσπρα γένεια του πέφτανε ὡς στὰ φορτωμένα ἄλυσίδες χέρια του· καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, νοιώθοντας στὰ τρῖσβαθα τῆς καρδιάς τους, κάτι σὰν τὸ γκρέμισμα τῆς Δημοκρατίας, ἀναγνωρίζανε τὸν Γίσκωνα. "Ἄν καὶ ἡ θέση εἶτανε ἐπικίνδυνη, σπρωχόντανε γιὰ νὰ τὸν δοῦνε. Τοῦ εἶχανε βάλει στὸ κεφάλι μιὰ ἀλλόκοτη τιάρα, ἀπὸ δέρμα ἵπποπόταμου, κολλημένη με χαλίκια. Αὐτὸ τὸ εἶχε φανταστεῖ ὁ Αὐταρίτης μὰ δὲν ἄρεσε στὸ Μάτο.

Ὁ Ἀμίλκας ἐξαγριωμένος πρόσταξε νὰ σηκώσουνε τὶς φραγιές, ἀποφασισμένοι ν' ἀνοίξει δρόμο με κάθε τρόπο· καὶ με μανιασμένη ὀρμή οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεβήκανε ὡς στὰ μισὰ τοῦ λόφου, τριακόσια βήματα. Τέτοιο κύμα Βαρβάρων κατέβηκε πού ἀποκρουστήκανε στὶς γραμμές τους· ἓνας ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τῆς Λεγεῶνος, πού ἔμεινε ὄξω, σκόνταφτε ἀνάμεσα στὶς πέτρες. "Ἐτρεξε ὁ Ζάρξας καὶ ρίχνοντας τὸν κάτω, τοῦ ἔμπηξε ἓνα μαχαῖρι στὸ λαιμό· τὸ τράβηξε, ρίχτηκε στὴν πληγὴ — καὶ με τὸ στόμα κολλημένο πάνω της με μουγκρίσματα χαρᾶς καὶ ἀνατινάγματα πού τὸν τραντάζανε ὡς στὶς φτέρνες, ρουφοῦσε τὸ αἷμα μ' ὅλη τὴ δύναμη τῶν πνευμονιῶν του. "Ἐπειτα ἤσυχα, κάθισε στὸ πτώμα, σήκωσε τὸ πρόσωπό του καὶ ἀναποδογυρίζοντας τὸν λαιμό του γιὰ νὰ ρουφήξει καλύτερα τὸν ἀέρα, ὅπως κάνει τὸ λάφι πού ἤπια σὲ ρεματιά, καὶ με φωνὴ διαπεραστικὴ, ἄρχισε τραγοῦδι τῶν Βαλεάριων, ἀόριστη μελωδία γεμάτη παρατεινόμενες μετατόνισες πού κοβόντανε, ἀλλάζανε, σὰν ἡχῶ ἀντιλαλούμενη ἀπ' τὰ βουνά, φώναζε τοὺς πεθαιμένους

ἀδερφούς του καὶ τοὺς προσκαλοῦσε σέσυμπόσιο, — ἔπειτα ἄφησε νὰ ξαναπέσουνε τὰ χέρια του ἀνάμεσα στὶς γάμπες του, χαμήλωσε ἀργὰ τὸ κεφάλι καὶ ἔκλαψε. Τὸ φοβερὸ αὐτὸ πρᾶμα τρόμαξε τοὺς Βάρβαρους, τοὺς Ἕλληνας πρὸ πάντων.

Οἱ Καρχηδόνιοι, ἀπὸ τῆ στιγμῆ ἐκείνη, δὲν ἐπεχειρήσανε καμμιά ἔξοδο — καὶ δὲν σκεφτόντανε νὰ παραδοθοῦνε, γιατί εἶτανε βέβαιοι πὼς θὰ πεθαίνανε μέσα στὰ μαρτύρια.

Ὡς τόσο τὰ τρόφιμα, μ' ὅλες τὶς φροντίδες τοῦ Ἀμίλκα, λιγοστεύανε τρομερά. Γιὰ κάθε ἄνθρωπο δὲν μένανε πιά παρὰ δέκα κομμέρια σιταριοῦ, τρεῖς χοίρικες κεχριοῦ καὶ δώδεκα μπέτζα ξερῶν καρπῶν. Δὲν εἶχε πιά κρέας, οὔτε λάδι, οὔτε παστά, οὔτε ἕνα σπυρὶ κριθάρι γιὰ τ' ἄλλα· τὰ θωρούσανε νὰ χαμηλώνουνε τὸν λιγνεμένο λαιμὸ τους, νὰ γυρεύουνε μέσα στὸ χῶμα πατημένα κλόνια ἄχερο. Συχνὰ οἱ φρουροὶ ποὺ κρατούσανε καραούλι στὴν ταρατσα, βλέπανε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, κάποιον σκύλον τῶν Βαρβάρων ποὺ ἐρχότανε νὰ περιπλανηθεῖ κάτω ἀπ' τὰ ὀχυρώματα, μέσα στοὺς σωροὺς μαγαρισιῆς· τὸν σκοτώνανε μὲ μιὰ πέτρα, καὶ μὲ τὰ λουριά τῆς ἀσπίδος, κατεδαίνανε ἀπὸ τὶς φραγές, ὕστερα, χωρὶς νὰ ποῦνε τίποτε, τὸν τρώγανε. Κάποτες ἀκούοντανε φοβερὰ γαυγίσματα καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ξαναέδαινε. Στὴν τέταρτη διλοχία τοῦ δωδέκατου συντάγματος, τρεῖς φαλαγγίτες κόνοντας καυγᾶ γιὰ ἕνα ποντικὸ, σκοτωθήκανε μὲ μαχαιριές.

Ὅλοι θυμόντανε μὲ λύπη τὶς οἰκογένειές τους, τὰ σπίτια τους· οἱ φτωχοί, τὶς κυφελωτὲς καλύβες τους, μὲ κοχύλια στὸ κατώφλι τῆς πόρτας, μ' ἕνα δίχτυ κρεμα-

σμένο, και οι πατρίκιοι, τις μεγάλες σάλες τους που πλημμυρούσανε από γαλαζωπό σκοτάδι όταν, στην πιο γλυκειά ώρα της μέρας ξαποσταίνανε, ακούοντας τον άοριστο θόρυβο των δρόμων μαζί με το θρόισμα των φύλλων που σαλεύανε στους κήπους.—και για να σιμόνουν καλλίτερο σ' αυτή τη σκέψη, για να την απολάψουνε πιο πολύ, μισοκλειούσαν τα βλέφαρα· το τίναγμα μιας πληγής τους ξυπνούσε. Κάθε στιγμή και συμπλοκή και ταραχή καινούργια· οι πύργοι καιόντανε, οι Βρωμοφαγάδες πηδούσανε στα όχυρώματα· με μπαλτάδες, τους κόβανε τα χέρια· τρέχανε άλλοι βροχή από σίδερο έπεφτε πάνω στις σκηνές. Φτιάξανε στοές από καλαμωτά βουβρα για να προφυλαχτούνε απ' τα βέλη. Οι Καρχηδόνιοι κλειστήκανε μέσα σ' αυτές· δεν τ' οκουούσανε πιά.

Κάθε μέρα, ο ήλιος που γυρνούσε πάνω στον λόφο, χαμηλώνοντας από τις πρώτες ώρες, κατά το βάθος της κλεισούρας, τους άφινε στη σκιά. Αντίκρυ και από πίσω, οι γκρίζες πλαγές του εδάφους ανυψωνόντανε, σκεπασμένες με χαλίγια που φύτρωνε ανάμεσα κανένα αγριομανίταρο και πάνω απ' τα κεφάλια τους ο ουρανός, εξακολουθητικά καθαρός, άπλωνότανε πιο λείος και πιο κρύος στο μάτι παρά μετάλλινος τρούλλος. Ο Αμίλκας εΐτανε τόσο άγανακτισμένος με την Καρχηδόνα που ένοιωθε την έπιθυμία να ριχτεί μέσα στους Βάρβαρους για να τους οδηγήσει εναντίον της. Τώρα αρχίσανε να γρινιάζουνε οι φορείς, οι τροφοπουλητάδες, οι σκλάβοι, και ούτε ο λαός, ούτε το Μεγάλο Συμβούλιο, κανείς δεν έστελνε ούτε και μιá έλπίδα. Η κατάσταση εΐτανε ανυπόφορη προπάντων στην σκέψη πως θα χειροτέρευε.

Ἄμα ἔμαθε τὴν καταστροφή, ἡ Καρχηδῶν τινάχτηκε ἀπὸ θυμὸ καὶ μῖσος· θὰ μισοῦσε λιγώτερο τὸν Σουφρέτη, ἂν ἄφινε νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Ἄλλὰ γιὰ ν' ἀγοράσουνε ἄλλους Μισθοφόρους, δὲν εἶχανε καιρὸ, δὲν εἶχανε χρήματα. Ὅσο γιὰ νὰ στρατολογήσουνε στρατιῶτες στὴν πόλη, πῶς νὰ τοὺς ἀρματοῦσουνε ; Ὁ Ἀμίλκας εἶχε πάρει ὄλα τ' ἄρματα ! Μὰ καὶ ποιὸς θὰ τοὺς διεύθυνε ; Οἱ καλλίτεροι ἀξιωματικοὶ βρισκόντανε ἐκεῖ κάτω, μ' αὐτόν ! Ὡς τόσο ἀνθρωποὶ ποὺ τοὺς ἔστειλε ὁ Σουφρέτης φτάνανε στοὺς δρόμους, μπίγανε φωνές. Τὸ Μεγάλον Συμβούλιον συγκινήθηκε καὶ συνενοήθηκε νὰ τοὺς ξεπαστρέψει.

Φρόνηση ἀνωφέλευτη ἔλοι κατηγοροῦσανε τὸ Βάρκα πῶς φέρθηκε μαλακά. Ἔπρεπε, ὕστερα ἀπ' τὴ νίκη του, νὰ ξολοθρέψει τοὺς Βαρβάρους. Γιατὶ λεηλάτησε τίς φυλές ; Μολαταῦτα εἶχανε ἐπιβάλει στὸν ἑαυτὸ τους ἀρκετὰ βαρεῖες θυσίες· καὶ οἱ πατριῖοι κλαίανε τὴ συνεισφορά τους ἀπὸ δεκατέσσερα σεκέλ, οἱ Συσσίτες διακόσιες εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ κικάρ· ἔσοι δὲν εἶχανε δώσει τίποτε, θρηνοῦσανε ὅπως οἱ ἄλλοι. Ὁ ὄχλος ζηλοτυποῦσε τοὺς νέους Καρχηδονίους ποὺ τοὺς εἶχε ὑποσχεθεῖ τὸ δικαίωμα τέλειου πολίτου· καὶ τοὺς Λίγηρες ἀκόμα, ποὺ πολεμήσανε τόσο ἀτρόμητα, τοὺς συγγέανε μὲ τοὺς Βάρβαρους, τοὺς καταριώντανε σὰν αὐτούς· ἡ καταγωγή τους σήμαινε ἐγκλημα, συνενοχή. Οἱ ἔμποροι στὸ κατώφλι τοῦ μαγαζιοῦ τους, οἱ μαστόροι ποὺ περνοῦσανε μὲ μολυβένιο χάρακα στὸ χέρι, οἱ πουλητὲς σαλαμούρας ξεπλένοντανε τὰ δοχεῖα τους, οἱ

λουτράρηδες στά θερμαντήρια και οί λιανοπουλητάδες ζεστών ποτών, ἔλοι συζητούσανε τίς ἐπιχειρήσεις τῆς ἐκστρατείας. Χαράζανε μὲ τὸ δάχτυλο σχέδια μάχης πάνω στή σκόνη· και οί μαρμιτόνοι ἀκόμα ξέρανε νὰ διορθώνουνε τὰ λάθη τοῦ Ἀμίλκα.

Εἶτανε, λέγανε οί ἱερεῖς, ἡ τιμωρία τῆς μεγάλης ἀσέβειας του. Δὲν εἶχε κάνει θυσίες· δὲν εἶχε καθαρῖσει τὰ στρατεύματά του· εἶχε ἀρνηθεῖ μάλιστα νὰ πάρει μαζί του οἰωνοσκόπους.—Και τὸ σκάνδαλο τῆς ἱεροσυλίας δυνάμωνε τῆ βιαιότητα τοῦ μίσους ποὺ συγκρατούσανε, τὴν λύσσα τῶν προδομένων ἐλπίδων. Θυμόντανε τίς καταστροφές τίς Σικελίας, ἔλο τὸ βάρος τῆς περιφάνειας του ποὺ βαστούσανε τόσο πολὺν καιρὸ. Οἱ σύλλογοι τῶν ποντιφίκων δὲν τοῦ συγχωρούσανε τὴν κατάσχεση τοῦ θησαυροῦ τους, και ἀπαιτήσανε ἀπ' τὸ Μεγάλο Συμβούλιο νὰ ὑποσχεθεῖ πὼς θὰ τὸν σταυρώσει, σὰν γυρνοῦσε καμμιά φορά.

Οἱ ζέστες τοῦ μήνα Ἐλούλ, ὑπερβολικὲς ἐκεῖνο τὸ χρόνο, εἶτανε ἄλλη συφορά. Ἀπὸ τίς ὄχτες τῆς Λίμνης, βγαίνανε ἀηδιαστικὲς μυρωδιές· γεμίζανε τὸν ἀέρα μὲ τοὺς καπνοὺς τῶν ἀρωμάτων ποὺ στροβιλίζανε στίς γωνιές τῶν δρόμων, ἀκούόντανε ξακολουθητικὰ ν' ἀντηχοῦνε ὕμνοι. Κύματα λαοῦ πλημμυρούσανε τίς σκάλες τῶν ναῶν· ἔλοι οἱ τοῖχοι εἶτανε σκεπασμένοι μὲ μαύρους πέπλους· λαμπάδες καίανε στὸ μέτωπο τῶν Πατακῶν-Θεῶν, και τὸ αἷμα τῶν θυσιαζομένων καμηλῶν, τρέχοντας στὸ μάκρος τῶν κάγγελων, σχημάτιζε πάνω στά скаλοπάτια, καταρράκτες κόκκινους. Πένθιμο παραλήρημα τάραζε τὴν Καρχηδόνα. Μέσα ἀπὸ τὰ πιὸ στενὰ δρομάκια ἀπὸ τίς πιὸ μαῦρες

τρώγλες, βγαίνανε ἀχνὰ πρόσωπα, ἄνθρωποι μὲ κα-
τατομὴ ὀχειᾶς καὶ ποὺ τρίζανε τὰ δόντια. Τὰ διαπε-
ραστικά οὐρλιάσματα τῶν γυναικῶν γεμίζανε τὰ σπί-
τια καὶ περνώντας ἀπ' τὰ καφάσια κάνανε στίς πλα-
τεῖες νὰ στρέψουν κατὰ πίσω τους ἐκείνους ποὺ κου-
θεντιάζανε ὀρθοί. Καμμιά φορὰ νομίζανε πὼς οἱ Βάρ-
βαροι ἐρχόντανε· τοὺς εἶχανε ἰδεῖ πίσω ἀπ' τὸ βουνοῦ
τῶν Θερμῶν-Νερῶν· εἶτανε καταυλισμένοι στὴν Τύνιδα,
καὶ οἱ φωνὲς πολλαπλασιαζόντανε, μεγαλώνανε καὶ
συγγεόντανε σ' ἓνα βουῖσμα. Ἐπειτα, βασίλευε μεγάλη
σιγαλιά, ἄλλοι σκαφαλώνανε στὴν μετώπη τῶν κτι-
ρίων, μὲ τὸ χέρι τους ἀνοιχτὸ στὴν ἄκρη τῶν ματιῶν,
ἐνῶ οἱ ἄλλοι, μπρούμυτα κάτω ἀπ' τὰ ὀχυρώματα, τεν-
τώνανε τ' αὐτιά. Ἄμα περνοῦσε ἡ τρομάρα, ξαναρχί-
ζανε οἱ θυμοί. Ἀλλὰ ἡ πεποίθηση τῆς ἀδυναμίας τους
τοὺς ξαναβύθιζε πάλε στὴν ἴδια λύπη.

Μεγάλωνε κάθε βράδυ, ὅταν ὅλοι, ἀνεδασμένοι στίς
ταράτσες, μπίγανε, γονατίζοντας ἐννεγὰ φορές, μεγάλη
φωνή, γιὰ νὰ χαιρετίσουνε τὸν Ἥλιο. Χαμήλωνε πίσω
ἀπὸ τὴ Λιμνοθάλασσα, ἀργά, ἔπειτα μονομιᾶς ξαφα-
νιζότανε στὰ βουνά, κατὰ τὸ μέρος τῶν Βαρβάρων.

Περιμένανε τὴν τρισάγια γιορτὴ ποὺ πάνω ἀπὸ θυ-
σιαστήριο, ἓνας ἀετὸς πετοῦσε στὸν οὐρανὸ σύμβολο
τῆς ἀνάστασης τοῦ χρόνου, παραγγελία τοῦ λαοῦ στὸν
ὑπέρτατο Βάαλ του, καὶ ποὺ θεωροῦσανε σὰν ἔνωση,
σὰν ἓνα τρόπο νὰ ξανασυνδεθοῦνε μὲ τὴ δύναμη τοῦ
Ἥλιου. Ἐξ ἄλλου, πλημμυρισμένοι ἀπὸ μῖσος τότε,
γυρνοῦσανε μ' ἀφέλεια στὸν ἀνθρωποκτόνο Μολῶχ,
καὶ ὅλοι ἀφίνανε τὴν Τανίτ. Πραγματικά, ἡ Ραβδέτνα
ἐπειδὴ δὲν εἶχε πιά τὸν πέπλο τῆς, εἶτανε σὰν νὰ

είχε στερηθεῖ μέρος τῆς ἀξίας της. Ἄρνιόντανε τὴν εὐεργετικότητα τῶν νερῶν της, εἶχε λιποτακτῆσει ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα· εἶτανε μιὰ αὐτόμολη, ἕνας ἐχτρός. Μερικοί, γιὰ νὰ τὴν προσβάλλουνε, τῆς ρίχνανε πέτρες· ἀλλὰ βρίζοντάς την πολλοὶ τὴν λυπόντανε· τὴν ἀγαπούσανε ἀκόμα, καὶ πιὸ βαθειὰ ἴσως.

Ἄλλα τὰ δυστυχήματα ἐρχόντανε λοιπὸν ἀπὸ τὸ χάσιμο τοῦ ζαῖμφη. Ἡ Σαλαμπὼ πλάγια ἔλαβε μέρος σ' αὐτό· τὴν περιλαμβάνανε στὴν ἴδια μνησικακία· ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ. Ἡ ἀκαθόριστη ἰδέα θυσίας σὲ λίγο κυκλοφόρησε στὸ λαό. Γιὰ νὰ καταπραῖνουνε τοὺς Βααλίμ, ἔπρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ τοὺς προσφέρουνε κάτι ἀνεκτίμητης ἀξίας, μιὰ ὑπαρξή ὁμορφῆ, νέα, παρθενικιά, ἀπὸ παλιὰ οἰκογένεια, ποὺ νὰ κατάγεται ἀπὸ τοὺς Θεούς, ἕνα ἀνθρώπινο ἄστρο. Κάθε μέρα ἀνθρωποὶ ποὺ δὲν τοὺς γνωρίζανε πλημμυρούσανε τοὺς κήπους τῶν Μεγάρων· οἱ σκλάβοι, τρέμοντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους, δὲν τολμούσανε νὰ τοὺς ἀντισταθοῦνε. Ὡς τόσο δὲν περνούσανε τὴ σκάλια τῶν στοῶν. Μένανε κάτω, μὲ τὰ μάτια σηκωμένα πρὸς τὴν τελευταία ταράτσα· περιμένανε τὴ Σαλαμπὼ, καὶ ὥρες πολλὰς φωνάζανε ἐναντίο της, σὰν σκύλλοι· ποὺ οὐρλιάζουνε κατὰ τὸ φεγγάρι.

ΤΟ ΦΙΔΙ

Τὰ βοηθὰ αὐτὰ τοῦ ὄχλου δὲν τρομάζανε τὴν κόρη τοῦ Ἀμίλκα.

Εἶταν ταραγμένη ἀπὸ πιδὸ ψηλὸς ἀνησυχίας· τὸ μεγάλο φίδι τῆς, ὁ Μαῦρος Πύθων, ἔλυωνε· καὶ τὸ φίδι εἶτανε γιὰ τοὺς Καρχηδονίους εἰδωλο ἐθνικὸ καὶ ἀτομικὸ μαζί. Τὸ νομίζανε γυιὸ τῆς λάσπης τῆς γῆς, γιὰτὶ ξεπροβάλλει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πόδια γιὰ νὰ τὴν διατρέξει· τὸ περπάτημά του θύμιζε τὰ κυματίσματα τῶν ποταμῶν, ἢ θερμοκρασία του τὰ ἀρχαῖα γλιτσερά σκοτάδια, τὰ γεμάτα γονιμότητες καὶ ὁ κύκλος ποῦ διαγράφει δαγκάνοντας τὴν οὐρά του τὸ σύνολο τῶν πλανητῶν, τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑσμούν.

Τὸ φίδι τῆς Σαλαμπῶ εἶχε ἤδη ἀρνηθεῖ πολλὰ φορὲς τοὺς τέσσερες ζωντανοὺς σπουργίτες, ποῦ τοῦ φέρνανε στὸ γιομάτο φεγγάρι καὶ σὲ κάθε καινούργιο φεγγάρι. Τὸ ὁμορφο δέρμα του, ποῦ σὲν τὸ στερέωμα εἶχε στίγματα χρυσὰ σὲ μαῦρο φόντο, εἶτανε τότε κίτρινο, πλαδαρό, ζαρωμένο καὶ πολὺ φαρδὺ γιὰ τὸ κορμί του· ἓνα χνουδωτὸ μούχλιασμα ἀπλωνότανε γύρω στὸ κεφάλι του· καὶ στὴν γωνιά τῶν βλεφάρων του, ἔβλεπε κανεῖς μικρὰ κόκκινα σημεῖα ποῦ φαινότανε πὼς σαλεύανε. Πότε πότε ἡ Σαλαμπῶ πλησίαζε στὸ ἀπὸ ἀσημένιες κλωστὲς πανέρι του· τραβοῦσε τὴν πορφυρένια

κουρτίνα, τὰ φύλλα λωτοῦ, τὸ πούπουλο πουλιοῦ· εἶτανε ξακολουθητικὰ στριφτοσυμαζεμένο, πιδ ἀκίνητο ἀπὸ ξεραμένη κληματίδα· καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ πού τὸ κύτταζε, στὸ τέλος ἐνοιωθε μέσα στὴν καρδιά της μιὰ σπειροειδῆ γραμμὴ, σὰν ἄλλο φίδι πού σιγὰ σιγὰ ἀνέβαινε στὸν λαιμό της καὶ τὴν ἐπνιγε.

Εἶτανε ἀπελπισμένη γιατί εἶδε τὸ ζαῖμφη καὶ μολαταῦτα αἰσθανότανε κάποια χαρά, ἐσωτερικὴ περηφάνεια. Κάποιο μυστήριον κρυβότανε στὴ λαμπρότητα τῶν πτυχῶν του· εἶτανε τὸ σύννεφο πού ἔκρυβε τοὺς Θεούς, τὸ μυστικὸ τῆς παγκόσμιας ὑπαρξῆς, κ' ἡ Σαλαμπώ, τρομάζοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, λυπότανε πού δὲν τὸ πῆρε.

Σχεδὸν πάντα καθότανε στὸ βάθος τοῦ διαμερίσματός της, μὲ τὴν ἀριστερὴ γάμπα διπλωμένη κρατώντας τὴν μὲ τὸ χέρι, μισοανοιγμένο τὸ στόμα, χαμηλωμένο τὸ πηγούνι, ἄπλανο τὸ βλέμμα. Θυμότανε μὲ φρίκη τὴ μορφή τοῦ πατέρα της· ἤθελε νὰ φύγει στὰ βουνὰ τῆς Φοινίκης, γιὰ νὰ προσκυνήσει τὸν ναὸ τοῦ Ἀφάκα, ὅπου ἡ Τανίτ κατέβηκε σὲ μορφή ἀστεριοῦ· κάθε λογῆς φαντασίες τὴν ἐλκύανε, τὴν τρομάζανε· ἐξ ἄλλου κάθε μέρα ὄλο καὶ μεγάλωνε ἡ μοναξιὰ γύρω της. Δὲν ἤξερε κανὲν τι γινότανε ὁ Ἀμίλκας.

Τέλος, κουρασμένη ἀπὸ τίς σκέψεις της, σηκωνότανε καὶ σέρνοντας τὰ μικρὰ σανδάλια της πού σὲ κάθε βῆμα ἢ πατούνα της κρατοῦσε πάνω στὶς φτέρνες της, περπατοῦσε ἄσκοπα στὸ μεγάλο σιωπηλὸ δωμάτιο. Οἱ ἀμέθυστοι καὶ τὰ τοπάζια τοῦ ταβανιοῦ κάνανε καὶ τρέμανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ φωτεινὲς κηλίδες καὶ ἡ Σαλαμπώ, ἐνῶ περπατοῦσε γυρνοῦσε λίγο τὸ κεφάλι γιὰ νὰ τίς

ἰδεῖ. Πήγαινε κ' ἔπιανε ἀπ' τὸ λαιμὸ τοῦς κρεμασμένους ἀμφορεῖς· δρόσιζε τὸ στήθος της μὲ φαρδεῖες θεντάγιες, ἢ διασκέδαζε καίοντας κιννάμωμο μέσα σὲ βαθουλὰ μαργαριτόστρακα. Στὸ ἡλιοθασίλεμμα, ἢ Ταανὰχ ἔδωκε τοῦς ῥόμβους ἀπὸ μαῦρο ροῦχο ποῦ κλειοῦσαν τ' ἀνοίγματα τοῦ τοίχου· τότες, τὰ περιστέρια της, ποῦ τὰ τρίθανε μὲ μύσχο ὅπως τὰ περιστέρια τῆς Τανίτ, μονομιᾶς μπαίνανε, καὶ τὰ τριανταφυλλένια πόδια τους γλυστρεύσανε στὶς γυζλένιες πέτρες ἀνάμεσα στὰ σπυριά κριθαριοῦ ποῦ τάρριχνε μὲ μεγάλες φουχιές, σὰ σπορέας σὲ χωράφι. Ὅμως ἔξαφνα ξεσποῦσε σὲ ἀναφυλλητὰ κι ἔμενε ξαπλωμένη στὸ μεγάλο κρεββάτι ποῦ εἶτανε καμωμένο ἀπὸ πετσιὰ βωδιοῦ, χωρὶς νὰ σαλέψει, ἐπαναλαμβάνοντας μιὰ λέξη πάντα τὴν ἴδια, μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά, ὡχρὴ σὰν πεθαμένη, ἀναίσθητη, κρύα:—καὶ μολαταῦτα ἄκουε τὴ φωνὴ τῶν πιθήκων στὶς τοῦφες τῶν φοινίκων, μὲ τὸ ξακολουθητικὸ τρίξιμο τοῦ μεγάλου τροχοῦ, ποῦ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πατώματα, ἔφερνε κύμα καθαροῦ νεροῦ στὴν πορφύρενια βάσκα.

Κάποτε, γιὰ πολλὲς μέρες, ἀρνιότανε νὰ φάει. Ἔβλεπε στ' ὄνειρό της θοὰ ἀστρα ποῦ περνοῦσανε κάτω ἀπ' τὰ πόδια της. Φώναζε τοῦ Σαχαμπαρίμ, καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἐρχότανε, δὲν εἶχε πιά νὰ τοῦ πεῖ τίποτα. Δὲ μπορούσε νὰ ζήσει χωρὶς τὴν ἀνακούφιση τῆς παρούσας του. Ἄλλ' ἀπὸ μέσα της ἐπαναστατοῦσε ἐναντίο τῆς κυριαρχίας αὐτῆς. Ἐνοιωθε γιὰ τὸν ἱερέα ὅλα μαζί, τρομάρα, ζήλεια, μῖσος καὶ κάτι σὰν ἔρωτα, ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἀλλόκοτη ἡδυπάθεια ποῦ εὗρισκε κοντά του.

Ὁ Σαχαμπαρίμ εἶχε ἀναγνωρίσει πάνω της τὴν ἐπίδραση τῆς Ραβδέτνας, ἐπιδέξιός ὄντας νὰ διακρίνει ποιοὶ εἶταν οἱ θεοὶ ποὺ στέλλανε τὶς ἀρρώστιες· καί, γιὰ νὰ γιατρέψει τὴν Σαλαμπῶ, ἔβαλε καὶ ποτίζανε τὸ διαμέρισμά της μὲ ὑγροδιάλυτες ἱεροδοτάνης καὶ ἀδιάντου· αὐτὴ ἔτρωγε κάθε πρωτὶ μανδραγόρα, κοιμότανε μὲ τὸ κεφάλι ἀκουμπησμένο σὲ μαξιλαρόσακο ἀρωμάτων ποὺ τὸ ἀνάμιγμά τους εἶχανε κάνει οἱ ποντίφηκες· ὁ ἱερέας εἶχε χρησιμοποιήσει ἀκόμα τὸ βακρά, ρίζα μὲ χρῶμα φωτιᾶς ποὺ διώχνει μέσ' στὸ βορῆ τὰ κακὰ πνεύματα· τέλος γυρνώντας στὸν πολικὸ ἀστέρα, ψιθύρισε τρεῖς φορές τὸ μυστηριακὸ ὄνομα τῆς Τανίτ· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ Σαλαμπῶ ὑπόφερεν πάντα, οἱ ἀγωνίες του γενήκανε πιὸ βαθεῖες.

Κανένας στὴν Καρχηδόνα δὲν εἶτανε σὰν αὐτὸν σοφός. Στὰ νειάτα του, εἶχε σπουδάσει στὸ σπουδαστήριό τῶν Μογδέβων στὴ Βορσίπη, κοντὰ στὴ Βαβυλώνα· ἔπειτα ἐπισκέφτηκε τὴ Σαμοθράκη, τὴν Πεσσινοῦντα, τὴν Ἐφεσο, τὴ Θεσσαλία, τὴν Ἰουδαία, τοὺς ναοὺς τῶν Ναβαθηγῶν ποὺ εἶνε χωμένοι μέσα στοὺς ἄμμους· καὶ ἀπὸ τοὺς καταρράκτες ὡς στὴ θάλασσα, διάτρεξε μὲ τὰ πόδια τὶς ὄχτες τοῦ Νείλου. Μὲ τὸ πρόσωπο σκεπασμένο μὲ πέπλο καὶ σείοντας πυρσοὺς, εἶχε ρίξει ἓνα μαῦρο πετεινὸ σὲ φωτιὰ σανδαράχης μπροστὰ στὸ στήθος τῆς Σφιγγός, τῆς Μητέρας τοῦ τρόμου· εἶχε κατεβεῖ στὶς σπηλιές τῆς Περσεφόνης· εἶδε νὰ γυρνοῦνε τὶς πενταχόσιες στήλες τοῦ λαβυρίνθου τῆς Λήμνου καὶ νὰ λαμποκοπᾶει τὸ πολύφωτο τοῦ Τάραντος, ποὺ εἶχε στὸν κλώνο του τόσες λάμπες ὅσες μέρες ἔχει ὁ χρόνος· τὴ νύχτα, καμμιά φορά, δεχότανε

Ἐλληγες γιὰ νὰ τοὺς ρωτήσῃ. Ἡ σύνθεσις τοῦ κόσμου δὲν τὸν ἀνησυχοῦσε λιγώτερο ἀπὸ τὴ φύσιν τῶν θεῶν· μὲ τοὺς ἀστροβάλους ποὺ εἶτανε βαλμένοι στὴ στοὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶχε παρατηρήσῃ τις ἡμερῆς καὶ συνοδέφει ὡς στὴν Κυρήνη τοὺς βηματιστὲς τοῦ Εὐεργέτου ποὺ μετροῦνε τὸν οὐρανὸ λογαριάζοντας τὸν ἀριθμὸ τῶν βημάτων τους· —τόσο πολὺ ποὺ τόρα μεγάλωνε στὴ σκέψῃ του ἰδιαίτερη θρησκεία, χωρὶς καθαρὸ τύπο καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, γεμάτη ἱλιγγους καὶ φλογερότητες. Δὲν πίστευε πιά πὼς ἡ γῆ εἶτανε καμωμένη σὰν μῆλο πεύκου· τὴν πίστευε στρογγυλὴ καὶ πεφτούμενη αἰώνια στὸ ἄπειρο, μὲ τόση ὑπερβολικὴ γληγοράδα ὥστε νὰ μὴ εἶναι καταληπτὸ τὸ πέσιμό της.

Ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τοῦ ἡλίου πάνω ἀπ' τὸ φεγγάρι, συμπέρανε πὼς ὁ Βαάλ εἶχε μὲν ὑπεροχή, ποὺ καὶ αὐτοῦ τὸ ἄστρο δὲν εἶνε παρὰ τὸ ἀντιφέγγισμα καὶ τὸ σύμβολό του. Ἐξ ἄλλου, ὅτι ἔβλεπε ἀπ' τὰ πράγματα τῆς γῆς τὸν ἔβιαζε ν' ἀναγνωρίσῃ σὰν ἀνώτερο τὸ ἀρσενικὸ στοιχεῖο, τὸ ξολοθρευτικόν. Ἐπειτα κατηγοροῦσε κρυφὰ τὴ Ραββέτνα γιὰ τὴν ἀτυχία τῆς ζωῆς του. Μήπως γι' αὐτὴν ἄλλοτε ὁ μέγας ποντίφηκας, προχωρώντας μέσα στὸ βοητὸ τῶν κυμβάλων, δὲν τοῦ εἶχε πάρει σὲ μιὰ ποτήρα βραστοῦ νεροῦ τὴ μελλούμενη ἀνδρικότητά του; Καὶ ἀκολουθοῦσε μὲ μελαγχολικὸ μάτι τοὺς ἄντρες ποὺ χανόντανε μὲ τις ἱέρειες στὸ βᾶθος τῶν τερεδίνθων.

Περνοῦσε τις μέρες τοῦ ἐπιθεωρῶντας τὰ θυμιατά, τὰ χρυσὰ βάζα, τις λαβίδες, τὰ φτιαρίδια γιὰ τις στάχτες τοῦ θωμοῦ, καὶ ἄλλους τοὺς μανδύες τῶν ἀγαλμάτων ὡς καὶ τὴν μπρούντζινη βελόνη χρησιμεύουσα γιὰ

νά σγουραίνουν τὰ μαλλιά, κάποιας παλιᾶς Τανίτ, στὸ τρίτο βωμίδιο, κοντὰ στὸ σμαραγδένιο κλῆμα. Στὶς ἴδιες ὥρες, σήκωνε τὰ μεγάλα ταπέτα ἀπὸ τὶς ἴδιες πόρτες ποὺ ξαναπέφτανε· στεκόταν μὲ μπράτσα ἀνοιχτά στὴν ἴδια στάση· προσευχότανε γονατισμένος στὶς ἴδιες πλάκες, ἐνῶ ὀλόγυρά του ἕνας κόσμος ἱερέων κυκλοφοροῦσε, ξιπόλυτοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους διάδρομους μὲ τὸ αἰώνιο σκιδόφωτο.

Ὅμως στὴν ἀχμηρότητα τῆς ζωῆς του, ἡ Σαλαμπῶ εἶτανε σὰν λουλουδι στὴ σκισματιὰ ἐνὸς τάφου. Μολαταῦτα τῆς εἶτανε σκληρὸς καὶ δὲν τῆς φειδωλευότανε τὶς νηστείες οὔτε τὰ πικρὰ λόγια. Ἡ θέση του κατάσταινε ἀναμεταξύ τους σὰν τὴν ἰσότητα κοινοῦ φίλου καὶ θύμωνε λιγότερα μὲ τὴν κόρη ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὴν ἀπολάψει παρὰ μὲ τὸ ὅτι εὑρίσκε τόσο ὠραία καὶ προπάντων τόσο ἀγνή. Συχνὰ ἐβλεπε καλὰ πῶς ἡ Σαλαμπῶ κουραζότανε ἀκολουθώντας τὴ σκέψη του. Τότες γύριζε σπίτι του πιὸ λυπημένος. "Ἐνοιωθε τὸν ἑαυτο του πιὸ ἐγκαταλειμμένο, πιὸ μόνο, πιὸ ἀδειανό.

Καμμιά φορὰ λόγια ἀλλόκοτα τοῦ φεύγανε, καὶ ποὺ περνούσανε μπροστὰ ἀπὸ τὴ Σαλαμπῶ σὰν μεγάλες ἀστραπὲς ποὺ φωτίζανε βάραθρα. Αὐτὸ γινότανε τὴ νύχτα, στὴν ταρατσα, ὅταν, μονάχοι οἱ δύο τους, κυττάζανε τὰ ἄστρα, καὶ ἡ Καρχηδόνα ἀπλωνότανε κάτω στὰ πόδια τους, μὲ τὸν κόρφο καὶ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα ποὺ ἀόριστα χανόντανε μέσα στὸ χρῶμα τῶν σκοταδιῶν.

Τῆς ἐξηγοῦσε τὴ θεωρία τῶν ψυχῶν ποὺ κατεβαίνουσε στὴ γῆ, ἀκολουθώντας τὸν ἴδιο μὲ τὸν ἥλιο δρόμο ἀπ' τὰ σημεῖα τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου. Μὲ τὸ τεινό-

μενο μπράτσο του, ἔδειχνε στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Κριοῦ, τὴν πόρτα τῆς ἀνθρώπινης γενεᾶς, καὶ στὸν Αἰγόκερω, τὴν πόρτα τοῦ γυρισμοῦ πρὸς στοὺς θεοὺς· καὶ ἡ Σαλαμπῶ προσπαθοῦσε νὰ τίς ἴδει, γιατί ἔπερνε τίς ἀντίληψες αὐτὲς γιὰ πραγματικότητες· παραδεχότανε γιὰ ἀληθινὰ καθ' ἑαυτὰ τους τὰ ἀπλὰ σύμβολα καὶ ἀκόμα ὡς καὶ κάποιους τρόπους λόγου, διάκριση τούτη ποῦ οὔτε γιὰ τὸν ἱερέα εἶτανε πολὺ ξάστερη.

— « Οἱ ψυχὲς τῶν πεθαμένων » ἔλεγε, « λυώνουνε στὸ φεγγάρι σὰν τὰ πτώματα στὸ χῶμα. Τὰ δάκρυα τους ἀποτελοῦνε τὴν ὑγρασία του· εἶνε διαμονὴ ζοφερή, γεμάτη βόρβορο, ρειπιώματα καὶ θύελλες. »

Ρώτησε κείνη τί θὰ γίνεῖ αὐτὴ ἐκεῖ.

— « Πρῶτα, θὰ μαραθεῖς, ἀνάλαφρη σὰν ἀτμὸς ποῦ σαλεύει πάνω στὰ κύματα· καὶ ὕστερα ἀπὸ πιὸ μεγάλες δοκιμασίες καὶ ἀγωνίες, θὰ πᾶς στὴν ἐστία τοῦ φωτός, στὴν πηγὴ τοῦ Πνεύματος! »

Ὡς τόσο δὲν μιλοῦσε γιὰ τὴ Ραβέτνα. Ἡ Σαλαμπῶ νόμιζε πὼς τόκανε ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴ νικημένη θεά της καὶ κρᾶζοντας τὴν μὲ κοινὸ ὄνομα ποῦ σήμαινε τὸ φεγγάρι, ξεχυνότανε σὲ εὐλογίες γιὰ τὸ γονιμοποιὸ καὶ γλυκὸ ἄστρο. Στὸ τέλος, ὁ Σαχαμπαρίμ φώναξε.

— « Ὁχι! ὄχι! Παίρνει ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅλη τὴ γονιμότητά της. Δὲν τὴ βλέπεις νὰ περιπλανιέται ὀλόγυρά του σὰν ἐρωτημένη γυναίκα ποῦ τρέχει κατόπι ἀπὸ ἕνα ἄντρα σὲ χωράφι». Καὶ ἀδιάκοπα ὕμνουσε τὴν ἀρετὴ τοῦ φωτός.

Ἐντὶ νὰ δαμάσει τίς μυστικόπαθες ἐπιθυμίες της, ἐξ ἐναντίας τίς προκαλοῦσε, καὶ μάλιστα φαινότανε πὼς ἐνοιωθε χαρὰ γὰ τὴν ἀπελπίζει μὲ τίς ἀποκαλύψεις

ἀδυσώπητης διδασκαλίας. Ἡ Σαλαμπώ, μ^ο ὄλους τοὺς πόνους τοῦ ἔρωτά της, ριχνότανε πάνω σ' αὐτὰ μὲ παραφορά.

Μὰ ὅσο περισσότερο ὁ Σαχαμπαρίμ ἔνοιωθε πῶς ἀμφέβαλε γιὰ τὴν Τανίτ τόσο περισσότερο ἤθελε νὰ τὴν πιστέψει. Στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του κάποια τύψεις τὸν σταματοῦσε. Τοῦ χρειαζότανε μιὰ ἀπόδειξη, μιὰ ἐκδήλωση τῶν θεῶν, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν πετύχει, ὁ ἱερέας φαντάστηκε ἐπιχείρηση ποῦ μπορούσε νὰ σώσει καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστη του μαζί.

Ἐκ τῶν τότε ἄρχισε, μπροστὰ στὴ Σαλαμπώ, νὰ θρηναίει γιὰ τὴν ἱεροσυλία, καὶ τὰ δυστυχήματα ποῦ προκύπταν ἀπ' αὐτὴ ὡς μὲ τίς χώρες τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειτα, ἔξαφνα, τῆς ἀνάγγειλε τὸν κίνδυνο τοῦ Σουφφέτη, ποῦ εἶχαν ριχτεῖ πάνω του τρεῖς στρατοί, διοικούμενοι ἀπὸ τὸ Μάτο· γιὰ τὸ Μάτο, γιὰ τοὺς Καρχηδόνιους, εἶτανε, ἐξ αἰτίας τοῦ πέπλου, σὰν ὁ βασιλιάς τῶν Βαρβάρων· καὶ πρόσθεσε πῶς ἡ σωτηρία τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ πατέρα της ἐξαρτώταν ἀπ' αὐτὴ μονάχα.

— «Ἐκ τῶν τότε ἄρχισε, μπροστὰ στὴ Σαλαμπώ, νὰ θρηναίει γιὰ τὴν ἱεροσυλία, καὶ τὰ δυστυχήματα ποῦ προκύπταν ἀπ' αὐτὴ ὡς μὲ τίς χώρες τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειτα, ἔξαφνα, τῆς ἀνάγγειλε τὸν κίνδυνο τοῦ Σουφφέτη, ποῦ εἶχαν ριχτεῖ πάνω του τρεῖς στρατοί, διοικούμενοι ἀπὸ τὸ Μάτο· γιὰ τὸ Μάτο, γιὰ τοὺς Καρχηδόνιους, εἶτανε, ἐξ αἰτίας τοῦ πέπλου, σὰν ὁ βασιλιάς τῶν Βαρβάρων· καὶ πρόσθεσε πῶς ἡ σωτηρία τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ πατέρα της ἐξαρτώταν ἀπ' αὐτὴ μονάχα.»

— «Ἐκ τῶν τότε ἄρχισε, μπροστὰ στὴ Σαλαμπώ, νὰ θρηναίει γιὰ τὴν ἱεροσυλία, καὶ τὰ δυστυχήματα ποῦ προκύπταν ἀπ' αὐτὴ ὡς μὲ τίς χώρες τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειτα, ἔξαφνα, τῆς ἀνάγγειλε τὸν κίνδυνο τοῦ Σουφφέτη, ποῦ εἶχαν ριχτεῖ πάνω του τρεῖς στρατοί, διοικούμενοι ἀπὸ τὸ Μάτο· γιὰ τὸ Μάτο, γιὰ τοὺς Καρχηδόνιους, εἶτανε, ἐξ αἰτίας τοῦ πέπλου, σὰν ὁ βασιλιάς τῶν Βαρβάρων· καὶ πρόσθεσε πῶς ἡ σωτηρία τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ πατέρα της ἐξαρτώταν ἀπ' αὐτὴ μονάχα.»

— «Ποτὲς δὲν θὰ παραδεχτεῖς!»

Τὸν ἰκέτευε. Τέλος ὁ Σαχαμπαρίμ τῆς εἶπε.

— «Πρέπει νὰ πᾶς στοὺς Βάρβαρους νὰ ξαναπάρεις τὸ Ζαῖμφη.»

Σωριάστηκε στὸ ἀπὸ ἔθεγο σκαμνάκι, καὶ στεκότανε μὲ τὰ μπράτσα ἀπλωμένα ἀνάμεσα στὰ γόνατά της, μὲ ἀνατρίχιασμα ὄλων τῶν μελῶν της, καὶ σὰν θῦμα κάτω ἀπ' τὸ ὄμο ὅταν περιμένει τὸ χτύπημα τοῦ ρο-

πάλου. Τὰ μὴνίγγια τῆς βουῖζανε, ἔβλεπε νὰ στριφο-
γυρίζουνε κύκλοι φωτεινοὶ κι ἀπὸ τὴν κατάπληξή τῆς,
δὲν καταλάβαινε πιά παρὰ ἓνα πρᾶμα, πὼς βέβαια σὲ
λίγο θὰ πέθαινε.

Ὅμως ἂν ἡ Ραββέτνα θριάμβευε, ἂν τὸ Ζαῖμφη
ἐπιστρεφότανε καὶ ἡ Καρχηδόνα λυτρωνότανε, τί
ἀξίζει ἡ ζωὴ μιᾶς γυναίκας! σκεφτότανε ὁ Σαχαμπα-
ρίμ. Ἐξ ἄλλου, θὰ πετύχαινε ἴσως τὸν πέπλο καὶ ἡ
ἴδια δὲν θὰ χανότανε.

Ἔκανε τρεῖς μέρες νὰ γυρίσει· τὸ βράδυ τῆς τέταρ-
τῆς μέρας ἡ Σαλαμπῶ ἔστειλε νὰ τὸν φωνάξει.

Γιὰ νὰ φλογίσει καλύτερα τὴν καρδιά τῆς, τῆς ἔφερ-
νε ὅλες τίς βρυσιὲς ποὺ οὐρλιάζανε κατὰ τοῦ Ἀμίλκα
μέσα στὸ Συμβούλιο· τῆς ἔλεγε πὼς αὐτὴ ἔφταιξε, πὼς
ἔπρεπε νὰ διορθώσει τὸ ἔγκλημά τῆς, καὶ πὼς ἡ Ραβ-
βέτνα πρόσταζε τὴ θυσία αὐτῆ.

Συχνὰ μεγάλο βουητὸ περνῶντας τὴ Μαππάλη
ἔφτανε στὰ Μέγαρα. Ὁ Σαχαμπαρίμ καὶ ἡ Σαλαμπῶ
θγαίνανε διαστικὰ· καὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ σκάλα τῶν
γαλερῶν, κυττάζανε.

Εἶτανε ἄνθρωποι στὴν πλατεῖα τοῦ Ἀμίλκα ποὺ φω-
νάζανε γιὰ νὰ τοὺς δώσουν ὄπλα. Οἱ Γέροντες δὲν θέ-
λανε νὰ τοὺς τὰ προμηθεύσουνε, λογιάζοντας τὴν προ-
σπάθεια αὐτῆ ἀνωφέλευτη· ἄλλοι, ποὺ φύγανε χωρὶς
στρατηγὸ, εἶχανε σφαγεῖ. Τέλος τοὺς δώσανε τὴν ἄδεια
νὰ φύγουνε, καὶ σὰν γιὰ νὰ δοξολογήσουνε τὸν Μολῶχ
ἢ ἀπὸ ἀόριστη ἀνάγκη καταστροφῆς, ξεριζώσανε στὰ
δάση τῶν ναῶν μεγάλα κυπαρίσσια, ἀφοῦ τ' ἀνάψανε
ἀπὸ τοὺς πυρσοὺς τῶν Καθύρων, τὰ κουβαλοῦσανε
στοὺς δρόμους τραγουδῶντας. Οἱ πελώριες αὐτὲς φλό-

γες προχωρούσανε, ταλαντευόμενες γλυκά· στέλνανε φώτα στίς γυαλένιες σφαίρες που εΐτανε στήν κορφή τῶν ναῶν, στά στολίδια τῶν κολοσσῶν, στά ἔμβολα τῶν πλοίων, ξεπερνούσανε τίς ταράτσες καί σχηματίζανε σάν ἥλιους που περιπλανιώντανε στήν πόλη. Οἱ φλόγες κατεβήκανε ἀπ' τήν Ἀκρόπολη. Ἡ πόρτα τῆς Μάλκας ἀνοιξε.

— «Εἶσαι ἔτοιμη ;» φώναξε ὁ Σαχαμπαρίμ, «ἤ τοὺς ἀνέθεσες νὰ ποῦνε στὸν πατέρα σου πὼς τὸν ἐγκαταλείπεις ;» ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της στοὺς πέπλους της, οἱ μεγάλες λάμπες ἀπομακρυνθήκανε, χαμηλώνοντας ἀγάλια-ἀγάλια στήν ἄκρη τῶν κυμάτων.

Ἀκαθόριστη τρομάρα τὴν συγκρατοῦσε, φοβότανε τὸν Μολῶχ, φοβότανε τὸν Μάτο. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ γιγαντόσωμος, καί που εἶχε τὸ ζαΐμφη, κυριαρχοῦσε τὴν Ραθβέτνα ὅσο καί ὁ Βάαλ καί τῆς φαινότανε περιτριγυρισμένος ἀπὸ τίς ἴδιες ἀστραπόφλογες· κι' ἄλλοιῶς, ἡ ψυχὴ τῶν Θεῶν, καμμιὰ φορά, ἐπισκεπτότανε τὸ κορμί τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Σαχαμπαρίμ, μιῶντας γι' αὐτόν, δὲν ἔλεγε πὼς ἡ Σαλαμπῶ ἔπρεπε νὰ νικήσει τὸν Μολῶχ ; ὁ ἕνας ἀνακατευότανε μὲ τὸν ἄλλο· τοὺς μπέρδευε· καί οἱ δυὸ τὴν καταδιώκανε.

Θέλησε νὰ μάθει τὸ μέλλον καί ζύγωσε τὸ φίδι, γιατί δγάναν οἰωνοὺς σύμφωνα μὲ τὴν στάση τῶν φιδιῶν. Ἀλλὰ τὸ πανέρι εἶτανε ἀδειανό· ἡ Σαλαμπῶ ταράχτηκε.

Τὸ βρῆκε κουλουριασμένο ἀπὸ τὴν οὐρὰ σ' ἕνα ἀσημένιο κάγκελο, κοντὰ στὸ κρεμαστὸ κρεβάτι, τριβάμενο γιὰ νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ τὸ παλιὸ κιτρινωμένο πετσί του, ἐνῶ τὸ κορμί του ἀστραφτόκοπο καί καθά-

ριο μάκραινε σά σπαθί μισοβγαλμένο ἀπ' τὸ θηκάρι.

Ἐπειτα τὶς ἐπόμενες μέρες, ὅσο ἄφινε τὸν ἑαυτὸ της νὰ πεισθεῖ, ὅσο εἶχε πιδὸ διάθεση νὰ βοηθήσει τὴν Τανίτ, ὁ Πύθων γιαντρευτότανε, χόντραινε· φαινότανε πὼς ξαναζοῦσε.

Ἡ βεβαιότητα πὼς ὁ Σαχαμπαρίμ εἶταν ἡ ἔκφραση τῆς θέλησης τῶν Θεῶν στερεώθηκε τότες στὴ συνείδησή της. Ἐνα πρωτὶ ξύπνησε ἀποφασισμένη, καὶ ρώτησε τί χρειαζότανε γιὰ νὰ ἐπιστρέψει ὁ Μάτο τὸν πέπλο.

— «Νὰ τὸν ζητήσεις»· εἶπε ὁ Σαχαμπαρίμ.

— «Μὰ ἐὰν ἀρνηθεῖ ;»

Ὁ ἱερέας τὴν κύτταξε κατάμματα καὶ μὲ χαμόγελο ποὺ δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ ποτέ.

— «Ναί, τί νὰ κάνω ;» ἐπανάλαβε ἡ Σαλαμπώ.

Στριφοτύλιγε στὰ δάχτυλά της τὴν ἄκρη ἀπὸ τὶς μικρὲς ταινίες ποὺ πέφτανε ἀπ' τὴν τιάρα της στοὺς ὤμους της, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα, ἀκίνητη. Τέλος, ὁ ἱερέας, βλέποντας πὼς δὲν καταλάβαινε.

— «Θὰ εἶσαι μονάχη μ' αὐτόν».

— «Ἰστερα ;» εἶπε.

— «Μονάχη στὴν σκηνή του».

— «Καὶ τότες ;»

Ὁ Σαχαμπαρίμ δάγκασε τὰ χεῖλη του. Γύρευε κάποια φράση, μιὰ ὑπεκφυγή.

— «Ἄν πρέπει νὰ πεθάνεις, αὐτὸ θὰ γίνεῖ πιδὸ ἀργά», εἶπε, «πιδὸ ἀργά ! μὴ φοβάσαι τίποτε ! καὶ ὅτι καὶ ἂν ἐπιχειρήσει, μὴ φωνάζεις ! μὴ τρομάξεις ! Θὰ εἶσαι ταπεινή, καταλαβαίνεις, καὶ ὑποταχτικὴ στὴν ἐπιθυμία του ποὺ εἶνε ἡ προσταγὴ τοῦ οὐρανοῦ !

— «Ἄλλὰ ὁ πέπλος;»

— «Οἱ θεοὶ θὰ γνοιαστοῦνε γι' αὐτόν», ἀποκρίθηκε ὁ Σαχαμπαρίμ. Αὐτὴ πρόσθεσε.

— «Ἄν μὲ συνόδευες, ὦ πατέρα;»

— «Ὅχι!»

Τὴν ἔβαλε νὰ γονατίσει καὶ ἔχοντας τὸ ἀριστερὸ χέρι σηκωμένο καὶ τὸ δεξιὸ ἀπλωμένο, ἐρκίστηκε γιὰ κείνη πῶς θὰ ξαναφέρει στὴν Καρχηδόνα τὸ μανδύα τῆς Τανίτ. Μὲ τρομερὲς ἀρές, ἡ Σαλαμπὼ ἀφιερωνότανε στοὺς Θεοὺς καὶ κάθε πού ὁ Σαχαμπαρίμ ἔλεγε μιὰ λέξη, λιπόθυμα, τὴν ἐπαναλάβαινε.

Τῆς ὑπόδειξε ὅλους τοὺς ἐξαγνισμοὺς, τίς νηστείες πού ἔπρεπε νὰ κάνει καὶ πῶς νὰ φτάσει ὡς στὸν Μάτο.

Ἄλλοιῶς, κ' ἕνας ἄνθρωπος γνωρίζοντας τοὺς δρόμους θὰ τὴν συνόδευε.

Ἐννοιωθε κάτι σὰ λυτρωμό. Δὲ στοχαζότανε πιά παρὰ τὴν εὐτυχία νὰ ξαναδεῖ τὸ ζαῖμφη, καὶ τότε εὐλογοῦσε τὸν Σαχαμπαρίμ γιὰ τίς παρακίνησές του.

Εἶτανε ἡ ἐποχὴ πού τὰ περιστέρια τῆς Καρχηδόνας φεύγανε στὴν Σικελία, στὸ βουνὸ τῆς Ἐρύκης γύρω στὸ ναὸ τῆς Ἀφροδίτης. Πρὶν ἀπ' τὸ μισεμὸ τους, πολλὰς μέρες, γύρευε τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, φωναζόντανε γιὰ νὰ μαζευτοῦνε· τέλος ἓνα βράδυ πετάξανε· ὁ ἀέρας τ' ἄσπρωχνε, καὶ τὸ μεγάλο αὐτὸ ἄσπρο σύννεφο γλυτροῦσε στὸν οὐρανό, πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα, πολὺ ψηλά.

Ὁ δρίζοντας εἶτανε βαμμένος αἷμα. Τὰ περιστέρια

φαινότανε πὼς κατεβαίνανε σὰ κύματα, ἀγάλια ἀγάλια. Ἐπειτα ξαφρατιστήκανε σὰν νὰ καταπιωθήκανε καὶ πέφτανε μόνα τους στὸ στόμα τοῦ ἡλίου. Ἡ Σαλαμπῶ, πού τάβλεπε ν' ἀπομακρύνονται, χαμήλωσε τὸ κεφάλι καὶ ἡ Ταανὰχ, νομίζοντας πὼς μάντεψε τὸν πόνο της, τῆς εἶπε τότες γλυκά.

— «Μὰ θὰ ξαναγουρῖσουνε, ἀφέντησα.

— «Ναί ! τὸ ξέρω.

— «Καὶ θὰ τὰ ξαναδεῖς.

— «Ἴσως !» εἶπε ἀναστενάζοντας.

Δὲν εἶχε ξομολογηθεῖ σὲ κανένα τὴν ἀπόφασή της γιὰ νὰ τὴν κάνει πιὸ μυστικά· καὶ ἔστειλε τὴν Ταανὰχ ν' ἀγοράσει στὸ προάστειο τοῦ Κινίσδο ἀντὶ νὰ τὰ ζητήσῃ ἀπ' τοὺς ἐπιμελητές, ὅλα τὰ πράματα πού χρειάζότανε· κιννά, ἀρώματα, ζώνη ἀπὸ λῖνο καὶ καινούργια ροῦχα. Ἡ γρηὰ σκλάβθα ἔμεινε κατάπληκτη ἀπὸ τὶς ἐτοιμασίες ἐκεῖνες χωρὶς νὰ τολμήσῃ ὅμως νὰ τῆς κάνει ἐρωτήσεις· κ' ἤρθε ἡμέρα, ἡ ὠρισμένη ἀπ' τὸ Σαχαμπαρίμ, ὅπου ἡ Σαλαμπῶ ἔπρεπε νὰ φύγει.

Στὴ δωδέκατη ὥρα, εἶδε στὸ βάθος τῶν μουριῶν ἓνα τυφλὸ γέρο, μὲ τὸ χέρι ἀκουμπισμένο στὸν ὦμο κάποιου παιδιοῦ πού περπατοῦσε μπροστάθε του καὶ μὲ τὸ ἄλλο βαστοῦσε στὸ γόφο του κάτι σὰν κιθάρα ἀπὸ μαῦρο ξύλο. Τοὺς εὐνούχους, τοὺς σκλάβους, τοὺς εἶχανε προσεχτικὰ ἀπομακρύνει· κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μάθει τὸ μυστήριό πού ἐτοιμαζότανε.

Ἡ Ταανὰχ ἀναψε στὶς γωνιὲς τοῦ διαμερίσματος τρεῖς τρίποδες γεμάτους στρόβιο καὶ καρδάμωμο· ἔπειτα, ξεδίπλωσε μεγάλους τάπητες τῆς Βαβυλῶνος καὶ τοὺς ἔκπλωσε πάνω σὲ σχοινιά, ὀλόγουρα στὸ δωμάτιο, γιὰτι

ἡ Σαλαμπὼ δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἰδοῦνε οὔτε καὶ οἱ τοῦχοι. Ὁ παιγνιδιότορας τῆς κιννύρας ἔμενε καθησμένος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τὸ παιδί ὀρθό, ἔβανε στὰ χεῖλη του καλαμένιο φλάουτο. Μακρὰ τὸ βοητὸ τῶν δρόμων ἔσβυνε, μεγεξεδένιες σκιές μακραίνανε μπροστὰ στὸ περιστύλιο τῶν ναῶν, καὶ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τοῦ κόρφου, οἱ βάσες τῶν βουνῶν, τὰ λισστάσια καὶ τ' ἀκαθόριστα κίτρινα ἐδάφη, κυματίζοντας ἀτελεύτητα, συγχεόντανε σὲ γαλαζωπὸ ἀτμό· δὲν ἀκουότανε κανένας θόρυβος, ἕνα ἀνείπωτο κούρασμα βάραινε τὸν ἀγέρα.

Ἡ Σαλαμπὼ κάθησε στὸ ἀπὸ ὄνυχα σκαλοπάτι, στὰ χεῖλη τῆς δεξαμενῆς· σήκωσε τὰ φαρδεῖὰ μανίκια τῆς ποὺ ἔδωσε πίσω ἀπ' τοὺς ὤμους τῆς καὶ ἄρχισε τίς πλύσεις τῆς, μεθοδικά, σύμφωνα μὲ τίς ἱεροτελεστεῖες.

Τέλος ἡ Ταανὰχ τῆς ἔφερε, σὲ ἀλαβαστρένιο μπουκαλάκι, κάτι σὰν ὑγρὸ καὶ πηγμένο· εἶτανε τὸ αἷμα μαύρου σκύλου, ποὺ τὸν σφάξανε γυναῖκες στεῖρες, μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα, μέσα στὰ χαλάσματα ἐνὸς τάφου· ἔτριψε μ' αὐτὸ τ' αὐτιά τῆς, τίς φτέρνες τῆς, τὸ δέικτη τοῦ δεξιοῦ τῆς χειριοῦ καὶ τὸ νύχι τῆς μάλιστα ἔμεινε λίγο κόκκινο, σὰν νὰ εἶχε ζουπίξει φρούτο.

Τὸ φεγγάρι βγήκε τότες, ἡ κιθάρα καὶ τὸ φλάουτο, καὶ τὰ δυὸ μαζί, ἀρχίσανε νὰ παίζουνε.

Ἡ Σαλαμπὼ ἔβγαλε τὰ σκουλαρίκια τῆς, τὸ περιδέ-
ραιο τῆς, τὰ βραχιόλια τῆς, τὸ μακρὸ ἄσπρο ζεμποῦνι
τῆς· ἔλυσε τὸν κεφαλδέσμο τῶν μαλλιῶν τῆς καὶ τὰ
τίναξε λίγο στοὺς ὤμους τῆς, μαλακά, γιὰ νὰ δροσιστεῖ
σκορπίζοντάς τα. Ἡ μουσικὴ ὄξω ξακολουθοῦσε· εἶ-
τανε τρεῖς νότες, πάντα οἱ ἴδιες, ὀρμητικὲς, μανιασμέ-
νες· οἱ χόρδες τρίζανε, τὸ φλάουτο βούιζε· ἡ Ταανὰχ

σημείωνε τὸν ρυθμὸ χτυπῶντας μέσα στὰ χέρια της· ἡ Σαλαμπώ, μὲ ταλάντευμα ὄλου τοῦ κορμιοῦ της, ἔψαλνε προσευχές, καὶ τὰ ρούχα της, τὸ ἕνα ὕστερ' ἀπὸ τ' ἄλλο πέφτανε γύρω της.

Τὸ βαρὺ ταπέτο σάλειψε, καὶ πάνω ἀπὸ τὸ σχοινὶ ποὺ τὸ βαστοῦσε, φάνηκε τὸ κεφάλι τοῦ πύθωνα. Κατέβηκε ἀργά, σὰ σταλαματιὰ νεροῦ ποὺ τρέχει στὸ μάκρος τοῦ τοίχου, σύρθηκε ἀνάμεσα στὰ σκορπι' ἀπλωμένα ὑφάσματα, ἔπειτα, μὲ τὴν οὐρὰ κολλημένη στὸ πάτωμα, σηκώθηκε ὀλόϊσιο· καὶ τὰ μάτια του, πιδ λαμπερὰ ἀπὸ ρουδίγια, ξακοντιζόντανε στὴν Σαλαμπώ.

Τὸ τρόμαγμα τοῦ κρύου ἢ ντροπῆς, ἴσως τὴν ἔκανε νὰ διστάξει στὴν ἀρχή. Ἀλλὰ θυμήθηκε τίς διαταγές τοῦ Σαχαμπαρίμ, προχώρησε· ὁ πύθων ξανάπεσε καὶ βάνοντας στὸν λαιμὸ της τὸ μέσο τοῦ κορμιοῦ του, ἄφινε τὸ κεφάλι του καὶ τὴν οὐρὰ του νὰ κρέμονται σὰν σπασμένο περιδέραιο ποὺ οἱ δυὸ ἄκρες του σέρνονται ὡς τὴ γῆ. Ἡ Σαλαμπώ τὸν τύλιξε γύρω στὰ πλευρά της, κάτω ἀπ' τὰ μπράτσα της, ἀνάμεσα στὰ γόνατά της· ἔπειτα πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ σαγόνι, σίμωσε τὸ μικρὸ αὐτὸ τρίγωνο ρύγχος ὡς στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν της καὶ μισοκλείοντας τὰ μάτια, ἔπεφτε ἀνάστροφα κάτω ἀπ' τίς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ. Τὸ ἄσπρο φῶς φαινότανε πῶς τὴν τύλιζε σὲ ἀσημένια ὀμίχλη, τὸ σχῆμα τῶν γυμνῶν βημάτων της ἔλαμπε στίς πλάκες, ἀστέρια τρεμοσβύνανε στὸ βάθος τοῦ νεροῦ· ὁ πύθων ἔσφιγγε πάνω της τοὺς μαύρους κρίκους τοῦ ποὺ εἶχανε παρδαλὰ χρυσὰ σημάδια. Ἡ Σαλαμπώ λαχάνιαζε ἀπ' τὸ πολὺ βαρὺ αὐτὸ βάρος, ἡ μέση της λίγυζε, ἔνοιωθε πῶς πέθαινε· καὶ μὲ τὴν ἄκρη τῆς οὐρᾶς τοῦ τῆς χτυποῦσε

μαλακά τὸ μερί· ἔπειτα σωμαίνοντας ἢ μουσική, ξανάπεσε.

Ἡ Ταανάχ ξαναῆρθε κοντά της· καὶ ἔταν τοποθέτησε δυὸ λυχνάρια πού τὰ φῶτα τους καίανε μέσα σὲ κρυσταλλένιες σφαίρες γεμάτες νερό, ἢ Σαλαμπῶ ἔθαψε μὲ λαουσόνιο τὸ μέσα τῶν χεριῶν της, ἔβαλε κιννὰ στὰ μάγουλά της, ἀντιμόνιο στὴν ἄκρη τῶν βλεφάρων της, καὶ μάκρυνε τὰ φρύδια της μὲ μίγμα γκόμας, μόσχου, ἔβενου καὶ πόδια ζουλισμένων μυιγῶν.

Ἡ Σαλαμπῶ, καθισμένη σὲ καρέκλα μὲ φιλντισένιους ὀρθοστάτες, ἀφινότανε στὶς περιποιήσεις τῆς σκλάβας, ὅμως οἱ ψηλάφησης αὐτές, ἢ μυρωδιὰ τῶν ἀρωμάτων, οἱ νηστείες πού εἶχε κάνει, τὴν ἐκνευρίζανε· ἐγινε τόση ὠχρὴ πού ἡ Ταανάχ σταμάτησε.

— «Ἐακολούθησε!» εἶπε ἡ Σαλαμπῶ, καὶ σφίγγοντας τὸν ἑαυτὸ της, ξαναζωντάνευσε μονομιᾶς. Τότες τὴν ἔπιασε ἀνυπομονησιὰ· ἔσπρωχε τὴν Ταανάχ νὰ βιαστεῖ καὶ ἡ γρηὰ σκλάβα, μουρμουρίζοντας.

— «Καλά! καλά! ἀφέντισα!...»

Ἐξ ἄλλου δὲν σὲ περιμένει κανένας!

— «Ναί!» εἶπε ἡ Σαλαμπῶ, «μὲ περιμένει κάποιος».

Ἡ Ταανάχ ὀπισθοχώρησε ἀπὸ ἐκπληξη καὶ γιὰ νὰ μάθει πιότερα.

— «Τὶ μὲ προστάξεις, ἀφέντισα; γιατί σὰν βαστάξει πολὺ ὁ μισεμός σου...»

Μὰ ἡ Σαλαμπῶ ἔκλαιε· ἡ σκλάβα φώναξε.

— «Ἰποφέρεις! τί ἔχεις λοιπόν; Μὴ φύγεις! πάρεμε! Ὅταν ἦσουνα μικροῦλα, σ' ἔβαλα πάνω στὴν καρδιά μου, καὶ σ' ἔκανα νὰ γελάς μὲ τὴ ρόγα τῶν

βουζιῶν μου! τὰ ρούφηξες ἀφέντισα ;» Χτυποῦσε τὸ ξεραμένο στήθος της· «Τώρα, εἶμαι γρη῏! δὲν μπορῶ νὰ κἀνω τίποτε γιὰ σένα! δὲ μ' ἀγαπᾶς πιά! μοῦ κρύβεις τὶς λύπες σου, περιφρονεῖς τὴ βγάγια!» Κι' ἀπὸ ἀγάπη καὶ πείσμα, τὰ δάκρυα τρέχανε ἀπὸ τὰ μάγουλά της στὶς οὐλές τῶν σημαδιῶν της.

— «Ὅχι!» εἶπε ἡ Σαλαμπῶ, «ὄχι, σ' ἀγαπῶ! παρηγορήσου!»

Ἡ Ταανᾶχ, μὲ χαμόγελο ὁμοιο μὲ τὸν μορφαζμὸ γεροπίθηκου, ξανάρχισε τὴ δουλειά της. Κατὰ τὶς σύστασες τοῦ Σαχαμπαρίμ, ἡ Σαλαμπῶ τὴν πρόσταξέ νὰ τὴν κάνει μεγαλόπρεπη· καὶ τὴν στόλιζε μὲ θαρβαρικὸ γοῦστο, μεστὸ σύγκαιρα ἐπιτήδευση καὶ ἀπλοϊκότητα.

Πάνω ἀπὸ πρώτη φιλή καὶ κρασάτη χλαμύδα, πέρασε δευτέρα, κεντημένη φτερά πουλιοῦ. Χρυσὰ λέπια κολλοῦσανε στοὺς γόφους της, κι' ἀπὸ τὴ φαρδειά αὐτὴ ζώνη κατέβαιναν τὰ κυματίσματα τῶν γαλάζιων μ' ἀσημένια ἀστέρια περισκελίδων της. Ὑστερα ἡ Ταανᾶχ τῆς φόρεσε ἕνα μεγάλο φουστάνι, φτιασμένο ἀπὸ πανὶ τῆς χώρας τῶν Σερές, ἄσπρο καὶ χρωματισμένο μὲ πράσινες γραμμές· ἔδесе στὴν ἄκρη τοῦ ὤμου της ἕνα πορφυρένιο τετράγωνο, ποὺ θάρεγε στὸ κάτω μέρος ἀπὸ σπυριά σανδαστρίου· καὶ πάνω ἀπ' ὄλα αὐτὰ τὰ φορέματα, ἔβαλε ἕνα μαῦρο μανδύα μὲ συρόμενη οὐρά· ἔπειτα τὴν καμάρωσε, καὶ ὑπερήφανη γιὰ τὸ ἔργο της, δὲν μπόρεσε νὰ μὴ πεῖ.

— «Δὲν θὰ εἶσαι πιὸ ὁμορφη τὴ μέρα τῆς παντρειάς σου!»

— «Τῆς παντρειάς μου!» ἐπανάλαβε ἡ Σαλαμπῶ.

δνειροπολοῦσε μὲ τὸν ἀγκῶνα ἀκουμπησμένο στὴ φιλι-
τισένια καρέκλα.

Ὅμως ἡ Ταανάχ ἔστησε μπροστά της ἕνα χάλκινο
καθρέφτη τόσο φαρδὸ καὶ τόσο ψηλὸ ὥστε κυττάχτηκε
μέσα ὑλόκληρη. Τότες σηκώθηκε, καὶ μὲ ἀνάλαφρο
πιάσιμο τοῦ δαχτύλου της, ἔσιαξε μιὰ μποῦκλα τῶν
μαλλιῶν της, ποὺ κατέβαινε πολὺ χαμηλά.

Τὰ μαλλιά της εἴτανε χρυσοσκονισμένα, σγουρὰ στὸ
κούτελο, καὶ ἀπὸ πίσω κρεμόντανε στὴ ράχη, σὲ μα-
κρυὲς πλεξούδες ποὺ εἶχανε στὴν ἄκρη μαργαριτάρια.
Οἱ ἀνταύγειες τῶν λυχναρῶν κἀνανε πιὸ ζωηρὰ τὸ
βάψιμο τῶν μάγουλων της, τὸ χρυσάφι τῶν ρούχων της
τὴν ἀσπράδα τοῦ δέρματός της· εἶχε γύρω στὴ μέση
της, στὰ μπράτσα, στὰ χέρια καὶ στὰ δάχτυλα τῶν πο-
διῶν της, τέτοια ἀφθονία διαμαντικῶν ὥστε ὁ καθρέ-
φτης σὰν ἥλιος, τίς ξανάστελνε ἀχτίδες· — καὶ ἡ Σαλαμ-
πῶ, ὀρθὴ πλάι στὴν Ταανάχ ποὺ ἔσκυβε νὰ τὴν ἴδει,
χαμογελοῦσε στὸ θάμπωμα αὐτό.

Ἐπειτα περπάτησε τοῦ πλάτου καὶ τοῦ μάκρου,
ἀδῆμονη γιὰ τὴν ὥρα ποὺ τῆς ἔμενε ἀκόμα.

Ἐξαφνα, ἀκούστηκε τὸ κράξιμο ἐνὸς πετεινοῦ. Ἐμ-
πηξε γοργὰ στὰ μαλλιά της ἕνα μακρὸ κίτρινο πέπλο,
πέρασε μιὰ σάρπα γύρω στὸ λαιμὸ της, ἔχωσε τὰ πό-
δια της σὲ ψηλοσάνδαλα γαλαζόδερμα, καὶ εἶπε στὴν
Ταανάχ.

— «Πήγαινε νὰ δεῖς πίσω ἀπ' τὶς σμυρτιὲς ἀν εἶν'
ἕνας ἄνθρωπος μὲ δυὸ ἄλογα».

Μόλις εἶχε ξαναγυρίσει ἡ Ταανάχ καὶ ἡ Σαλαμπῶ
κατέβαινε τὴ σκάλα τῶν γαλερῶν.

— «Ἀφέντισα!» φώναξε ἡ δάγια.

Ἡ Σαλαμπὼ γύρισε μ' ἓνα δάχτυλο στὸ στόμα, σὲ σημάδι ἐχεμύθειας καὶ ἀκίνησιας.

Ἡ Ταανὰχ γλύστρησε σιγὰ κατὰ μάκρος ἀπ' τὴς πλώρες ὡς κάτω ἀπ' τὴν ταράτσα· καὶ ἀπὸ μακριά, στὸ φεγγαρόφωτο διάκρινε, στὴ λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν, μιὰ γιγάντια σκιὰ ποὺ περπατοῦσε ἀριστερὰ στὴ Σαλαμπὼ πλάγια, πρᾶγμα ποὺ εἶτανε προμήνυμα θανάτου.

Ἡ Ταανὰχ ξανανέβηκε στὸ δωμάτιο. Ρίχτηκε κατὰ γῆς σχίζοντας τὸ πρόσωπό της μὲ τὰ νύχια της· τραβοῦσε τὰ μαλλιά της, καὶ φωναχτὰ ἔδγανε διαπεραστικὰ οὐρλιάσματα.

Τῆς ἤρθε στὸ νοῦ πῶς μπορούσανε νὰ τὴν ἀκούσουνε· τότε σῶπασε. Ἀναφύλιζε χαμηλόφωνα, μὲ τὸ κεφάλι μέσα στὰ χέρια καὶ τὸ πρόσωπο στὴς πλάκες.

XI

ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ὀδηγοῦσε τὴ Σαλαμπῶ τὴν ξανάνεβασε πέρ' ἀπ' τὸ φάρο, κατὰ τὶς Κατακόμβες, ἔπειτα τὴν κατέβασε ἀπ' τὸ μακρὸ προάστειο τῆς Μολούγιας, ποὺ εἶτανε γεμάτο ἀπὸ ἀνηφορικὰ δρομάκια. Ὁ οὐρανὸς ἄρχισε ν' ἀσπρουδιάζει. Κάποτες δοκοὶ ἀπὸ φοίνικα, ποὺ προεῖχαν ἀπ' τοὺς τοίχους, τοὺς ἀναγκάζανε νὰ χαμηλώνουσε τὸ κεφάλι. Τὰ δυὸ ἄλογα, περπατῶντας μὲ τακτικὸ βῆμα, γλυστρούσανε· καὶ φτάξαν ἔτσι στὴν πόρτα τῆς Τεβέστ.

Τὰ μεγάλα θυρόφυλλα εἶτανε μισοκλεισμένα· περάσανε· ξανάκλεισε ἀπὸ πίσω τους.

Στὴν ἀρχὴ ἀκολουθήσανε γιὰ κάμποση ὥρα τὰ ριζὰ τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ στὸ ὕψωμα τῶν Δεξαμενῶν, τραβήξαν ἀπ' τὴ Ταινία, στενὴ λουρίδα κίτρινης γῆς πού, χωρίζοντας τὸν κόρφο ἀπὸ τὴ λίμνη, παρατείνεται ὡς τὸ Ραδές.

Κανεὶς δὲ φαινότανε γύρω στὴν Καρχηδόνα, οὔτε στὴν θάλασσα, οὔτε στὸν κάμπο. Τὰ σκιστολιθόχρωμα κύματα παφλάζανε σιγανὰ, κι' ὁ ἀνάλαφρος ἀγέρας, σπρώχνοντας τὸν ἀφρό τους ἐδῶ κι' ἐκεῖ, τὰ χάραζε μ' ἄσπρες σχισματάδες. Μ' ἔλους τοὺς πέπλους τῆς ἡ Σαλαμπῶ ἀνατρέχιαζε ἀπ' τὴ πρωϊνὴ ὀροσοῦλα· ἡ κίνηση, ὁ λεύτερος ἀέρας τὴ ζαλίζανε. Κατόπι βγήκε

ὁ ἥλιος· τὴ δάγκανε πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς καὶ ἄθελα ναρκωνότανε λίγο. Τὰ δυὸ ζῶα, πλάϊ, πλάϊ τροτ-
τάριζαν πεδουκλωτά χώνοντας τὰ πόδια τους στὸν
μαλακὸ ἄμμο.

Ὅταν περάσανε τὸ βουνὸ τῶν Θερμῶν Νερῶν, ξακο-
λουθήσανε δρομίζοντας πιὸ γοργά, γιατί τὸ ἔδαφος
εἶταν πιὸ στέρεο.

Ἄλλὰ τὰ χωράφια ἂν καὶ εἶτανε ἡ ἐποχὴ τῆς σπο-
ρᾶς καὶ τοῦ ὀργώματος, ὅσο μακριὰ καὶ ἂν πήγαινε
τὸ μάτι, εἶτανε ἄδεια σὰν ἡ ἔρημο. Ὑπήρχανε, ποῦ
καὶ ποῦ, σκορπισμένοι σωροὶ σιταριοῦ· ἄλλου κρι-
θάρια ἀχνοκκοκινισμένα ξεσποριάζανε. Στὸν καθαρὸ
ὀρίζοντα, τὰ χωριά φαινόντανε μαῦρα, μὲ σχήματα
ἀκαθόριστα καὶ ξεκομμένα.

Πότε πότε κομμάτι μισοκαμμένου τοίχου ὀρθονό-
τανε στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Οἱ σκεπὲς τῶν καλυβῶν
γκρεμισμένες καὶ μέσα, διάκρινε κανεὶς θρύμματα
τσανακιῶν, κουρέλια ρούχων, κάθε λογῆς σκεύη καὶ
πράγματα σπασμένα, δυσκολογνώριστα. Συχνὰ ἕνας
ἄνθρωπος κουρελοντυμένος, μὲ ὄψη χωματένια καὶ μὲ
τὰ μάτια σπιθόβολα, ἔβγαινε ἀπ' τὰ ἐρείπια αὐτά.
Μὰ γλήγορα, γλήγορα ἄρχιζε νὰ τρέχει κ' ἐξαφανι-
ζότανε σὲ μιὰ τρύπα· ἡ Σαλαμπῶ καὶ ὁ ὀδηγὸς τῆς
δὲ σταματοῦσανε.

Οἱ ἐγκαταλειμμένοι κάμποι διαδέχονταν ὁ ἕνας τὸν
ἄλλο. Σὲ μεγάλες ἔκτασες ὀλόξανθης γῆς ἀπλωνόντανε
σὲ ἄνισες μακρυὲς σειρές, καρβουνόσκονη ποὺ τὰ βή-
ματά τους τὴ σηκώνανε πίσωθε τους. Καμμιά φορὰ ἀπαν-
τοῦσανε μικρὰ ἤσυχα κατατόπια, μιὰ ρεματιὰ ποὺ ἔτρε-
χε ἀνάμεσα στὰ μεγάλα χορτάρια· καὶ ξάναγεθαίνον-

τας στήν άλλη ὄχτη, ἢ Σαλαμπώ, γιὰ νὰ δροσίσει τὰ χέρια της, ἀποσποῦσε βρεμένα φύλλα. Στήν γωνιά ἐνὸς λόγγου ἀπὸ ροδοδάφνες, τὸ ἄλογό της ἔκανε μεγάλο πῆδο ἀνάδρομα μπρὸς στὸ πτώμα ἀνθρώπου ξαπλωμένου κατὰ γῆς.

Ὁ σκλάβος ἀμέσως τὴν ξανακάθησε στὰ μαξιλάρια· εἶτανε ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Ναοῦ, ἀντρας ποὺ ὁ Σαχαμπαρίμ χρησιμοποιοῦσε σὲ ἐπικίνδυνες ἀποστολές.

Ἀπὸ ὑπερβολικὴ προφύλαξη, τὸρα περπατοῦσε πεζός, κοντά της, ἀνάμεσα στ' ἄλογα· καὶ τὰ μαστίγωνε μὲ τὴν ἄκρη ἐνὸς πετσένιου λουριοῦ ποὺ εἶχε τυλιγμένο στὸ μπράτσο του, ἢ ἔπερνε ἀπὸ πανεράκι κρεμασμένο στὸ στήθος του βωλαράκια ἀπὸ ζύμη χουρμάδες καὶ κρόκους αὐγῶν, τυλιγμένα σὲ φύλλα λωτοῦ, καὶ τὰ πρόσφερενε στὴ Σαλαμπώ, χωρὶς νὰ μιλήσει, τρέχοντας.

Κατὰ τὸ μεσημέρι, τρεῖς Βάρβαροι ντυμένοι μὲ δέρμα ζώου, διασταυρωθήκανε μ' αὐτοὺς σ' ἓνα μονοπάτι. Λίγο, λίγο φανήκανε κι ἄλλοι, ποὺ πεζοποροῦσανε σὲ ὄμιλους ἀπὸ δέκα, δώδεκα καὶ εἴκοσι πέντε ἀνθρώπους· πολλοὶ σπρώχνανε κασίκες καὶ κάποια ἀγελάδα ποὺ κούτσαينه. Τὰ βαρεῖα ραβδιὰ τους εἶχανε μπακιρένιες ἄκρες. Μαχαίρες λάμπανε πίσω στὰ ρούχα τους, ποὺ εἶχανε ἄγρια βρωμιά, κι αὐτοὶ ἀνοίγανε τὰ μάτια μὲ ἀπειλητικὸ καὶ ἀλαφιασμένο ὕφος. Περνώντας, μερικοὶ στέλγανε τυπικὴ εὐχή, ἄλλοι πρόστυχες ἀστειότητες· καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Σαχαμπαρίμ ἀπαγοῦσε στὸν καθένα στὴ γλῶσσα του. Τοὺς ἔλεγε

πὼς εἶτανε κάποιο ἄρρωστο παιδί, πὺ πῆγαινε νὰ για-
τρευτεῖ σὲ μακρυνὸ ναό.

Ὡστόσο νύχτωνε. Ἀκουστήκανε γαυγίσματα· τὰ
πλησιάσανε.

Ἐπειτα, στὶς διαύγειες τοῦ δειλινοῦ εἶδανε ἓνα πε-
ρίβολο ἀπὸ ξερολιθιά πὺ περικλειοῦσε ἓνα ἀκαθόριστο
κτίριο. Ἐνας σκύλος ἔτρεχε πάνω στὸν τοῖχο· ὁ σκλά-
δος τοῦ ἔρριξε χαλίγια· καὶ μπήκανε σὲ ψηλὴ θολωτὴ
σάλα.

Στὴ μέση, μιὰ γυναίκα καθήμενη ζεσταινότανε σὲ
φωτιὰ ἀπὸ χαμόκλαδα πὺ ὁ καπνὸς τοὺς ἔφευγε ἀπὸ
τὶς τρύπες τοῦ νταβανιοῦ. Τὰ ἄσπρα μαλλιά της πὺ
πέφτανε ὡς στὰ γόνατά της, τὴν μισοκρύβανε· καὶ χω-
ρὶς νὰ θέλει ν' ἀπαντήσῃ, μὲ ἠλίθιο ὕφος, μουρμού-
ριζε λόγια ἐκδίκησης κατὰ τῶν Βαρβάρων καὶ κατὰ
τῶν Καρχηδονίων.

Ὁ δρομέας ἔψαχνε δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Ἐπειτα ξα-
ναγύρισε κοντά της, ζητῶντας νὰ φάει. Ἡ γρηὰ κου-
νοῦσε τὸ κεφάλι, καὶ μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὰ κάρ-
βουνα, ψιθύριζε.

— « Εἶμουνα τὸ χέρι. Τὰ δέκα δάχτυλα κοπήκανε
Τὸ στόμα δὲν τρώει πιὰ. »

Ὁ σκλάβος τῆς ἔδειξε μιὰ φούχτα χρυσὰ νομίσματα.
Ρίχτηκε πάνω τοὺς, ἀλλὰ ἀμέσως ξανάδρε τὴν ἀκι-
νησία της.

Τέλος τῆς ἔβαλε στὸ λαιμὸ ἓνα μαχαίρι πὺ εἶχε στὴ
ζώνη του. Τότες, τρέμοντας, πῆγε καὶ σήκωσε μιὰ φαρ-
δεῖα πέτρα καὶ ἔφερε ἓνα ἀμφορέα κρασιοῦ μὲ ψάρια
τῆς Ἰπποζαρύτης ζαχαρωμένα σὲ μέλι.

Ἡ Σαλαμπῶ ἀπόστρεψε τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ βρώμικο

αὐτὸ φαγητό, κι' ἀποκοιμήθηκε πάνω στὶς σέλλες τῶν ἀλόγων ἀπλομένες σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς σάλας.

Πρὶν ξημερώσει ὁ ὁδηγὸς τῆς τῆν ξύπνησε.

Ὁ σκύλος οὐρλιαξε. Ὁ σκλάβος τὸν πλησίασε σιγά· καὶ μὲ μιὰ μόνο μαχαιριά, τοῦ πῆρε τὸ κεφάλι. Ἐπειτα ἔτριψε μὲ αἷμα τὰ ρουθούνια τῶν ἀλόγων γιὰ νὰ τὰ ξαναζωηρέψει. Ἡ γρηὰ τοῦ ἔρριξε ἀπὸ πίσω μιὰ κατάρρα. Ἡ Σαλαμπὼ τῆν ἔννοιωσε κ' ἔσφιξε τὸ φυλαχτὸ ποὺ εἶχε στὴν καρδιά της.

Ἐαναπῆραν τὸ δρόμο.

Πότε καὶ πότε ἡ Σαλαμπὼ ρωτοῦσε ἂν θὰ φτάξουνε σὲ λιγάκι. Ὁ δρόμος κυμάτιζε σὲ μικρὰ λοφάκια. Δὲν ἀκουότανε παρὰ τὸ τριζόνισμα τῶν τζιτζικιῶν. Ὁ ἥλιος ζέσταινε τὸ κιτρινιασμένο χορτάρι· ἡ γῆ εἶτανε χαραγμένη ἀπὸ σχισιὲς ποὺ σχηματίζανε, διαιρῶντας τὴν σὰν τεράστιες πλάκες. Κάποτες διάβαινε μιὰ ὄχειά· ἀετοὶ πετούσανε· ὁ σκλάβος ἔτρεχε πάντα. Ἡ Σαλαμπὼ ὄνειροπολοῦσε κάτω ἀπ' τοὺς πέπλους τῆς καὶ μ' ὄλη τὴ ζέστη δὲν τοὺς ἔβγαλε, ἀπὸ φόβο μὴ λερῶσει τὰ ὄμορφα ροῦχά της.

Σὲ κανονικὲς ἀπόστασες, ὀρθονόντανε πύργοι, ποὺ τοὺς εἶχανε χτίσει οἱ Καρχηδόνιοι, γιὰ νὰ ἐπιτηροῦνε τίς φυλές. Μπαίνανε μέσα γιὰ νὰ καθήσουν στὸν ἴσσιο, ἔπειτα ξαναφεύγανε.

Τὴν προηγούμενη μέρα ἀπὸ προφύλαξη, εἶχανε κάνει μεγάλο ἀπογύρι. Ὅμως τώρα, δὲν ἀπαντούσανε κανένα· τὸ μέρος ὄντας ἄκαρπο, οἱ Βάρβαροι δὲν εἶχανε περάσει ἀπὸ κεῖ.

Ἡ καταστροφὴ ὀλίγο κατ' ὀλίγο ξανάρχιζε. Κάποτε καταμεσῆς σ' ἓνα χωράφι, ἀπλονότανε ἓνα μωσαϊκό,

μοναχικὸ λείψανο ἐξαφανισμένου πύργου· καὶ οἱ ἔληθες ποῦ δὲν εἶχανε φύλλα, φαινόντανε ἀπὸ μακριὰ σὰν μεγάλοι ἀγκαθένιοι βᾶτοι. Περάσανε ἓνα χωριὸ ποῦ τὰ σπίτια του εἶτανε καμμένα κατάριζα. Ἐβλεπε κανεὶς στὸ μάκρος τῶν τοίχων ἀνθρώπινους σκελετούς. Ὑπήρχανε ἀκόμα καὶ σκελετοὶ δρομάδων καὶ μουλαριῶν· ψωφίμια μισοφαγωμένα φράζανε τοὺς δρόμους.

Ἐρχότανε ἡ νύχτι· ὁ οὐρανὸς εἶτανε βαρὺς καὶ γεμάτος σύγνεφα.

Ἄνηφορήσανε δυὸ ὥρες ἀκόμα κατὰ τὴ δυτικὴ διεύθυνση, καὶ ξαφνικὰ μπροστά τους, εἶδανε πολλὰ μικρὰ φλόγες.

Λάμπανε στὸ βάθος ἑνὸς ἀμφιθεάτρου. Ἐδῶ κ' ἔκει πλάκες χρυσῆς ἀστραφταν σὰν καθρέφτες, μετατοπιζόμενες· εἶτανε οἱ θῶρακες τῶν Κλινάμβαρων, τὸ φοινικικὸ στρατόπεδο· ὕστερα διακρίνανε στὰ περίγυρα ἄλλες λάμπεις πρὸς πολλές, γιὰτὶ οἱ στρατοὶ τῶν Μισθοφόρων, ἀνακατεμένοι τόρα, ἀπλωνόντανε σὲ μεγάλη ἔκταση.

Ἡ Σαλαμπὼ ἔκανε κίνηση γιὰ νὰ προχωρήσει. Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Σάχαμπαριμ τὴν ἔσυρε πρὸ μακριὰ, καὶ περάσανε πέρα ἀπὸ τὴν ταρατσα ποῦ κλειοῦσε τὸ στρατόπεδο τῶν Βαρβάρων. Ἐνα πέρασμα ἀνοιγόταν ἐκεῖ ὁ σκλάβος ἐξαφανίστηκε. Στὴν κορυφὴ τοῦ μετεριζιοῦ, περπατοῦσε ἓνας φρουρὸς μ' ἓνα τόξο στὸ χέρι καὶ μιὰ λόγχη στὸν ὦμο.

Ἡ Σαλαμπὼ σίμωνε πάντα· ὁ Βάρβαρος γονάτισε, καὶ ἓνα μακρὸ βέλος ἤρθε καὶ τρύπησε τὸ κάτω τοῦ μανδύα της. Κατόπι, σὰν ποῦ αὐτὴ ἔμενε ἀκίνητη, φωνάζοντας, τὴν ρώτησε τί ἤθελε.

— «Νὰ μιλήσω στὸν Μάτο.» ἀπάντησε· «εἶμαι αὐτόμολος ἀπ' τὴν Καρχηδόνα.»

Ὁ φρουρὸς ἔμπηξε μιὰ σφυριγματιὰ, ποὺ ἐπαναλήφτηκε ἀπὸ μάκρος σὲ μάκρος.

Ἡ Σαλαμπὼ περίμενε, τὸ ἄλογό της, τρομαγμένο, στριφογύριζε μουσουνίζοντα.

Ὅταν ἦρθε ὁ Μάτο, τὸ φεγγάρι ἔβγαινε πίσωθὲ της. Ἄλλὰ εἶχε στὸ πρόσωπο κίτρινο πέπλο μὲ μαῦρα λουλούδια καὶ τόσα φορέματα γύρω στὸ κορμί της ὥστε εἶτανε ἀδύνατο νὰ τῆς μαντέψει κανεὶς τίποτε. Ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ ταράτσα, κύτταζ' ἐκεῖνος τὸ ἀκαθόριστο αὐτὸ σχῆμα ποὺ ὀρθονότανε σὰν φάντασμα στ' ἀποσπερινὰ μισοσκόταδα.

Τέλος τοῦ εἶπε:

— «Ὁδήγησέ με στὴ σκηνή σου! Τὸ θέλω!»

Κάπι' ἀναθύμηση ποὺ δὲ μπορούσε νὰ ξεδιαλύσει πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του. Ἐνοιωθε τὴν καρδιά του νὰ χτυπάει. Τὸ προσταχτικὸ αὐτὸ ὕφος τότε φόβιζε.

— «Ἀκολούθησέ με!» εἶπε.

Ἡ φραγὴ χαμήλωσε· ἀμέσως ἐκείνη βρέθηκε στὸ στρατόπεδο τῶν Βαρβάρων.

Μεγάλο βοητὸ καὶ πολὺ πλῆθος τὸ πλημμύριζε. Ξεκάθαρες φωτιὲς καίγανε κάτω ἀπὸ κρεμαστὲς χύτρες· καὶ τὰ πορφυρωμέν' ἀντιφεγγίσματά τους, φωτίζοντας μερικὲς μεριές, ἀφίνανε ἄλλες στὰ ὄλοσκοτεινά. Φωνάζανε, ὀνοματίζανε· ἄλογα δεμένα σὲ πέδες σχηματίζανε μακρυὲς σειρὲς κατάμεσα στὶς σκηνές· εἶταν αὐτὲς στρογγυλές, τετράγωνες, πετσένιες ἢ πανένιες· ὑπήρχανε καλαμωτὲς καλύβες καὶ τρύπες στὴν ἄμμο, ἴδιες ποὺ κάνουν οἱ σκύλοι. Οἱ στρατιῶτες κου-

δαλούσανε ἀγκαλιές φρύγανα, ἀγκωνοαπλώνουνταν κατὰ γῆς, ἢ τυλιζόμενοι σὲ φάθες, βανόντανε νὰ κοιμηθοῦνε· καὶ τὸ ἄλογο τῆς Σαλαμπῶ, γιὰ νὰ περάσει ἀπὸ πάνω, καμμιά φορὰ τέντωνε ἓνα πόδι καὶ πηδοῦσε.

Ἡ Σαλαμπῶ θυμότανε πὼς τοὺς εἶχε ἰδεῖ ἄλλοτες· ἀλλὰ τὰ γένια τους εἶτανε πιὸ μακρὰ, οἱ ὄψεις τους ἀκόμα πιὸ μαῦρες, οἱ φωνές τους πιὸ βραχνές. Ὁ Μάτο, περπατώντας μπροστά της, τοὺς παραμέριζε μὲ χειρονομία τοῦ μπράτσου του, ποὺ σήκωνε τὸν κόκκινο μαυδύα του. Μερικοὶ φιλοῦσανε τὰ χέρια του· ἄλλοι, σκυθώντας, τὸν σιμώνανε γιὰ νὰ τοῦ ζητήσουνε διαταγές· γιὰτ' εἶτανε τότε ὁ ἀληθινός, ὁ μόνος ἀρχηγὸς τῶν Βαρβάρων. Ὁ Σπένδιος, ὁ Αὐταρίτης καὶ ὁ Ναρχάβας εἶχανε χάσει τὸ θάρρος τους καὶ εἶχε δεῖξει τόση τόλμη καὶ ἐπιμονή ποὺ ὄλοι τοῦ ὑπακούανε.

Ἡ Σαλαμπῶ, ἀκολουθώντας τον, πέρασε ὄλο τὸ στρατόπεδο. Ἡ σκηνή του εἶτανε στὴν ἄκρη, σὲ τριακόσια βήματα ἀπόσταση ἀπ' τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀμίλκα.

Παρατήρησε δεξιὰ ἓνα φαρδὺ λάκκο, καὶ τῆς φάνηκε πὼς πρόσωπα ἀκουμπούσανε στὰ χεῖλια, στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐδάφους, ἴδια σὰ νὰ εἶτανε κομμένα κεφάλια. Ὅμως τὰ μάτια τους σαλεύανε, καὶ ἀπὸ τὰ μισανοιγμένα αὐτὰ στόματα, βγαίνανε ἀναστεναγμοὶ σὲ φοινικὴ γλῶσσα.

Δυὸ Νιγρήτες, κρατώντας δαδιά στεκόντανε στὶς δυὸ πλευρὲς τῆς πόρτας. Ὁ Μάτο παραμέρισε ἀπότομα τὸ πανί. Ἡ Σαλαμπῶ τὸν ἀκολούθησε.

Εἶτανε σκηνή βαθειά, μ' ἓνα κοντάρι στημένο στὴ μέση. Μεγάλο καντύλι σὲ σχῆμα λωτοῦ τὴ φώτιζε,

δλόγεμο κίτρινο λάδι ὅπου κολυμπούσανε φουχιές στουπιά, καὶ διακρινόντανε στή σκιά στρατιωτικὰ πράματα ποὺ λαμποκοπούσανε. Ἐνα γυμνὸ σπαθὶ εἴτανε ἀκουμπημένο σὲ σκαμνάκι, κοντὰ σὲ μιὰ ἀσπίδα· καμταίκια ἀπὸ δέρμα ἵπποπόταμου, κύμβαλα, κουδούνια, περιδέραια, ἀπλωνόνταν ἀνάκατα πάνω σὲ σπαρτόπλεχτα πανέρια· τὰ ψίχουλα μαύρου ψωμοῦ βρωμίζανε μάλλινο τραπεζομάντυλο· σὲ μιὰ κώχη, σὲ στρογγυλὴ πέτρα, χάλκινα νομίσματα εἴτανε ἀμέλητα σωριασμένα καὶ ἀπὸ τίς σχισιές τοῦ πανιοῦ, ὁ ἀέρας ἔφερνε ἀπ' ὄξω τὴ σκόνη μὲ τὴν ὄσμὴ τῶν ἐλεφάντων, ποὺ ἀκούοντανε νὰ τρῶν, σαλεύοντας σύγκαιρα τίς ἀλυσίδες τους.

— «Ποιὸς εἶσαι ;» εἶπε ὁ Μάτο.

Χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ κτύταζε ὀλόγουρά της, ἀργά· ὕστερα τὰ μάτια της σταματήσανε στὸ δάθος, ὅπου πάνω σὲ κρεβάτι ἀπὸ κλαδιὰ φοίνικα, ἔπεφτε κάτι γαλαζωπὸ καὶ σπιθόβολο.

Προχώρησε διαστικὰ. Τῆς ξέφυγε μιὰ κραυγὴ. Ὁ Μάτο πίσωθὲ της χαμοχτύπαγε μὲ τὸ πόδι του.

— «Ποιὸς σὲ στέλνει ; γιατί ἔρχεσαι ;»

Ἀποκρίθηκε δείχνοντας τὸ ζαῖμη.

— «Γιὰ νὰ τὸ πάρω !» καὶ μετ' ἄλλο χέρι ἔβγαλε τοὺς πέπλους τοῦ κεφαλιοῦ της. Ὁ Μάτο ὀπισθοχώρησε, μὲ τοὺς ἀγκῶνες πίσω, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, σχεδὸν τρομαγμένος.

Ἡ Σαλαμπὴν ἔνοιωθε τὸν ἑαυτὸ της σὰ στηριγμένο στή δύναμη τῶν Θεῶν· καὶ κυττάζοντάς τον κατάμουτρα τοῦ ζήτησε τὸ ζαῖμφη· τὸ ἀπαιτοῦσε μὲ λόγια εὐγλωττα καὶ ὑπέροχα.

Ὁ Μάτο δὲν ἄκουε τὴν θωροῦσε καὶ τὰ ροῦχα, γι' αὐτόν, συγχεόντανε μὲ τὸ κορμί· τὸ κυμάτισμα τῶν ὑφασμάτων εἶτανε, ὅπως ἡ λαμπράδα τοῦ δέρματός της κάτι τὸ ξέχωρο καὶ ποῦ δὲν ἀνῆκε παρὰ σὲ κείνη. Τὰ μᾶτια της, τὰ διαμάντια της σπιθοβολοῦσαν· τὸ γυάλισμα τῶν νυχιῶν της συνέχιζε τὴν λεπτότητα τῶν πετρῶν ποῦ φορτώσανε τὰ δάκτυλά της· δυὸ πόρπες τῆς χλαμύδας της ποῦ ξεσηκῶνανε λίγο τὰ στήθια της τὰ σιμῶνανε τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, καὶ ὁ Μάτο θυθιζότανε μὲ τὸ νοῦ του στὸ στενὸ τους χώρισμα, ἀπ' ὅπου κατέβαινε μιὰ κλωστή κρατώντας πλάκα μὲ σμαράγδια, ποῦ φαινόντανε πιὸ χαμηλὰ κάτω ἀπ' τὴ μενεξεδένια γάζα. Φοροῦσε γιὰ σκουλαρίκια δυὸ μικρὲς ζυγαριὲς ἀπὸ ζαφείρι ποῦ βαστοῦσαν ἓνα κουφωμένο μαργαριτάρι, γεμάτο ἀπὸ ὑγρὸ ἄρωμα. Ἀπ' τίς τρύπες τοῦ μαργαριταρισμοῦ, πότε πότε, ἓνας κόμπος ποῦ ἔπεφτε ἔδρεχε τὸ γυμνὸ της ὤμο· ὁ Μάτο τὸν ἔβλεπε νὰ πέφτει.

Ἀκράτητη περιέργεια τὸν παράσυρε· καὶ σὰν παιδί ποῦ βάνει τὸ χέρι σὲ ἄγνωστο φρούτο, ὄλο τρέμοντας, μὲ τὴν ἄκρη τοῦ δαχτύλου του, τὴν ἄγγιξε ἀνάλαφρα στὸ πάνω τοῦ στήθους της· ἢ λίγο κρύα σάρκα βιαθοῦλωσε, μὲ ἀντίσταση ἐλαστική.

Τὸ ἄγγιγμα ἐκεῖνο, μόλις αἰσθητὸ ἐν τούτοις, τράνταζε τὸν Μάτο ὡς στὰ τρίσβαθὰ του. Ὀλόκληρο τὸ εἶνε του τὸν ἔσπρωχνε σ' αὐτή· θὰ ἤθελε νὰ τὴν ἀγκυλιάσει, νὰ τὴν ρουφήξει, νὰ τὴ πιεῖ. Τὸ στήθος του λαχάνιαζε, τὰ δόντια του χτυποῦσανε.

Καὶ πιάνοντας τὴν ἀπὸ τὰ δυὸ χέρια, τὴν τράβηξε μαλακά, καὶ τότε κάθησε πάνω σ' ἓνα θώρακα, κοντὰ στὸ ἀπὸ φοίνικα κρεββάτι τὸ σκεπασμένο μὲ δέρμα

λιονταριού. Ἡ Σαλαμπὼ εἶτανε ὀρθή. Τὴν κύτταζε ἀπὸ κάτω ὡς ἀπάνω κρατῶντας τὴν ἔτσι ἀνάμεσα στὶς γάμπες του, καὶ ἐπαναλάβαινε.

— «Τὶ ὄμορφη ποὺ εἶσαι ! τί ὄμορφη ποὺ εἶσαι !»

Τὰ μάτια του ποὺ ξακουλουθητικὰ τὰ εἶχε καρφωμένα στὰ δικά της τὴν κάνανε νὰ ὑποφέρει· καὶ ἡ κακοδιαθεσίᾳ αὐτῆ, ἢ ἀποστροφή αὐτῆ αὐξανε μὲ τόση ὀξύτητα, ὥστε ἡ Σαλαμπὼ κρατιότανε γιὰ νὰ μὴ φωνάξει. Τῆς ξαναἤρθε ἡ σκέψη τοῦ Σαχαμπαρίμ· ὑποτάχθηκε.

Ὁ Μάτο ἔσφιγγε πάντα τὰ μικρὰ της χέρια μέσα στὰ δικά του· καὶ πότε πότε, μ' ὄλη τὴ διαταγὴ τοῦ ἱερέα, γυρνῶντας τὸ πρόσωπο, προσπαθοῦσε νὰ τὸν παραμερίσει μὲ τινάγματα τῶν μπράτσων της. Ἐκεῖνος ἀνοίξε τὰ ρουθούνια του γιὰ νὰ ρουφήξει καλλίτερα τὸ ἄρωμα ποὺ ἔδγαινε ἀπ' τὸ κορμί της· εἶτανε ἀναθυμίαση ἀκαθόριστη ὀροσερῆ καὶ ποὺ ζάλιζε ὡς τόσο σὰν ὁ καπνὸς θυμιατοῦ. Μοσχοβολοῦσε μέλι, πιπέρι, λιβάνι, τριαντάφυλλο καὶ μιὰ ἄλλη ἀκόμα μυρωδιά. Μὰ πὼς βρισκότανε κοντά του, στὴ σκηνή του, στὴ διάθεσή του ; Κάποιος, χωρὶς ἄλλο, τὴν εἶχε σπρώξει· δὲν εἶχε ἔρθει γιὰ τὸ ζαῖμψη. Τὰ μπράτσα του ξαναπέσανε καὶ χαμήλωσε τὸ κεφάλι, βαρεμένος ἀπὸ αἰφνίδιο ρεμβασμό.

Ἡ Σαλαμπὼ γιὰ νὰ τὸν συγκινήσει, τοῦ εἶπε μὲ κλαψάρικη φωνή.

— «Τὶ σοῦκανα λοιπὸν γιὰ νὰ θέλεις τὸ θάνατό μου ;

— «Τὸ θάνατό σου ;»

Ἐκεῖνη ξαναμίλησε :

— «Σὲ εἶδα ἓνα βράδυ, στὴ λάμψη τῶν κήπων μου ποὺ καιόντανε, ἀνάμεσα σὲ κούπες ποὺ καπνίζανε καὶ τοὺς σφαγμένους σκλάβους μου, καὶ ἡ ὀργή σου εἶτανε τόσο δυνατὴ ποὺ χύμηξες πρὸς ἐμένα κ' ἀναγκάστηκα νὰ φύγω! Ἐπειτα τρομάρα μπῆκε στὴ Καρχηδόνα. Φωνάζανε τὸ ρήμαγμα τῶν πόλεων, τὴν πυρπόληση τῶν ἀγρῶν, τὴ σφαγὴ τῶν στρατιωτῶν· ἐσὺ τοὺς ξολόθρειψες, ἐσὺ τοὺς δολοφόνησες! Σὲ μισῶ. Καὶ μόνο τ' ὄνομά σου μὲ λυώνει σὰν βάρος στὴ συνειδήσή μου· εἰσαι πιὸ μισητὸς ἀπὸ τὴν πανοῦκλα καὶ ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ πόλεμο! Οἱ ἐπαρχίες ἀνατριχιάζουνε ἀπὸ τὸ φρένιασμα σου, τὰ χαντάκια εἶνε γεμάτα πτώματα! Ἀκολούθησα τ' ἀχνάρια ἔπὸ τις φωτιές σου, ἴδια σὰν νὰ περπατοῦσα πίσω ἀπὸ τὸ Μαλώχ!»

ἮΟ Μάτο σηκώθηκε μ' ἓνα πήδημα· κολοσσαία περηφάνεια τοῦ φούσκωνε τὴ καρδιά· βρισκότανε ἐξυφωμένος ἴσαμε τὸ μπῶϊ ἑνὸς Θεοῦ.

Ἀνοιγοκλείοντας τὰ ρουθούνια, μὲ τὰ δόντια σφιγμένα, ἐκείνη ξακολουθοῦσε.

— «Σὰν νὰ μὴ ἔφτανε ἡ ἱεροσυλία σου, ἦρθες στὸ σπίτι μου, στὸν ὕπνο μου πάνω, τυλιγμένος στὸ ζαῖμφη! Τὰ λόγια σου, δὲν τὰ κατάλαβα· ἔβλεπα ὅμως καλλὰ πὼς ἤθελες νὰ μὲ σύρεις σὲ κάτι φοβερό, στὸ βάθος μιᾶς ἀβύσσου!»

ἮΟ Μάτο, στρίβοντας τὰ μπράτσα, φώναξε:

— «Ὅχι! ὄχι! εἶτανε γιὰ νὰ σοῦ τὸ δώσω! γιὰ νὰ σοῦ τὸ ἐπιστρέψω! Μοῦ φαινότανε πὼς ἡ Θεὰ εἶχε ἀφήσει τὸ φόρεμά της γιὰ σένα, καὶ πὼς σοῦ ἀνῆκε! Στὸ νὰό της ἦ στὸ σπίτι σου, τί ἔχει νὰ κάνει; δὲν εἰσαι παντοδύναμη, ἀχραντη, ἀκτινόβολη κι' ὁμορφη

σάν τήν Τανίτ !» Καί με βλέμμα γεμάτο ἀπό ἀτελεύτητη λατρεία :

— « Ἐξόν, ἴσως, ἀν εἶσαι ἡ Τανίτ ; »

— « Ἐγώ, Τανίτ ! » ἔλεγε με τὸ νοῦ της ἢ Σαλαμπῶ.

Δὲ μιλούσανε πιά. Ἡ βροντὴ μακρὰ κυλοῦσε. Πρόβατα βελάζανε, τρομαγμένα ἀπὸ τὴ θύελλα.

— « ὦ ! σίμωσε ! » ξαναμίλησε κείνος, « σίμωσε ! μὴ φοβᾶσαι τίποτε !

« Ἄλλοτες, δὲν ἤμουν παρὰ ἓνας στρατιώτης ἀνακατεμένος μέσ' στὴν πλέμπα τῶν Μισθοφόρων καὶ μάλιστα τόσο μαλακός, ὥστε κουβαλοῦσα γιὰ τοὺς ἄλλους ξύλα στὴ ράχη μου. Σάμπως με μέλλει γιὰ τὴ Καρχηδόνα ! Τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων της συνταράζεται σὰ χαμένο στὴ σκόνῃ τῶν σανδαλιῶν σου, καὶ ἔλους τοὺς θησαυροὺς της με τὶς ἐπαρχίες, τοὺς στόλους καὶ τὰ νησιά, δὲν τὰ λαχταρῶ ἕπως στὴ δροσεράδα τῶν χειλιῶν σου καὶ τὴ στρογγυλάδα τῶν ὤμων σου. Μὰ ἤθελε νὰ γκρεμίσω τὰ τεῖχη της γιὰ νὰ φτάσω ὡς σ' ἐσένα, γιὰ νὰ σὲ κάνω δική μου ! Ἐξ ἄλλου, στὸ ἀναμεταξύ, ἐκδικιόμουν ! Τώρα, συντρίβω τοὺς ἀνθρώπους σάν κοχύλια, καὶ ρίχνομαι στὶς φάλαγγες, ἀπομακρύνω τὶς σάρισες με τὰ χέρια μου, σταματᾶω τὰ ἄτια ἀπὸ τὰ ρουθούνια· ἓνας καταπέλτης δὲν θὰ με σκότωνε ! ὦ ! νὰ ἤξερες, μέσα στὸ πόλεμο, πόσο σὲ συλλογιέμαι ! Καμμιά φορά, ἡ ἀνάμνηση μιᾶς χειρονομίας, μιᾶς ζάρας τοῦ ρούχου σου, ἔξαφνα μ' ἀρπάζει καὶ με περισφίγγει σὰ δίκτυ ! βλέπω τὰ μάτια σου στὶς φλόγες τῶν πυρσῶν καὶ στὸ χρῶμα τῶν ἀσπίδων ! ἀκούω τὴ φωνή σου στὸ ἀντίχημα τῶν κυμᾶ-

λων. Γυρνῶ, δὲν εἶσαι ἐκεῖ ! καὶ τότε ξαναβουτάω στὴ μάχη !»

Σήκωνε τὰ μπράτσα ὅπου φλέδες σταυρωνόντανε σὰν κισσοὶ στὰ κλαριά δέντρου. Ἰδρωτὰς ἔτρεχε στὸ στήθος του, ἀνάμεσα στοὺς τετράγωνους μυῶνες του· καὶ ἡ ἀναπνοή του τράνταζε τὰ πλευρά του μὲ τὴν μπρούντζινη ζώνη του γεμάτη λουριά, ποὺ κρεμόντανε ὡς στὰ πιὸ στερεὰ ἀπ' τὸ μάρμαρο γόνατά του. Ἡ Σαλαμπῶ, συνηθεισμένη στοὺς εὐνοῦχους, ἀφηγόντανε νὰ καταπλήσεται ἀπ' τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Εἶτανε ἡ τιμωρία τῆς Θεᾶς ἢ ἡ ἐπίδραση τοῦ Μολῶχ ποὺ κυκλοφοροῦσε γύρω της, στοὺς πέντε στρατοὺς. Μιὰ κούραση τήνε σὺντριβε· ἄκουε σαστιμένη τὴ διαλείπουσα κραυγὴ τῶν φρουρῶν ποὺ ἀπαντούσανε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Οἱ φλόγες τοῦ λυχναριοῦ τρεμοσβύνανε ἀπὸ τὶς ἀπότομες πνοὲς ζεστοῦ ἀέρα. Κάποτ' ἐρχόνταν πλατειεὲς ἀστραπές· ὕστερα τὸ σκοτάδι δίπλαζε· κ' ἐκεῖνη δὲν ἔβλεπε πιά παρὰ τὰ μάτια τοῦ Μάτο, σὰν δυὸ κάρβουνα μέσα στὴ νύχτα. Ὡς τόσο αἰσθανόταν καλὰ πὼς κάποια μοῖρα τὴν περιτριγύριζε, πὼς πλησίαζε σὲ ὑπέρτατη στιγμή ἀμετάκλητη, καὶ μὲ μιὰ προσπάθεια, ξανανέβηκε πρὸς τὸ ζαῖμψη καὶ σήκωσε τὰ χέρια γιὰ νὰ τὸ πιάσει.

«Τί κάνεις ;» φώναξε ὁ Μάτο.

Ἀπάντησε γαλήνια.

«Ξαναγυρνῶ στὴν Καρχηδόνα.»

Ὁ Μάτο προχώρησε σταυρώνοντας τὰ μπράτσα, καὶ μὲ τόσο τρομερὸ ὕφος ποὺ ἡ Σαλαμπῶ ἔμεινε ἀμέσως σὰν καρφωμένη στὶς φτέρνες της.

— «Νά ξαναγυρίσεις στὴ Καρχηδόνα!» Τραύλιζε καὶ ἐπαναλάβαινε τρίζοντας τὰ δόντια.

— «Νά ξαναγυρίσεις στὴ Καρχηδόνα!» Ἄ! Ἐρχόσου-
να γιὰ νὰ πάρεις τὸ Ζαΐμφη, γιὰ νὰ μὲ νικήσεις, ὕστερα
νὰ γίνεις ἀφαντὴ! Ὅχι! ὄχι! εἶσαι δική μου! καὶ κα-
νείς τόρα δὲν θὰ σὲ πάρει ἀπὸ δῶ! ὦ! δὲν ξέχασα τὴν
ἀλαζονεῖα τῶν μεγάλων ἡσυχων ματιῶν σου καὶ πὼς
μὲ σύντριβες μὲ τὸ ὕψος τῆς ὁμορφιάς σου! Ἡ σειρά
μου, τώρα! εἶσαι αἰχμάλωτή μου, σκλάβά μου! δοῦλα
μου! Φώναζε σὰ θέλεις τὸν πατέρα σου καὶ τὸν στρατό
του, τοὺς Γέροντες, τοὺς Πλούσιους καὶ ὀλόκληρο τὸ
μισητὸ λαό σου! Εἶμαι ὁ ἀφέντης τριακόσιων χιλιάδων
στρατιωτῶν! θὰ πάω νὰ εὔρω κι' ἄλλους στὴ Λυσιτα-
νία, στὴ Γαλατία καὶ στὸ βάθος τῆς ἐρήμου καὶ θὰ
ἀναποδογυρίσω τὴν πόλη σου, θὰ κάψω ὅλους τοὺς
ναοὺς τῆς· οἱ τριῆρεις θ' ἀρμενίζουνε σὲ κύματα ἀπὸ
αἶμα! Δὲ θέλω νὰ μείνει οὔτε ἓνα σπίτι τῆς, οὔτε μιὰ
πέτρα τῆς, οὔτε ἓνας φοίνικας! Καὶ ἂν μοῦ λείψουν οἱ
ἄντρες, θὰ τραβήξω τὶς ἀρκούδες ἀπ' τὰ βουνά, καὶ
θὰ σπρώξω τὰ λιοντάρια! Μὴ προσπαθεῖς νὰ φύγεις,
σὲ σκοτώνω!»

Κίτρινος καὶ σφίγγοντας τὶς γροθιές, τρεμούλιαζε
σὰν ἄρπα ποῦ οἱ κόρδες τῆς πάει νὰ σπάσουνε. Ἐξα-
φνα τὸν πνίξανε ἀναφυλητὰ καὶ πέφτοντας στὶς ἄν-
τζες του :

— «Ἄ! συχώρεσέ με! εἶμαι ἓνας ἀτιμος καὶ πιὸ χα-
μένος ἀπ' τοὺς σκορπιούς, τὸ βάρβορο καὶ τὴ σκόνη!
Πολλήώρα, ἐνῶ μιλοῦσες, ἡ ἀναπνοή σου ἀγγίξε τὸ
πρόσωπό μου κι' εὐραινόμουνα σὰν ἐτοιμοθάνατος ποῦ
πίνει προύμυτα στὴν ὄχτη ἐνὸς ρεμά του. Σύντριφέ με!

φτάνει νῦ ἀνανοιώσω τὰ πόδια σου! καταράσου με, φτάνει νῦ ἀκούσω τὴ φωνή σου! Μὴ φύγεις! ἔλεος! σ' ἀγαπῶ! σ' ἀγαπῶ!»

Εἶτανε γονατισμένος, κατὰ γῆς, μπροστά της· καὶ τῆς κύκλωνε τὴ μέση μὲ τὰ δυὸ μπράτσα του, μὲ τὸ κεφάλι ἀνάγυρα, μὲ τὰ χέρια ἀνόριστα· οἱ χρυσοὶ δίσκοι ποῦ κρεμόντανε στ' αὐτιά του λαμποκοπούσανε στὸ μπρουντζινόχρωμο λαιμό του· μεγάλα δάκρυα κυλούσανε στὰ μάτια του ὅμοια μὲ ἀσημένειες σφαίρες ἀναστέναζε χαϊδευτικά, καὶ ψιθύριζε ἀκοθόριστα λόγια πιὸ ἀνάλαφρα ἀπὸ αὔρα καὶ γλυκὰ σὰ φιλί.

Ἡ Σαλαμπῶ εἶταν κυριευμένη ἀπὸ μιὰ νάρκωση, ὅπου ἔχανε κάθε συναίσθηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Κάτι ἐνδόμυχο καὶ ἀνώτερο μαζί, διαταγὴ τῶν θεῶν τὴν ἐξανάγκασε νὰ παρατήσῃ τὸν ἑαυτὸ της· σύννεφα τὴ σηκώνανε καὶ λιγοθυμώντας, ἔπεσε ἀνάγυρα στὸ κρεβάτι στὸ τρίχωμα τοῦ λιονταριοῦ. Ὁ Μάτο τῆς ἄρπαζε τὶς φτέρνες, ἢ χρυσὴ ἀλυσσιδίτσα ἔσπασε, καὶ οἱ δυὸ ἄκρες, πετώντας, χτυπήσανε τὸ πανί σὰ δυὸ ὀχειῆς πηδάμενες. Τὸ Ζαΐμφη ἔπεσε, τὴν τύλιγε· εἶδε τὴν ὄψη τοῦ Μάτο ποῦ ἔσκυβε στὸ στήθος της.

— «Μολώχ, μὲ καῖς!» καὶ τὰ φιλιὰ τοῦ στρατιώτη, πιὸ ἀχόρταγα, ἀπὸ φλόγες, τὴν διατρέχανε· εἶταν σὰ νὰ τὴν εἶχε ἀνασηκώσει κάνας σίφουνας, ἄρπαγμένη μεσ' στὴ δύναμη τοῦ ἥλιου.

Φίλησε ὅλα τὰ δάχτυλα τῶν χειρῶν της, τὰ μπράτσα της, τὰ πόδια της, καὶ πέρα ὡς πέρα τὶς μακρυὰς πλεξούδες τῶν μαλλιῶν της.

«Πάρτο», ἔλεγε, «μήπως τὸ λογιάζω! πάρε με

μαζί του ! παρατάω τὸ στρατό ! παραιτιέμαι ἀπ' ὅλα ! Πέρα ἀπὸ τὰ Γάδαιρα, ὕστερα σὲ εἴκοσι μέρες ταξίδι στη θάλασσα, συντυχαίνειτ' ἓνα νησί σκεπασμένο χρυσόσκονη, πρασινάδα καὶ πουλιά. Πάνω στὰ βουνὰ μεγάλα λουλούδια μεστὰ ἴσως ἀρώματα πού καπνίζουνε, ταλαντεύοντας σὰν αἰώνια θυμιάτ'· στίς λεμονιές πιὸ ψηλές παρὰ κέδροι, φίδια γαλατόχρωμα, κάνουνε μὲ τὰ διαμάντια τοῦ μουσουδιοῦ τους νὰ πέφτουμε τὰ φρούτα πάνω στὴ χλόη· ὁ ἀέρας εἶνε τόσοσ γλυκὸς πού ἐμποδίζει τὸ θάνατο. «ὦ ! θὰ τόβρω, θὰ ἴδεις. Θὰ ζήσουμε σὲ κρυσταλλένιες σπηλιές, σκαλισμένες κάτω ἀπ' τοὺς λόφους. Κανεὶς ἀκόμα δὲν τὸ κατοικεῖ, ὅπου θὰ γίνω ἐγὼ ὁ βασιλιάς τοῦ τόπου».

Σκούπησε τὴ σκόνη τῶν κοθόρνων του· θέλησε νὰ βάλει αὐτὴ στὰ χεῖλη της τὸ τέταρτο ροδιοῦ· μάζεψε πίσω ἀπ' τὸ κεφάλι της ροῦχα γιὰ νὰ τῆς κάνει μαξιλάρι. Γύρευε τοὺς τρόπους νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ, νὰ ταπεινωθεῖ, καὶ ἄπλωσε μάλιστα πάνω στίς γάμπες της τὸ ζαΐμφη, σὰν ἀπλὸ ταπέτο.

— «Ἐχεις πάντα», ἔλεγε, «τὰ μικρὰ ἐκεῖνα κέρατα ζαρκαδιοῦ, ὅπου εἶνε κρεμασμένα τὰ περιδέραιά σου ; Θὰ μοῦ τὰ δώσεις ! τ' ἀγαπῶ !» Γιατί μιλοῦσε σὰ νὰ εἶχε τελειώσει ὁ πόλεμος, γέλια χαρᾶς τοῦ φεύγανε· καὶ οἱ Μισθοφόροι, ὁ Ἀμίλκας, ὅλα τὰ ἐμπόδια εἶχανε τόρα ξαφανιστεῖ. Τὸ φεγγάρι γλυστρουῖσε ἀνάμεσα σὲ δυὸ σύννεφα. Τὸ βλέπανε ἀπὸ ἓνα ἀνοιγμα τῆς σκηνῆς.

— «Α ! πόσες νύχτες πέρασα θωρόντας το ! μοῦ φαινότανε ἓνας πέπλος πού ἔκρυβε τὸ πρόσωπό σου· μὲ κύτταζες ἀνάμεσα· ἢ ἀνάμνησή σου ἀνακατευότανε μὲ τίς ἀκτινοβολίες του· δὲν σᾶς ξεχώριζα πιά !» Καὶ

μέ τὸ κεφάλι μέσα στὸν κόρφο της, ἔκλαιε ἄφθονα.

— «Αὐτὸς εἶνε λοιπόν», στοχαζόταν ἡ Σαλαμπῶ, «ὁ τρομερὸς ἄνθρωπος ποὺ κάνει τὴ Καρχηδόνα νὰ τρέμει!»

Ἡ Μάτο ἀποκοιμήθηκε. Τότε ἀπαλλασσόμενη ἀπὸ τὸ μπράτσο του, ἡ Σαλαμπῶ ἔβαλε ἕνα πόδι στὴ γῆς καὶ εἶδε πῶς ἡ ἄλυσσιδίτσα της εἴτανε σπασμένη.

Συνηθείζανε στὶς παρθένες στὶς μεγάλες οἰκογένειες νὰ σέβονται τὶς πέδες αὐτὲς σὰν πρᾶμα σχεδὸν θρησκευτικό, καὶ ἡ Σαλαμπῶ, κοκκινίζοντας, τύλιξε γύρω στὶς γάμπες της τὰ δυὸ κομμάτια τῆς χρυσῆς ἄλυσσίδας.

Ἡ Καρχηδὼν, τὰ Μέγαρα, τὸ σπίτι της, τὸ δωμάτιό της καὶ οἱ κάμποι ποὺ πέρασε στροβιλίζανε στὴ μνήμη της σὲ εἰκόνας θορυβώδικες καὶ καθαρὲς ἐν τούτοις. Ἀλλὰ μιὰ ἄδυσσο ἐπερχόμενη τάδιωχνε μακριά της, σὲ ἀτέλειωτη ἀπόσταση.

Ἡ θύελλα περνοῦσε ἀρηῆς σταλαματιῆς νεροῦ, χτυπώντας μιὰ μιὰ κάνανε νὰ σαλεύει ἡ σκεπὴ τῆς σκηνῆς.

Ἡ Μάτο, σὰν ἄνθρωπος μεθυσμένος, κοιμότανε ξαπλωμένος πλάγια, μὲ ἕνα μπράτσο ποὺ ξεπερνοῦσε τὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ. Τὸ ἀπὸ μαργαριτάρια κεφαλόδεμά του εἶχε σηκωθεί λίγο καὶ ξεσκέπαζε τὸ κούτελό του. Ἐνα χαμόγελο ἀλάργευε νὰ δόντια του. Λάμπανε αὐτὰ ἀνάμεσα στὸ μαῦρο γένι του, καὶ στὰ μισοκλεισμένα βλέφαρά του ὑπάρχε μιὰ σιωπηλὴ χαρμολύπη καὶ σχεδὸν προσβλητικὴ.

Ἡ Σαλαμπῶ τὸν κύτταζε, ἀσάλευτη, μέ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο, μέ τὰ χέρια σταυρωμένα.

Στὸ προσκεφάλι τοῦ κρεββατιοῦ, ἕνα μαχαίρι ἀπλω-

νότανε πάνω σὲ κυπαρισσένιο τραπέζι· ἡ ὄψη, τῆς ἀστραφτερῆς αὐτῆς λεπίδας τῆς ἀναφε αἰμοδόρο πόθο· θρηνητικὲς φωνὲς σερνόντανε μακρὰ, στὴ σκιά, καὶ σὰν κόρο πνευμάτων, τὴν παροτρύνανε. Πλησίασε· ἄρπαξε τὸ σίδερο ἀπ' τὴ λαβή. Στὸ ἄγγιαγμα τοῦ φουστάνιου της, ὁ Μάτο μισοάνοιξε τὰ μάτια, προχωρώντας τὸ στόμα στὰ χέρια της, καὶ τὸ μαχαίρι ἔπεσε.

Ἐκείνη σηκωθήκανε· τρομαχτικὴ λάψη ἀστραφτε πίσω ἀπὸ τὸ πανί· ὁ Μάτο τὸ σήκωσε· εἶδανε μεγάλες φλόγες ποὺ περικυκλώνανε τὸ στρατόπεδο τῶν Λιδύων.

Οἱ καλαμῆνες καλύβες τους καιόντανε καὶ τὰ κλονιά, στρίβοντας, ξέσπαγαν μέσα στὸν καπνὸ καὶ πετούσανε σὰ βέλη· στὸν κατακόκκινο ὀρίζοντα, μαύρες σκιὲς τρέχανε σὰν τρελλές. Ἀκουόντανε τὰ οὐρλιάσματα ἐκεῖνων ποὺ βρισκόντανε μέσα στὶς καλύβες· οἱ ἐλέφαντες, τὰ βώδια, καὶ τ' ἀλόγατα ὀρμούσανε μέσα στὸ πλῆθος συντρίβοντάς το, μαζί μὲ τὰ πολεμοφόδια καὶ τίς ἀποσκευὲς ποὺ τραβούσανε ἀπ' τὴ φωτιά. Σάλπιγγες ἤχουσαν. Φωνάζανε «Μάτο! Μάτο!» Ἀνθρώποι στὴν πόρτα θέλανε νὰ μποῦνε μέσα.

— «Ἐλα λοιπόν! ὁ Ἀμίλκας καίει τὸ στρατόπεδο τοῦ Αὐταρίτη!»

Πετάχτη· ἔξω. Ἡ Σαλαμπὼ ἔμεινε ὀλομόναχη.

Τότες ἐξέταξε τὸ ζαῖμψη καὶ ὅταν τὸ ἀναθώρησε καλὰ, ξαφνίστηκε, ποὺ δὲν εἶχε κείνη τὴν εὐτυχία ποὺ φανταζότανε ἄλλοτες. Στεκότανε μελαγχολικὴ μπροστὰ στὸ συντελεσμένο ὄνειρό της.

Ὅμως τὸ κάτω τῆς σκηνῆς σηκώθηκε καὶ σχῆμα τερατώδικο φάνηκε. Ἡ Σαλαμπὼ δὲν διάκρινε στὴν ἀρχὴ παρὰ τὰ δυὸ μάτια, μ' ἓνα μακρὸ ἄσπρο γένι.

ποῦ κρεμότανε ὡς τῆ γῆ· γιατί τὸ ὑπόλοιπο τοῦ καρμιοῦ, μπερδεμένο στὰ κουρέλια ξανθόχρωμου ρούχου, σερνότανε στὸ χῶμα· καὶ σὲ κάθε κίνηση γιὰ νὰ προχωρήσει, χωνόντανε τὰ δυὸ χέρια μέσα στὸ γένι, ἔπειτα ξαναπέφτανε· ἔτσι σέρποντας ἔφταξε ὡς στὰ πόδια της καὶ ἡ Σαλαμπῶ ἀναγνώρισε τὸ γέρο Γίσκωνα.

Πραγματικὰ, οἱ Μισθοφόροι, γιὰ νὰ ἐμποδίσουνε τοὺς παλιοὺς αἰχμαλώτους νὰ δραπετέψουνε, μὲ χτυπιὲς χάλκινου λαστοῦ τοὺς εἶχανε σπάσει τίς γάμπες· καὶ σαπίζανε ὄλοι ἀνάκατα σ' ἓνα λάκκο, μέσα στὶς μαγαρισιές. Οἱ πιὸ γεροί, ὅταν ἀκούανε τὸν κρότο ἀπ' τίς γαδάθες σηκωνόντανε φωνάζοντας· ἔτσι ὁ Γίσκων εἶχε ἰδεῖ τῆ Σαλαμπῶ· εἶχε μαντέψει πὼς εἶτανε Καρχηδόνια ἀπὸ τίς μικρὲς σφαίρες τοῦ σανδᾶστρου ποὺ χτυπούσανε πάνω στοὺς κόθορνους της· καὶ μὲ τῆ προαίσθηση σπουδαίου μυστήριου, κάνοντας τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν βοηθήσουνε, κατάφερε νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ λάκκο· ὕστερα, μὲ τοὺς ἀγκώνες καὶ τὰ χέρια, σύρθηκε εἴκοσι βήματα πιὸ μακριά, ὡς στὴ σκηνὴ τοῦ Μάτο. Δυὸ φωνὲς μιλούσανε· εἶχε ἀφογκραστεῖ ἀπ' ὄξω κ' ἄκουσε ὄλα.

— «Ἐσὺ εἶσαι!» εἶπε τέλος, σχεδὸν τρομαγμένη.

Ἐφωνόμενος πάνω στὰ χέρια ἀποκρίθηκε :

— «Ναί, ἐγὼ εἶμαι! Μὲ νομίζουνε πεθαμμένο, δὲν εἶνε ἔτσι ;»

Ἐκεῖνη χαμήλωσε τὸ κεφάλι· αὐτὸς ξακολούθησε :

— «Α! Γιατί οἱ Βάαλ δὲν μοῦ κάνουνε αὐτὸ τὸ ἔλεος!»

Καὶ σιμώνοντας τόσο κοντὰ ποὺ τὴν ἄγγιζε «Θὰ μὲ γλυτώνανε ἀπ' τὴ λύπη νὰ σὲ καταραστῶ!»

Ἡ Σαλαμπὼ τινάχτηκε βιαστικὰ πίσω, τόσο φοβότανε τὸ βρώμικο αὐτὸ ὄν ποῦ εἶτανε ἀποκρουστικὸ σὰ σκουλίκι καὶ τρομερὸ σὰ φάντασμα.

— «Σὲ λίγο θὰ εἶμαι ἑκατὸ χρονῶ.» εἶπε· «εἶδα τὸν Ἀγαθοκλέα· εἶδα τὸν Ρηγοῦλο καὶ τοὺς ἀετοὺς τῶν Ρωμαίων νὰ περνοῦνε πάνω ἀπὸ τοὺς θερισμοὺς τῶν φοινικῶν χωραφιῶν! εἶδα ὅλες τις φρικαλεότητες τῶν μαχῶν καὶ τὴ θάλασσα γεμισμένη ἀπ' τὰ ναυάγια τῶν στόλων μας! Βάρβαροι ποῦ τοὺς διοικοῦσα μὲ δέσανε ἀπ' τὰ τέσσερα μέλη, σὰ σκλάβο φονιά. Οἱ σύντροφοί μου, ὁ ἕνας ὕστερα ἀπ' τὸν ἄλλο, πεθαίνουνε γύρω μου· ἡ μυρωδιὰ τῶν πτωμάτων τους μὲ ξυπνάει τὴ νύχτα· διώχνω τὰ πουλιὰ ποῦ ἔρχονται νὰ ραμφίζουνε τὰ μάτια τους· καὶ μολαταῦτα, οὔτε μιὰ μέρα ἀπελπίστηκα γιὰ τὴν Καρχηδόνα! Κι ἂν ἀκόμα ἔβλεπα νὰ πέσουνε πάνω της ὅλοι οἱ στρατοὶ τῆς γῆς καὶ τίς φλόγες τῆς πολιορκίας νὰ ξεπερνοῦνε τὸ ὕψος τῶν ναῶν πάλε θὰ πίστευα στὴν αἰωνιότητά της! μὰ τώρα ὅλα χαθῆκανε! Οἱ Θεοὶ τὴν ἀποστρέφονται! Κατάρρα νὰ πέσει πάνω σου, ποῦ τάχυνες τὴν καταστροφή της μὲ τὴν ἀτιμία σου!»

Ἄνοιξε τὰ χεῖλη της.

— «Εἶμουνα ἐδῶ!» φώναξε. «Σ' ἄκουσα νὰ βογγᾶς ἀπὸ ἔρωτα σὰν καμμιά πόρνη· ὕστερα σοῦ διηγότανε τὴ λαχτάρρα του, καὶ ἄφινες νὰ σοῦ φιλεῖ τὰ χέρια! Μὰ ἂν σ' ἔσπρωχνε ἢ λύσσα τῆς ἀσέλγειάς σου, ἔπρεπε νὰ κάνεις τουλάχιστο σὰν τ' ἄγρια ζῶα ποῦ κρύβονται στοὺς σινουσιασμοὺς τους, καὶ νὰ μὴν ἀπλώνεις τὴ ντροπὴ σου ὡς μπρὸς στὰ μάτια τοῦ πατέρα σου!»

— «Τί ;» εἶπε.

— «Ἄ ! δὲν ἤξερες πὼς τὰ δυὸ ὀχυρώματα εἶνε σὲ ἐξήντα ὀργιῆς ἀπόστασις τὸ ἓνα ἀπ' τ' ἄλλο, καὶ πὼς ὁ Μάτο σου, ἀπὸ ὑπερβολῆ περιφάνειας, ἔστησε τὴ σκιηνή του κατάντικρυ μὲ τοῦ Ἀμίλκα. Ἐκεῖ εἶνε, ὁ πατέρας σου, πίσω σου· καὶ ἂν μπορούσα νὰ διαβῶ τὸ μονοπάτι ποῦ ὁδηγεῖ στὴν ταράτσα, θὰ τοῦ φώναζα. «Ἐλα λοιπὸν νὰ ἴδεις τὴν κόρη σου στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Βάρβαρου ! Ἔβαλε γιὰ νὰ τοῦ ἀρέσει τὸ ροῦχο τῆς Θεᾶς· καί, ἀφίνοντας τὸ κορμί της, παραδίνει, μὲ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου, τὸ μεγαλεῖο τῶν Θεῶν, τὴν ἐκδίκηση τῆς πατρίδας, κι' αὐτὴ τὴ σωτηρία τῆς Καρχηδόνας !» Ἡ κίνησις τοῦ ξεδοντιασμένου στόματός του σάλειψε τὸ κατάμακρο γένι του· τὰ μάτια του τεντωμένα πρὸς αὐτὴν, τὴν κατκτρώγανε· καὶ ἐπαναλάβαινε λαχανιάζοντας μέσα στὴ σκόνη.

— «Ἄ ! βέβηλη ! Καταραμένη νᾶσαι ! καταραμένη ! καταραμένη !»

Ἡ Σαλαμπὼ εἶχε σηκώσει τὸ πανί, τὸ βαστοῦσε σηκωμένο στὴν ἄκρη τοῦ μπράτσου της, καί, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, κύτταξε κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἀμίλκα.

— «Ἀπὸ δῶ εἶνε, δὲν εἶνε ἔτσι ;» εἶπε.

— «Τί σὲ κόφτει ! Γύρισε ἀπ' τ'ἄλλο μέρος ! Φύγε ! Σπάσε καλλίτερα τὰ μοῦτρα πάνω στὴ γῆ. Εἶνε τόπος ἱερὸς ποῦ ἡ δῖψή σου θὰ λέρωνε !»

Ἐρριξε τὸ ζαῖμψη γύρω στὴ μέση της, μάζεψε βιαστικὰ τοὺς πέπλους της, τὸ μανδύα της, τὴ σάρπα της.

— «Ἐκεῖ τρέχω !» φώναξε· καὶ φεύγοντας ἡ Σαλαμπὼ ἐξαφανίστηκε.

Στὴν ἀρχὴ περπάτησε στὰ σκοτεινὰ χωρὶς ν' ἀπαν-

τήσει κανένα, γιατί όλοι τραβούσανε στή φωτιά· και τὸ βοητὸ μεγάλωνε, μεγάλες φλόγες πορφυρώνανε τὸν οὐρανὸ ἀπὸ πίσω· μιὰ μακρὰ ταράτσα τὴ σταμάτησε.

Στριφογύρισε ὀλόγυρά της, δεξιὰ ἀριστερά, στήν τύχη, γυρεύοντας μιὰ σκάλα, ἓνα σχοινί, μιὰ πέτρα, κάτι τέλος γιὰ νὰ τὴ βοηθήσει. Φοβότανε τὸν Γίσκωνα, καὶ τῆς φαινότανε πὼς φωνές καὶ βήματα τὴν καταδιώκανε. Ἄρχιζε νὰ γλυκοχαράζει. Εἶδε ἓνα μονοπάτι στὸν ὄγκο τοῦ ὀχυρώματος. Ἔβαλε στὰ δόντια της τὴν ἄκρη τοῦ φουστανιοῦ της, πού τὴν μπόδιζε, καὶ μὲ τρία πηδήματα, βρέθηκε στήν ταράτσα.

Μιὰ βροντερὴ φωνὴ ξέσπασε κάτω της, στήν σκιά, ἢ ἴδια φωνὴ πού εἶχε ἀκούσει κάτω ἀπ' τὴ σκάλα τῶν γαλερῶν· καὶ σκύβοντας, ἀναγνώρισε τὸν ἄνθρωπο τοῦ Σαχαμπαρίμ μὲ τὸ ζευγάρι τῶν ἀλόγων του.

Εἶχε περιπλανηθεῖ ὅλη τὴ νύχτα ἀνάμεσα στὰ δυὸ ὀχυρώματα· ἔπειτα, ἀνησυχῶντας ἀπ' τὴ φωτιά, ξαναγύρισε, προσπαθῶντας νὰ ἴδῃ τί γενότανε στὸ στρατόπεδο τοῦ Μάτο· καί, ἐπειδὴ ἤξερε πὼς ἡ θέση αὐτὴ εἶτανε ἢ πιὸ κοντινὴ στὴ σκηνή, γιὰ νὰ ὑπακούσει στὸν ἱερέα, δὲν τὸ κούνησε ἀπὸ κεῖ.

Ἀνέβηκε πάνω στὸ ἓνα ἄλογο. Ἡ Σαλαμπὼ γλίστρησε ὡς στὸ ἄλλο· καὶ φύγανε μὲ μεγάλο καλπασμὸ κάνοντας τὸ γύρο τοῦ φοινικικοῦ στρατόπεδου γιὰ νὰ βρουνε μιὰ πόρτα κάπου.

Ὁ Μάτο εἶχε ξαναγυρίσει στὴ σκηνή του. Ὁ λύχνος ἀναδίνοντας πολλὴ κάπνη μόλις φώτιζε, καὶ κείνος

νόμισε μάλιστα πὼς ἡ Σαλαμπῶ κοιμότανε. Τότες, ψηλάφησε ἀνάλαφρα τὸ δέρμα τοῦ λιονταριοῦ, πάνω στὸ φοινικόπλεχτο κρεβάτι· φώναξε, δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε· ἀνάσπασε ζωηρὰ ἓνα κομμάτι τοῦ πανιοῦ γιὰ νὰ μπεῖ φῶς· τὸ Ζαῖμφη εἶχε ἐξαφνισθεῖ. Ἡ γῆ ἔτρεμε κάτω ἀπὸ πολλὰ βήματα. Μεγάλες φωνές, χρεμετίσματα, ἀκουόντανε στὸν ἀγέρα, συγκρούσεις πανοπλιῶν καὶ οἱ σαλπιγμοὶ τῶν βουκίνων ἤχοῦσαν ἐπίθεση· εἶτανε σὰν αἰφουνας στροβιλίζοντας γύρω του. Ἀκράτητη λύσσα τὸν ἔκανε νὰ πηδῆξει πάνω σὰ ὄπλα του, ὠρμησε ὄξω.

Οἱ μακρυές σειρές τῶν Βαρβάρων κατεβαίνανε, τρέχοντας, τὸ βουνό, καὶ τὰ φοινικικά τετράγωνα προχωρούσανε ἐναντίον τους μὲ βαρὺ καὶ κανονικὸ ταλάντευμα. Ἡ ὀμίχλη, ποὺ τὴν διαλύανε οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, σχημάτιζε μικρὰ σύννεφα ποὺ ταλαντευόντανε, καὶ λίγο κατ' ὀλίγο ψηλώνοντας, ξεσκεπάζανε τίς σημαίες, τίς περικεφαλαίες καὶ τὴν αἰχμὴ τῶν λογχῶν. Ἀπὸ τοὺς γλήγορους ἐλιγμούς, μέρη γῆς, ὄντας ἀκόμα στὴ σιὰ φαίνόντανε πὼς μετατοπιζόντανε μονακόματα· ἄλλοῦ, θάλλεγες, πὼς καταρράκτες διασταυρωνόντανε, καί, ἀναμεσὰ τους, ἀγκαθωτὲς μάζες στεκόντανε ἀκίνητες.

Ὁ Μάτο ξέκρινε τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς στρατιῶτες, τοὺς κήρυκες καὶ τοὺς ὑπηρέτες ἀκόμα ἀπὸ πίσω, ποὺ εἶτανε καθαλημένοι σὲ γαῖδαρους. Ἀντὶ ὅμως νὰ κρατήσῃ τὴ θέση του γιὰ νὰ προστατέψῃ τοὺς πεζοὺς, ὁ Ναρχάδας στράφηκε ἀπότομα δεξιὰ, σὰ νὰ ἤθελε νὰ συντριβεῖ ἀπὸ τὸν Ἀμίλκα.

Οἱ καθαλάρηδές του ξεπεράσανε τοὺς ἐλέφαντες ποὺ

βραδυπορούσανε· και ἔλα τ' ἄλογα, τεντώνοντας τὸ χωρὶς χαλινάρι κεφάλι τους, καλπάζανε μὲ ὄρμη τόσο μανιασμένη ὥστε ἡ κοιλιὰ τους φαινότανε πῶς ἄγγιζε τὴ γῆ. Ἐπειτα, ἔξαφνα, ὁ Ναρχάβας προχώρησε ἀποφασιστικὰ πρὸς ἓνα φρουρὸ. Ἐρριξε τὸ σπαθὶ του, τὴ λόγχη του, τὰ ἀκόντιά του, καὶ ἔξαφανίστηκε ἀνάμεσα στοὺς Καρχηδόνιους.

Ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηδῶν ἔφταξε στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀμίλκα· καὶ εἶπε, διχνοντὰς του τοὺς ἄντρες του ποὺ στεκόντανε μακρὰ σταματισμένοι.

— «Βάρκα! σοὺ τοὺς φέρνω. Εἶνε δικοὶ σου.»

Τότες γονάτισε γιὰ νὰ δείξει τὴν ὑποταγὴ του καὶ σὰ γιὰ ν' ἀποδείξει τὴν πίστη του, θύμισε ὅλη τὴ διαγωγὴ του ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου.

Πρῶτα εἶχε ἐμποδίσει τὴν πολιορκίαν τῆς Καρχηδόνας καὶ τὸ σφάξιμο τῶν αἰχμαλώτων. Ἐπειτα δὲν εἶχε ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὴ νίκη κατὰ τοῦ Ἄννωνος ὕστερα ἀπὸ τὴν ἡττὰ τῆς Οὐτίκης· ὅσο γιὰ τὶς Τύριες πόλεις, ὅ,τι τοὺς ἔκανε, εἶτανε γιὰτι αὐτὲς βρισκόντανε στὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του. Τέλος δὲν εἶχε πάρει μέρος στὴ μάχη τοῦ Μακάρ· καὶ μάλιστα εἶχε ἀπουσιάσει ὅλως διόλου ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ὑποχρέωση νὰ πολεμήσει τὸ Σουφφέτη.

Ὁ Ναρχάβας, πραγματικὰ θέλησε νὰ μεγαλώσει μὲ καταπατήσεις τῶν φοινικικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἀναλόγως μὲ τὶς τύχες τῆς νίκης, πότε βοήθησε καὶ πότε ἄφησε τοὺς Μισθοφόρους. Ἀλλὰ βλέποντας πῶς ὁ πιὸ δυνατὸς θὰ εἶνε στὰ τελευταία ὁ Ἀμίλκας, γύρισε μ' αὐτόν· καὶ ἴσως ὑπαρχε στὴ λιποταξία του μνησιμακία κατὰ τοῦ

Μάτο, ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρχηγίας ἢ ἀπ' τὸν παλιό του ἔρωτα.

Ὁ Σουφφέτης τὸν ἄκουσε χωρὶς νὰ τὸν διακρίψει. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ παρουσιαζότανε ἔτσι σ' ἓνα στρατόδπου τοῦ χρεωστούσανε ἐκδίκησης δὲν εἶτανε ἀξιοκαταφρόνητος βοηθός· ὁ Ἀμίλκας μάντεψε ἀμέσως τὴν ὠφελιμότητα τέτοιας συμμαχίας γιὰ τὰ μεγάλα του σχέδια. Μὲ τοὺς Νουμηδοὺς, θὰ ξεφορτωνότανε τοὺς Λιθύους· ἔπειτα θὰ παράσυρνε τὴ Δύση στὴν κατάκτηση τῆς Ἰβηρίας· καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ γιατί δὲν εἶχε ἔρθῃ πρὶν, οὔτε ν' ἀποδείξῃ καμμιά ἀπ' τὶς φευτιές του, φίλησε τὸ Ναρχάδα, ἀγγίζοντας τρεῖς φορὲς τὸ στήθος του στὸ δικό του.

Θέλοντας νὰ δόσει τέλος καὶ ἀπὸ ἀπελπισία, ἔκαψε τὸ στρατόπεδο τῶν Λιθύων. Ὁ στρατὸς αὐτὸς τοῦ ἐρχότανε σὰ βοήθεια τῶν Θεῶν καὶ κρύβοντας τὴν χαρὰ του, ἀπάντησε.

— «Οἱ Βάαλ ἄς εἶνε μαζί σου! Δὲν ξέρω τί θὰ κάνει γιὰ σένα ἢ Δημοκρατία, ὅμως ὁ Ἀμίλκας δὲν εἶνε ἀχάριστος.»

Τὸ βοητὸ αὐξανε· οἱ ἀξιωματικοὶ μπαίνανε· ὁ Ἀμίλκας ἀρματωνότανε μιῶντας κιόλας.

— «Ἄϊντε, γύρισε! Μὲ τοὺς καθαλλάρηδές σου θὰ διώξεις τὸ πεζικὸ τους ἀνάμεσα στοὺς ἐλέφαντές σου καὶ τοὺς δικούς μου! Θάρρος! Ξολόθρευε!»

Καὶ ὁ Ναρχάδας ὠρμοῦσε ὅταν φάνηκε ἡ Σαλαμπώ. Πήδηξε γλήγορα ἀπ' τ' ἄλογό της. Ἄνοιξε τὸν φαρδὸ μανδύα της καὶ ἀπλώνοντας τὰ μπράτσα, ξεδίπλωσε τὸ ζαῖμφη.

Ἡ πετσένια σκηνὴ σηκωνόμενῃ ἀπ' τὶς γωνιές, ἄφινε

νά φαίνεται δλόκληρος δ γύρος τοῦ γεμάτου στρατιώ-
τες βουνοῦ καὶ ἐπειδὴ βρισκότανε στὸ κέντρο, ἀπ' ὅλα
τὰ μέρη βλέπανε τὴ Σαλαμπώ. Βρόντηξε ἀπέραντο βο-
ητὴ, μιὰ μεγάλη φωνὴ θριάμβου κ' ἐλπίδας· ὅσοι περ-
πατοῦσανε σταματήσανε· οἱ ἐτοιμοθάνατοι, ἀκουμπών-
τας στὸν ἀγκῶνα, γυρνοῦσανε γιὰ νὰ τὴν εὐλογήσουνε.
"Ολοὶ οἱ Βάρβαροι ξέρανε τότε πὼς εἶχε ξαναπάρει τὸ
ζαῖμφη· ἀπὸ μακριὰ τὴ βλέπανε, νομίζανε πὼς τὴ
βλέπανε, κ' ἄλλες φωνές, ἀλλὰ λυσσασμένες καὶ
ἐκδικητικές, ἀντηχοῦσανε, παρ' ὅλα τὰ χειροκροτή-
ματα τῶν Καρχηδονίων· οἱ πέντε στρατοί, παραταγμένοι
στὸ βουνό, ποδοκροτοῦσανε καὶ οὐρλιάζανε ἔτσι δλό-
γυρα στὴ Σαλαμπώ.

Ὁ Ἀμίλκας χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ μιλήσει, τὴν εὐχα-
ριστοῦσε μὲ νεύματα τοῦ κεφαλιοῦ. Τὰ μάτια του πη-
γαίνανε τότε στὸ ζαῖμφη τότε σ' ἐκείνη, καὶ παρατή-
ρησε πὼς ἡ ἀλυσσιδίτσα τῆς εἶτανε σπασμένη. Τότες
ἀνατρίχιασε, κυριευμένος ἀπὸ τρομερὴ ὑποψία. Ὅμως
ξαναβρίσκοντας γλήγορα τὴν ἀπάθειά του, κύτταξε τὸ
Ναρχάβα πλάγια, χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ πρόσωπο.

Ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηδῶν στεκότανε παράμερα σὲ
στάση ντροπαλή. Εἶχε στὸ κούτελο λίγη σκόνη ποὺ
εἶχε ἀγγίξει γονατίζοντας. Τέλος ὁ Σουφφέτης προχώ-
ρησε πρὸς αὐτόν, καί, μὲ ὕφος σοβαρότατο.

— «Γιὰ ν' ἀνταμείψω τίς ὑπηρεσίες ποὺ μοῦ ἔκανες,
Ναρχάβα, σοῦ δίνω τὴν κόρη μου». Πρόσθεσε· «Γίνου
γυιὸς μου καὶ ὑπεράσπισε τὸν πατέρα σου!»

Ὁ Ναρχάβας ἔκανε μεγάλη χειρονομία ἐκπληξῆς,
ἔπειτα ρίχτηκε στὰ χέρια του, ποὺ τὰ καταφίλησε.

Ἡ Σαλαμπώ, γαλήνια σὰν ἄγαλμα, φαινότανε πὼς

δὲν καταλάβαινε. Κοκκίνιζε λίγο, χαμηλώνοντας τὰ βλέφαρα· τὰ μεγάλα τῆς κατεδασμένα ματόκλαδα σχηματίζανε σκιές στὰ μάγουλά τῆς

Ὁ Ἀμίγκας θέλησε ἀμέσως νὰ τοὺς ἐνώσει μ' ἀδιάλυτους ἀρραβῶνες. Βάλανε στὰ χέρια τῆς Σαλαμπῶ μιὰ λόγχη ποὺ πρόσφερε στὸν Ναρχάδα· δέσανε τοὺς δείχτες τοὺς τὸν ἓνα στὸν ἄλλο μὲ λουρί βωδιοῦ, καὶ ἔπειτα τοὺς χύσανε σιτάρι στὸ κεφάλι καὶ τὰ σπυριά ποὺ πέφτανε γύρω τους ἠχήσανε σὰν χαλάζι ξαναπηδῶντας.

ΤΟ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ

Ἵστερα ἀπὸ δώδεκα ὥρες, δὲν ἔμενε πιά ἀπ' τοὺς Μισθοφόρους παρὰ ἕνας σωρὸς πληγωμένοι, πεθαμμένοι καὶ πού ψυχομαχοῦσανε.

Ὁ Ἀμίλκας, ἐγαίνοντας ἀπότομα ἀπ' τὸ βάθος τῆς κλεισούρας, εἶχε ξανακατεβεῖ στὴ δυτικὴ ραχοῦλα πού κυττάζει τὴν Ἴπποζαρότη, καὶ ἐπειδὴ τὸ διάστημα εἴτανε πιδ πλατὺ σ' αὐτὸ τὸ μέρος φρόντισε νὰ ἐλκύσει ἐκεῖ τοὺς Βαρβάρους. Ὁ Ναρχάδας, τοὺς εἶχε περικυκλώσει μὲ τ' ἄλογά του· ὁ Σουφφέτης τὴν ὥρα ἐκείνη τοὺς ἔσπρωχνε, τοὺς σύντριβε· ἔπειτα εἴτανε προκαταβολικὰ νικημένοι ἀπ' τὸ χάσιμο τοῦ ζαῦμφη· κ' ἐκεῖνοι ἀκόμα πού ἀδιαφοροῦσανε γι' αὐτὸ εἶχανε νοιώσει μιὰ ἀγωνία καὶ κάτι σὰν ἀδυνατίσμα. Ὁ Ἀμίλκας, μὴ θέλοντας ἀπ' τὴν περιφάνειά του νὰ κρητήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἀποσύρθηκε λίγο πιδ μακρῶς, ἀριστερά, στὰ ὑψώματα ἀπ' ὅπου τοὺς κυριαρχοῦσε.

Ἀναγνώριζε κανέναν τὸ σχῆμα τῶν στρατοπέδων ἀπὸ τὰ γερμένα περιφράγματα τους. Μακρὸς σωρὸς μύδρες στάχτες καπνίζανε στὸ μέρος τῶν Λιβύων· τὸ ἀναστατωμένο ἔδαφος σχημάτιζε κυματισμούς, σὰν πῆ θάλασσα, καὶ οἱ σκηνές, μὲ τὰ κομματιασμένα πανιά τους, μοιάζανε μὲ ἀκαθόριστα καρδιάκια μισοχαμένα μέσα στίς

ξέρες· θώρακες, δικέλλια, σάλπιγγες, κομμάτια ξύλα, σίδερο καὶ χαλκός, σιτάρι, ἄχυρο καὶ ροῦχα σκορπιζόντανε ἀνάμεσα στὰ πτώματα· ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἕνας πυρσὸς ποὺ κόντευε νὰ σβύσει ἔκαιε δίπλα σὲ σωρὸ ἀποσκευές· ἡ γῆ, σὲ καμπόσα μέρη, ἐξαφανιζότανε κάτω ἀπὸ ἀσπίδες· ψωφίμια ἀλόγων ἀκολουθούσανε τὸ ἕνα τ' ἄλλο σὰν σειρὰ βουναλάκια· ξεκρινόνταν γάμπες, σανδάλια, μπράτσα, κοντόρουχα καὶ κεφάλια στὶς περικεφαλαίες τους, κρατημένες ἀπ' τὰ λουριά τοῦ πηγουιοῦ καὶ ποὺ κυλούσανε σὰν σφαίρες· μαλλιά κρεμόντανε στ' ἀγκάθια· σὲ τέλματα αἱμάτων, ἐλέφαντες μὲ τὰ ἐντόσθια βγαλμένα, μουγκρίζανε ξαπλωμένοι μὲ τοὺς πύργους τους· περπατοῦσε κανεὶς σὲ γλυστερὰ πράματα ὅπου ὑπῆρχανε λάκκοι λάσπης, ἂν καὶ δὲν εἶχε βρέξει.

Τὰ μπερδεμένα αὐτὰ πτώματα, πιάνανε, ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, ὀλόκληρο τὸ βουνό.

Ἐκεῖνοι ποὺ ζούσανε δὲν σαλεύανε πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς πεθαμένους. Καθησμένοι σὲ ἀνισοὺς ὄμιλους κυτταζόντανε, φοβισμένοι, καὶ δὲ μιλούσανε.

Στὴν ἄκρη ἑνὸς μεγάλου λειβαδιοῦ, ἡ λίμνη τῆς Ἰπποζαρύτης λαμποκοποῦσε στὸ ἡλιοβασίλεμα. Δεξιά, ἄσπρα μαζευμένα σπίτια ξεπερνούσανε ἕνα περίβολο τειχῶν· ἔπειτα ἀπλωνότανε ἀτέλειωτη ἡ θάλασσα.— Καί, μὲ τὸ πηγούνι μέσα στὸ χέρι, οἱ Βάρβαροι ἀναστενάζανε ἀναθυμιῶντας τὶς πατρίδες τους. Ἕνα σύννεφο γκρίζης σκόνης ξανάπεφτε.

Ὁ βραδυνὸς ἀγέρας φύσηξε· τότες ὄλα τὰ στήθια ἀναπνεύσανε· καὶ ὅσο αὔξανε ἡ ὄρσοιά, μπορούσε κανεὶς νὰ ἰδεῖ τὰ σκουλίκια ν' ἀφίνουν τοὺς νεκροὺς ποῦ

κοκκαλιάζανε και νὰ τρέχουνε στο ζεστό ἄμμο. Στὴν κορυφή τῶν μεγάλων πετρῶν, κοράκια ἀκίνητα στεκόντανε γυρισμένα σ' ἐκείνους ποὺ ψυχομαχοῦσαν.

Ὅταν νύχτωσε, σκύλοι μὲ κίτρινη τρίχα, ἀπ' τὰ βρώμικα ἐκείνα ζῶα ποὺ ἀκολουθοῦσανε τοὺς στρατούς, ἤρθανε σιγανὰ ἀνάμεσα στοὺς Βαρβάρους. Στὴν ἀρχὴ γλύψανε τίς σταλαματιές αἶμα στὰ ζεστά ἀκόμα κοματιασμένα λείψανα· καὶ ὕστερα ἀρχίσανε νὰ τρῶνε τὰ πτώματα, κόβοντάς τα ἀπ' τὴν κοιλιά.

Οἱ φυγάδες ξαναφαινότανε ἕνας ἕνας, σὰν σκιές· καὶ οἱ γυναῖκες ἐπίσης τολμήσανε νὰ ξαναγυρίσουνε, γιὰτὶ μένανε ἀκόμα κι' ἄλλες, στοὺς Λιθύους προπάντων, μ' ὄλο τὸ φοβερὸ μκελιὸ ποὺ εἶχανε κάνει οἱ Νουμηδοί.

Μερικοὶ πήρανε κομάτια σχοινιά ποὺ ἀνάφανε γιὰ νὰ τὰ χρησιμευτοῦνε γιὰ πυρσοὺς. Ἄλλοι κρατοῦσανε σταυρωτὰ λόγχες. Βάνανε πάνω τὰ πτώματα καὶ τὰ μεταφέρανε παράμερα.

Εἶτανε ξαπλωμένοι σὲ μακρυὲς σειρές, ἀνάσκελα, μὲ τὸ στόμα ἀνοιγμένο, μὲ τίς λόγχες τοὺς κοντὰ τοὺς· ἢ στιβαζόντανε ἀνακατωμένοι, καὶ συχνά, γιὰ ν' ἀνακαλύψουνε ἐκείνους ποὺ λείπανε, ἔπρεπε νὰ σκαλίζουνε ὀλόκληρο σωρό. Ἐπειτα προβάλανε τὸν πυρσό, στὸ πρόσωπό τους, ἀργά. Ἀποτρόπαια ὄπλα τοὺς εἶχανε κάνει περίπλοκες πληγές. Πρασινωπὰ κομμάτια κρεμόντανε ἀπ' τὸ κούτελό τους· εἶτανε κοματιασμένοι, τσακισμένοι, ὡς στὰ κόκκαλα, γαλαζωποὶ ἀπ' τὰ στραγγαλισματα ἢ εἶχανε βαθειὲς πληγές ἀπὸ τοὺς χαυλιόδοντες τῶν ἐλεφάντων. Ἄν κ' εἶχαν πεθάνει σχεδὸν τὴν ἴδια ὥρα, ὑπῆρχανε διαφορὲς στὸ σάπισμά τους. Οἱ

Βόρειοι εἴτανε φουσκωμένοι ἀπὸ κίτρινο πρήξιμο, ἐνῶ οἱ Ἀφρικανοί, πιδ' νευρικοί, φαινόντανε σὰν καπνιστοὶ καὶ ξεραίνοντανε κιόλας. Οἱ Μισθοφόροι ἀναγνωρίζοντανε ἀπὸ τὰ σημάδια τῶν χειρῶν τους· οἱ παλιοὶ στρατιῶτες τοῦ Ἀντιόχου εἶχανε ἓνα γεράκι· ὅσοι ὑπηρετήσανε στὴν Αἴγυπτο, τὸ κεφάλι κυνοκεφάλου· ὅσοι στοὺς ἠγεμόνες τῆς Ἀσίας, ἓνα μπαλτά, ἓνα ρόδι, ἓνα σφυρί· ὅσοι στὶς ἑλληνικὲς Δημοκρατίες, τὴν κατανομὴ μιᾶς ἀκροπόλεως ἢ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἄρχοντα· κ' ἔβλεπε κανεὶς μερικοὺς ποὺ τὰ μπράτσα τους εἴτανε καταφορτωμένα ἀπὸ τὰ πολλαπλασιασμένα αὐτὰ σύμβολα ποὺ ἀνακατευόντανε μὲ τὰ ἔλκη τους καὶ τίς καινούργιες πληγές τους.

Γιὰ τοὺς ἄντρες λατινικῆς φυλῆς, τοὺς Σαμνίτας, τοὺς Ἐτρούσκους, τοὺς Καμπανίτας καὶ τοὺς Βρούτιους, στήσανε τέσσερες μεγάλες φωτιές.

Οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν αἰχμὴ τοῦ σπαθιοῦ τους, σκάφανέ λάκκους. Οἱ Σπαρτιάται, βγάνοντας τοὺς κόκκινους μανδύες τους, τυλίξανε μ' αὐτοὺς τοὺς νεκρούς· οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ξαπλώνανε μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου· οἱ Καντάβριοι τοὺς παραχώνανε κάτω ἀπὸ σωρὸ χαλίκια· οἱ Ναζαμόνοι τοὺς λιγύζανε σὲ διὸ μὲ λουριὰ βωδιοῦ καὶ οἱ Γαραμάντιοι πήγανε καὶ τοὺς θάψανε στὴν ἀκρογαλιά, γιὰ νὰ τοὺς δροσιζοῦνε αἰώνια τὰ κύματα. Ὅμως οἱ Λατίνοι λυπόντανε πολὺ ποὺ δὲν μαζέψανε τίς στάχτες τους σὲ ὑδρίες· οἱ Νομάδες ἀναθυμιόντανε μὲ λύπη τῆ ζέστη τῶν ἄμμων ὅπου τὰ σώματα γίνονται μούμιες, καὶ οἱ Κέλται, τρεῖς ἀκατέργαστες πέτρες, κάτω ἀπὸ βροχερὸ οὐρανὸ, στὸ βάθος ἑνὸς λόφου γεμάτου νησάκια.

Φωνές άκουόντανε άκολουθούμενες άπό μεγάλη σιγαλιά. Τό κάνανε για ν' αναγκάσουνε τίς ψυχές νά ξαναγαυρίσουνε· έπειτα τό βοητό ξανάρχιζε, σέ κανονικά διαστήματα, επίμονα.

Ζητούσανε συχώρηση άπό τούς νεκρούς γιατί δέ μπορούσανε νά τούς τιμήσουνε έπως τό διατάζανε οί έεροτελεστείες· γιατί έξ αίτίας τής στέρησης αύτης, θά γυρνούσανε, σέ άτελεύτητες περιόδους, ανάμεσα άπό διάφορες τύχες και μεταμόρφωσες· τούς φωνάζανε, τούς ρωτούσανε τί έπιθυμούσανε· άλλοι τούς σκυλοβρίζανε γιατί άφήσανε νά νικήθουνε.

Η λάμψη τών μεγάλων φωτιών χλώμιαζε τ' άναιμα πρόσωπα, πού έδω κι' έκει είτανε άναποδογουρισμένα σέ άπομεινάκια πανοπλιών· και τά δάκρυα προκαλούσανε τά δάκρυα, τά άναφυλητά γενόντανε πιό διαπεραστικά, οί άναγνώρισες και τά άγκαλιάσματα πιό τρελλά. Γυναίκες ξαπλωνόντανε πάνω στα πτώματα, στόμα μέ στόμα, κούτελο μέ κούτελο. Έπρεπε νά τίς δείρουνε για ν' άποσυρθουνε, όταν ρίχνανε τό χώμα· οί γυναίκες μαυρίζανε τά μάγουλά τους· οί άντρες κόβανε τά μαλλιά τους· πέρνανε αίμα και τό χύνανε στους λάκκους, κάνανε κοψιές σαν τίς πληγές πού παραμορφώνανε τούς νεκρούς. Μουγκρίσματα ξέσπαγαν ανάμεσα στον κρότο τών κυμβάλων. Μερικοί θγάλανε τά φυλαχτά τους, φτύνανε πάνω. Οί έτοιμοθάνατοι κυλιόντανε μέσα στη ματωμένη λάσπη δαγκάνοντας άπό λύσσα τίς άκρωτηριασμένες γροθιές τους· και σαράντα τέσσερες Σαμνίται, δλόκληρη άνοιξη νιότης, σφάξανε ο ένας τον άλλο σαν μονομάχοι. Σε λίγο τελειώσανε τά ξύλα για τίς φωτιές, οί φλόγες σβύσανε, όλες οί θέσεις

εἶτανε πιασμένες·—καί, κουρασμένοι ποῦ φωνάζανε, ἀδυνατισμένοι, κοντυλώντας, ἀποκοιμηθήκανε κοντὰ στοὺς πεθαμένους ἀδερφούς τους, ἐκεῖνοι ποῦ ἀγαπούσανε ἀκόμα τὴ ζωὴ ἔλο ἀνησυχίες, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιθυμῶντας νὰ μὴ ξαναξυπνήσουνε.

Στὸ γλυκοχάραμα τῆς αὐγῆς, φανήκανε στὰ σύνορα τῶν Βαρβάρων, στρατιῶτες ποῦ περνοῦσανε μὲ περικεφαλαίες ποῦ τίς σηκίωνανε στὴν ἄκρη τῶν λογχῶν· χαιρετῶντας τοὺς Μισθοφόρους, τοὺς ρωτήσανε ἂν εἶχανε νὰ μηνύσουνε τίποτα στὶς πατρίδες τους.

Ἄλλοι πλησιάσανε, καὶ οἱ Βάρβαροι ἀναγνώρισανε μερικὸς ἀπ' τοὺς παλιούς συντρόφους τους.

Ὁ Σουφφέτης εἶχε προτείνει σ' ἄλλους τοὺς αἰχμάλωτους νὰ ὑπερετήσουνε στὰ στρατεύματά του. Πολλοὶ ἀρνηθῆκανε ἀτρόμητα· καὶ πέρνοντάς το ἀπόφαση νὰ μὴ τοὺς θρέψει οὔτε νὰ τοὺς ἐγκαταλείψει στὸ Μεγάλο Συμβούλιο, τοὺς ἔδιωξε, προστάζοντάς τους νὰ μὴ πολεμήσουνε πιά τὴν Καρχηδόνα· σὲ κείνους πάλε, ποῦ ὁ φόβος τῶν βασανιστηρίων τοὺς ἔκανε ὑπάκουους, εἶχανε μοιράσει τὰ ὄπλα τοῦ ἐχτροῦ· καὶ τώρα παρουσιαζόντανε στοὺς νικημένους λιγώτερο γιὰ νὰ τοὺς πλανέψουνε παρὰ ἀπὸ αἴσθημα περηφάνειας καὶ περιέργειας.

Στὴν ἀρχὴ διηγηθῆκανε τὴν καλομεταχείριση τοῦ Σουφφέτη· οἱ Βάρβαροι τοὺς ἀκούανε ζηλεύοντάς τους κιάλας, ἂν καὶ τοὺς καταφρονούσανε· ἔπειτα, ἅμα ἀρχίσανε νὰ τοὺς κατηγοροῦνε, οἱ ἀναντροὶ παραφερ-

θήκανε· ἀπὸ μακρὰ τοὺς δείχνανε τὰ ἴδια τὰ δικά τους σπαθιά, τὶς ἀσπίδες τους, καὶ τοὺς προσκαλοῦσανε μὲ βρυσιὲς νάρθουνε νὰ τὰ πάρουνε. Οἱ Βάρβαροι ἀρπάξανε χαλίγια· ὅλοι φύγανε· καὶ δὲν φαινόντανε πᾶ στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ παρὰ οἱ αἰχμὲς τῶν λογχῶν ποὺ ξεπερνοῦσανε τὴν ἄκρη τῶν ὀχυρωμάτων.

Τότε ἓνας πόνος, πιὸ βαρὺς ἀπὸ τὴν ταπείνωση τῆς ἥττας, καταλύπησε τοὺς Βάρβαρους. Στοχαζόντανε τὸ ἀνωφέλευτο θάρρος τους, στεκόντανε μὲ τὰ μάτια ἄπλανα τρίζοντας τὰ δόντια.

Τοὺς ἦρθε ἡ ἴδια ἰδέα. Ὁρμήσανε μὲ βοητὸ στοὺς καρχηδόνιους αἰχμάλωτους. Οἱ στρατιῶτες τοῦ Σουφφέτη, κατὰ τύχη, δὲν μπορέσανε νὰ τοὺς ἀνακαλύψουνε, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀμίλκας εἶχε ἀποσυρθεῖ ἀπ' τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἐκεῖνοι βρισκόντανε ἀκόμα μέσα στὸ βαθὺ λάκκο.

Τοὺς βάνανε κατὰ γῆς σὲ ἰσιωμένο μέρος. Φρουροὶ σχηματίσανε ἓνα κύκλο ὀλόγυρά τους, καὶ ἀφήσανε τὶς γυναῖκες νὰ μποῦνε, πότε ἀπὸ τριάντα καὶ πότε ἀπὸ σαράντα. Θέλοντάς νὰ ἐπωφεληθοῦνε ἀπὸ τὸ λίγο καιρὸ ποὺ τὶς δίνανε, τρέχανε ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο, ἀβέβαιες, σπαρταρόντας· ὕστερα, σκύβοντας στὰ κακοῦχοιριασμένα αὐτὰ κορμιά, τὰ χτυποῦσανε πότε μὲ τὸ μνα καὶ πότε μὲ τ' ἄλλο χέρι· σὰν πλύστρες ποὺ χτυποῦν ἀσπρόρουχα οὐρλιάζοντας τὸ ὄνομα τῶν ἀντρῶν τους, τοὺς σχίζανε μὲ τὰ νύχια τους· τοὺς βγάλανε τὰ μάτια μὲ τὶς φουρκέτες τῶν μαλλιῶν τους· ὕστερα ἦρθανε οἱ ἄντρες καὶ τοὺς βασανίζανε ἀπὸ τὰ πόδια, ποὺ τοὺς τάκοβαν ἀπ' τοὺς ἀστράγαλους, ἴσαμε τὸ κούτελο, ἀπ' ὅπου γδέρνανε πετσένια στεφάνια γιὰ νὰ τὰ

βάνουνε στὸ κεφάλι τους. Οἱ Βρωμο-φαγάδες δείχτηκαν τρομεροὶ στὶς ἐπινόησές τους. Ἐρεθίζανε τὶς πληγὲς χύνοντας σκόνη, ξίδι, θρύματα χωματένιων βάζων· ἄλλοι περιμένανε πίσω τους· τὸ αἷμα ἔτρεχε κ' ἐκεῖνοι χαιρόντανε, ἔτσι ὅπως κάνουν οἱ τρυγητὲς γύρω στοὺς ληνοὺς ποὺ καπνίζουνε.

Ὡς τόσο ὁ Μάτο καθότανε κατὰ γῆς, στὸ ἴδιο μέρος ποὺ βρισκότανε σὰν εἶχε τελειώσει ἡ μάχη, μὲ τοὺς ἀγκῶνες στὰ γόνατα, τὰ μηνίγγια μέσα στὰ χέρια· δὲν ἔδλεπε τίποτε, δὲν ἄκουε τίποτε, δὲν σκεφτότανε πιά.

Στὰ οὐρλιάσματα χαρᾶς ποὺ ἔμπηγε τὸ πλῆθος, σήκωσε τὸ κεφάλι. Μπροστά του, ἓνα κομάτι πανὶ κρεμασμένο σὲ δικέλι καὶ ποὺ σερόντανε κάτω, σκέπαζε ἀνακατωμένα πανέρια, χαλιά, ἓνα δέρμα λιονταριοῦ. Ἀναγνώρισε τὴ σκηνή του· καὶ τὰ μάτια του καρφωνότανε στὸ χῶμα, σάμπως ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα, ἐξαφανιζόμενη, νὰ εἶχε χωθεῖ μέσα στὴ γῆ.

Τὸ σχισμένο πανὶ χτυποῦσε στὸν ἀγέρα· καμιὰ φορὰ τὰ μακρὰ του κομάτια περνοῦσανε μπροστὰ ἀπ' τὸ στόμα του, καὶ εἶδε ἓνα κόκκινο σημάδι, ὅμοιο μὲ τὸ ἀποτύπωμα χεριοῦ. Εἶτανε τὸ χέρι τοῦ Ναρχάβα, τὸ σημάδι τῆς συμμαχίας τους. Τότες ὁ Μάτο σηκώθηκε. Πῆρε ἓνα δαδὶ ποῦ ἔκαιε ἀκόμα, καὶ τόρριξε στ' ἀπομεινάδια τῆς σκηνῆς του, περιφρονητικά. Ἐπειτα, μὲ τὴν ἄκρη τοῦ κόθορνου του, σκουντοῦσε στὶς φλόγες τὰ πράγματα ποὺ πρόβαλαν πιδὸ ὄξω, γιὰ νὰ μὴ μείνει τίποτα.

Ἐξαφνα, καὶ χωρὶς νὰ μπορέσουνε νὰ μαντέψουνε ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωνε, φάνηκε ὁ Σπένδιος.

Ὁ παλιὸς σκλάβος εἶχε προσδέσει στὸ γόφο του

δυο κομάτια λόγχης· κούτσαινε με ύφος αξιολύπητο, σύγκαιρα θρηνολογώντας.

— «Βγάλτα λοιπόν αυτά», του είπε ο Μάτο, «ξέρω πώς είσαι γενναῖος!» Γιατί εἶτανε τόσο τσακισμένος ἀπὸ τὴν ἀδικία τῶν Θεῶν πού δὲν εἶχε πιά ἀρκετὴ δύναμη γιὰ ν' ἀγανακτήσει μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ Σπένδιος τοῦ ἔκανε νεῦμα, καὶ τὸν ὠδήγησε στὸ βαθούλωμα ἐνὸς λόφου, ὅπου ὁ Ζάρξας καὶ ὁ Αὐταρίτης καθόντανε κρυμένοι.

Εἶχανε φύγει, ὅπως ὁ σκλάβος, ὁ ἕνας ἀν καὶ εἶτανε σκληρός, καὶ ὁ ἄλλος μ' ὄλη τὴν παληκαριά του. Μὰ ποιὸς μπορούσε νὰ περιμένει, λέγανε, τὴν προδοσία τοῦ Ναρχάθα, τὴ φωτιά τῶν Λιβύων, τὸ χάσιμο τοῦ ζαῖμφη, τὴν αἰφνίδια ἐπίθεση τοῦ Ἀμίλκα, καὶ προπάντων τοὺς ἐλιγμούς του πού ἀπ' αὐτοὺς ἀναγκάστηκαν νὰ ξαναγυρίσουνε στὸ βᾶθος τοῦ βουνοῦ χτυπάμενοι στ' ἀνοιχτὰ ἀπὸ τοὺς Καρχηδόνιους. Ὁ Σπένδιος δὲ μολογοῦσε τὴν τρομάρα του καὶ ἐπέμενε νὰ ἰσχυρίζεται πὼς ἡ γάμπα του εἶτανε σπασμένη.

Τέλος, οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ καὶ ὁ Σαλισίμ ρωτηθῆκανε ἀναμεταξύ τους τί ἔπρεπε ν' ἀποφασίσουνε τώρα.

Ὁ Ἀμίλκας τοὺς κλειοῦσε τὸ δρόμο τῆς Καρχηδόνος· τοὺς εἶχανε βάλει στὴ μέση οἱ στρατιῶτες του καὶ οἱ ἐπαρχίες τοῦ Ναρχάθα· οἱ πόλεις τῆς Τύρου θὰ ἐνωγόντανε μὲ τοὺς νικητές· θὰ βρισκόντανε στριμωγμένοι στὴν ἀκρογιαλιά, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνωμένα στρατεύματα θὰ τοῦς συντρίθανε. Νὰ τί θὰ γενότανε χωρὶς ἄλλο.

Ἔτσι δὲν ὑπῆρχε κανένας τρόπος ν' ἀποφύγουνε τὸν πόλεμο. Λοιπόν, ἔπρεπε νὰ τὸν ξακολουθήσουνε ὡς

στό τέλος. Ὅμως, πῶς νὰ κάνουνε ἔλους αὐτοὺς τοὺς ἄντρες ποὺ εἶχανε χάσει τὸ θάρρος τους καὶ ποὺ οἱ πληγές τους τρέχανε ἀκόμα αἷμα νὰ καταλάβουνε τὴν ἀνάγκη ἀτελεύτητης μάχης.

— «Τὸ ἀναλαβαίνω ἐγὼ!» εἶπε ὁ Σπένδιος.

Ἦστερα ἀπὸ δυὸ ὥρες ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ ἐρχότανε ἀπ' τὸ μέρος τῆς Ἰπποζαρύτης, ἀνέβηκε τρέχοντας τὸ βουνό. Κουνοῦσε πλακίτσες στὴν ἄκρη τῶν μπράτσων του, καὶ ἐπειδὴ φώναζε πολὺ δυνατὰ, οἱ Βάρβαροι τὸν τριγυρίσανε.

Ἰς στέλνανε οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες τῆς Σαρδηνίας. Συνιστοῦσανε στοὺς συντρόφους τους τῆς Ἀφρικῆς νὰ φυλάγουνε τὸν Γίσκωνα μὲ τοὺς ἄλλους αἰχμάλωτους ἓνας ἔμπορος ἀπ' τὴ Σάμο, κάποιος Ἰππῶνας, ἐρχόντας ἀπ' τὴν Καρχηδόνα, τοὺς πληροφόρησε πῶς ὀργανωνόταν συνωμοσία γιὰ νὰ τοὺς κάνουνε νὰ δραπετέψουνε, καὶ γινόταν σύσταση στοὺς Βάρβαρους νὰ εἶναι σ' ὅλα προβλεπτικοί· ἡ Δημοκρατία εἶτανε δυνατὴ.

Τὸ στρατήγημα τοῦ Σπένδιου δὲν πέτυχε καθόλου στὴν ἀρχὴ ἔπως τὸ ἐλπίζε. Ἡ βεβαιότητα αὐτὴ καινούργιου κίνδυνου, ἀντὶ νὰ προκαλέσει λύσσα γέννησε φόβους· καὶ οἱ Βάρβαροι θυμώμενοι τὴν προειδοποίηση τοῦ Ἀμίλκα ποὺ ἄλλοτες τὴν ἔρριξε ἀνάμεσά τους, περιμένανε κάτι ἀναπάντεχο καὶ ποὺ θὰ εἶτανε τρομερό. Ἡ νύχτα πέρασε μὲ μεγάλη ἀγωνία· πολλοὶ μάλιστα ρίξαν τ' ἄρματά τους γιὰ νὰ συγκινήσουνε τὸ Σουφφέτη σὰ θὰ παρουσιαζότανε.

Ὅμως τὴν ἄλλη μέρα, στὴν τρίτη φυλακὴ τῆς μέρας, φάνηκε ἓνας ἄλλος ὁρομέας, ἀκόμα πιὸ λαχνασιασμένος καὶ μαῦρος ἀπ' τὴ σκόνη. Ὁ Ἕλληνας ἄρ-

παξε ἀπ' τὰ χέρια του κύλιντρο παπύρου γεμισμένο γραψίματα φοινικικά. Παρακαλούσανε τοὺς Μισθοφόρους νὰ μὴ χάσουνε τὸ θάρρος τους· οἱ γενναῖοι τῆς Τύνιδος θὰ ἐρχόντανε μὲ μεγάλες ἐνισχύσεις.

Ὁ Σπένδιος διάβασε στὴν ἀρχὴ τὸ γράμμα τρεῖς φορές κατὰ συνέχειαν καὶ βαστάζοντάς τον δύο Καππαδόκες ποὺ τὸν κρατούσανε καθισμένο στοὺς ὦμους τους, τὸν μεταφέρνανε ἀπὸ μέρος σὲ μέρος, καὶ τὸ ξαναδιάβαζε. Ρητόρευε ἑπτὰ ὥρες.

Θύμιζε στοὺς Μισθοφόρους τὶς ὑπόσχεσες τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου· στοὺς Ἀφρικανούς, τὶς σκληρότητες τῶν ἐπιμελητῶν· σ' ἄλλους τοὺς Βαρβάρους, τὴν ἀδικία τῆς Καρχηδόνας, Ἡ μαλακότητα τοῦ Σκυφῆτη εἶτανε δόλωμα γιὰ νὰ τοὺς τσακώσει· ὅσοι θὰ παραδιδόντανε, θὰ τοὺς πουλούσανε σὰ σκλάβους· οἱ νικημένοι θὰ πεθαίνανε μὲ βασανιστήρια· ὅσο γιὰ νὰ φύγουνε, ἀπὸ ποιο δρόμο; Κανένας λαὸς δὲν θὰ ἤθελε νὰ τοὺς δεχτεῖ. Ἐνῶ ἐξακολουθώντας τὶς προσπάθειές τους θὰ κερδίζανε ὅλα μαζί, τὴν λευτεριά, τὴν ἐκδίκηση, τὸ χρῆμα! Καὶ δὲν θὰ περιμένανε πολὺ, ἀφοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Τύνιδος, ὀλόκληρη ἡ Λιβύη, θὰ τρέχανε νὰ τοὺς βοηθήσουνε. Ἐδειχνε τὸν ξετυλιγμένο πάπυρο.—Κυττάχτε λοιπὸν! διαβάστε! γὰρ οἱ ὑπόσχεσες τους· δὲν λέω ψέμματα.»

Σκύλοι περιπλανώντανε, μὲ τὸ μαῦρο ρύγχος τους ποὺ εἶχε κόκκινα σημάδια. Ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ ζέσταινε τὰ ξέσκεπα κεφάλια. Ἀηδιστικὴ μυρωδιὰ ἐρχότανε ἀπ' τὰ κακοθαμμένα πτώματα. Μερικὰ μάλιστ' ἀβγαίνανε ἀπ' τὸ χῶμα ὡς τὴν κοιλιὰ. Ὁ Σπένδιος

φώναζε τοὺς Βαρβάρους κοντά του γιὰ ν' ἀποδείξει τὰ πράματα ποὺ ἔλεγε.

Ἐπειτα σήκωνε τοὺς γρόθους του κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἀμίλκα.

Ὁ Μάτο τὸν πρόσεχε ἐξ ἄλλου καί, γιὰ νὰ κρύψει τὴν ἀνανδρία του, ὁ Σπένδιος ἔδειχνε θυμὸ ποὺ σιγὰ σιγὰ ἔπιανε καὶ τὸν ἴδιο. Ἀφιερώνοντας τὸν ἑαυτὸ του στοὺς Θεούς, εἶπε κατάρες πολλὲς γιὰ τὴν Καρχηδόνα. Τὸ βασάνισμα τῶν αἰχμαλώτων εἶτανε παιχνίδι παιδικιῶν. Γιατὶ λοιπὸν γὰ τοὺς λυπηθοῦνε καὶ γὰ σέρνουνε πάντα πίσω τους, τ' ἀνωφέλευτα αὐτὰ ζῶα! — «ὄχι! πρέπει γὰ τελειώνουμε μ' αὐτούς! τὰ σχέδιά τους εἶνε γνωστά! καὶ ἓνας ἀκόμα μπορεῖ γὰ μᾶς καταστρέψει! ὄχι λύπη! Ἢ ἀναγνωρίσουμε τοὺς καλοὺς ἀπ' τὴ γληγοράδα τῶν ποδιῶν τους καὶ ἀπ' τὴ δύναμη τῆς γροθιάς.»

Τότες ξαναγυρίσανε στοὺς αἰχμάλωτους. Πολλοὶ ψυχομαχοῦσανε ἀκόμα· τοὺς ἀποτελειώσανε χώνοντας τὴν φτέρνα τους στὸ στόμα, ἢ μαχαιρώνοντας τους μὲ τὴν αἰχμὴ ἀκοντίου. Ὑστερα συλλογιστήκανε τὸν Γίσκωνα. Δὲν φαινότανε πούθενά· ταραχτήκανε ἀπὸ ἀνησυχία. Θέλανε μαζὶ γὰ βεβαιωθοῦνε γιὰ τὸν θάνατό του καὶ γὰ λάβουνε μέρος σ' αὐτόν. Τέλος τρεῖς βοσκοὶ Σαμνίται τὸν ἀνακαλύψανε σὲ δεκαπέντε μέτρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου εἶτανε στημένη ἄλλοτε ἡ σκηνὴ τοῦ Μάτο. Τὸν ἀναγνωρίσανε ἀπ' τὸ μακρὺ του γένι, καὶ φωνάξανε τοὺς ἄλλους.

Ξαπλωμένος ἀνάσκελα, μὲ τὰ μπάτσα στοὺς γόφους του καὶ μὲ τὰ γόνατα σφιγμένα ἔμοιαζε μὲ πεθαμένο ποὺ τὸν ἐτοιμάσανε γιὰ νὰ τὸν θάψουνε. Μολαταῦτα

τὰ λιγνὴ πλευρά του ἀνεβοκατεβαίνανε, καὶ τὰ μάτια του, ὀρθάνοιχτα στὸ κάτωχρο πρόσωπό του, κυττάζανε μ' ἓνα τρόπο ξακολουθητικὸ καὶ ἀνυπόφορο.

Οἱ Βάρβαροι τὸν κυττάζανε στὴν ἀρχὴ μὲ μεγάλη ἀπορία. Ἀπ' τὸν καιρὸ πού ζοῦσε μέσα στὸ λάκκο, τὸν εἶχανε σχεδὸν ξεχάσει· στενοχωρημένοι ἀπὸ παλι ἐς ἀνάμνησες, στεκόντανε σὲ ἀπόσπαση καὶ δὲν τολμούσανε νὰ βάλουνε τὸ χέρι πάνω του.

Ὅμως ἐκεῖνοι πού εἶτανε πίσω ψιθυρίζανε καὶ σπρωχόντανε, ὅταν ἓνας Γαραμάντης πέρασε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος· ἔσειε ἓνα δρεπάνι· ὅλοι καταλάβανε τὴ σκέψη του· τὰ πρόσωπά τους κοκκινίσανε καὶ καταντροπιασμένοι οὐρλιάζανε· «Ναί ! Ναί !»

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γυριστὸ σίδερο σίμωσε τὸ Γίσκωνα. Ἐπιασε τὸ κεφάλι του, καὶ ἀκουμπῶντας το στὸ γόνατό του, τὸ πριόνιζε γλήγορα· ἔπεσε· δυὸ μεγάλα αὐλάκια αἷμα κάνανε γούδα στὴ σκόνῃ· ὁ Ζάρξας πήδησε πάνω, καὶ πιὸ ἀλαφρῆς ἀπὸ λεοπάρδαλη, ἔτρεχε πρὸς τοὺς Καρχηδονίους.

Ἐπειτα, ὅταν βρέθηκε στὰ δύο τρίτα τοῦ δουνοῦ, τράβηξε ἀπὸ τὸ στήθος του τὸ κεφάλι τοῦ Γίσκωνος κρατῶντας το ἀπὸ τὸ γένη, στριφογύρισε τὸ μπράτσο του γλήγορα πολλὰς φορές, — καὶ ὁ ὄγκος πού τέλος τὸν ἔρριξε, σχημάτισε μακρὰ παραβολὴ καὶ ἐξαφανίστηκε πίσω ἀπ' τὸ φοινικικὸ ὀχύρωμα.

Σὲ λίγο ὑψωθῆκανε πίσω ἀπ' τὶς φραγὰς δυὸ σταυρωμένες σημαίες, συμφωνημένο σημάδι γιὰ νὰ ζητοῦνε τὰ πτώματα.

Τότες τέσσερες κήρυκες, πού τοὺς διαλέξανε γιὰ τὸ φάρδος τοῦ στήθους τους, προχωρήσανε μὲ μεγάλες

σάλπιγγες, καὶ μιλιῶντας σὲ χωνιά χάλκινα, δηλώσανε πὼς δὲν ὑπαρχε πιά, ἀναμεταξὺ στοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Βάρβαρους, οὔτε πίστη, οὔτε λύπη, οὔτε Θεοί, πὼς προκαταβολικὰ ἀποκρούανε κάθε πρόταση καὶ πὼς θὰ γυρνοῦσανε πίσω τοὺς πρεσβευτὲς μὲ τὰ χέρια κομμένα.

Εὐτὺς ὕστερα οἱ Μισθοφόροι στείλανε τὸν Σπένδιο στὴν Ἰπποζαρύτη γιὰ νὰ πάρει τροφίμα· ἡ πόλη τῆς Τύρου τοὺς ἔστειλε τὸ ἴδιο βράδυ. Φάγανε ἀχόρταγα. Ἔπειτα, ὅταν δυναμώσανε, μαζέψανε γλήγορα γλήγορα τ' ἀπομεινάρια τῶν ἀποσκευῶν τους καὶ τὰ σπασμένα ὅπλα τους· οἱ γυναῖκες χωθήκανε στὸ κέντρο, καὶ χωρὶς νὰ τοὺς νοιάζει γιὰ τοὺς πληγωμένους ποὺ κλαίανε ἀπὸ πίσω τους, φύγανε γιαλὸ γιαλὸ, μὲ γλήγορα βήματα καὶ σὰν κοπάδι λύκων ποὺ ἀπομακρύνονται.

Τραβούσανε κατὰ τὴν Ἰπποζαρύτη, ἀποφασισμένοι νὰ τὴν πάρουνε, γιὰτὶ εἶχανε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ πόλη.

Ὁ Ἀμίλκας, κυττάζοντάς τους ἀπὸ μακριά, τὸν ἔπιασε ἀπελπισία, μ' ὅλη τὴν περιφάνεια ποὺ ἔνοιωθε βλέποντάς τους νὰ φεύγουνε μπροστὰ σ' αὐτόν. Θάπρεπε νὰ τοὺς χτυπήσει ἀμέσως μὲ καινούργια στρατεύματα. Μιὰ τέτοια μέρα ἀκόμα, καὶ ὁ πόλεμος τελείωνε! Ἄν τὰ πράματα πηγαίνανε σὲ μάκρος, θὰ ξαναερχόντανε πιδ δυνατοί· οἱ πόλεις τῆς Τύρου θὰ ἐγωνόντανε μαζὶ τους· ἡ ἐπιείκειά του στοὺς νικημὲ

νους δὲν χρησίμεψε σὲ τίποτε. Πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ εἶνε ἄσπλαχνος.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἔστειλε στὸ Μεγάλο-Συμβούλιο μιὰ δρομάδα φορτωμένη βραχιόλια, πού τὰ μαζέψανε ἀπ' τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ τρομερὲς ἀπειλές, πρόσταζε νὰ τοῦ στείλουνε ἄλλο στρατό.

Ὅλοι, ἀπὸ πολὺν καιρὸ, τόνε νομίζανε χαμένο· τόσο πολὺ πού μαθαίνοντας τὴ νίκη του, δοκιμάσανε κατάπληξη πού εἶτανε σχεδὸν τρομάρα. Ὁ ἐπιστρεμὸς τοῦ ζαῖμφη, πού τὸν ἀνάγγειλε ἀόριστα, ἀπόσωνε τὸ θάμα. Λοιπόν, οἱ Θεοὶ καὶ ἡ δύναμη τῆς Καρχηδόνος φαινόντανε τώρα πῶς εἶτανε δικοὶ του.

Κανέννας ἀπ' τοὺς ἐχτροὺς του δὲν τόλμησε νὰ κάνει παράπονο ἢ διαμαρτυρία. Ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμὸ μερικῶν καὶ τὸ φόβο τῶν ἄλλων, πρὶν περάσει ἡ διορία πού ἔβαλε, στρατὸς ἀπὸ πέντε χιλιάδες ἄντρες ἐτοιμάστηκε.

Ἐφθασε γλήγορα στὴν Οὐτίκη γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸν Σουφφέτη ἀπὸ τὰ νῶτα, ἐνῶ τρεῖς χιλιάδες ἀπ' τοὺς καλλίτερους μπήκανε σὲ πλοῖα, πού θὰ τοὺς ξεμπαρκάρανε στὴν Ἰπποζαρύτη, ἀπ' ὅπου θ' ἀπωθούσανε τοὺς Βαρβάρους.

Ὁ Ἄγγων δέχθηκε τὴν ἀρχηγία τους· ὅμως ἐμπιστεύτηκε τὸ στρατὸ στὸν ὑπασπιστὴ του Μαγδασσάν, γιὰ νὰ ὀδηγήσει ὁ ἴδιος τὰ στρατεύματα τῆς ἀπόδοσης, γιατί δὲν μπορούσε πιά νὰ ὑποφέρει τὰ τραντάγματα τοῦ φορείου. Ἡ ἀρρώστεια του, λυώνοντας τὰ χεῖλια του καὶ τὰ ρουθούνια του, εἶχε ἀνοίξει στὸ πρόσωπό του μεγάλη τρύπα· σὲ δέκα βήματα ἀπόσταση, φαινότανε τὸ βᾶθος τοῦ λαιμοῦ του, καὶ ἤξερε πῶς

εἶτανε τόσο ἀποτρόπαιος, ὥστε ἔβαλε, σὰν γυναῖκα, πέπλο στὸ κεφάλι του.

Ἡ Ἴπποζαρύτη δὲν ἄκουσε τίς προσταγές του, οὔτε καὶ τῶν Βάρβαρων· ὅμως κάθε πρωτὶ οἱ κάτοικοι τοὺς κατεβάζανε τρῶφιμα μέσα σὲ πανέρια, καὶ φωνάζοντας ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοὺς πύργους, δικαιολογούντανε γιὰ τίς ἀπαιτήσεις τῆς Δημοκρατίας καὶ τοὺς ἐξορκίζανε ν' ἀπομακρυνθοῦνε. Στέλνανε μὲ σινιάλα τίς ἴδιες διαμαρτυρίες στοὺς Καρχηδόνιους ποὺ εἶτανε ἀραγμένοι στὴ θάλασσα.

Ὁ Ἄννων περιοριζόταν στὸ ν' ἀποκλείσει τὸ λιμάνι χωρὶς νὰ τολμήσει ἐπίθεση. Μολαταῦτα, ἔπεισε τοὺς κριτὲς τῆς Ἴπποζαρύτης νὰ δεχθοῦνε στὴν πόλη τοὺς τριακοσίους στρατιώτες. Ἐπειτα πῆγε στὸ ἀκρωτήριο τῶν Σταφυλιῶν κι ἔκανε μεγάλο γύρο γιὰ νὰ περικυκλώσει τοὺς Βάρβαρους, ἐπιχείρηση ἀκαιρὴ καὶ μάλιστα ἐπικίνδυνη. Ἡ ζήλεια του τὸν ἐμπόδιζε νὰ δοθηθῆσει τὸν Σουφφέτη· σταματοῦσε τοὺς κατασκόπους του, τοῦ μπερδεύε ὅλα τὰ σχέδιά του, χαλνοῦσε τὴν ἐπιχείρηση. Τέλος ὁ Ἀμίλκας ἔγραψε στὸ Μεγάλο Συμβούλιο νὰ τὸν γλυτώσει ἀπ' αὐτόν, καὶ ὁ Ἄννων γύρισε στὴν Καρχηδόνα, λυσσασμένος μὲ τὴν ποταπότητα τῶν Γερόντων καὶ τὴν τρέλλα τοῦ συναδέρφου του. Λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τόσες ἐλπίδες, οἱ Καρχηδόνιοι ξαναβρισκόντανε σὲ θέση ἀκόμα πιὸ ἀξιολύπητη· ὅμως προσπαθοῦσανε νὰ μὴ τὴ σκέφτονται καὶ νὰ μὴ μιλοῦνε μάλιστα γι' αὐτήν.

Σὰ νὰ μὴ φτάνανε τόσες ἀτυχίες μαζί, μάθανε πὼς οἱ Μισθοφόροι τῆς Σαρδηνίας εἶχανε σταυρώσει τὸ στρατηγὸ τους, πήρανε τὰ κάστρα καὶ σφάξανε παντοῦ τοὺς

ἄνθρωπος τῆς Χαναanaίας φυλῆς. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς φοβέρισε τὴ Δημοκρατία πῶς θὰ τῆς κηρύξει ἀμέσως τὸν πόλεμο, ἂν δὲν ἔδινε χίλια διακόσια τάλαντα μὲ ὀλόκληρη τὴ Σαρδηνία. Εἶχε δεχθεῖ τὴ συμμαχία τῶν Βαρβάρων καὶ τοὺς ἔστειλε μαοῦνες φορτωμένες ἀλευρι καὶ ξερὰ κρέατα. Οἱ Καρχηδόνιοι τὰ καταδιώξαν, πιάσανε πεντακόσιους ἄντρες· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς μέρες, ἕνας στόλος ποῦ ἐρχότανε ἀπὸ τὴ Βυζασένη φέρνοντας τροφήμα στὴν Καρχηδόνα βούλιαξε σὲ μιὰ φουρτούνα. Οἱ Θεοὶ σίγουρα δειχνόνταν ἐναντιοὶ τους.

Τότες οἱ πολῖτες τῆς Ἰπποζαρύτης, προφασίζοντας κάποιο κίνδυνο ἀνεβάσανε στὰ τεῖχη τους τοὺς τριακόσιους ἄντρες τοῦ Ἄννωνος. Ἐπειτα, πέφτοντας ἀπὸ πίσω τους, τοὺς πιάσανε ἀπὸ τὰ πόδια καὶ τοὺς ρίξαν πάνω ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα ἔξωφνα. Μερικοὶ ποῦ δὲν εἶχανε σκοτωθεῖ καταδιωχτήκανε καὶ πῆγαν καὶ πνιγήκανε στὴ θάλασσα.

Ἡ Οὐτίκη ἀνεχότανε στρατιώτες, γιατί ὁ Μαγδασάν εἶχε κάνει ὅπως ὁ Ἄννων, καὶ σύμφωνα μὲ τίς διαταγές του, περικύκλωνε τὴν πόλη, μὴ ἀκούοντας τὰ παρακάλια τοῦ Ἀμίκα. Σὲ αὐτοὺς δόσανε κρασὶ ἀνακατωμένο μὲ μανδραγόρα, ὕστερα τοὺς σφάξανε στὸν ὕπνο τους. Τὴν ἴδια ὥρα, φτάξανε οἱ Βάρβαροι· ὁ Μαγδασάν ἔφυγε, οἱ πόρτες ἀνοίξαν· καὶ ἀπὸ τότες οἱ δυὸ πόλεις τῆς Τύρου δείξανε στοὺς καινούργιους φίλους ἐπίμονη ἀφοσίωση καὶ στοὺς παλιοὺς συμμάχους τους ἀκατανόητο μῖσος.

Ἡ ἀποστασία αὐτὴ ἐναντίο τῆς φοινικικῆς ἐξουσίας εἶτανε συμβουλή, παράδειγμα. Οἱ ἐλπίδες ἀπελευθέρωσης ξαναζωντανέψανε. Πληθυσμοὶ, ἀνέγνωμοι ἀκόμα,

δὲν διστάζανε πιά. Ὅλα κλονιστήκανε. Ὁ Σουφφέτης τόμαθε, καὶ δὲν περίμενε καμιὰ βοήθεια! Τώρα εἶτανε ἀφευχτα χαμένος.

Ἀμέσως ἄφησε νὰ φύγει τὸ Ναρχάδα, πού ἔπρεπε νὰ φυλάξει τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του. Ὅσο γι' αὐτόν, ἀποφάσισε νὰ γυρίσει στὴν Καρχηδόνα γιὰ νὰ πάρει στρατιῶτες καὶ νὰ ξαναρχίσει τὸν πόλεμο.

Οἱ Βάρβαροι καταυλισμένοι στὴν Ἴπποζαρότη εἶδανε τὸ στρατό του ἐνῶ κατέβαινε ἀπ' τὸ βουνό.

Ποῦ πηγαίνανε λοιπὸν οἱ Καρχηδόνοι; Ἡ πείνα χωρὶς ἄλλο τοὺς ἔσπρωχνε καὶ τρελλαμένοι ἀπ' τὰ βιάσανά τους, μ' ὄλη τὴν ἀδυναμία τους ἐρχόντανε νὰ δώσουνε μάχη. Ἀλλὰ στρέψανε δεξιά· φεύγανε. Μπορούσανε νὰ τοὺς προφτάξουνε, νὰ τοὺς τσακίσουνε ὄλους. Οἱ Βάρβαροι, ὠρμήσανε νὰ τοὺς καταδιώξουνε.

Οἱ Καρχηδόνοι σταματηθήκανε ἀπὸ τὸν ποταμό. Αὐτὴ τὴ φορά εἶτανε φαρδὺς καὶ δὲν εἶχε φουσήξει πουνέντης. Ἄλλοι τὸν περάσανε κολυμβῶντας, ἄλλοι πάνω στίς ἀσπίδες τους. Ξαναρχίσανε τὴν πεζοπορία. Νύχτωσε. Δὲν τοὺς εἶδανε πιά!

Οἱ Βάρβαροι δὲν σταματήσανε· ἀνηφορίσανε πρὸ μακρῶν, γιὰ νὰ βρουνε πρὸ στενὸ μέρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Τύνιδος τρέξανε· παρασύρανε καὶ τοὺς κάτοικους τῆς Οὐτίκης. Σὲ κάθε λαγκαδιὰ ὁ ἀριθμὸς τους μεγάλωνε κ' οἱ Καρχηδόνοι ξαπλωνόμενοι κατὰ γῆς ἀκούανε τοὺς κρότους τῶν βημάτων τους στὰ σκοτεινά. Πότε πότε, γιὰ νὰ τοὺς ἀργοπορήσει, ὁ Βάρκας πρόσταζε καὶ ρίχνανε, πίσωθὲ του, πολλὰ βέλη· πολλοὶ Βάρβαροι σκοτωθήκανε ἀπ' αὐτά. Ὅταν ξημέρωσε, βρισκόν-

τανε στὰ βουνὰ τῆς Ἀριάδνης, στὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ὁ δρόμος σχηματίζει ἀγκωνή.

Τότες ὁ Μάτο, ποῦ περπατοῦσε πρῶτος, νόμισε πῶς διάκρινε στὸν ὀρίζοντα κάτι σὰν πράσινο, στὴν κορυφή ἑνὸς ὑψώματος. Ἐπειτα τὸ ἔδαφος χαμήλωσε καὶ ὀβελίσκοι, θόλοι, σπίτια φανήκανε· εἶτανε ἡ Καρχηδόνα! Ἀκούμπησε σ' ἕνα δέντρο γιὰ νὰ μὴ πέσει, τόσο γλήγορα χτυποῦσε ἡ καρδιά του.

Συλλογιζότανε ὅ,τι συνέβηκε στὴ ζωὴ του ἀπ' τὴ τελευταία φορὰ ποῦ εἶχε περάσει ἀπὸ κεῖ! Εἶτανε μιὰ ἀτελεύτητη ἐκπληξη, μιὰ παραζάλη. Ἐπειτα μιὰ χαρὰ τὸν παράφερε στὴ σκέψη νὰ ξαναδεῖ τὴν Σαλαμπῶ. Οἱ αἰτίες ποῦ εἶχε νὰ τὴ μισεῖ τοῦ ξαναἤρτανε στὸ νοῦ· τίς ἀπόκρουσε πολὺ γλήγορα. Ἀνατριχιάζοντας καὶ μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, κύτταζε, πέρα ἀπ' τὸν ναὸ τοῦ Ἑσμούν, τὴν ψηλὴν ταρατσα ἑνὸς παλατιοῦ, πάνω ἀπὸ τοὺς φοίνικες· χαμόγελο ἔκστασης φώτιζε τὸ πρόσωπό του, σὰν νὰ ἐρχότανε ὡς σ' αὐτὸν κάποιον μεγάλο φῶς· ἀνοίγε τὰ μπράτσα, ἔστελνε φιλιὰ στὴν αὔρα καὶ ψιθύριζε. «Ἐλα! ἔλα!» ἕνας ἀναστεναγμὸς τοῦ φούσκωσε τὸ στῆθος, καὶ δυὸ δάκρυα, μεγάλα σὰν μαργαριτάρια, πέσανε στὰ γένια του.

— «Ποῖός σε κρατᾷ» φώναξε ὁ Σπένδιος. «Βιάσου τὸ λοιπὸν! Ἐμπρός! ὁ Σουρφέτης θὰ μᾶς φύγει! Μὰ τὰ γόνατά σου τρέμουνε καὶ μὲ κυττάξεις σὰν μεθυσμένος!»

Χτυποῦσε τὰ πόδια του ἀπὸ ἀνυπομονησία. Ἐσπρωχθεὶς τὸ Μάτο· καὶ μισοκλείοντας τὰ μάτια, σὰν νὰ πλησίαζε σὲ σκοπὸ ποῦ πολὺ καιρὸ τὸν εἶχε στὸ νοῦ:

— «Ἄ! φθάσαμε! Ἐδῶ εἴμαστε! Τοὺς βασιτῶ!»

Φαινότανε τόσο βέβαιος καὶ τόσο θριαμβευτικὸς ὥστε ὁ Μάτο, ξαφνισμένος στὴ νάρκη του, ἐνοιωθε πῶς παρρασυρότανε. Τὰ λόγια αὐτὰ ἐρχόντανε στὴν πιδ μεγάλη ἀγωνία του, σπρώχνανε τὴν ἀπελπισία του στὴν ἐκδίκηση, δείχνανε κάποια θροφή στὸ θυμὸ του. Πήδηξε σὲ μιὰ καμήλα ποὺ εἶτανε ἀνάμεσα στὶς ἀποσκευές, τὶς ἔδραχε τὸ καπίστρι· μὲ τὸ μακρὸ σχοινὶ χτυποῦσε πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι τοὺς βραδυπόρους· κ' ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διαδοχικά, σὰ πίσω τοῦ στρατοῦ, σὰ σκύλος ποὺ σπρώχνει κοπάδι.

Στὴ βροντόκοπη φωνή του, οἱ σειρὲς τῶν ἀντρῶν σφιγγόντανε· καὶ οἱ κουτσοὶ ἀκόμα βιάζανε τὰ βήματά τους· στὴ μέση τοῦ ἰσθμοῦ, ἡ ἀπόσταση λιγότεφε· οἱ πρῶτοι ἀπ' τοὺς Βάρβαρους περπατοῦσανε στὴ σκόνη τῶν Καρχηδονίων. Οἱ δυὸ στρατοὶ πλησιαζόντανε, ὅπου νᾶναι θ' ἀγγιζόντανε. Ὅμως ἡ πόρτα τῆς Μάλκας, ἡ πόρτα τοῦ Ταγάστου, καὶ ἡ μεγάλη πόρτα τοῦ Χαμῶν ἀνοίξανε τὰ θυρόφυλλά τους. Τὸ φοινικικὸ τετράγωνο διαιρέθηκε. Τρεῖς φάλαγγες χωθήκανε μέσα του· στροβιλίζανε κάτω ἀπ' τοὺς προδρόμους. Σὲ λίγο ὁ ὄγκος, πολὺ συμπυκνωμένος, δὲν προχώρησε πιὰ· οἱ λόγχεσ στὸν ἀέρα χτυποῦσανε ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, καὶ τὰ βέλη τῶν Βαρβάρων σπάνανε πάνω στὰ τεῖχη.

Στὸ κατώφλι τοῦ ναοῦ τοῦ Χαμῶν, εἶδανε τὸν Ἀμίλκα. Στράφηκε φωνάζοντας στοὺς ἀντρες του νὰ παραμερίσουνε. Κατέθηκε ἀπ' τ' ἄλογό του· καὶ μὲ τὴ σπάθα ποὺ βαστοῦσε, κεντρίζοντάς το στὴ ράχη, τότε στείλε κατὰ τοὺς Βαρβάρους.

Εἶτανε ἄτι ὀρῦγιο, ποὺ τὸ τρέφανε μὲ βωλαράκια

ἀλευρι και πού λιγοῦσε τὰ γόνατα γιά ν' ἀφήσει τὸν ἀφέντη του ν' ἀνεβεῖ. Γιατί λοιπὸν τὸ ἔδιωχνε ; εἴτανε γιά θυσία ;

Τὸ μεγάλο ἄλογο κάλπαζε ἀνάμεσα στὶς λόγχες, ἀναποδογύριζε τοὺς ἄντρες, καί, μπερδεύοντας τὰ πόδια στὶς πέδες του, ἔπεφτε, ἔπειτα ξανασηκωνότανε μὲ ὀρμητικὰ πηδήματ'· καί ἐνῶ παραμερίζανε, προσπαθούσανε νὰ τὸ σταματήσουνε ἢ κυττάζανε κατάπληκτοι, Καρχηδόνιοι εἶχανε ξαναενωθεῖ· μπήκανε· ἡ πελώρια πόρτα ξανάκλεισε ἀπὸ πίσω τους, βροντώντας. Δὲν ἀνοιξε. Οἱ Βάρβαροι ἤρτανε καί τσακιστήκανε πάνω της·—καί γιά κάμποσα λεπτά, σ' ἔλο τὸ μάκρος τοῦ στρατοῦ, ἔγινε ἓνα ταλάντευμα ἔλο καί πιὸ μαλακὸ καί πού τέλος σιζμάτησε.

Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε βάλει στρατιώτες πάνω στὸ ὕδραγωγεῖο, ἀρχίσανε νὰ ρίχνουνε πέτρες, σφαίρες, χοντροπάλουκα. Ὁ Σπένδιος παράστησε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιμένουν. Πήγανε καί στρατοπεδέψανε πιὸ κάτω, ἔλοι τοὺς ἀποφασισμένοι νὰ κάνουνε τὴν πολιορκία τῆς Καρχηδόνος.

Ὡς τόσο ἡ ψήμη τοῦ πολέμου εἶχε περάσει τὰ σύνορα τῆς φοινικικῆς ἐπικράτειας καί ἀπὸ τίς στήλες τοῦ Ἡρακλέους ὡς πέρα πὸ τὴν Κυρήνη, οἱ βοσκοὶ τὸν ἀναλογίζονταν, φυλάγοντας τὰ κοπάδια τους, καί τὰ καραβάνια κινδευιάζανε γι' αὐτὸν τὴ νύχτα, στὴν ἀστροφεγγιά. Τῇ μεγάλῃ αὐτῇ Καρχηδὼνα, κυρίαρχη τῶν θαλασσῶν, περίλαμπρη σὰν ὁ ἥλιος καί τρομακτικῇ

σάν θεός, βρισκόντανε ἄνθρωποι ποὺ τολμούσαν νὰ τῆς ἐπιτεθοῦνε! Πολλές φορές μάλιστα βεβαιώσανε πὼς ἔπεσε· καὶ ὅλοι τὸ πιστέψανε, γιατί ὅλοι τὸ ἐπιθυμούσανε· οἱ ὑποταγμένοι πληθυσμοί, τὰ ὑποτελεῖ χωριά, οἱ συμμαχικὲς ἐπαρχίες, οἱ ἀνεξάρτητες ὀρδές, ἐκεῖνοι ποὺ τὴν μισοῦσανε γιὰ τὴν τυραννία της, ἢ ποὺ φθονοῦσανε τὴ δύναμή της, ἢ ὀρεγόντανε τὸ πλοῦτος της. Οἱ πιδ γενναῖοι ἐνωθήκανε πολὺ γλήγορα μὲ τοὺς Μισθοφόρους. Ἡ ἦττα τοῦ Μακάρ εἶχε σταματίσει ὅλους τοὺς ἄλλους. Τέλος, εἶχανε ξαναπάρει θάρρος, ὀλίγο κατ' ὀλίγο προχωρήσανε πλησιάσανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο· καὶ τώρα οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀνατολικῶν μερῶν περιμένανε στὶς ἀμμουδιές τῆς Κλυπέας, ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τοῦ κόρφου. Μόλις εἶδανε τοὺς Βαρβάρους παρουσιάστηκανε.

Δὲν εἶτανε οἱ Λιβύοι τῶν περιχώρων τῆς Καρχηδόνας· ἀπὸ πολὺν καιρὸ αὐτοὶ ἀποτελοῦσανε τὸν τρίτοστρατό· ἀλλὰ οἱ νομάδες τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Βάρκα, οἱ ληστές τοῦ ἀκρωτηρίου Φίσκου, τοῦ ἀκροτηρίου τοῦ Φαζάννα καὶ τῆς Μαρμαρικῆς. Εἶχανε διαβεῖ τὴν ἔρημο πίνοντας ἀπ' τ' ἀρμυρά πηγὰδια χτισμένα μὲ κόκκαλα καμηλῶν· οἱ Ζουάκες, ντυμένοι φτερὰ στρουθοκάμηλου, εἶχανε ἔρθει μὲ ἀμάξια τετράβωδα· οἱ Γεραμάντοι, τυλιγμένοι μὲ μαῦρο πέπλο, καθισμένοι πισσοκάπουλα στὶς βαμμένες φοράδες τους· ἄλλοι πάνω σὲ γαιῶδάρους, σὲ ζέβρους, σὲ βουβάλια· καὶ μερικοὶ σέρνανε μαζὶ μὲ τίς οἰκογένειες τους καὶ μὲ τὰ εἶδωλά τους, τὴ σκεπὴ τῶν καλυθῶν τους ποὺ εἶχε σχῆμα ριχόβαρκας. Ὑπῆρχανε Ἀμμωνίτες μὲ μέλη ζαρωμένα ἀπὸ τὸ ζεστὸ νερὸ τῶν πηγῶν. Ἀταράντοι, ποὺ καταριόντανε τὸν ἥλιο. Τρωγ-

λοδύτες πού θάβουνε γελώντας τούς νεκρούς τους κάτω από δεντρόκλαρα και οί άποτρόπαιοι Αύσαίτοι πού τρώνε ακρίδες, οί Ἐχυρμαχίδες πού τρώνε ψείρες και οί Γύζαντες βαμμένοι με κιννά, πού τρώνε μαϊμούδες.

Ἄλλοι εἶχανε παραταχτεῖ στήν άκρογαλιά σέ μεγάλη ἴσια γραμμή. Προχώρησαν ἔπειτα σάν άνεμοστρόβιλοι ἄμμου πού τούς σηκώνει ὁ άγέρας. Στή μέση τοῦ ἰσθμοῦ τὸ πλῆθος τούς σταμάτησε ἔπειδή οί Μισθοφόροι πού εἶτανε καταυλισμένοι μπροστά τους, κοντά στα τείχη, δέ θέλανε νά τὸ κουνήσουνε.

Κατόπι, ἀπ' τὸ μέρος τῆς Ἄριανῆς, φανήκανε οί ἄνθρωποι τῆς Δύσης, ὁ λαὸς τῶν Νουμηδῶν. Πραγματικά, ὁ Ναρχάβας δέν κυβερνοῦσε παρά τούς Μαουλιανούς και ἐξ ἄλλου, ἔπειδή μιὰ συνήθεια τούς ἐπέτρεπε ὕστερα ἀπὸ τ' άτυχήματα νά ἐγκαταλείπουνε τὸ βασιλιά, εἶχανε συγκεντρωθεῖ στὸ βουνὸ Ζαῖν, ἔπειτα τὸ περάσανε στήν πρώτη μετακίνηση τοῦ Ἄμιλκα. Στήν ἀρχή φανήκανε νά ἔρχονται οί κунηγοί τοῦ Μαλεθούλ Βάαλ και τοῦ Γαράφου, ντυμένοι με δέρματα λιονταριοῦ και πού ὀδηγοῦσανε με τὸ ξυστὸ τῆς λόγχης τους μικρὰ λιγνά ἄλογα με μακρυὰ χαιτή· κατόπι βαδίζαν οί Γετούλοι με θώρακες ἀπὸ πετσί φιδιοῦ· ἔπειτα οί Φαρουσιανοί φορώντας πλατειά στέμματα ἀπὸ κερὶ και ρεσίγι, οί Καῦνοι, οί Μακάροι, οί Τιλλάδαρες κρατώντας ὁ καθένας δυὸ άκόντια και στρογγυλή άσπίδα ἀπὸ δέρμα ἱπποπόταμου. Σταματήσανε κάτω ἀπὸ τίς Κατακόμβες, στα πρώτα τέλματα τῆς λιμνοθάλασσας.

Ἄλλὰ ὅταν οί Λιθῦοι μετατοπίσθηκαν, φάνηκε στὸ μέρος πού πιάνανε, και σάν σύννεφο στήν ἐπιφάνεια

τοῦ ἐδάφους, τὸ πλῆθος τῶν Νιγηρητῶν. Εἶχανε ἔρθει ἀπὸ τὸ Ἄσπρο-Χαρούς, ἀπ' τὸ Μιῦρο-Χαρούς, ἀπ' τὴν Αἰγύλη ἔρημο καὶ μάλιστα ἀπ' τὴ μεγάλη χώρα τοῦ Ἄγαζύμβα, πού εἶνέ σέ τέσσερις μῆνες ἀπόσταση ἀπ' τὰ νότια τῶν Γραμάντων καὶ μακρύτερ' ἀκόμα ! Μ' ὅλα τὰ πλευμιδικά τους ἀπὸ κόκκινο ξύλο, τὸ πάχος τοῦ μαύρου δέρματός τους τοὺς ἔκανε νὰ μοιάζουνε μὲ μοῦρα πού κυλιστήκανε πολλή ὥρα στὴ σκόνῃ. Εἶχανε βρακιά ἀπὸ κλωστὲς φλοιῶν, κοντογούνια ἢ πὸ ξεραμένα χορτάρια, ρύγχῃ θεριῶν πάνω στὸ κεφάλι, καί, εὐρλιάζοντας σὰν λύκοι, ταλαντεύανε ἀγκιστρωτὲς λόγχες χαλκιδοστόλιστες καὶ σειοῦσαν οὐρὲς ἀγελάδων στὴν ἄκρη ραβδιῶν σὰ σημάειες.

Ἐπειτα, πίσω ἀπ' τοὺς Νουμηδούς, τοὺς Μαυριτανούς καὶ τοὺς Γετούλους σπρωχόντανε οἱ κιτρινωποὶ ἄνθρωποι πού εἶτανε σκορπισμένοι πέρα ἀπ' τὸν Τάγιρο, στὰ βουνὰ τῶν κέδρων. Φαρέτρες ἀπὸ τρίχες γάτας κρεμόντανε στοὺς ὤμους τους, καὶ εἶχαν μαζὶ τους λυτοὺς πελώριους σκύλους, ψηλοὺς σὰν γαϊδάρους, καὶ πού δὲν γαυγίζανε.

Τέλος, σὰν νὰ μὴ εἶχε ἀδειάσει ἀρκετὰ ἡ Ἀφρικὴ καὶ σὰν νὰ πρεπε γιὰ νὰ μαζέψουνε περισσότερες λύσσεις, νὰ πάρουνε καὶ τίς κτηνώδικες φυλές, ἔδλεπε κανεῖς, πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀνθρώπους μὲ μοῦτρο ζώου καὶ σαρδωνίζοντας ἠλίθιο γέλιο, — ἔλεεινοὺς χαντακωμένους ἀπὸ ἀποτρόπαιες ἀρρώστειες, πυγμαίους κακοφτιαγμένους, μπασταρδόρατσους ἀμφίβολου γένους, λευκίτες πού τὰ κόκκινα μάτια τους μισοκλειοῦσανε στὸν ἥλιο· ὅλοι τραυλίζοντας ἀκατάληπτους

ήχους, βάνανε ένα δάχτυλο στο στόμα τους για να δείξουνε πώς πεινούσανε.

Ἡ σύγκριση τῶν ὄπλων δὲν εἶτανε μικρότερη ἀπ' τὴ σύγκριση τῶν ρούχων καὶ τῶν λαῶν· οὔτε μιὰ ἐφεύρεση θανάτου δὲν ἔλειπε, ἀπ' τὰ ξυλένια μαχαίρια, λίθινα πελέκια καὶ τὶς φιλντισένιες τρίαινες, ὡς στὶς μακρῆς σπάθες δοντιάρικες σὰν πριόνια, λεπτῆς καὶ καμωμένες ἀπὸ χάλκινη λεπίδα ποῦ λυγοῦσε. Μεταχειριζόντανε μαχαίρες, ποῦ εἶχανε πολλῆς διακλάδωσες, ὅμοιες μὲ κέρατα ἀντιλοπῶν, κλαδευτήρια δεμένα στὴν ἄκρη σχοινοῦ, τριγωνιασμένα σίδερα, ρόπαλα, σουβλιά. Οἱ Αἰθίοπες τοῦ Βαμβότου κρύβανε μέσα στὰ μαλλιά τους μικρὰ φαρμακωμένα ὀδόντα. Πολλοὶ εἶχανε φέρεϊ χαλίκια μέσα σὲ τσουβάλια. Ἄλλοι, μὲ ἄδεια χέρια, κάνανε νὰ τρίζουν τὰ δόντια τους.

Ἐακολουθητικὴ ἀχλασὴ τάραζε τὸ πλῆθος αὐτό. Δρομάδες, πασαλειμμένες μὲ κατράμι σὰν καράβια, ἀναποδογυρίζανε τὶς γυναῖκες, ποῦ βαστούσανε τὰ παιδιὰ τους στὰ γοφιά τους. Οἱ προμήθειες μέσα στὶς κόφες σκορπιζόντανε· σπάνανε διαβαίνοντας κομάτια ἄλατι, πακέτα γκόμες, σαπισμένους χουρμάδες, καρύδια κοκκοφοίνικα—καὶ καμμιά φορὰ πάνω σὲ βυζιά γεμάτα ζωῦφια, κρεμότανε ἀπὸ φιλὸ γαῖτάνι κάποιο διαμάντι ποῦ θὰ τὸ γυρεύανε οἱ Σατράπαι, μιὰ πέτρα σχεδὸν μυθιακὴ καὶ ἀρκετὴ γιὰ ν' ἀγοραστῆ μιὰ ἐπικράτεια. Οἱ περισσότεροι δὲν ξέρανε κἄν τί ποθοῦσανε. Κάποια γοητεία, κάποια περιέργεια τοὺς ἔσπρωχνε. Νομάδες ποῦ δὲν εἶχανε ποτὲς ἰδεῖ πόλη, τρομάζανε ἀπ' τὴ σκιά τῶν τειχῶν.

Ὁ ἰσθμὸς ἐξαφανιζότανε τὸρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους·

καὶ ἡ μακρὰ αὐτὴ ἐπιφάνεια, ὅπου οἱ τέντες μαιάζανε σὰν καλύβες σὲ πλημμύρα, ἀπλωνότανε ὡς στίς πρῶτες γραμμὲς τῶν ἄλλων Βαρβάρων, πού ἀστραφοκοπούσανε ἀπὸ σίδερα· καὶ εἶτανε συμμετρικὰ στρατοπεδευμένες στίς δυὸ πλευρὲς τοῦ ὑδραγωγείου.

Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε ἀκόμα τὴν τρομάρα τοῦ ἐρχομοῦ τους, ὅταν εἶδανε, νάρχονται ἴσια σ' αὐτούς, σὰν τέρατα καὶ σὰν κτίρια μὲ τ' ἄρμπουρά τους, τὰ μπράτσα τους, τὰ παλαμάρια τους, τίς κλειδωσές τους, τὰ πανωκέφαλά τους, καὶ τίς ξυλοδεσιές τους, τίς πολιορκητικὲς μηχανῆς πού στέλνανε οἱ πόλεις τῆς Τύρου. Ἐξήντα καρροβαλιστές, ὀγδόντα ὄναγρους, τριάντα σκορπιούς, πενήντα βαροβλήτες, δώδεκα κριούς, τρεῖς πελώριους καταπέλτες πού ρίχνανε κομμάτια βράχους πενήντα τάλαντα βάρους. Μάζες ἀνθρώπων τίς σπρώχνανε, γαντζωμένοι στὴ βάση τους· σὲ κάθε βῆμα, τοὺς τράνταζε ἕνας κραδασμός· ἔτο' οἱ μηχανῆς φτάζανε ἀπέναντι στὰ τεῖχη.

Ὅμως χρειάζοντανε πολλὲς ἀκόμα μέρες γιὰ νὰ τελειώσουνε οἱ προετοιμασίες τῆς πολιορκίας. Οἱ Μισθοφόροι, διδαγμένοι ἀπὸ τίς ἡττες τους, δὲ θέλανε νὰ ριψοκινδυνεύσουνε σ' ἀνώφελες ἐπιχειρήσεις·—καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, δὲν εἶχανε καμιὰ βιασύνη ξέροντας καλὰ πῶς θ' ἄρχιζε τρομερὴ δρᾶση πού τὸ ἀποτέλεσμά της θὰ εἶτανε νίκη ἢ τέλειος ξολοθρεμός.

Ἡ Καρχηδὼν μποροῦσε νὰ βαστάξει πολὺν καιρό· τὰ φαρδεῖά της τεῖχη παρουσιάζανε σειρά γωνιῆς πού μπαίνανε καὶ βγαίνανε, διάταξη συμφερτικὴ γιὰ ν' ἀποκρούσει τίς ἔφοδες.

Ὡς τόσο, ἀπὸ τίς Κατακόμβες, μιὰ μεριά εἶχε γκρε-

μισθεῖ καὶ στὶς σκοτεινὲς νύχτες, ἀνάμεσα ἀπ' τὶς χωρισμένες πέτρες, φαινότανε φῶτα στὰ καλυβόσπιτα τῆς Μάλκας. Σὲ μερικὰ μέρη βρισκόταν πιὸ πάνω 'πὸ τὸ ψῆλος τῶν ὀχυρωμάτων. Ἐκεῖ ζούσανε, μὲ τοὺς καινούργιους ἀντρες τους, οἱ γυναῖκες τῶν Μισθοφόρων ποὺ τὶς εἶχε διώξει ὁ Μάτο. Ἐναθλέποντάς τους, ἡ καρδιά τους δὲν βάσταξε πιά. Σείανε ἀπὸ μακριὰ τὶς σάρπες τους· ἔπειτα ἐρχόντανε, στὰ σκοτεινά, νὰ κουβεντιάσουνε μὲ τοὺς στρατιῶτες ἀπ' τὴ σχισματιὰ τοῦ τείχους, καὶ τὸ Μεγάλο Συμβούλιο ἔμαθε ἕνα πρωτὶ πὼς φύγανε ὄλες. Ἄλλες εἶχανε περάσει ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πέτρες· ἄλλες, πιὸ ἀτρόμητες, κατεβήκανε μὲ σχοινιά.

Τέλος ὁ Σπένδιος ἀποφάσισε νὰ βάλει σὲ πράξη τὸ σχέδιό του. Ὁ πόλεμος, κρατῶντας τον μακριὰ, τὸν εἶχε ἐμποδίσει ὡς τότες· καὶ ἀπ' τὴ μέρα ποὺ εἶχανε ξαναγυρίσει μπροστὰ στὴν Καρχηδόνα, τοῦ φαινότανε πὼς οἱ κάτοικοι εἶχαν ὑπονοιάσει τὴν ἐπιχείρησή του. Ὅμως σὲ λίγα ἐλαττώθηκαν οἱ φρουροὶ τοῦ ὕδραγωγείου. Δὲν εἶχανε πολὺ κόσμο γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ περιβολοῦ.

Ὁ παλιὸς σκλάβος γυμνάστηκε πολλὲς μέρες νὰ ρίχνει βέλη καταπάνω στὰ φοινικόπτερα τῆς λίμνης. Ἐπειτα, ἕνα βράδυ ποὺ ἔλαμπε τὸ φεγγάρι, παρακάλεσε τὸν Μάτο ν' ἀνάψει τὰ μεσάνυχτα μεγάλη φωτιὰ ἀπὸ ἄχερρα, ἐνῶ σύνωρα ὄλοι οἱ ἀντρες του θὰ μπίζανε φωνές· πέρνοντας μαζί του τὸν Ζάρξα, ξεκίνησε ἀπ' τὴν ὄχτη τοῦ κόρφου, κατὰ τὴ Τύνιδα. Στὸ ψῆλος τῶν τελευταίων ἀψίδων, ξαναγυρίσκανε ἴσια στὸ ὕδραγωγεῖο· τὸ μέρος εἶτανε ἀνυπεράσπιστο· προχωρήσανε

σερνόμενοι ὡς στὴ βάση τῶν στύλων. Οἱ φρουροὶ τοῦ ἐξώστη τῆς ταράτσας περπατοῦσαν ἤσυχα.

Φανήκανε μεγάλες φλόγες· σάλπιγγες βροντήξαν· οἱ στρατιῶτες ποὺ φυλάγανε, νομίζοντας πῶς γίνεται ἔφοδος, ὠρμήσανε κατὰ τὸ μέρος τῆς Καρχηδόνος.

Ἕνας ἄνθρωπος εἶχε μείνει. Φαινότανε μαῦρος στὸ φόντο τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ φεγγάρι φώτιζε πίσωθε του, καὶ ἡ ἄμετρα μεγαλόνωμενη σκιά του, σχημάτιζε μακρὰ στὸν κάμπο σὰν ὀβελίσκο ποὺ περπατοῦσε.

Καρτέρεψαν νὰ βρεθεῖ καλὰ μπροστά τους· ὁ Ζάρξας ἄρπαξε τὴ σφενδόνη του· ἀπὸ φρόνηση ἢ ἀπὸ ἀγριότητα, ὁ Σπένδιος τότε σταμάτησε.

— «Ὅχι, τὸ σφύριγμα τῆς σφαίρας θὰ κάνει κρότο Ἄφρησ' ἐμένα!»

Τότες τέντωσε τὸ τόξο του μ' ὄλη τὴ δύναμή του, στηρίζοντάς το ἀπὸ κάτω στὸ δάχτυλο τοῦ δεξιοῦ του ποδιοῦ, σημάδεψε καὶ τὸ βέλος πέταξε.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπεσε· ἐξαφανίστηκε.

— «Σὰν εἶτανε πληγωμένος, θὰ τὸν ἀκούαμε!» εἶπε ὁ Σπένδιος· καὶ ἀνέβηκε βιαστικά ἀπὸ πάτωμα σὲ πάτωμα, ὅπως εἶχε κάνει τὴν πρώτη φορά, μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς σχοινοῦ καὶ ἑνὸς γάντζου. Ἐπειτα, ὅταν βρέθηκε πάνω, κοντὰ στὸ πτώμα, ἄφησε τὸ σχοινὶ νὰ ξαναπέσει· ὁ Βαλεάριος ἔδесе σ' αὐτὸ ἓνα κασμὰ μ' ἓνα σφυρὶ καὶ γύρισε πίσω.

Οἱ σάλπιγγες δὲν ἤχούσανε πιά· ὅλα τὸρα εἶτανε ἤσυχα. Ὁ Σπένδιος εἶχε σηκώσει μιὰ πλάκκα, μπῆκε στὸ νερό, καὶ τὴν ξανάκλεισε ἀπὸ πάνω του.

Λογαριάζοντας τὴν ἀπόσταση ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν βημάτων του, ἔφθασε ἀκριβῶς στὸ μέρος ὅπου

είχε παρατηρήσει μιὰ πλάγια σχισματιά· και τρεῖς ὥρες, ὡς τὸ πρῶτ', δούλεψε ξακολουθητικά, ὄρμητικά, μόλις ἀναπνέοντας ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῶν πάνωθε πλακῶν, κυριευμένος ἀπὸ ἀγωνίες και νομίζοντας εἰκοσι φορὲς πὼς θὰ πεθάνει. Τέλος ἀκούστηκε ἓνα τριξίμο· μιὰ πελώρια πέτρα, ξεπηδώντας στὶς κάτω ἀψίδες, κύλισε ὡς χάμου, και ἔξαφνα ἓνας καταρράκτης, ὀλόκληρος ποταμὸς ἔπεσε ἀπ' τὸν οὐρανὸ στὸν κάμπο. Τὸ ὕδραγωγεῖο, ποὺ κόπηκε στὴ μέση, ξεχειλίζει. Εἶτανε θάνατος γιὰ τὴν Καρχηδόνα και νίκη γιὰ τοὺς Βάρβαρους.

Μονοστιγμὶς οἱ Καρχηδόνιοι ξυπνώντας φανήκανε στὰ τείχη, στὰ σπίτια, στοὺς ναοὺς. Οἱ Βάρβαροι σπρωχνόντανε, φωνάζανε. Χορεύανε σὰν τρελλοὶ ὀλόγουρα στὸ μεγάλο καταρράκτη, και ἀπ' τὴν υπερβολικὴ τους χαρὰ, ἐρχόντανε και βρέχανε τὸ κεφάλι τους.

Εἶδανε στὴν κορφὴ τοῦ ὕδραγωγείου ἓνα ἄνθρωπο μὲ σκούρα χλαμύδα, σχισμένη. Στεκότανε σκυμμένος στὴν ἄκρη, μὲ τὰ δυὸ χέρια στοὺς γόφους, και κύτταζε χάμου, ἀπὸ κάτω του, σὰν ξαφνισμένος γιὰ τὸ ἔργο του.

Ἐπειτα ἀνορθώθηκε. Κύτταζε τὸν ὀρίζοντα μὲ ἐπιβλητικὸ ὕφος ποὺ ἔμοιαζε πὼς ἔλεγε «ὄλα αὐτὰ τώρα εἶνε δικὰ μου!» Τὰ χειροκροτήματα τῶν Βαρβάρων ξεσπάσανε· οἱ Καρχηδόνιοι, καταλαβαίνοντας τέλος τὴν καταστροφὴ τους, οὐρλιάζανε ἀπὸ ἀπελπισιά. Τότες δάρθηκε νὰ τρέχει στὴν ταρατσα ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, κ' ἴδια ὁδηγὸς θριαμβευτικοῦ ἄρματος στοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, ὁ Σπένδιος, ξετρελλαμένος ἀπὸ περηφάνεια, ὕψωνε τὰ μπράτσα.

Ο ΜΟΛΩΧ

Οἱ Βάρβαροι δὲν εἶχανε ἀνάγκη γιὰ περιχαράκωμα ὑπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀφρικῆς· εἶτανε δική τους· ὅμως γιὰ νὰ πλησιάσουνε πρὸ εὐκολα τὰ τείχη, γκρεμνίσανε τ' ὀχύρωμα ποῦ περιτριγύριζε τὸ λάκκο. Ἐπειτα, ὁ Μάτο διαίρεσε τὸν στρατό του σὲ μεγάλους ἡμίκυκλους, γιὰ νὰ ζώσει καλλίτερα τὴν Καρχηδόνα. Οἱ ὀπλίτες τῶν Μισθοφόρων παραταχθήκανε στὴν πρώτη γραμμῆ, πίσω τους οἱ σφενδονιστὲς καὶ οἱ καθαλλαρέοι· στὸ βάθος, οἱ ἀποσκευές, τὰ κάρρα, τ' ἀλόγατα· ἐδῶθε στὸ πλῆθος αὐτό, σὲ τριακόσια βήματα ἀπόσταση ἀπ' τοὺς πύργους, ὀρθονόντανε οἱ μηχανές.

Μ' ὅλη τὴν ἀτελεύτητη ποικιλία τῶν ὀνομασιῶν τους (ποῦ ἀλλάζανε πολλὲς φορές στὸ διάβα τῶν αἰώνων) μπορούσανε νὰ ἐλαττωθοῦνε σὲ δυὸ συστήματα· ἄλλες ποῦ ἐνεργούσανε σὰ σφενδόνες καὶ ἄλλες σὰν τόξα.

Οἱ πρώτες, οἱ καταπέλτες, ἀποτελούντανε ἀπὸ τετράγωνο πλαίσιο, μὲ δυὸ κάθετους ὀρθοστάτες κι ἓνα ὀριζόντιο τράβο. Στὸ πάνωθῆ του μέρος ἓνας κύλινδρος, ἐφοδιασμένος μὲ σχοινιά, τραβοῦσε ἓνα χοντρὸ ἄξωνα ποῦ εἶχε ἓνα χουλιάρι γιὰ νὰ τοποθετιοῦντ' ἐκεῖ τὰ βλήματα· ἢ δάση τοῦ χουλιarioῦ πιανότανε σ' ἓνα

κουβαράκι στριμένες κλωστές, και όταν αφίνανε τὰ σχοινιά, ὁ κύλινδρος σηκωνότανε και ἐρχότανε και χτυποῦσε στὸν τράβο, πὸ σταματῶντας τον μὲ τιναγμό, πολλαπλασίαζε τὴ δύναμή του.

Οἱ δευτέρες παρουσιάζανε μηχανισμό πιδ περίπλοκο· πάνω σὲ μιὰ μικρὴ στήλη, εἶτανε μιὰ τραβέρσα ὀρειωμένη καταμεσὶς τῆς, ἔπου τελείωνε σὲ ἴσια γωνιά κάτι σὰν αὐλάκι· στὶς ἄκρες τῆς τραβέρσας ὑψωνόντανε δυὸ κιονόκρανα πὸ περιείχανε ἓνα κουδάρι τρίχες· δυὸ δοκάρια εἶταν καρφωμένα γιὰ νὰ βαστοῦνε τὶς ἄκρες ἑνὸς σχοινοῦ πὸ τραβούσανε ὡς κάτω στὸ κανάλι πάνω σὲ μπρούντζινη πλακίτσα. Μ' ἓνα μηχανημα, ἢ μετάλλινη αὐτὴ πλάκα ἀποσπώτανε, και γλυστρώντας πάνω σ' ἐγκοπές, ἔσπρωχνε τὰ θέλη.

Οἱ καταπέλτες λεγόντανε ἐπίσης ὄναγροι, σὰν τοὺς ἄγριους γάϊδαρους πὸ ρίχνουνε χαλίκια μὲ τὰ πόδια τους, και οἱ βαλίστρες σκορπιοί, ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀγκύλης πὸ εἶτανε στημένη στὴν πλακίτσα, και πὸ, πέφτοντας μὲ μιὰ γροθιά, ἔκανε τὸ μηχανημα νὰ φύγει.

Ἡ κατασκευὴ τους ἀπαιτοῦσε ἐπιστημονικοὺς ὑπολογισμοὺς· τὰ ξύλα τους ἔπρεπε νὰ διαλέγονται ἀπ' τὶς πιδ σκληρὲς οὐσίες, οἱ συναρμογὲς τῶν τροχῶν τους εἶτανε ὅλες χάλκινες· τεντωνόντανε μὲ μοχλοὺς, μὲ βαρούλκα, μποτζαργάτες ἢ τύμπανα. Γεροὶ ἄξωνες ποικίλανε τὴν διεύθυνση τῆς σκοποβολῆς τους και οἱ πιδ μεγάλες πὸ τὶς φέρνανε κομματιαστὰ συναρμολογιόντανε πάλι ἀντίκρου στὸν ἐχθρό.

Ὁ Σπένδιος ἔβαλε τοὺς τρεῖς μεγάλους καταπέλτες στὶς τρεῖς κυριώτερες γωνιές· μπροστὰ σὲ κάθε πόρτα ἔβαλε ἓνα κριό, μπροστὰ σὲ κάθε πύργο μιὰ βαλίστρα,

καὶ καρροβαλίστρες θὰ κυκλοφορούσανε ἀπὸ πίσω· Ἐπρεπε ὁμως νὰ τίς ἐξασφαλίσουνε ἀπὸ τίς φωτιές τῶν πολιορκημένων καὶ νὰ γεμίσουνε ἐν πρώτοις τὸν λάκκο πὸς τοὺς χώριζε ἀπ' τὰ τείχη.

Σπρώξανε στοές ἀπὸ πράσινα πλεγμένα βοῦρλα καὶ ξυλωσιές ἀπὸ δρῦ, ἴδιες μὲ πελώριες ἀσπίδες γλυστρώντας σὲ τρεῖς τροχούς· μικρὲς καλύβες σκεπασμένες νωπὰ δέρματα καὶ στιβαγμένες φύκια στεγάζανε τοὺς ἐργάτες· οἱ καταπέλτες προστατευόντανε ἀπὸ ἀπλωμένα παλαμάρια πὸς βρέξανε σὲ ξεῖδι γιὰ νὰ τὰ κάνουνε ἀκαφτα. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ πηγαίνανε καὶ παίρνανε χαλίκια ἀπ' τὸ γιαλό, μαζεύανε χῶμα μὲ τὰ χέρια τους καὶ τὰ φέρνανε στοὺς στρατιώτες.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐτοιμαζόντανε ἐπίσης.

Ὁ Ἀμίλκας τοὺς καθησούχασε πολὺ γλήγορα δηλώνοντάς τους πὺς εἶχε νερὸ στὶς στέρνες γιὰ ἑκατὸν τρεῖς μέρες. Ἡ βεβαίωση αὐτή, ἡ παρουσία του ἀνάμεσα τους, καὶ ἡ παρουσία τοῦ ζαῖμφη πρὸ πάντων, τοὺς δόσανε πολλὰς ἐλπίδες. Ἡ Καρχηδὼν ἐδιώξε τὴ θλίψη της· ὅσοι δὲν εἶτανε ἀπ' τὴ χαναναία φυλὴ παρασυρθήκανε στὸ πάθος τῶν ἄλλων.

Ἀρματώσανε τοὺς σκλάβους, ἀδειάσανε τὰ ὄπλοστιά· κάθε πολίτης εἶχε τὸ πόστο του καὶ τὸ ἐπάγγελμά του. Ζούσανε ἀκόμα ἀπ' τοὺς αὐτόμολους χίλιοι διακόσιοι ἄντρες· ὁ Σουφρέτης τοὺς ἔκανε ὄλους ἀξιωματικούς κι' οἱ ξυλουργοί, οἱ ὄπλοποιοί, οἱ σιδεράδες κ' οἱ χρυσοχόοι βαλθῆκανε στὶς μηχανές. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε φυλάξει μερικές, μ' ὄλους τοὺς ὄρους τῆς

ρωμαϊκῆς εἰρήνης. Τίς διορθώσανε ἤσαν ἐπιδέξιοι στίς δουλειῆς αὐτές.

Τὰ δυὸ μέρη βόρειο καὶ ἀνατολικό, πού τὰ προστατεύανε ἢ θάλασσα καὶ ὁ κόρφος εἶτανε ἀπλησίαστα. Στὸ τεῖχος πού εἶτανε ἀντίκρυ στοὺς Βαρβάρους ἀνεβάσανε κορμούς δέντρων, μυλόπετρες, βάζα γεμάτα θειάφι, λεκάνες γεμάτες λάδι καὶ χτίσανε κλίβανους. Στιβάζανε πέτρες στὴν ταράτσα τῶν πύργων, καὶ τὰ σπίτια πού εἶτανε κολλητὰ μὲ τὸ ὀχύρωμα γεμιστήκανε μὲ ἄμμο γιὰ νὰ τὸ στερεώσουνε καὶ ν' αὐξήσουνε τὸ πάχος του.

Ἄγνάντια στίς τέτοιες προετοιμασίες οἱ Βάρβαροι ἐρεθιστήκανε. Θελήσανε νὰ πολεμήσουνε ἀμέσως. Τὰ βάρη πού βάλανε μέσα στοὺς καταπέλτες εἶτανε τόσο πολὺ βαρειά, πού οἱ ἄξωνες σπάσανε, ἢ ἐπίθεσι ἀναβλήθηκε.

Τέλος τὴν τρίτη μέρα τοῦ μήνα Σεμπάτ,—στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου,—ἀκούστηκε στὴν πόρτα τοῦ Χαμῶν μεγάλο χτύπημα.

Ἐβδομήντα πέντε στρατιῶτες τραβούσανε σχοινιά δεμένα στὴ θάση ἑνὸς γιγαντένιου δοκοῦ, κρεμάμενου ὀριζόντια ἀπὸ ἀλυσίδες πού κατεβαίνανε ἀπὸ μιὰ φούρκα καὶ κεφάλι κριοῦ ὀλοχάλκινο τὴν τελείωνε. Τὸν εἶχανε φασκιώσει μὲ δέρματα βωδιοῦ· σιδερένιοι χαλκάδες τὸν περιστεφανώνανε ἐδῶ κι' ἐκεῖ εἶτανε τρεῖς φορές πιδὸ χοντρὸς ἀπ' τὸ κορμὶ ἀνθρώπου, εἶχε ἑκατὸν εἴκοσι ὀργυεὲς μάκρος, καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ γυμνὰ μπράτσα πού τὸν σπρώχνανε καὶ τὸν τραβούσανε πίσω, προχωροῦσε καὶ ὀπισθοχωροῦσε μὲ κανονικὴ ταλάντευση.

Οἱ ἄλλοι κριοὶ μπροστὰ στὶς ἄλλες πόρτες ἀρχίσανε νὰ κινιοῦνται. Στους βαθουλωμένους τροχοὺς τῶν τυμπάνων, φανήκανε ἄνθρωποι ποὺ ἀνεβαίνανε ἀπὸ σκαλοπάτι σὲ σκαλοπάτι. Οἱ τροχαλιές, τὰ κιονόκρανα τρίζανε, τὰ παραπετάσματα παλαμαριῶν πέσανε, καὶ ριχτήκανε μαζί πολλές πέτρες καὶ πολλὰ βέλη· ὅλοι οἱ σκορπισμένοι σφενδονιστὲς τρέχανε. Μερικοὶ πλησιάζανε τὸ ὀχύρωμα, κρύβοντας κάτω ἀπὸ τὶς ἀσπίδες τοὺς δοχεῖα ρετσίνας· ἔπειτα τὰ ρίχνανε πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι. Τὸ χαλάζι αὐτὸ ἀπὸ σφαίρες, ἀπὸ δόρατα καὶ φωτιές περνοῦσε πάνω ἀπ' τὶς πρώτες γραμμὲς καὶ ἔκανε μιὰ καμπύλη ποὺ ξανάπεφτε πίσω ἀπ' τὰ τείχη. Ὅμως στὴν κορφή τοὺς ὀρθωθήκανε μακρὰ βίντσια σὰν τῶν καρδιῶν· κι' ἀπ' αὐτὰ κατεβήκανε μερικὲς ἀπὸ τὶς πελώριες ἐκεῖνες μασιὲς ποὺ καταλήγανε σὲ δυὸ ἡμικύκλους ὅλο μὲ δόντια ἀπὸ μέσα. Διαγκάνανε τοὺς κριοὺς· οἱ στρατιῶτες σκαρφαλώνοντας στὸ δοκὸ, τραβούσανε πίσω· οἱ Καρχηδόνιοι λαχανιάζανε γιὰ νὰ τὸν ἀνεβάσουνε καὶ ἢ συμπλοκὴ βάσταξε ὡς στὸ βράδυ.

Ὅταν οἱ Μισθοφόροι, τὴν ἄλλη μέρα, ξαναρχίσανε τὴ δουλειά τους, τὸ πάνω μέρος τῶν τειχῶν βρισκότανε ὀλότελα στρωμένο ἀπὸ μπάλες μπαμπάκι, πανιά μαξιλάρια. Οἱ ἐπάλξεις σφαλιστήκανε μὲ ψάθες· καὶ πάνω στὸ ὀχύρωμα ἀνάμεσα στὰ βαροῦλκα, διακρινόντανε βαλμένα στὴ σειρά δικέλλια καὶ κρεατοσάνιδα περασμένα σὲ ραβδιά. Ἀμέσως, ἄρχισε λυσσασμένη ἀντίσταση.

Κορμοὶ δέντρων, ποὺ κρατιόντανε ἀπὸ σχοινιά, πέφτανε καὶ ξαναπέφτανε διαδοχικὰ χτυπώντας τοὺς

κριούς· ἀρπάγες πού ρίχνανε οἱ βαλίστρες ἀρπάζανε τὶς σκεπὲς τῶν καλυθῶν· καὶ ἀπ' τὴν ταράτσα τῶν πύργων ποτάμια πυρίτες λίθοι καὶ χαλίκια ξεχειλίζανε.

Τέλος οἱ κριοὶ σπάσανε τὴν πόρτα τοῦ Χαμῶν καὶ τὴν πόρτα τῆς Τάγαστης. Ὅμως οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε σιδερέϊα ἀπὸ μέσα τόσα πολλὰ ὑλικά ὥστε τὰ θυρόφυλλα δὲν ἀνοίξανε. Μείνανε ὀρθά.

Τότες σπρώξανε σὰ τείχη τρυπάνια, πού βάλνοντάς τα σὰ χωρίσματα τῶν πλακῶν, θὰ τὶς ξεκολλούσανε. Οἱ μηχανὲς διευθυνόντανε καλλίτερα, οἱ χειριστὲς τους χωριστήκανε σὲ οὐλαμούς· ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς στὸ βράδυ, δουλεύανε, χωρὶς διακοπή, μὲ τὴ μονότονη ἀκρίβεια ἀργαλειοῦ ὑφαντῆ.

Ὁ Σπένδιος δὲν κουραζότανε νὰ τὶς ὀδηγεῖ· ὁ ἴδιος τέντωνε τὰ κουδάρια τῶν βαλιστρῶν. Γιὰ νὰ ὑπάρχει στὸ σύγκαιρο τῶν δυὸ τέντωμα, τέλεια ὁμοιότη, σφίγγανε τὰ σχοινιά τους χτυπώντας πότε δεξιὰ καὶ πότε ἀριστερά, ὡς στὴ στιγμή πού τὰ δυὸ μέρη ἀφίνανε ἴδιο ἦχο· ὁ Σπένδιος ἀνέβαινε στὶς ἀρμουδιές τους. Μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ποδιοῦ του, τὶς χτυποῦσε σιγά, — κι' ἀφογκριζότανε σὰν μουσικὸς ποῦ χορδίζει μιὰ λύρα. Ἐπειτα, ἔταν ὁ ἄξωνας τοῦ καταπέλτη σηκωνότανε, ἔταν ἡ στήλη τῆς βαλίστρας ἔτρεμε στὸ τράνταγμα τοῦ μηχανήματος, οἱ πέτρες πέφτανε σὰν ἀχτίδες καὶ τὰ δόρατα τρέχανε σὰν ποτάμι, ἔσκυβε δλόκληρο τὸ κορμί του κ' ἔρριχνε τὰ μπράτσα του στὸν ἀέρα, σὰ γιὰ νὰ τ' ἀκολουθήσει.

Οἱ στρατιῶτες θαυμάζοντας τὴν ἐπιδεξιότητά του, ἐκτελούσανε τὶς διαταγές του. Ἀπ' τὴν εὐθυμία τῆς δουλειᾶς τους, λέγανε ἀστείότητες γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν

μηχανῶν· ἔτσι, ἐπειδὴ οἱ ταναλίες γιὰ νὰ πιάνουνε τοὺς κριοὺς λεγόντανε λύκοι, καὶ οἱ σκεπασμένες στοῦς δράνες, λέγανε πὼς ἀτοί τους εἶτανε ἀρνιά, ἢ πὼς πᾶν στὸν τρύγο· καὶ ἀρματώνοντας τὶς μηχανές τους, λέγανε στοὺς ὄναγρους. «Ἐμπρός, χούμηξε καλά!» καὶ στοὺς σκορπιούς· τρυπησέ τους ὡς στὴν καρδιά!» Τὰ χωρατὰ αὐτά, πάντα τὰ ἴδια, δυναμώνανε τὸ θάρρος τους.

Μολαταῦτα οἱ μηχανές δὲν γκρεμνίζανε τὴν ἔπαλξη. Σχηματιζότανε ἀπὸ δυὸ τείχη καὶ εἶτανε γεμάτη ἀπὸ χῶμα· χαλνούσανε τὰ πάνω μέρη της. Ἀλλὰ οἱ πολιορκημένοι κάθε φορά, τὰ ξανακλείνανε. Ὁ Μάτο πρόσταξε νὰ φτιάξουνε ξυλένιους πύργους ποὺ νὰ εἶτανε τόσο ψηλοὶ ὅσο οἱ πέτρινοι πύργοι. Ρίξανε, μέσα στὸ λάκκο, γλόη, παλούκια, χαλίκια καὶ κάρρα μὲ τοὺς τροχοὺς τους γιὰ νὰ τὸν γεμίσουνε πρὶν γλήγορα· πρὶν γεμίσει, τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν Βαρβάρων κυμάτισε στὸν κάμπο μὲ μιὰ κίνηση καὶ ἤρθε καὶ χτύπησε στὴ ρίζα τῶν τειχῶν, σὰν πλημμυρισμένη θάλασσα.

Βάνανε μπροῦς τὶς σχοιένιες σκάλες, τὶς ἴσιες σκάλες καὶ τὶς σαμβύκες, δηλαδὴ δυὸ κατάρτια ἀπ' ὅπου κατέβηκε μὲ παλάγκα, μιὰ σειρά ἰνδοκάλαμα ἀπολήγοντα σὲ κινητὸ γεφύρι. Οἱ σκάλες σχηματίζανε πολλὲς ἴσιες γραμμὲς στηριγμένες στὸ τεῖχος, καὶ οἱ Μισθοφόροι, ὁ ἕνας κατόπι τ' ἄλλου ἀνεβαίνανε, κρατῶντας τὰ ὄπλα τους στὸ χέρι. Δὲν φαινότανε οὔτε ἕνας Καρχηδόνιος· φτάνανε κιόλας στὰ δυὸ τρίτα τοῦ ὀχυρώματος. Οἱ ἐπάλξεις ἀνοίξανε, ξερνῶντας τὰ στόματα δρακόντων, φωτιῆς καὶ καπνοῦ. Ἡ ἄμμος σκορπιζότανε, ἔμπαινε ἀπ' τὰ χωρίσματα τῶν πνεοπλιῶν· τὸ πετρέλαιο ἔπερτε στὰ ροῦχα· τὸ λυωμένο μολύδι γλυστρούσε, στίς περικεφαλαίες,

ἔκανε τρύπες στίς σάρκες· βροχή σπίθες πιτοίλιζε τὰ πρόσωπα, — καὶ κόγχες χωρὶς μάτια μοιάζανε πὼς χύνανε δάκρυα χοντρά σὰν μύγδαλα. Ἄνθρωποι, κατακίτρινοι ἀπὸ τὸ λάδι, καιόντανε ἀπ' τὰ μαλλιά. Ἀρχίζανε νὰ τρέχουνε, ἀνάθαινε τοὺς ἄλλους. Τοὺς πνίγανε ρίχνοντάς τους ἀπὸ μακρυὰ στὰ μοῦτρα, μαγδύες αἱματοποτισμένους. Μερικοὶ ποὺ δὲν εἶτανε πληγωμένοι στεκόντανε ἀκίνητοι, πὶο ἀλύγιστοι ἀπὸ παλούκια, μὲ τὸ στόμα ἀνοιγμένο καὶ μὲ τὰ δυὸ μπράτσα ἀνάρια.

Ἡ ἔφοδο, ξανάρχισε πολλές μέρες ξακολουθητικά, — ἐπειδὴ οἱ Μισθοφόροι ἐλπίζανε πὼς θὰ θριαμβεύσουνε ἀπὸ ὑπερβολικὴ δύναμη καὶ τόλμη.

Καμιὰ φορὰ κάποιος ἄνθρωπος στοὺς ὤμους ἐνδὲς ἄλλου ἔχωνε μιὰ σφήνα ἀνάμεσα στίς πέτρες, ἔπειτα τὴ χρησιμοποιοῦσε γιὰ σκάλα γιὰ νὰ φτάξει πὶο πάνω, βάνοντας δεύτερη, τρίτη· καὶ προστατευόμενοι ἀπ' τὴν ἄκρη τῶν ἐπάλλξεων ποὺ ξεπερνοῦσε τὸ τεῖχος, ὀλίγο κατ' ὀλίγο, ἀνεβαίνανε ἔτσι ὅμως πάντα σ' ὠρισμένο ψῆλος, ξαναπέφτανε. Ὁ μεγάλος λάκκος γεμάτος ὡς πάνω ξεχειλίλιζε· κάτω ἀπ' τὰ πατήματα τῶν ζωντανῶν, οἱ πληγωμένοι ἀνακατεμένοι σιβαζόντανε μὲ τὰ πτώματα καὶ τοὺς ἐτοιμοθάνατους. Ἀνάμεσα σὲ ξεκοιλιασμένα ἐντόσθια, σκορπισμένα μυαλά καὶ τέλματα αἷμα, οἱ καμένοι κορμοὶ σχηματίζανε μαύρες κηλίδες· καὶ τὰ μπράτσα καὶ οἱ γάμπες ποὺ μισοβγαίνανε ἀπόνα σωρὸ στεκόντανε ὀρθά, σὰν παλούκια σὲ καμένο ἀμπέλι.

Μὴ κάνοντας οἱ σκάλες προκοπή, μεταχειριστήκανε ἀναβατήρες, — μηχανὲς ποὺ τίς ἀποτελοῦσε ἕνας μακρὺς δοκὸς βαλμένος πλάγια σ' ἕναν ἄλλο καὶ ἔχοντας

στὴν ἄκρη του πανέρι τετράγωνο ἔπου τριάντα πεζοὶ μπορούσανε νὰ μποῦνε μὲ τὰ ὅπλα τους.

Ὁ Μάτο θέλησε ν' ἀνεβεῖ στὴν πρώτη πού ἐτοιμάστηκε. Ὁ Σπένδιος τὸν σταμάτησε.

Ἄνθρωποι καμπούριασαν στρίβοντας ἓνα τροχὸ ὁ μεγάλος δοκὸς σηκώθηκε, ἔγινε ὀριζόντιος, ὀρθώθηκε σχεδὸν κάθετα, καὶ πολὺ φορτωμένος στὴν ἄκρη, λιγοῦσε σὰν πελώριο καλάμι. Οἱ στρατιῶτες κρυμένοι ὡς τὸ πηγούνη στριμωγόντανε· δὲν φαινόντανε παρὰ τὰ φτερὰ τῶν περικεφαλαίων. Τέλος, ὅταν ὑψώθηκε στὸν ἀγέρα πενήντ' ὀργυιῆς, γύρισε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πολλές φορές, ἔπειτα χαμήλωσε· καὶ σὰν μπράτσο γίγαντα πού θὰ κρατοῦσε πάνω στὸ χέρι κοόρτη πυγμαίων, ἀπλήρωσε στὴν ἄκρη τοῦ τείχους τὸ γεμάτο ἀνθρώπους πανέρι· πηδῆξανε μέσα στὸ πλῆθος καὶ ποτὲς δὲν ξαναγυρίσανε.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀναβατήρες ἐτοιμαστήκανε πολὺ γλήγορα· θάπρεπε ὅμως νὰ εἶνε ἑκατὸ φορές περισσότεροι γιὰ νὰ πάρουνε τὴν πόλη. Τοὺς χρησιμοποίησανε ξολοθρευτικὰ· τοξότες Αἰθίοπες μπαίνανε μέσα στὰ πανέρια· ἔπειτα σὰ δεινόνταν τὰ παλαμάρια, πομέναν ἐκεῖνοι κρεμασμένοι καὶ ρίχνανε φαρμακωμένα βέλη· οἱ πενήντα ἀναβατήρες δεσπόζοντας τὶς ἐπάλξεις περικυκλώνανε ἔτσι τὴν Καρχηδόνα σὰν πελώρια γεράκια· καὶ οἱ Νιγηρῆτες γελοῦσανε βλέποντας τοὺς φρουροὺς πάνω στὸ ὀχύρωμα νὰ πεθαίνουνε μὲ φοβερὰς συσπάσεις.

Ὁ Ἀμίλιας ἔστειλε ὀπλίτες· τοὺς ἔδινε καὶ πίνανε κάθε πρωτὶ τὸ ζουμί κάποιων χόρτων πού τοὺς φύλαγε ἀπ' τὸ φαρμάκι.

Ἐνα βράδυ, πού ὁ καιρὸς εἶτανε συννεφιασμένος, μπαρκαρίσε τοὺς καλλίτεροὺς τοῦ στρατιώτες σὲ μονόξυλα, σανίδες, καί, στρέφοντας δεξιὰ ἀπ' τὸ λιμάνι, ἤρθε καί ξεμπαρκαρίσε στὴν Ταινία. Ἐπειτα προχωρήσανε ὡς στίς πρώτες γραμμὲς τῶν Βαρβάρων καί πλευροκοπώντας τους, σφάζανε πολλοὺς τους. Ἀνθρωποὶ κρεμασμένοι ἀπὸ σχοινιά κατεβαίνανε τὴ νύχτα ἀπὸ πάνω ἀπ' τὰ τεῖχη μὲ πυρσοὺς στὰ χέρια, καίανε τὰ ὀχυρώματα τῶν Μισθοφόρων, καί ξαναγεβαίνανε.

Ὁ Μάτο εἶτανε λυσοσασμένος· κάθε ἐμπόδιο δυνάμωνε τὸ θυμὸ του· καί ἔφτανε στὸ σημεῖο νὰ κάνει πράματα τρομερὰ καί ἀλλόκοτα. Προσκάλεσε μὲ τὸ νοῦ του τὴ Σαλαμπῶ σὲ συνάντησιν· ἔπε τα περίμενε. Δὲν ἤρθε· αὐτὸ τοῦ φάνηκε καινούργια προδοσία, —καί, ἀπὸ τότε, τὴ συχάθηκε. Σὰν ἔβλεπε τὸ πτώμα της, θάφευγε ἴσως. Διπλασίασε τίς προφυλακές, φύτεψε δικέλλια κάτω ἀπ' τὸ ὀχύρωμα, ἔβαλε παγίδες στὴ γῆ καί πρόσταξε τοὺς Λιδύους νὰ τοῦ φέρουνε ὀλόκληρο δάσος γιὰ νὰ βάλει φωτιά καί νὰ κάψει τὴν Καρχηδόνα, σὰ φωλιὰ ἀλεπούδων.

Ὁ Σπένδιος γινατευότανε μὲ τὴν πολιορκία. Γύρευε νὰ σοφιστεῖ φοβερὲς μηχανές καί πού ποτὲς δὲν εἶχανε φτιαστεῖ.

Οἱ ἄλλοι Βάρβαροι, καταυλισμένοι μακριὰ στὸν ἰσθμὸ, μένανε κατάπληκτοι ἀπ' τίς ἀργητές αὐτές· γκρινιάζανε· τοὺς ἀφῆσαν ἐλευθερία.

Τότες ὀρμήσανε μὲ τὰ γιγατάνια τους καί τὰ ἀκόντια τους πού χτυπούσανε μ' αὐτὰ τίς πόρτες· ἐπειδὴ ἔμωσ τὰ γυμνά τους κορμιά εὐκολαίνανε τίς πληγές, οἱ Καρχηδόνοι σφάζανε πολλοὺς· καί οἱ Μισθοφόροι

χαρήκανε γι' αὐτό, τὸ δίχως ἄλλο ἀπὸ ζήλεια τοῦ πλιάτσι-
κου. Πρόκυψαν ἔτσι καυγάδες καὶ μάχες ἀνάμεσά τους.
Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ κάμπος εἶχε ρημηχτεῖ, σὲ λίγο ἄρ-
παξε ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο τὰ τρόφιμα· χάσκανε τὸ θάρ-
ρος τους. Πολλὲς ὀρδὲς φύγανε. Εἶτανε τόσοι πολλοὶ
οἱ ἄλλοι, ποῦ αὐτὸ δὲ φάνηκε.

Οἱ καλλίτεροι προσπαθήσανε νὰ σκάψουε ὑπονό-
μους· τὸ χῶμα κακὰ ὑποστηριγμένο ἔπεσε. Τίς ξαναρ-
χίσανε σ' ἄλλα μέρη· ὁ Ἀμίλικκας μάντευε τὴ διεύθυνση
τοὺς ἀκουμπῶντας τὸ αὐτί του σὲ μπρουντζίνη ἀσπίδα.
Τρύπησε ἀνθυπονόμους κάτω ἀπ' τὸ δρόμο ποῦ θὰ δι-
ατρέχανε οἱ ξυλένιοι πύργοι· ὅταν θελήσανε νὰ τοὺς
σπρώξουε μπρός, βουλιάξανε μέσα σὲ τρύπες.

Τέλος, ὅλοι μολογῆσανε πὼς ἡ πόλη εἶτανε ἀπαρτη,
ὅσο δὲν σηκώνανε ὡς στὸ ψῆλος τῶν τειχῶν μακρυὰ
ταράτσα ποῦ θὰ ἐπέτρεπε νὰ πολεμήσουε στὸ ἴδιο
ἐπίπεδο· θὰ πλακοστρώνανε τὴν κορυφή γιὰ νὰ κυλί-
σουε πάνωθὲ της τίς μηχανές. Τότες θὰ εἶτανε ἀδύ-
νατο νὰ βαστάξει ἡ Καρχηδὼνα.

Ἀρχιζε ἡ πόλη νὰ υποφέρει ἀπὸ δίψα. Τὸ νερό,
ποῦ κόστιζε στὴν ἀρχὴ τῆς πολιορκίας δυὸ γκεζιτάχ
τὸ μπάτη, πουλιότανε τώρα ἕνα ἀσημένιο σεκέλ. Οἱ
προμήθειες κρέας καὶ σιτάρη ἐξαντλιοῦντανε ἐπίσης· φο-
βόντανε τὴν πείνα· μερικοὶ μάλιστα μιλούσανε γι' ἀνω-
φέλευτα στόματα, πράμα ποῦ τρόμαζε ὅλους.

Ἀπ' τὴν πλατεία τοῦ Χαμῶν ὡς στὸ ναὸ τοῦ Μελ-
κάρθ πτώματα φράζανε τοὺς δρόμους· καὶ, ἐπειδὴ εἶ-

τανε τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, μεγάλες μαύρες μύγες ἐνοχλοῦσανε τοὺς πολεμιστῆς. Γέροι μεταφέρανε τοὺς πληγωμένους, κ' οἱ θρηῆσκοι ἀκολουθοῦσανε τὴν ὑποθετικὴ κηδεῖα τῶν δικῶν τους καὶ τῶν φίλων τους, ποὺ πεθάνανε μακρὰ στὸν πόλεμο. Κερένια ἀγάλματα μὲ μαλλιά καὶ μὲ ροῦχα ὀρθονόντανε ἀνάμεσα σὲ πόρτες. Λυώνανε στὴ ζέστη τῶν κεριῶν ποὺ καίανε κοντὰ τους· ἡ μπογιὰ ἔτρεχε πάνω στοὺς ὤμους τους, καὶ δάκρυα κυλοῦσανε στὸ πρόσωπο τῶν ζωντανῶν, ποὺ ψαλμοδοῦσανε πλάϊ λυπητερά τραγούδια. Τὸ πλήθος, σύγκαιρα ἔτρεχε· περνοῦσανε ὀπλισμένα τσοῦρμα· οἱ ἀξιωματικοὶ φωνάζανε διαταγῆς καὶ ἀκουόντανε πάντα τὰ χτυπήματα τῶν κριῶν ποὺ χτυποῦσανε τὴν ἔπαλξη.

Ἡ θερμοκρασία ἔγινε τόσο βαρεῖα ὥστε τὰ σώματα, φουσκώνοντας, δὲ μπορούσανε πιά νὰ χωροῦν στὰ νεκροκράββατα. Τὰ καίανε μέσα στίς ἀλλῆς· ὅμως, οἱ φωτιῆς, ἐπειδὴ τὸ μέρος εἶτανε πολὺ στενό, ἀνάβανε τοὺς πλαῖνους τοίχους, καὶ μακρὲς φλόγες ἐξαφνα ξεπετούσανε ἀπ' τὰ σπίτια σὰν αἷμα ποὺ πηδᾷ ἀπὸ ἀρτηρία. "Ἔτσι ὁ Μολῶχ κυρίευε τὴν Καρχηδόνα. "Ἐσφιγγε τὰ ὀχυρώματα, κυλιότανε στοὺς δρόμους, καταβρόχθιζε ὡς καὶ τὰ πτώματα.

"Ἄνθρωποι ποὺ φοροῦσανε, γιὰ σημάδι ἀπελπισιᾶς, μανδύες καμωμένους ἀπὸ περιμαζεμένα κουρέλια, ἐγκατασταθήκανε στὴ γωνιά τῶν σταυροδρομιῶν. Ρητόρσταν ἐνάντια τῶν Γερόντων, ἐνάντια τοῦ Ἀμίλικα, προφητεύανε στὸ λαὸ τέλεια καταστροφή καὶ τὸν καλοῦσανε νὰ καταστρέψει ὅλα καὶ νὰ κάνει ὅ,τι μπορεῖ. Οἱ πιδὲ ἐπικίνδυνοι εἶτανε οἱ πότες ὑσοκυάμου· ἔταν τοὺς ἔπιανε ἢ κρίση θαρροῦσανε πῶς εἶτανε ἄγρια θε-

ριὰ καὶ πηδούσανε πάνω στοὺς διαβάτες, ποὺ τοὺς σχίζανε. Κόσμος μαζευότανε γύρω τους· ξεχνούσανε γι' αὐτοὺς τὴν ὑπεράσπιση τῆς Καρχηδόνος· ὁ Σουφφέτης σκέφτηκε νὰ πληρώσει ἀντίθετα ἄλλους γιὰ νὰ ὑποστηρίζουνε τὴν πολιτικὴ του.

Γιὰ νὰ κρατήσουνε μέσα στὴν πόλη τὸ πνεῦμα τῶν Θεῶν, εἶχανε κατασκεπάσει μὲ ἀλυσσιῶδες τὰ εἰδωλά τους. Βάνανε μαύρους πέπλους στοὺς Πατάκους— Θεοὺς καὶ χοντροκουβέρτες γύρω στοὺς βωμούς· προσπαθοῦσανε νὰ ἐρεθίσουνε τὴν περηφάνεια καὶ τὴ ζήλεια τῶν Βάαλ τραγουδῶντας στὸ αὐτί τους. «Θ' ἀφίσεις νὰ σὲ νικήσουνε! οἱ ἄλλοι εἶνε πιὸ δυνατοί, ἴσως; Δείξου! βροῦθσέ μας! γιὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ λαοί: ποῦ εἶνε τόρα οἱ Θεοὶ τους!»

Ἄδιάκοπη ἀδημονία τάραζε τοὺς σύλλογους τῶν ποντιφῆκων. Οἱ ἱερεῖς πρὸ πάντων τῆς Ραβδένας φοβόντανε—ἐπειδὴ ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ζαῖμφη δὲν ὠφέλησε. Μένανε κλεισμένοι μέσα στὸν τρίτο περίβολο, ἄπαρτο σὰν φρούριο. Μονάχα ἓνας ἀπ' αὐτοὺς τολμοῦσε κι' ἔβγαινε, ὁ μεγάλος ἱερέας Σαχαμπαρίμ.

Πήγαινε στὴ Σαλαμπώ· ὅμως στεκότανε ἀμίλητος, κυττάζοντάς την μὲ μάτια ἄπλανα, ἢ ἔλεγε λόγια καὶ κατηγορίες ποὺ εἶτανε πιὸ σκληρῆς ἀπὸ κάθε ἄλλη φερά.

Ἀπὸ ἀκατανόητη ἀντίφαση, δὲν συχωροῦσε στὴν κόρη ποὺ ἀκολούθησε τίς διαταγές του—ὁ Σαχαμπαρίμ τὰ εἶχε μαντεύσει ὄλα—καὶ ἡ ἐνόχληση τῆς σκέψης αὐτῆς δυνάμωνε τίς ζήλειες καὶ τίς ἀδυναμίες του. Τὴν κατηγοροῦσε πὼς εἶτανε ἡ αἰτία τοῦ πολέμου. Ὁ Μάτο, καθὼς ποὺ ἔλεγε, πολιορκοῦσε τὴν Καρχη-

δόνα για να ξαναπάρει το ζαΐμψη· και ξέχυνε βρυσιές και ειρωνείες πάνω στο Βάρδαρο αυτόν, που είχε την αξίωση να κατέχει ιερά πράγματα. Όμως δεν είτανε αυτό που ήθελε να πει ο Ιερέας.

Ός τόσο τότε ή Σαλαμπώ δεν ένοιωθε γι' αυτόν καμμιά τρομάρα. Οί άγωνίες που την κάνανε να υποφέρει άλλοτες, την είχανε αφήσει. Παράξενη ήσυχία την κυρίευε. Τα βλέμματά της, ολιγώτερο άπλανα, καίκανε με διάφανη φλόγα.

Όστόσο ο Πύθων είχε ξαναρρωστήσει· κ' έπειδ' ή Σαλαμπώ φαινότανε έξ' έναντίας πώς γενότανε καλά, ή γριά Ταανάχ χαιρότανε, βέβαιη πώς το φίδι έπερνε με το μαράζι·σμα αυτό την άτονία της κυράς της.

Ένα πρωτ', το ηΰρε πίσω από το κρεβάτι από δέρματα βωδιοϋ, κατακουλουριασμένο, πιό κρύο από μάρμαρο, και με το κεφάλι έξαφανισμένο κάτω από ένα σωρό σκουλίκια. Στις φωνές της, έτρεξε ή Σαλαμπώ. Το άναποδογύρισε λίγη ώρα με την άκρη του σανδαλιού της και ή σκιάδα κατασάστισε για την άναισθησία του.

Η κόρη του Αμίλκα δεν άκολουθοϋσε πια τις νηστείες της με τόσο ζήλο. Περνοϋσε μέρες δλόκληρες πάνω στην ταράτσα της, με τους δυό άγκώνες άκουμπισμένους στα κάγκελλα, διασκεδάζοντας να κυττάει μπροστά της. Η κορφή των τειχών στην άκρη της πόλης διάγραφε στον οϋρανό άνισα ζιγ—ζάγ κ' οί λόγχοι των φρουρών σχηματίζανε στο μάκρος σαν γϋρο από στάχια. Έβλεπε πάρα πέρα, ανάμεσα στους πύργους, τους έλιγμούς των Βαρδάρων τις μέρες που διακοπτότανε ή πολιορκία, μπορούσε μάλιστα να δια-

κρίνει τί κάνανε. Διορθώνανε τὰ ὄπλα τους, λιπαίνανε τὰ μαλλιά τους, πλένανε στὴ θάλασσα τὰ ματωμένα μπράτσα τους.

Οἱ σκηνές εἶτανε κλειστές· τὰ φορτηγὰ ζῶα τρώγανε· καὶ μακριὰ τὰ δρέπανα τῶν ἀρμάτων, ἔλα παραταγμένα σὲ ἡμικύκλιο, μοιάζανε μ' ἀσημένιο ἀκινάκη ἀπλομένο στὴ βάση τῶν δουνῶν. Οἱ κουβέντες τοῦ Σαχαμπαρίμ ξαναερχόντανε στὸ νοῦ της. Περίμενε τὸν ἀρραβωνιαστικό της Ναρχάδα. Θὰ ἤθελε, μ' ἔλο τὸ μίσος της, νὰ ξαναδεῖ τὸ Μάτο. Ἀπ' ὄλους τοὺς Καρχηδόνιους εἶτανε ὁ μόνος ἄνθρωπος, ἴσως, ποῦ θὰ τοῦ μιλοῦσε χωρὶς νὰ φοβηθεῖ.

Συχνὰ ὁ πατέρας της ἐρχότανε στὸ δωμάτιό της. Καθότανε λαχανιασμένος στὰ μαξιλάρια καὶ τὴν κύταζε μὲ ὕφος σχεδὸν τρυφερό, σὰ νὰ εὑρίσκε στὸ θέαμα αὐτὸ ξεκούρασμα ἀπ' τοὺς κόπους του. Τὴ ρωτοῦσε καμμιὰ φορὰ γιὰ τὸ ταξίδι της στὸ στρατόπεδο τῶν Μισθοφόρων. Τὴ ρώτησε μάλιστα ἂν δὲν τὴν εἶχε σπρώξει, κατὰ τύχη, κανένας· καί, μὲ νεῦμα τοῦ κεφαλιοῦ, ἀπάντησε πῶς ὄχι, τόσο περήφανη εἶτανε ἡ Σαλαμπώ ποῦ εἶχε σώσει τὸ ζαῖμφη.

Ὅμως ὁ Σουφφέτης ἔκανε πάντα λόγο γιὰ τὸ Μάτο, μὲ τὴν πρόφαση νὰ πάρει στρατιωτικὲς πληροφορίες. Δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβει πῶς πέρασε τίς ὥρες ποῦ ἔμεινε μέσα στὴ σκηνή. Πραγματικά, ἡ Σαλαμπώ δὲν ἀνάφερνε γιὰ τὸν Γίσκωνα· γιατί, ἐπειδὴ οἱ λέξεις εἶχανε οἱ ἴδιες πραγματικὴ δύναμη, εἰ κατάρες ποῦ διηγόντανε σὲ κάποιον μποροῦσαν νὰ γυρίσουν ἐναντίον του· κ' ἔκρυψε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν δολοφονήσει ἀπὸ φόβο μὴ τὴν κατηγορήσουν πῶς δὲν τὴν ἐχτέλεσε.

Ἔλεγε πὼς ὁ σαλισίμ φαινότανε λυσασμένος, πὼς εἶχε φωνάξει πολὺ, ἔπειτα πὼς εἶχε ἀποκοιμηθεῖ. Ἡ Σαλαμπὼ δὲν διηγότανε πιδὸ πολλὰ ἀπ' αὐτά, ἀπὸ ντροπὴ ἴσως, ἢ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀθωότητα σὰν νὰ μὴν ἔδινε καθόλου σημασίᾳ στὰ φιλιὰ τοῦ στρατιώτη· ὅλα αὐτά, ἐξ ἄλλου, σαλεύανε στὸ κεφάλι της, μελαγχολικὰ καὶ ὀμιχλώδικα σὰν τὴ θύμηση θλιβεροῦ ὄνειρου· καὶ δὲν θὰ μπορούσε μὲ τί τρόπο, μὲ τί κουδέντες νὰ τὰ ἐκφράσει.

Ἐνα βράδυ ποὺ βρισκότανε ἔτσι ὁ ἕνας ἀντίκρου στὸν ἄλλο, ἔφθασε ἡ Ταανὰχ κατὰτρομαγμένη. Ἐνὸς γέρος μ' ἕνα παιδί εἶτανε ἐκεῖ στίς αὐλές, καὶ ἤθελε νὰ ἴδῃ τὸν Σουφφέτη.

Ὁ Ἀμίλκας κιτρίνισε, ἔπειτα ἀπάντησε διαστικὰ.

—«Ἄς ἀνεθεῖ!»

Ὁ Ἰδδίβαλος μπῆκε, χωρὶς νὰ γονατίσει. Βαστοῦσε ἀπ' τὸ χέρι ἕνα μικρὸ ἀγόρι σκεπασμένο μὲ μανδύα ἀπὸ τρίχα τράγου· καὶ εὐτὺς σηκώνοντας τὴν κουκούλα ποὺ ἔκρυβε τὸ πρόσωπό του.

—«Νάτο, Ἀφέντη! Πάρτο!»

Ὁ Σουφφέτης καὶ ὁ σκλάβος χωθήκανε σὲ μιὰ γωνιά τοῦ δωματίου.

Τὸ παιδί εἶχε μείνει στὴ μέση ὀλόρθο· καὶ μὲ βλέμμα πιδὸ πολὺ προσεκτικὸ παρὰ ἐκπληκτο, ἐξέταζε τὸ ταβάνι, τὰ ἐπιπλα, τὰ μαργαριταρένια περιδέραια ποὺ σκορπιζόντανε σὲ πορφυρένια τσιπέτα, καὶ τὴ μεγαλόπρεπη αὐτὴ κόρη ποὺ ἔσκυβε πάνω του.

Εἶτανε δέκα χρονῶ ἴσως καὶ δὲν εἶτανε πιδὸ ψηλὸ ἀπὸ ρωμαϊκὴ σπάθη. Τὰ σγουρὰ μαλλιά του ἴσκιωναν τὸ στρογγυλὸ κούτελό του. Λὲς καὶ τὰ μάτια του γυ-

ρεύανε διαστήματα. Τὰ ρουθούνια τῆς ψιλῆς μύτης του ἀνοιγοσφαλούσανε· στὸ σύνολό του ἀπλονότανε ἡ ἀκαθόριστη μεγαλοπρέπεια ἐκείνων ποὺ εἶνε καμωμένοι γιὰ μεγάλα ἔργα.

Ὅταν ἔρριξε τὸν πάρα πολὺ βαρὺ μανδύα του, ἔμεινε ντυμένο μὲ δέρμα λυγγὸς ποὺ εἶτανε δεμένο γύρω στὴ μέση του, καὶ στήριζε ἀποφασιστικὰ πάνω στὶς πλάκες τὰ μικρὰ του γυμνὰ πόδια ποὺ εἶτανε ὀλόασπρα ἀπ' τὴ σκόνη. Ὅμως, χωρὶς ἄλλο, μάντεψε πὼς σχεδιάζανε μεγάλα πράγματα, γιατί στεκότανε ἀκίνητο, μ' ἓνα χέρι πίσω ἀπ' τὴ ράχη, καὶ τὸ πηγούνι χαμηλωμένο, μ' ἓνα δάχτυλο μέσα στὸ στόμα.

Τέλος ὁ Ἀμίλλκας, μ' ἓνα νεῦμα, τράβηξε τὴ Σαλαμπώ, καὶ τῆς εἶπε χαμηλόφωνα.

— Θὰ τὸ φυλάξεις κοντά σου, ἀκοῦς! Δὲν πρέπει κανέναν, καὶ τοῦ σπιτιοῦ ἀκόμα, νὰ γνωρίζει πὼς ὑπάρχει!»

Ἐπειτα, πίσω ἀπ' τὴν πόρτα, ρώτησε ἀκόμα μιὰ φορά τὸν Ἰδδίβαλο ἂν εἶτανε βέβαιος πὼς δὲν τοὺς εἶδανε.

— «Ὅχι!» εἶπε ὁ σκλάβος· «οἱ δρόμοι εἶτανε ἄδειοι.»

Ἐπειδὴ ὁ πόλεμος πλημμύρισε σ' ἕλες τίς ἐπαρχίες, φοβήθηκε γιὰ τὸ γυιὸ τοῦ ἀφέντη του. Τότες μὴ ξέροντας ποῦ νὰ τὸν κρύψει, ἤρθε περνώντας ἀπ' τίς ἀκρογαλιές, μὲ μιὰ βάρκα· καὶ ἀπὸ τρεῖς μέρες, ὁ Ἰδδίβαλος λοξοδρομοῦσε, μέσα στὸν κόρφο, κυττάζοντας τίς ἐπάλξεις. Τέλος ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ἐπειδὴ τὰ περίχωρα τοῦ Χαμῶν φαινότανε ἔρημα, πέρασε ἐλα-

φρυά τὸ στῆθος καὶ ξεμπάρκαρε κοντὰ στὸ ναύσταθμο, τῆς μπούκας τοῦ λιμανιοῦ ὄντας λεύτερης.

Ὅμως σὲ λίγο οἱ Βάρβαροι βάλανε καὶ ἀντίκρυ, ἓνα ελώριο μονόξυλο γιὰ νὰ ἐμποδίσουνε τοὺς Καρχηδόνιους νὰ βγαίνουνε ἀπ' τὸ λιμάνι. Ψηλώνανε τοὺς ξυλένιους πύργους, καὶ σύγκαιρα, ἢ ταρατσα ψήλωνε.

Ἐπειδὴ κοπήκανε οἱ συγκοινωνίες μὲ τὰ ἔξω, ἄρχισε ἀνυπόφορη πείνα.

Σκοτώσανε ὅλους τοὺς σκύλους, ὅλα τὰ μουλάρια, ὅλους τοὺς γαῖδαρους, ὕστερα τοὺς δεκαπέντε ἐλέφαντες ποὺ εἶχε φέρει ὁ Σουφφέτης. Τὰ λιοντάρια τοῦ ναοῦ τοῦ Μολῶχ λυσιιάξανε, καὶ οἱ ἱερόδουλες δὲν τολμούσανε πιά νὰ τὰ πλησιάσουνε. Στὴν ἀρχὴ τὰ θρέφανε μὲ τοὺς πληγωμένους Βαρβάρους· ἔπειτα τὰ ρίξανε πτώματα ζεστά ἀκόμα· τ' ἀρνηθῆκανε καὶ πεθάνανε ὅλα. Στὸ ἡλιοδασίλεμα ἀνθρωποὶ περιπλανῶντανε στὸ μάκρος τῶν παλιῶν περίβολων καὶ μαζεύανε ἀνάμεσα ἀπ' τὶς πέτρες χορτάρια καὶ λουλούδια ποὺ βράζανε μὲ κρασί!—τὸ κρασί εἶτανε πιὸ φτηνὸ ἀπ' τὸ νερό. Ἄλλοι γλυστρούσανε ὡς στὶς προφυλακὲς τοῦ ἐχτροῦ καὶ ἐρχόντανε ὡς κάτου ἀπ' τὶς σκηνὲς νὰ κλέψουνε τροφή. Οἱ Βάρβαροι, κατάπληκτοι, καμμιά φορὰ τοὺς ἀφίνανε νὰ ξαναγυρίσουνε. Τέλος ἦρθε ἡ μέρα ποὺ οἱ Γέροντες ἀποφασίσανε νὰ σφάζουνε, συναμεταξύ τους, τὰ ἀλόγατα τοῦ Ἐσμοῦν. Εἶτανε ἱερὰ ζῶα, ποὺ οἱ ποντίφηκες πλέχανε τὶς χαίτες τους μὲ χρυσὲς κορδέλλες, καὶ ποὺ σημαίνανε μὲ τὴν ὑπαρξή τους τὴν κίνηση τοῦ ἡλίου, τὴν ἰδέα τῆς φωτιᾶς στὴν πιὸ ψηλὴ μορφή! Τὰ κρέατά τους, κομμένα σὲ ἴσια μερίδια, παραχωθῆκανε πίσω ἀπ' τὸ βωμό. Ἐπειτα, κάθε βράδυ,

προφασίζοντας κάποια προσευχή, οἱ Γέροντες ἀνηφορίζανε κατὰ τὸ ναό, τρώγανε κρυφά καὶ πέρνανε κάτου ἀπ' τῆ χλαμύδα τους ἕνα κομμάτι γιὰ τὰ παιδιὰ τους. Στις ἐρημωμένες συνοικίες, μακριὰ ἀπ' τὰ τεῖχη, οἱ κάτοικοι ποὺ εἶτανε λιγώτερο φτωχοί, φοβῶντας τοὺς ἄλλους εἶχανε ὀχυρωθεῖ.

Οἱ πέτρες τῶν καταπελτῶν καὶ τὰ γκρεμίσματα ποὺ εἶχανε διαταχτεῖ γιὰ τὴν ἀμυνα εἶχανε μαζέψει σωρὸ ρεῖπια καταμεσῆς στοὺς δρόμους. Στις πιὸ ἤσυχες ὥρες ἔξαφνα μάζες λαοῦ ὄρμούσανε φωνάζοντας· καὶ ἀπ' τὴν κορυφὴ τῆς Ἀκροπόλεως, οἱ φωτιές σχηματίζανε σὰν πορφυρένια κουρέλια ποὺ σκορπιζόντανε πάνω στις ταρατσες καὶ ποὺ τὰ στροβίλιζε ὁ ἀγέρας.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι καταπέλτες, μ' ὄλα αὐτὰ τὰ ἀμυντικὰ ἔργα, δὲν σταματούσανε. Οἱ καταστροφές τους εἶτανε ἀλλόκοτες· ἔτσι, τὸ κεφάλι ἑνὸς ἄντρα πῆγε κ' ἔπαισε στὸ μέτωπο τῶν Συσσιτίων· στὸ δρόμο τοῦ Κινίσθου, μιὰ γυναίκα ποὺ γεννοῦσε πλακώθηκε ἀπὸ μεγάλο μάρμαρο, καὶ τὸ παιδί της μὲ τὸ κρεβάτι παρασύρτηκε ὡς στὸ σταυροδρόμι τοῦ Σιναζώμ, ὅπου ξανάδερνανε τὸ πάπλωμα.

Τὸ πιὸ ἐκνευριστικὸ εἶτανε οἱ σφαίρες τῶν σφενδονιστῶν. Πέφτανε πάνω στις σκεπές, μέσα στοὺς κήπους καὶ ἀνάμεσα στις αὐλές, ἐνῶ τρώγανε στρωμένοι μπρῶστα σὲ φτωχικὸ φαί καὶ μὲ τὴν καρδιά βαρειά ἀπ' τ' ἀναστενάγματα. Τὰ φοβερὰ αὐτὰ βλήματα εἶχανε χαραγμένα γράμματα ποὺ ἀποτυπωνόντανε στις σάρκες—καὶ πάνω στὰ πτώματα, διάβαζε κανεῖς, τέτοιαις βρυσίαις: *γουργουῖνι, τσανάλι, σκουλίκι* καὶ *καμιά φορά χωρατά: ἄρπαχτο ἢ τὸ ἄξιζα.*

Τὸ μέρος τοῦ ὀχυρώματος ποῦ ἀπλωνότανε ἀπ' τὴ γωνιὰ τῶν λιμανιῶν ὡς τὸ ὕψωμα τῶν δεξαμενῶν σπάστηκε. Τότες οἱ ἄνθρωποι τῆς Μάλκας βρεθήκανε βαλμένοι ἀνάμεσα στὸν παλιὸ περίβολο τῆς Βύρσας ἀπὸ πίσω καὶ στοὺς Βαρβάρους ἀπὸ μπροστά. Ὅμως τοὺς Καρχηδόνιους τοὺς ἔφτανε ἡ δουλειὰ ποῦ εἶχανε χοντραίνοντας τὸ τεῖχος καὶ κἀνοντάς το ὅσο τὸ δυνατό πρὸ ψηλὸ χωρὶς νὰ φροντίσουνε καὶ γι' αὐτούς· τοὺς ἐγκαταλείψανε καὶ ἂν καὶ τοὺς μισοῦσανε, ὁ Ἀμίλκας τοὺς τρόμαζε πολὺ.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀνοιξε τοὺς λάκκους ὅπου φύλαγε σιτάρι· οἱ ἐπιμελητές τους τὸ δόσανε στὸ λαό. Τρεῖς μέρες καλοχορτάσανε.

Μὰ ἡ δίψα ἐγίνε πρὸ ἀνυπόφορη· καὶ πάντα βλέπανε μπροστά τους τὸ μεγάλο καταρράκτη ποῦ σχηματίζε πέφτοντας τὸ καθάριο νερὸ τοῦ ὕδραγωγείου. Στὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου λεπτὸς ἀτμὸς ὕψωνότανε ἀπ' τὴ βίαση του μὲ οὐράνιο τόξο πλάϊ καὶ μικρὸ ρυάκι σχηματίζοντας καμπύλες στὸν κάμπο χυνότανε στὸν κόρφο.

Ὁ Ἀμίλκας δὲν τάχανε.

Βασιζότανε σ' ἓνα συμβάν, σὲ κάτι ἀποφασιστικὸ, ἔκτακτο.

Οἱ δικοὶ του σκλάβοι βγάλανε τὶς ἀσημένιες λάμες τοῦ ναοῦ τοῦ Μελκάρθ· τραβήξανε ἀπ' τὸ λιμάνι τέσσερα μακρὰ πλοῖα, μὲ βαροῦλκα τὰ φέρανε ὡς κάτω στὴ Μαπάλη, ὁ τοῖχος ποῦ ἔδλεπε στὴν ἀκρογιαλιὰ τρυπήθηκε· καὶ φύγανε γιὰ τὴ Γαλατία γιὰ ν' ἀγοράσουνε ἐκεῖ, ἀδιάφορο σὲ τί τιμὴ, Μισθοφόρους. Ὡς τόσο ὁ Ἀμίλκας, ἀπελπιζότανε ποῦ δὲν μπορούσε νὰ

ἐπικοινωνήσει με τὸν βασιλιὰ τῶν Νουμηδῶν, γικτὶ εἴ-
 ξερε πὼς εἶτανε πίσω ἀπ' τοὺς Βάρβαρους καὶ εἶτανε
 ἔτοιμος νὰ πέσει κατὰ πάνω τους. Ὅμως ὁ Ναρχάδας,
 παρὰ πολὺ ἀδύνητος δὲν θὰ τὸ ἀποφάσιζε μόνος· καὶ
 ὁ Σουφρέτης πρόσταξε νὰ ψηλώσουνε τὸ ὄχυρωμα
 δώδεκα παλάμες, νὰ μαζέψουνε στὴν Ἀκρόπολη ὄλο
 τὸ ὕλικὸ τῶν ἐπλοστασίων καὶ νὰ σιάξουνε ἀκόμα μιὰ
 φορὰ τὶς μηχανές.

Χρησιμοποιούσανε γιὰ τὰ τυλίγματα τῶν καταπελ-
 τῶν τένοντες ποὺ πέρνυνε ἀπ' τὸ λαιμὸ τῶν βουβαλιῶν
 ἢ ἀπ' τὰ πόδια τῶν λαφύων. Μολαταῦτα δὲν ὑπῆρχανε
 στὴν Ἀκρόπολη οὔτε λάφια οὔτε βουβάλια. Ὁ Ἀμίλ-
 κας ζήτησε ἀπ' τοὺς Γέροντες τὰ μαλλιά τῶν γυναι-
 κῶν τους· ὅλες τὰ θυσιάσανε· ἡ ποσότητα δὲν ἔφτασε·
 εἶχανε, στὰ κτίρια τῶν Συσσιτίων, χίλιες διακόσιες
 σκλάβες τῆς παντρεῖας, ἀπὸ κείνες ποὺ ἐτοιμάζανε γιὰ
 τὰ πορνεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ τὰ
 μαλλιά τους, ποὺ εἶχανε γίνει μαλακὰ ἀπὸ τὴ χρήση
 τῶν ἀλοιφῶν, εἶτανε θαυμάσια γιὰ τὶς πολεμικὲς μη-
 χανές. Ἀλλὰ ἡ ζημία πιὸ ἀργὰ θὰ εἶτανε πάρα πολὺ
 μεγάλη.

Λοιπὸν, ἀποφασίστηκε πὼς θὰ διαλέγανε, ἀπὸ
 τὶς γυναῖκες τῶν πληθειῶν, τὰ πιὸ ἁμορφα μαλλιά·
 χωρὶς νὰ τίς νοιάζει καθόλου γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πα-
 τρίδος, φωνάξανε σὰν ἀπελπισμένες ὅταν οἱ δοῦλοι
 τῶν Ἑκατὸ ἦρθανε, με ψαλίδια, νὰ βάνουνε χέρι
 πάνω τους.

Ἀναδίπλωμα λύσσης ζωντάνευε τοὺς Βαρβάρους.
 Τοὺς βλέπανε μακρὰ νὰ πέρνουν τὸ λίπος τῶν νε-
 κρῶν γιὰ νὰ λαδῶσουνε τὶς μηχανές τους, ἄλλοι τοὺς

ξεριζώνανε τὰ νύχια τους πού ράβανε τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο γιὰ νὰ φτιάχνουνε θώρακες. Σκεφτήκανε νὰ βάνουνε μέσα στοὺς κκιαπέλτες βάζα γεμάτα φίδια πού τὰ φέρανε οἱ Νιγρήτες· τὰ ἀπὸ ἄργιλλο λαγήνια σπάνανε πάνω στις πλάκες, τὰ φίδια τρέχανε, φαινόντανε πὼς μυριοπλήθαιναν, καί, τόσα πολλὰ εἴτανε, πού φαινόντανε πὼς βγαίνουν ἀπὸ τὰ τεῖχη φυσικά. Ἐπειτα, οἱ Βάρβαροι, δυσαρεστημένοι γιὰ τὴν ἐφεύρεσή τους, τὴν τελειοποίησαν· ρίχνανε κάθε βρωμιά, ἀνθρώπινες μαγαρισιές, κομμάτια ψωφίμια, πτώματα. Ξαναφάνηκε ἡ πανοῦκλα. Τὰ δόντια τῶν Καρχηδονίων πέφτανε ἀπὸ τὸ στόμα τους, καί τὰ γούλια τους εἴτανε χωρὶς χρῶμα σὰν τὰ γούλια τῶν καμηλῶν ὕστερα ἀπὸ πάρα πολὺ μακρυνὸ ταξίδι.

Οἱ μηχανές στήθῆκανε πάνω στὴν ταράτσα, ἂν καὶ δὲν εἶχε φτάξει ἀκόμα παντοῦ στοὺς ψῆλος τοῦ ὀχυρώματος. Μπροστὰ στοὺς εἴκοσι τρεῖς πύργους τῶν ἐπάλξεων ὀρθονόντανε εἴκοσι τρεῖς ἄλλοι ξυλένιοι πύργοι. Ὅλ' οἱ ἀναδατήρες εἶχανε ξαναστηθεῖ, καὶ στὴ μέση, λίγο πιὸ πίσω, φαινόντανε ἡ φοβερὴ ἐλέπολις τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, πού ὁ Σπένδιος τὴν εἶχε ἐπὶ τέλους ξαναφτιάξει. Πυραμιδοσειδῆς σὰν τὸν φάρο τῆς Ἀλεξάνδρειας, εἶχε ψῆλος ἑκατὸν τριάντα ὀργυιές καὶ φάρδος εἴκοσι τρεῖς, μὲ ἐννιά πατώματα πού ὅσο πήγαιναν πρὸς τὴν κορυφή μικραίνανε καὶ πού προστατευόντανε μὲ χάλκινα λέπια, μὲ πολλὲς πόρτες, γεμάτες στρατιῶτες. Στὴν πάνωθε ταράτσα ὀρθονόντανε ἓνας καταπέλτης μὲ μιὰ βαλίστρα ὁ καθένας στὰ πλάγια του.

Τότες ὁ Ἀμίλκας πρόσταξε καὶ μπήξανε σταυροὺς

γιὰ κείνους ποὺ θὰ κάνανε λόγο νὰ παραδοθοῦνε καὶ οἱ γυναῖκες ἀκόμα σχηματίσανε μεραρχίες. Κοιμόντανε στοὺς δρόμους καὶ δὲν ἄκουε κανεὶς παρὰ ἀγωνίες.

Ἐπειτα ἓνα πρωῒ, λίγο πρὶν νὰ βγεῖ ὁ ἥλιος (εἶτανε ἡ ἔβδομη μέρα τοῦ μήνα Νισσάν) ἀκούσανε μεγάλη φωνή ποὺ μπήξανε ὅλοι οἱ Βάρβαροι μαζί· οἱ τρομπέτες μὲ μολυβένια χωνιά θροντούσανε, τὰ μεγάλα παφλαγονικὰ κέρατα μουγκρίζανε σὰν ταῦροι. Ὅλοι σηκωθήκανε καὶ τρέξανε στὸ δούρωμα.

Δάσος ἀπὸ βέλη, ἀπὸ ἀκόντια καὶ σπαθιά ὀρθονότανε στὴ βάση του. Πήδηξε στὸ τεῖχος, οἱ σκάλες γαντζώσανε σ' αὐτό· καὶ στὸ ἀνοιγμα τῶν ἐπάλλξεων, κεφάλια Βαρδάρων φινήκανε.

Δοκοὶ ποὺ τοὺς κρατούσανε μακρὺς σειρὲς ἀνθρώπων, χτυπούσανε τίς πόρτες· καὶ στὰ μέρη ποὺ δὲν εἶχανε ταρατσα, οἱ Μισθοφόροι γιὰ νὰ κρεμίσουνε τὸ τεῖχος, φτάνανε σὲ πυκνὲς κοόρτες, ἢ πρώτη γραμμὴ κρατούμενη καθιστή, ἢ δεύτερη λυγίζοντας τὸ πόδι, καὶ οἱ ἄλλες διαδοχικὰ ὀρθονόντανε ὡς στοὺς τελευταίους ποὺ στεκόντανε ὀρθοί· ἐνῶ ἄλλοῦ γιὰ ν' ἀνεβοῦνε πάνω, οἱ πιὸ ψηλοὶ προχωρούσανε πρῶτοι, οἱ πιὸ χαμηλοὶ στὴν οὐρά, καὶ ὅλοι μὲ τ' ἀριστερὸ μπράτσο, στηρίζανε στὶς περικεφαλαίες τους τίς ἀσπίδες τους ἐνώνοντάς τες ἀπ' τὴν ἄκρη τόσο στενά, ὥστε λὲς κ' εἶτανε συναρμογὴ μεγάλων χελωνῶν.

Οἱ Καρχηδόνιοι ρίχνανε μυλόπετρες, γουδοχέρια, ληγούς, βαρέλια, κρεβάτια, ὅ,τι μπορούσε νὰ εἶνε βαρὺ καὶ νὰ σκοτώσει. Μερικοὶ παραμονεύανε στὶς πολεμίστρες μὲ δίχτυ ψαρά, καὶ ὅταν ἔφτανε ὁ Βάρβαρος, δρισκότανε πιασμένος | στὰ δρόχια καὶ σπαρτάριζε

σάν ψάρι. Χολνούσανε οί ίδιοι τίς ἐπάλλξεις τους· κομμάτια τειχῶν κρεμιζόντανε σηκώνοντας μεγάλη σκόνη· και οί καταπέλτες τῆς ταράτσας ρίχνοντας ἕνας πάνω στον ἄλλο, οί πέτρες τους συγκρουόντανε, και σπάνανε σέ πολλά κομμάτια πού ρίχνανε πάνω στους πολεμιστές μεγάλη βροχή.

Σέ λίγο τὰ δυό πλήθη δέν σχηματίσανε πιό παρά χοντρή ἀλυσίδα ἀπό ἀνθρώπινα κορμιά· ξεχειλίζε στα διαστήματα τῆς ταράτσας, και λίγο πιό χαλαρή στις ἄκρες, κυλιότανε χωρίς νά προχωρεῖ ξακολουθητικά. Ἐσφιγγε ὁ ἕνας τόν ἄλλο ξαπλωμένοι μπρούμυτα σάν παλαιστές. Πλακωνόντανε. Οί γυναῖκες σκυμμένες στις ἐπάλλξεις οὐρλιάζανε. Τίς τραβούσανε ἀπ' τοὺς πέπλους, και ἡ ἀσπράδα τῶν πλευρῶν τους, πού ξεσκαπαζόντανε ἔξωφρα, ἔλαμπε στα μπράτσα τῶν Νιγηρῶν πού μπήγανε σ' αὐτὰ μαχαίρια. Πτώματα, παραστριμωγμένα μέσα στο πλῆθος δέν πέφτανε· βασταγμένα ἀπ' τοὺς ὤμους τῶν συντρόφων τους, προχωρούσανε λίγα λεπτά ὀλόρθα και με τὰ μάτια ἄπλانا. Μερικά, με τὰ δυό μηνίγγια περασμένα πέρα ὡς πέρα ἀπό ἀκόντιο, κουνούσανε τὸ κεφάλι τους σάν ἀρκούδες. Στόματα ἀνοιγμένα για νά φωνάζουνε μένανε ὀρθάνοιχτα· χέρια πετούσανε κομμένα. Δοθήκανε ἐκεῖ μεγάλα χτυπήματα, και πού ἀνιστορούσαν ἔπειτα πολὺν καιρὸ ὅσοι ζήσανε.

Ὡς τόσο, βέλη πετούσανε ἀπ' τὴν κορφή τῶν ξυλέων πύργων και τῶν πετρένιων πύργων. Οί ἀναβατήρες κάνανε νά φεύγουνε γλήγορα τίς μακρυές ἀντένες τους· κ' ἐπειδὴ οί Βάρβαροι εἶχανε λεηλατήσει κάτω ἀπ' τίς Κατακόμβες τὸ παλιὸ νεκροταφεῖο τῶν αὐτο-

χθόνων, ρίχνανε πάνω στους Καρχηδόνιους πλάκες τάφων. Ἀπ' τὸ βάρος τῶν πάρα πολὺ βαρειῶν πανεριῶν, κάποιες τὰ σχοινιά κοβόντανε, καὶ μάζες ἀνθρώπων, ποὺ ὅλοι σηκώνανε τὰ μπράτσα, πέφτανε ἀπ' τὰ ψηλά.

Ὡς στὸ μεσημέρι, οἱ παλιοὶ ὀπλίτες ριχνόντανε μὲ λύσσα στὴν Ταινία γιὰ νὰ μποῦνε στὸ λιμάνι καὶ νὰ καταστρέψουνε τὸ στόλο. Ὁ Ἀμίλκας εἶπε ν' ἀνάψουνε στὴ σκεπὴ τοῦ Χαμῶν φωτιὰ ἀπὸ ὑγρὸ ἄχερο· καὶ ἐπειδὴ ὁ καπνὸς τοὺς ἐπνιγε ριχτήκανε ἀριστερὰ καὶ ἤρθανε ν' αὐξήσουνε τὴν φεβερὴ ἀχλαλοῆ ποὺ σπρωχνότανε στὴν Μάλκα. Συντάγματα, ποὺ τ' ἀποτελοῦσανε γεροὶ ἄντρες, διαλεγμένοι ξεχωριστά, εἶχανε σπάσει τρεῖς πόρτες. Ψηλά προχώματα, καμωμένα ἀπὸ σανίδες ἐφοδιασμένες μὲ καρφιά, τοὺς σταματήσανε· μιὰ τέταρτη ἔνδωσε εὐκολὰ ὀρμήσανε ἀπὸ πάνω τρέχοντας, καὶ κυλιστήκανε σ' ἕνα λάκκο ὅπου εἶχανε κρύψει παγίδες. Στὴν νοτιοανατολικὴ γωνιά, ὁ Αὐταρίτης καὶ οἱ ἄνδρες του γκρεμίσανε τὸ ὀχύρωμα ποὺ ἦ σχισματιὰ του εἶτανε φραγμένη μὲ τοῦβλα. Τὸ ἔδαφος πίσωθε ἀνηφόριζε· τὸ ἀνεβήκανε εὐκολὰ. Ἡύρανε ὅμως στὴν κορυφὴ δεῦτερο τεῖχος, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσανε πέτρες καὶ μακροὶ δοκοὶ ξαπλωμένοι ὄλως διόλου ἐπίπεδα καὶ ποὺ πηγαινοερχόντανε σὰν τὰ πούλια ζατρικιοῦ· εἶτανε μὲθα γαλατικὴ ποὺ ὁ Σουφφέτης τὴν προσάρμοσε στὴν ἀνάγκη τῆς περιστασης· οἱ Γαλάτα νομίσανε πὼς βρισκόντανε μπροστὰ σὲ πόλη τῆς χώρας τους. Ἐπιτεθήκανε χαλαρὰ καὶ ἀποκρουστήκανε.

Ἀπ' τὴν ὁδὸ τοῦ Χαμῶν ὡς στὴ λαχαναγορά, ὅλος ὁ γύρω δρόμος ἀνῆκε τότε στους Βάρβαρους, καὶ οἱ Σαμνίτες ἀποτελειώνανε μὲ χτυπήματα λοστοῦ τοὺς

έτοιμοθάνατους· ἢ μ' ἕνα πόδι στὸ τεῖχος, βλέπανε χάμου, ἀπὸ κάτω τους, τὰ ρείπια ποὺ καπνίζανε, καὶ μακρὰ τῆ μάχη ποὺ ξανάρχιζε.

Οἱ σφενδονιστές, μαιρασμένοι ἀπὸ πίσω, ρίχνανε ὄλοένα. Ἀλλὰ πὸ τὴν πολλὴ τῆ χρησιμοποίηση, ἡ σούστα τῶν ἀκαρνανικῶν σφενδονῶν εἶχε σπάσει, καὶ πολλοί, σὰν βοσκοί, πετούσανε γαλ'κία μὲ τὸ χέρι· οἱ ἄλλοι ρίχνανε μολυβένιες σφαίρες μὲ τῆ λαβὴ καμτακιοῦ· ὁ Ζάρξας, μὲ τοὺς ὤμους σκεπασμένους ἀπὸ τὰ μακρὰ μαῦρα μαλλιά του, ἔτρεχε παντοῦ πηδῶντας καὶ παρασύροντας τοὺς Βαλεάριους. Δυὸ σακκοπάνερα εἴτνε κρεμασμένα στοὺς γόφους του· ἔχωνε μέσα ξακολουθητικὰ τὸ ἀριστερὸ χέρι, καὶ τὸ δεξιὸ του μπράτσο στριφογύριζε σὰν ὁ τροχὸς ἄρματος.

Ὁ Μάτο στὴν ἀρχὴ κρατήθηκε νὰ πολεμήσει, γιὰ νὰ διευθύνει καλλίτερα ὄλους τοὺς Βαρβάρους μαζί. Τὸν εἶχανε ἰδεῖ στὸ μᾶκρος τοῦ κόρφου μὲ τοὺς Μισθοφόρους, κοντὰ στὴ λιμνοθάλασσα μὲ τοὺς Νουμηδοὺς, στίς ὄχτες τῆς λίμνης ἀνάμεσα στοὺς Νιγρήτες, κι ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ κάμπου ἔσπρωχνε τίς μάζες τῶν στρατιωτῶν ποὺ φτάνανε ἀδιάκοπα πάνω στὴ γραμμὴ τῶν ἐπάλλξεων· λίγο κατὰ λίγο σίμωνε· ἡ μυρωδιὰ τοῦ αἵματος, τὸ θέαμα τοῦ μακελιοῦ καὶ ὁ κρότος τῶν σαλπίγγων ἔκανε τέλος τὴν καρδιά του νὰ ξεπετάξει. Τότες γύρισε στὴ σκηνὴ του καὶ ρίχνοντας τὸν θώρακά του, πῆρε τὸ λιονταρίσιο δέριμα του, πιδὸ κατάλληλο γιὰ τὴ μάχη. Τὸ ρύγχος ταίριαζε στὸ κεφάλι κρύβοντας τὸ πρόσωπο μὲ κύκλο δοντιῶν· τὰ δυὸ μπροστινὰ πόδια σταυρώνανε στὸ στήθος του, καὶ τὰ πιαινὰ ξεμυτίζανε τὰ νύχια τους ὡς κάτω ἀπ' τὰ γόνατά του.

Εἶχε κρατήσει τὸν δυνατὸ ζωστήρα του, ὅπου λαμποκοποῦσε ἓνα δίκωπο πελέκι καὶ μὲ τὸ μεγάλο σπαθί του στὰ δυὸ χέρια, ὥρμησε ἀπ' τὴ σχισματιὰ, ἀκράτητα. Σὰν κλαδευτὴς ποὺ κόβει κλωνιά ἰτιάς, καὶ ποὺ προσπαθεῖ νὰ κόψει ὅσο τὸ δυνατὸ πιότερα γιὰ νὰ κερδίσει πιὸ πολλὰ χρήματα, προχωροῦσε θερίζοντας ὀλόγυρά του τοὺς Καρχηδονίους· ὅσοι ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν πιάσουν ἀπ' τὰ πλευρά, τοὺς ἀναποδογύριζε χτυπώντας μὲ τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ· ὅταν τοῦ ριχόνταν κατάντικρα, τοὺς τρυποῦσε· σὰ φεύγανε, τοὺς ἔσχιζε. Δυὸ ἄντρες πηδήσανε μαζὶ στὴ ράχη του· ὀπισθοχώρησε μ' ἓνα πήδημα σὲ μιὰ πόρτα καὶ τοὺς τσάκισε. Τὸ σπαθί του χαμήλωνε, σηκωνότανε· ἔσπασε στὴ γωνιά ἐνὸς τοίχου. Τότες πῆρε τὸ βαρὺ πελέκι του, καὶ ἀπὸ μπροστὰ, ἀπὸ πίσω, ξεκοίλιαζε τοὺς Καρχηδονίους σὰν κοπάδι ἀρνιῶν. Ἀποτραβιότανε ὄλο καὶ πιὸ πολὺ, καὶ ἔφτασε ὀλομόναχος μπροστὰ στὸ δεύτερο περίβολο, στὴ βάση τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ ὕλικά ποὺ εἶχανε ριχτεῖ ἀπ' τὴν κορυφὴ φράζανε τὰ σκαλοπάτια καὶ ξεχειλοῦσανε πάνω ἀπ' τὸ τεῖχος· ἡ Μάτο, ἀνάμεσα στὰ ρεῖπια, στράφηκε γιὰ νὰ φωνάξει τοὺς συντρόφους του.

Εἶδε τὰ λοφία τους σκορπισμένα πάνω στὸ πλῆθος. Χωνόντανε πιὸ μέσα· οἱ ἄντρες του θὰ χανόντανε· ὥρμησε πρὸς αὐτούς. Τότες πυκνώνοντας τὸ φαρδὺ ἀπὸ κόκκινα φτερὰ στεφάνι, ξανάτριξαν σὲ λίγο μ' αὐτὸν καὶ τὸν περιζώσανε. Ὅμως ἀπ' τοὺς πλάγιους δρόμους ξεχυνότανε ἀπειρο πλῆθος. Τὸν πιάσανε ἀπὸ τοὺς γόφους, τὸν σηκώσανε καὶ τὸν σύσανε ὡς ὄξω ἀπ' τὸ ὀχύρωμα, σὲ μέρος ὅπου ἡ ταρατσα εἶτανε ψηλὴ.

Ὁ Μάτο φώναξε ἕνα πρόσταγμα· ὅλες οἱ ἀσπίδες ξαναπέσανε πάνω στίς περικεφαλαίες· πήδηξε πάνω, γιά νά σκαρφαλώσει κάπου γιά νά μπεῖ στήν Καρχηδόνα· καί, σείοντας τὸ τρομερὸ πελέκι, ἔτρεχε πάνω στίς ἀσπίδες, ὅμοιος μὲ μπρούντζινα κύματα, σὰν θελάσσιος θεὸς πάνω στὰ κύματα καί πού σείει τὴν τριαινά του.

Ὡς τόσο ἕνας ἄνθρωπος μὲ ἄσπρο μανδύα περπατοῦσε στήν ἄκρη τοῦ ὀχυρώματος, ἀπαθῆς καί ἀδιάφορος στὸν θάνατο πού τὸν περιτριγύριζε. Κάποτες ἀπλωγε τὸ δεξί του χέρι στὰ μάτια του γιά ν' ἀνακαλύψει κάποιον. Ὁ Μάτο πέρασε κάτωθι του. Μονομιάς, τὰ μάτια του σπιθίσανε, τὸ κίτρινο πρόσωπό του συσπάστηκε· καί σηκώνοντας τὰ δυὸ λιγνὰ μπράτσα του τοῦ ἔλεγε βρυσιές.

Ὁ Μάτο δὲν τίς ἄκουσε· ὅμως ἐνοιωσε νά μπαίνει στήν καρδιά του ἕνα βλέμμα τόσο σκληρὸ καί τόσο λυσσασιμένο ὥστε ἔμπηξε ἕνα μούγκρισμα. Ἐρριξε κατὰ πάνω του τὸ μακρὸ του πελέκι· ἄνθρωποι ὠρμήσανε στὸν Σαχαμπάρμ· καί ὁ Μάτο, μὴ ἐλέποντάς τον πιά, ἔπεσε ἀνάσκελα, ἀποκαμωμένος.

Ἐνα φοβερὸ τρίξιμο σίμωνε, ἀνακατωμένο μὲ τὸ ρυθμὸ βραχῶν φωνῶν πού τραγουδοῦσανε ἄρμονικά.

Εἶτανε ἡ μεγάλη ἐλέπολις, πού τὴν περικυκλῶνανε πολλοὶ στρατιῶτες. Τὴν τραβοῦσανε μὲ δυὸ χέρια, τὴ ρυμουρκάρανε μὲ τὰ σχοινιά καί τὴ σκουντούσανε μὲ τὸν ὦμο,—γιατί ἡ κατωφέρεια, πού ἀνηφόριζε ἀπ' τὸν κάμπο στὴ γῆ, ἂν καί εἶτανε πάρα πολὺ μαλακή, βρισκότανε ἀδιάβατη γιά μηχανές μὲ τόσο ὑπερβολικὸ βάρος· εἶχε μολαταῦτα ὀχτῶ τροχοὺς μὲ σιδερένιους

χαλκᾶδες, καὶ ἀπ' τὸ πρῶτ' προχωροῦσε ἔτσι, ἀργά, ἕμοια μὲ βουνὸ πού χτίστηκε πάνω σ' ἄλλο. Ἐπειτα βγήκε ἀπ' τὴ βάση τῆς ἕνας πελώριος κριός. Στὸ μάκρος τῶν τριῶν προσόψεων πού κυττάζανε τὴν πόλη, οἱ πόρτες πέσανε καὶ μέσα φανήκανε, σὰν σιδερένιες στήλες, στρατιῶτες θωρακισμένοι. Φαινόντανε πολλοὶ πού σκαρφαλώνανε καὶ κατεβαίνανε τὶς δυὸ σκάλες πού περνούσανε ἀπ' τὰ πατώματα τῆς. Μερικοὶ περιμένανε γιὰ νὰ ὀρμηθῶνε, ν' ἀγγίξουνε οἱ ἀρπάγες τῶν πορτῶν στὸ τεῖχος· καταμεσίς τῆς πάνω τσράτσας, τὰ κουδάρια τῶν βαλιστρῶν γυρνούσανε κι ὁ μεγάλος ἄξωνας τοῦ καταπέλτη χαμήλωνε.

Ὁ Ἀμίλκας εἶτανε, τὴν ὥρα ἐκείνη, ὀρθὸς στὴ σκεπή τοῦ Μελκάρθ· Λογάριασε πὼς ἡ ἐλέπολις θὰ ἐρχότανε ἴσια σ' ἐκεῖνον, στὸ πιὸ ἄτριτο μέρος τοῦ τείχους, καὶ πού γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶτανε χωρὶς φρουροῦς. Ἀπὸ πολλὴ ὥρα κιόλας οἱ σκλάβοι τοῦ φέρνανε ἀσκιά στὸν γύρο δρόμο, ἔπου εἶχανε ὑψώσει, μὲ ἄργιλλο δυὸ πλάγιες μάντρες πού σχηματίζανε κάτι σὰν δεξαμενὴ. Τὸ νερὸ ἔτρεχε ἀνεπαίσθητα πάνω στὴν τσράτσα, κι ὁ Ἀμίλκας, περίεργο πράμα, δὲν φαινότανε πὼς ἀνησυχοῦσε γι' αὐτό.

Ἀλλὰ σὰν ἡ ἐλέπολις ἔφτασε σὲ τριάντα βήματα ἀπόσταση, πρόσταξε νὰ βάνουνε σανίδες πάνω ἀπ' τοὺς δρόμους, ἀνάμεσα στὰ σπίτια, ἀπ' τὶς στέρνες ὡς στὸ ὀχύρωμα· καὶ ἄνθρωποι στὴ γραμμὴ περνοῦσε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, περικεφαλαίες καὶ ἀμφορεῖς πού ἀδειάζανε ξακολουθητικά. Οἱ Καρχηδόνιοι ὡς τόσο ἀγανακτοῦσανε γιὰ τὸ χανόμενο αὐτὸ νερό· ὁ κριὸς γκρέμιζε τὸ τεῖχος· ἔξαφνα, μιὰ βρῦση βγήκε ἀπ' τὶς

χωρισμένες πέτρες. Τότες ὁ ψηλὸς χάλκινος ὄγκος μ' ἐννιά πατώματα, καὶ ποὺ συγκρατοῦσε καὶ ἀπασχολοῦσε περισσότερους ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες στρατιῶτες, ἄρχισε νὰ ταλαντεύεται σιγὰ σὰν πλοῖο. Πραγματικά, τὸ νερὸ περνῶντας τὴν ταράτσα εἶχε χαλάσει μπροστά της τὸν δρόμο· οἱ τροχοὶ λασπωθήκανε· στὸ πρῶτο πάτωμα, ἀνάμεσα σὲ πετσένια παραπετάσματα, φάνηκε τὸ κεφάλι τοῦ Σπένδιου ποὺ μὲ φουσκωμένα τὰ μάγουλα φουσοῦσε σὲ φιλντισένια σάλπιγγα. Ἡ μεγάλη μηχανή, σὰν νὰ σηκωνότανε σπασμωδικά, προχώρησε δέκα βήματα ἴσως· ἀλλὰ τὸ χῶμα ἔλο καὶ μαλάκωνε, ὁ πηλὸς ἔφτανε στοὺς ἄξωνες, κ' ἡ ἐλέπολις σταμάτησε γέροντας τρομαχτικά ἀπὸ ἓνα μονάχα μέρος· ὁ καταπέλτης κύλησε ὡς στὴν ἄκρη τῆς ταράτσας· καί, παρασέροντάς τον τὸ βᾶρος τοῦ ἄξωνά του, ἔπεσε, σπᾶνοντας κάτωθι του τὰ πιὸ κάτω πατώματα. Οἱ στρατιῶτες, ὀρθοὶ πᾶνω στὶς πόρτες, γλυστρήσανε στὸ βᾶραθρο, καὶ συγκρατιόντανε ἀπ' τὴν ἄκρη μακρυῶν δοκῶν, καὶ αὐξάνανε, μὲ τὸ βᾶρος τους, τὸ γέροισμο τῆς ἐλεπόλεως—ποὺ κομμητιαζότανε τρίζοντας σ' ὅλες τίς συναρμογές της.

Οἱ ἄλλοι Βάρβαροι ὠρμήσανε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουνε. Στιβαζόντανε σὲ πυκνὸ πλῆθος. Οἱ Καρχηδόνιοι κατεβήκανε ἀπ' τὸ ὀχύρωμα, καί, χτυπῶντας τοὺς ἀπὸ πίσω, τοὺς σκοτώσανε ὅλους μὲ τὴν ἄνεση τους. Ὅμως ἄρματα ἐφοδιασμένα μὲ δρέπανα τρέξανε. Καλπάζανε στὴν περίμετρο τοῦ πλῆθους αὐτοῦ· ξαιανέδθηκαν ἐκεῖνοι στὸ τεῖχος· πλάκωσε ἡ νύχτα· λίγο κατ' ὀλίγο οἱ Βάρβαροι ἀποσυρθήκανε.

Δὲν φαινότανε πιὰ, στὸν κάμπο, παρὰ κάτι σὰν μυρ-

μήκισμα κατάμαυρο, ἀπ' τὸ γαλαζωπὸ κόρφο ὡς στὴν ὀλόασπρη λιμνοθάλασσα· καὶ ἡ λίμνη, ἔπου εἶχε τρέξει αἷμα, ἀπλωνότανε πιὸ μακρῶν, σὰν μεγάλο πορφυρένιο τέλμα.

Ἡ ταρατσα εἶτανε τότε τόσο φορτωμένη ἀπὸ πτώματα, ποὺ θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς εἶτανε χτισμένη ἀπὸ ἀνθρώπινα κορμιά. Καταμεσίς πυργωνότανε ἡ ἐλέπολις σκεπασμένη ἀπὸ πανοπλίες· καὶ πότε πότε, πελώρια κομμάτια πέφτανε ἀπ' αὐτὴ σὰν τίς πέτρες πυραμίδας ποὺ γκρεμίζεται.

Διακρινόντανε πάνω στὰ τείχη φαρῶειες χαραξίες γενομένες ἀπ' τὰ ρυάκια μολυβιοῦ. Κάνας ξυλένιος πύργος, πεσμένος, ἐδῶ κ' ἐκεῖ καιότανε· καὶ τὰ σπίτια φαινόντανε ἀκαθόριστα, σὰν τίς ἔδρες γκρεμισμένου ἀμφιθέατρου. Βαρεῖς καπνοὶ ἀνεβαίνανε, τυλίγοντας σπίθες ποὺ χανόντανε στὸ μαῦρο οὐρανό.

Ὡς τόσο οἱ Καρχηδόνιοι, ποὺ τοὺς βασάνιζε ἡ δίψα, ὠρμήσανε στίς στέρνες. Σπάσανε τίς πόρτες τους· λασπερὸ τέλμα ἀπλωνότανε στὸ βάθος.

Τί θὰ κάνανε τότε; Ἐξ ἄλλου οἱ Βάρβαροι εἶτανε πολλοί, καὶ ἅμα περνοῦσε ἡ κούρασή τους, θὰ ξαναρχίζανε.

Ὁ λαός, ὅλη τὴ νύχτα, οὐσκέφτηκε σὲ ὄμιλους, στὴ γωνιά τῶν δρόμων. Ἄλλοι λέγανε πὼς ἔπρεπε νὰ διώξουνε τίς γυναῖκες, τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς γέροντες· ἄλλοι προτείνανε νὰ παρατήσουνε τὴν πόλη γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦνε μακρῶν σὲ μιὰ ἀποικία. Ἄλλὰ δὲν

είχανε πλοῖα, καὶ βγήκε ὁ ἥλιος χωρὶς νὰ πάρουνε καμμιά ἀπόφαση.

Ἐκείνη τὴ μέρα δὲν πολεμήσανε, ἐπειδὴ ὅλοι εἶτανε πάρα πολὺ κουρασμένοι. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ κοιμόντανε μοιάζανε μὲ πτώματα.

Τότες οἱ Καρχηδόνιοι, ἅμα σκεφτήκανε γιὰ τὴν αἰτία τῶν καταστροφῶν τους, θυμηθῆκανε πὼς δὲν εἶχανε στείλει στὴ Φοινίκη τὸ χρονιατικὸ ἀφιέρωμα ποὺ χρεωστούσανε στὸν Μελκάρθ τῆς Τύρου· καὶ τοὺς ἔπιασε μεγάλη τρομάρα. Οἱ Θεοί, ἀγανακτησμένοι μὲ τὴ Δημοκρατία, θὰ ξακολουθούσανε τὸ δίχως ἄλλο τὴν ἐκδίκησὴ τους.

Τοὺς νομίζανε γιὰ ἀφέντες σκληροὺς, ποὺ τοὺς μαλακώνανε μὲ ἱκεσίες καὶ ποὺ ἀφίνανε τὸν ἑαυτὸ τους νὰ δωροδοκηθεῖ ἀπ' τὰ πολλὰ δῶρα. Ὅλοι εἶτανε ἀδύνατοι ἀγγάντια στὸν Μολῶχ τὸν καταβροχθιστὴ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ σάρκα ἀκόμα τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀνήκε—γι' αὐτό, γιὰ νὰ τὴ σώσουνε, οἱ Καρχηδόνιοι συνειθίζανε νὰ τοῦ προσφέρουνε ἕνα μέρος τῆς ποὺ καταπράυνε τὴ μανία του. Καίανε τὰ παιδιὰ στὸ κούτελο καὶ στὸ λαιμὸ μὲ μάλλινα φυτίλια· κ' ἐπειδὴ ὁ τρόπος αὐτὸς ποὺ εὐχαριστούσανε τὸν Βάαλ ἔφερνε στοὺς ἱερεῖς πολλὰ χρήματα, δὲν ξεχνούσανε νὰ τὸν συστήνουνε σὰν πιὸ εὐκολο καὶ πιὸ μαλακό.

Τὴ φορὰ ὅμως αὐτὴ πρόκειτο γιὰ τὴν ἴδια τὴ Δημοκρατία. Λοιπόν, ἐπειδὴ κάθε κέρδος πρέπει ν' ἀγοράζεται μὲ κάποια ζημιά, ἐπειδὴ κάθε συναλλαγὴ κανονίζεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ πιὸ ἀδύνατου καὶ τὴν ἀπαίτηση τοῦ πιὸ δυνατοῦ, καμμιά λύπη δὲν εἶτανε πάρα πολὺ μεγάλη γιὰ τὸ Θεό, ἀφοῦ εὐχαριστιό-

τανε στίς πιό φοβερές κι' αὐτοὶ βρισκόντανε τόρα στὴν ἐξουσία του. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ τὸν χορτάσουνε δλό-τελα. Τὰ παραδείγματα ἀποδείχνανε πὼς τὸ μέσο αὐτὸ ἀνάγκασε τὸ κακὸ νὰ ἐξαφανιστεῖ. Ἐξ ἄλλου, πιστεύανε πὼς μιὰ θυσία μὲ τὴ φωτιά θὰ καθάριζε τὴν Καρχηδόνα. Ἡ θηριωδία τοῦ λαοῦ δελεαζόταν προκαταβολικὰ ἀπ' αὐτή. Ἐπειτα, ἡ ἐκλογή ἔπρεπε νὰ πέσει ἀποκλειστικὰ στίς μεγάλες οἰκογένειες.

Οἱ Γέροντες συνεδριάσανε. Ἡ συνεδρία βάσταξε πολὺ. Ὁ Ἄγγων εἶχ' ἔρθει σ' αὐτή. Ἐπειδὴ δὲ μποροῦσε πιά νὰ καθήσει, ἔμεινε ξαπλωμένος κοντὰ στὴν πόρτα, μισοξαφανισμένος μέσα στὰ κρόσσια τοῦ ψηλοῦ παραπετάσματος· κι' ὅταν ὁ ποντίφηξ τοῦ Μολῶχ τοὺς ρώτησε ἂν θὰ παραδεχόντανε νὰ παραδώσουνε τὰ παιδιὰ τους, ἢ φωνή του, ἔξαφνα, βρόντησε στὴ σκιά σὰν τὸ μούγκρισμα ἑνὸς πνεύματος στὸ βάθος σπηλιάς. Λυπότανε, ἔλεγε, πὺ δὲν εἶχε νὰ δώσει παιδιὰ ἀπ' τὸ δικό του αἷμα· καὶ κύτταζε τὸν Ἀμίλκα, πὺ εἶτανε ἀντίκρου τοῦ στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ· ὁ Σουφ-φέτης ταραχτήκε τόσο πολὺ ἀπ' τὸ βλέμμα αὐτὸ ὥστε χαμήλωσε τὰ μάτια. Ὅλοι ἐπιδοκιμάσανε γνωματεύον-τας μὲ τὸ κεφάλι, διαδοχικὰ· καί, σύμφωνα μὲ τίς ἱερο-τελεστείες ἀναγκάστηκε ν' ἀποκριθεῖ στὸν μεγάλο ἱε-ρέα. «Ναί, ἄς γίνει.» Τότες οἱ Γέροντες προστάξανε τὴ θυσία μὲ πατροπαράδοτη περίφραση,—γιατὶ ὑπάρ-χουνε πράματα πὺ εἶνε πιό βαρειά νὰ τὰ πεῖ κανεὶς παρὰ νὰ τὰ κάνει.

Ἡ ἀπόφαση, σχεδὸν ἀμέσως, μαθεύτηκε στὴν Καρχηδόνα· ἀντηχήσανε κλάματα. Παντοῦ ἀκούόντανε

γυναικες να φωνάζουνε· οι άντρες τους τις παρηγορούσανε ή τις βρίζανε κάνοντάς τους επίπληξεις.

Ύστερα όμως από τρεις ώρες, διαδόθηκε πιδ περίεργη είδηση· ο Σουφρέτης είχε εβρει πηγές κάτω στην ακτή. Τρέξανε σ' αυτές. Τρύπες που άνοιξανε στην άμμο αφίνανε να φαίνεται νερό· και μερικοί ξαπλωμένοι κιόλας μπρούμυτα πίνανε.

Ο Αμίλλας δέν ήξερε και ο ίδιος αν είτανε από συμβουλή των θεών ή άόριστη ανάμνηση άποκάλυψης που του είχε κάνει μιá φορά ο πατέρας του· όμως, φεύγοντας άπ' τους Γέροντες, είχε κατεβεί στην άκρογιαλιά, και, με τους σκλάβους του, άρχισε να σκαλίζει την άμμο.

Έδωσε ρούχα, παπούτσια και κρασί. Έδωσε ό,τι άπέμεινε άπ' τó σιτάρι που φύλαγε σπίτι του· είπε μάλιστα και βάλανε τó πληθος στο παλάτι του, κι άνοιξε τις κουζίνες του, τά μαγαζιά και όλα τά δωμάτια,—έξόν άπ' τó δωμάτιο της Σαλαμπώ. Ανάγγειλε πως έξη χιλιάδες Γαλάται Μισθοφόροι θά έρχόντανε, και πως ο βασιλιάς της Μακεδονίας έστερνε στρατιώτες.

Άλλά, άπ' την πρώτη κιόλας μέρα οι πηγές λιγοστέψανε· τó βράδυ της τρίτης μέρας, είχανε στερέψει έλως διόλου. Τότες τó διάταγμα των Γερόντων κυκλοφόρησε πάλε στα χείλια όλων, και οι Ιερείς του Μολώχ άρχισανε τή δουλειά τους.

Άνθρωποι με μαύρους μανδύες παρουσιαστήκανε στα σπίτια. Πολλοί άπό πριν τά έγκαταλείπανε με την πρόφαση πως είχανε κάποια δουλειά ή πως θά πήγαιναν ν' αγοράσουν κανένα γλυκό· οι δούλοι του Μο-

λῶχ μπαίνανε ξαφνικά καὶ πέρνανε τὰ παιδιὰ. "Ἄλλοι τὰ παραδίνανε οἱ ἴδιοι, βλακωδῶς! "Ἐπειτα τὰ πηγαίνανε στὸν ναὸ τῆς Τανίτ, ὅπου οἱ ἱερεῖς ἀναλαβαίνανε ὡς στὴν ἐπίσημη μέρα νὰ τὰ διασκεδάζουνε καὶ νὰ τὰ θρέφουνε.

Ξαφνικά εἶρθανε στοῦ Ἀμίλκα, καὶ βρίσκοντάς τον στοὺς κήπους του.

— «Βάρκα! ἐρχόμαστε γιὰ τὸ πρᾶμα ποὺ ξερεῖς... τὸ γυιό σου!» Προσθέσανε πὼς ἄνθρωποι τὸν εἶχανε ἀνταμῶσει μιὰ νύχτα τοῦ περασμένου φεγγαριοῦ, καταμεσίς στὴ Μαππάλη, νὰ τὸν ἐδηγεῖ ἓνας γέρος.

Στὴν ἀρχὴ στάθηκε σὰν ἀποπνιμένος. Ἄλλὰ πολὺ γλήγορα καταλαβαίνοντας πὼς κάθε ἄρνηση θάτανε ἀνωφέλετη, ὁ Ἀμίλκας ὑπόκυψε καὶ τοὺς ἔμπασε στὸ σπῆτι τοῦ ἐμπορίου. Σκλάβοι προστρέχοντας σ' ἓνα νεῦμα φυλάγανε τὰ περιγυρα.

Μπῆκε στὸ δωμάτιο τῆς Σαλαμπῶ ξετρελλαμένος· ἄδραξε μὲ τὸ ἓνα χερί τὸν Ἀνίθα, ἄρπαξε μὲ τ' ἄλλο τὸ γαῖτάνι ἐνὸς ρουχοῦ ποὺ σερνότανε, ἔδεσε τὰ πόδια του, ἔβαλε τὴν ἄκρη του στὸ στόμα του γιὰ νὰ τοῦ κάνει φίμωτρο, καὶ τὸν ἔκρυψε κάτω ἀπ' τὸ κρεββάτι μὲ δέρματα βωδιοῦ, ἀφίνοντας νὰ ξαναπέσει ὡς στὴ γῆ ἓνα φαρδὸ παραπέτασμα.

"Ἐπειτα περπάτησε δεξιὰ καὶ ἀριστερά· σήκωνε τὰ μπράτσα, στριφογύριζε, δάγκανε τὰ χεῖλια-του. Ὅστε-ρα στάθηκε μὲ τὰ μάτια ἄπλανα καὶ λαχανιάζοντας σὰν νὰ πέθαινε.

"Ὅμως χτύπησε τρεῖς φορές τὰ παλαμάκια· φάνηκε ὁ Ζιδδενέμ.

— «Ἄκουσε!» εἶπε, «θὰ πάρεις ἀπ' τοὺς σκλάβους

ένα αγόρι ὀχτῶ ὡς ἐννιά χρονῶ μὲ μαλλιά μαύρα καὶ κούτελο στρογγυλό! Φέρτο! βιάσου!»

Σὲ λίγο ὁ Ζιδδενέμ ξαναγύρισε, παρουσιάζοντας ἕνα αγόρι.

Εἶτανε ἕνα φτωχὸ παιδί, λιγνὸ σύγκαιρα καὶ φουσκωμένο· τὸ δέρμα του φαινότανε σταχτωπὸ ὡς τὸ βρώμικο κουρέλι ποὺ κρεμότανε ἀπ' τὰ πλευρά του. Ἐσκυβε τὸ κεφάλι μέσα στοὺς ὤμους του, καὶ μὲ τὸ ἀνάποδο μέρος τοῦ χεριοῦ του ἔτριβε τὰ μάτια του, ποὺ εἶτανε γεμάτα μυίγες.

Πῶς μπορούσανε νὰ τὸ συγχύσουνε ποτὲς μὲ τὸν Ἄννίδα! καὶ δὲν εἶχε καιρὸ νὰ διαλέξει ἕν' ἄλλο! Ὁ Ἀμίλκας κύτταζε τὸν Ζιδδενέμ· ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν στραγγαλίσει.

— «Γκρεμίσου!» φώναξε. Ὁ ἀφέντης τῶν σκλάβων ξαφανίστηκε.

Λοιπὸν τὸ κακὸ ποὺ φοβότανε ἀπὸ τόσον πολὺ καιρὸ εἶχ' ἔρθει, καὶ γύρευε νὰ εὔρει μὲ ἄμετρες προσπάθειες, ἂν δὲν ὑπῆρχε κανένας τρόπος, κανένα μέσο νὰ τὸ γλυτώσει.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος, ἔξαφνα, φώναξε πίσω ἀπ' τὴν πόρτα. Ζητούσανε τὸν Σουφφέτη. Οἱ δούλοι τοῦ Μολῶχ ἀνυπομονοῦσανε.

Ὁ Ἀμίλκας συγκράτησε μιὰ φωνή, ὡς νὰ τὸν ἔκαψε ζεστὸ σίδερο· καὶ ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει μέσα στὸ δωμάτιο, ὡς τρελλός. Ἐπειτα σωριάστηκε στὴν ἄκρη τοῦ κάγκελου, καὶ μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένους στὰ γόνατα, ἔσφιγγε τὸ κούτελό του μέσα στὰ κλεισμένα χέρια του.

Ἡ πορφυρένια δρύση εἶχε ἀκόμα λίγο καθάριο νερὸ

για τὰ πλυσίματα τῆς Σαλαμπώ. Μ' ὄλη τὴν ἀηδία του κι' ὄλη τὴν περηφάνεια του, ὁ Σουφρέτης ἔχωσε μέσα τὸ παιδί, καί, σὰν ἔμπορος σκλάβων, ἄρχισε νὰ τὸ πλένει καὶ νὰ τὸ τρίβει μὲ τίς στεγγλίδες καὶ τὸ κοκκινόχρωμα. Πῆρε ὕστερα ἀπὸ τίς ντουλάπες τοῦ τοίχου γύρω δυὸ τετράγωνα πορφύρας, τοῦ ἔβαλε τὸ ἓνα στὸ στήθος, τὸ ἄλλο στὴ ράχη, καὶ τὰ ἔνωσε στοὺς ὤμους του μὲ δυὸ διαμαντένιες πόρπες. Ἔχωσε ἄρωμα πάνω στὸ κεφάλι του, πέρασε γύρω στὸ λαιμὸ του περιδέραιο ἀπὸ ἤλεκτρο καὶ τοῦ φόρεσε σανδάλια μὲ τακούνια μαργαριταρένια, -τὰ σανδάλια τῆς κόρης του!

Ἄλλὰ ἔτρεμε ἀπὸ ντροπὴ καὶ ταραχὴ! ἡ Σαλαμπώ, ποὺ προθυμοποιότανε νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ εἶτανε σὰν ἐκεῖνον ὠχρὴ. Τὸ παιδί χαμογελοῦσε ἀπὸ τίς μεγαλοπρέπειες αὐτές, καὶ μάλιστα, παίρνοντας θάρρος, ἄρχιζε νὰ χτυπάει τὰ χέρια του καὶ νὰ πηδάει ὅταν ὁ Ἀμίλκας τόσυρε.

Τὸ δάστουσε ἀπ' τὸ μπράτσο, δυνατά, σὰν νὰ φοβότανε μὴ τὸ χάσει· καὶ τὸ παιδί, ποὺ τὸ πονοῦσε, ἔκλαιε λίγο, τρέχοντας κατόπι του.

Στὸ ὕψωμα τοῦ κάτεργου, κάτω ἀπὸ ἓνα φοῖνικα, ἀκούστηκε μιὰ φωνή, μιὰ κλαψιάρικη καὶ παρακαλεστικὴ φωνή. Ἐψιθύριζε. «Ἀφέντη! ὦ! Ἀφέντη!»

Ὁ Ἀμίλκας στράφηκε, καὶ εἶδε στὰ πλάγια του ἓνα ἄνθρωπο μὲ φτωχὸ ἐξωτερικό, ἓνα ἀπ' τοὺς κακομοιριασμένους ἐκεῖνους ποὺ τυχαίως ζούσανε στὸ σπίτι.

— «Τί θέλεις;» εἶπεν ὁ Σουφρέτης· ὁ σκλάβος, ποὺ ἔτρεμε φοδερὰ, τραύλισε.

— «Εἶμαι ὁ πατέρας του!»

Ὁ Ἀμίλκας περπατοῦσε πάντα. Ὁ ἄλλος τὸν

ἀκολουθοῦσε, μὲ τὴ μέση σκυμμένη, μὲ τὰ πόδια λυγισμένα, μὲ τὸ κεφάλι μπροστά. Τὸ πρόσωπό του συσπαζότανε ἀπὸ ἀνείπωτη ἀγωνία, καὶ τὰ ἀναφυλλητὰ ποὺ τὰ συγκρατοῦσε τὸν πνίγανε, τόσο πολὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν ρωτήσῃ μαζί καὶ νὰ τοῦ φωνάξῃ: «χάρη!»

Ἐπὶ τέλους τόλμησε νὰ τὸν ἀγγίξῃ μ' ἓνα δάχτυλο στὸν ἀγκῶνα, ἐλαφρῶς.

— «Μήπως θὰ τό... ;» Δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τελειώσῃ, καὶ ὁ Ἀμίλκας σταμάτησε, κατάπληκτος ἀπ' τὴ λύπη αὐτῆ.

Δὲν εἶχε σκεφθεῖ ποτές του, - τόσο μεγάλο εἶτανε τὸ βάραθρο ποὺ χῶριζε τὸν ἓνα ἀπ' τὸν ἄλλο, — πῶς μποροῦσε νὰ ὑπάρχει ἀναμεταξύ τους κανένα κοινὸ πρᾶμα. Αὐτὸ μάλιστα τοῦ φάνηκε σὰν προσβολὴ καὶ καταπάτηση τῶν προνομίων του. Ἀποκρίθηκε μὲ βλέμμα πιὸ κρῦο καὶ πιὸ βαρὺ ἀπ' τὸ πελέκι δῆμιου. Ὁ σκλάβος λιγοθυμῶντας ἔπεσε μέσα στὴ σκόνη, στὰ πόδια του· ὁ Ἀμίλκας τὸν δρασκελίσει.

Οἱ τρεῖς ἄνθρωποι, μὲ μαύρους μανδῦες τὸν περιμένανε στὴ μεγάλη σάλα, ὀρθοὶ στὸν πέτρινο δίσκο. Ἀμέσως ἔσχισε τὰ ροῦχά του καὶ κυλιότανε πάνω στὶς πλάκες μπίζοντας διαπεραστικὰς φωνές.

— «Ἄ! κακόμοιρε μικρὴ Ἀνίδα! ὦ! γυιὲ μου! παρηγοριά μου! ἐλπίδα μου! ζωὴ μου! Σκοτώστε με καὶ μένα! πάρτεμε! Δυστυχία! δυστυχία!» Κατάσχιζε τὸ πρόσωπό του μὲ τὰ νύχια του, ξερίζωνε τὰ μαλλιά του καὶ οὐρλιαζε σὰν μοιρολογίστρα στὶς κηδεῖες. «Πάρτετόνα λοιπόν! ὑποφέρω πάρα πολὺ! φύγετε! σκοτώστε με σὰν αὐτόν!» Οἱ δοῦλοι τοῦ Μολῶχ

ἀπορούσανε πὼς ὁ μεγάλος Ἀμίλκας εἶχε τόσο ἀδύνατη καρδιά. Σχεδὸν συγκινηθῆκανε ἀπ' αὐτό.

Ἀκούστηκε κρότος γυμνῶν ποδιῶν μὲ ἀπότομο μουγκρητό, ἴδιο μὲ τὴν ἀναπνοὴ ἄγριου ζώου ποὺ τρέχει καὶ στὸ κατῶφλι τῆς τρίτης σταῆς, ἀνάμεσα στοὺς φιλντισένιους στύλους, φάνηκε ἕνας ἄνθρωπος, κίτρινος, τρομερός, μὲ τὰ μπράτσα ἀνοιγμένα· φώναζε.

— «Τὸ παιδί μου!»

Ὁ Ἀμίλκας, μ' ἕνα πήδημα, ρίχτηκε στὸν σκλάβο· καὶ κλειόνοντας τὸ στόμα του μὲ τὰ χέρια του, φώναζε πιὸ δυνατὰ ἀκόμα.

— «Εἶνε ὁ γέρος ποὺ τὸ ἀνάθρεψε! Τὸ φωνάζει παιδί μου! θὰ τρελλαθεῖ! φτάνει! φτάνει!» Καί, σπρώχνοντας ἀπὸ τοὺς ὤμους τοὺς τρεῖς ἱερεῖς καὶ τὸ θῦμα τους, βγήκε μαζί τους, καὶ μὲ μεγάλη κλωταῖα ξανάκλεισε τὴν πόρτα πίσωθὲ του.

Ὁ Ἀμίλκας τέντωσε τὸ αὐτὶ λίγα λεπτά, ἐπειδὴ φοβότανε πάντα μὴ τοὺς ἴδει νὰ ξανάρχονται. Σκέφθηκε κατόπι νὰ ξεκάνει τὸν σκλάβο γιὰ νὰ εἶνε πολὺ βέβαιος πὼς δὲν θὰ ξαναμιλοῦσε· ὁ κίνδυνος ὅμως δὲν εἶχε περάσει ὀλότελα, καὶ ὁ θάνατος αὐτός, ἀν εἶθεοί ἐρεθιζόντανε, μπορούσε νὰ γυρίσει ἐναντίον τοῦ γιου του. Τότες, ἀλλάζοντας ἰδέα, τοῦ ἔστειλε μὲ τὴν Ταννάχ τὰ καλλίτερα πράγματα τῶν μαγεριῶν· ἕνα κομμάτι τράγο, κουκιὰ καὶ κονσέρβες ρόδια. Ὁ σκλάβός, ποὺ δὲν εἶχε φάει ἀπὸ πολὺν καιρό, ρίχτηκε πάνω· τὰ δάκρυά του πέφτανε μέσῃ στὰ πιάτα.

Ὁ Ἀμίλκας, ποὺ ξαναγύρισε ἐπὶ τέλος κοντὰ στὴ Σαλαμπώ, ἔλυσε τὰ σχοινιά τοῦ Ἀμίλκα. Τὸ παιδί,

Ξαγριωμένο, τὸν δάγκασε στὸ χέρι καὶ τὸν μάτωσε. Τὸ ἔσπρωξε μ' ἓνα χεῖμα.

Γιὰ νὰ τὸ κάνει νὰ καθίσει ἤσυχα, ἡ Σαλαμπὼ θέλησε νὰ τὸ τρομάξει μὲ τὴ Λάμια, μιὰ δράκαινα τῆς Κυρήνης.

— «Ποῦ λοιπὸν εἶνε ;» ρώτησε.

Τοῦ εἶπανε πὼς θὰ ἐρχόντανε κακοῦργοι γιὰ νὰ τὸ βάλουνε φυλακῆ. Ἐναεῖπε: — «'Ας ἔρθουνε, καὶ τοὺς σκοτώνω !»

Ὁ Ἀμίλκας τοῦ εἶπε τότες τὴ φοβερὴ ἀλήθεια. Ἄλλὰ θύμωσε μὲ τὸν πατέρα του, ὑποστηρίζοντας πὼς ὡραῖα μπορούσε νὰ ξολοθρεύσει ὅλο τὸ λαό, ἀφοῦ εἶτανε ὁ ἀφέντης τῆς Καρχηδόνος.

Ἐπὶ τέλους, ἐξαντλημένος ἀπὸ προσπάθειες καὶ θυμό, ἀποκειμήθηκε μὲ ὕπνο ἄγριο. Μιλοῦσε στ' ὄνειρό του, μὲ τὴν ράχη ἀκουμπημένη σὲ ἄλικο προσκέφαλο· τὸ κεφάλι του ξανάπεφτε λίγο πίσω, καὶ τὸ μικρὸ μπράτσο του, παραμερίζοντας ἀπ' τὸ κορμί του, στεκότανε ὀλόισιο, σὲ προσταχτικὴ στάση.

Ὅταν νύχτωσε καλά, ὁ Ἀμίλκας τὸ σήκωσε σιγανὰ καὶ κατέβηκε χωρὶς πυρὸς τὴ σκάλα τῶν σιτῶν. Περνώντας ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ ἐμπορίου, πῆρε μιὰ κόψα σταφύλια μὲ δοχεῖο καθάριο νερό· τὸ παιδί ξύπνησε μπροστὰ στὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀλέτη, στὴ σπηλιὰ τῶν πετραδιῶν καὶ χαμογελοῦσε, — σὰν τὸ ἄλλο, — στὰ μπράτσα τοῦ πατέρα του, στὴ λάμψη τῶν ἀνταυγειῶν ποὺ τὸ περιτριγυρίζανε.

Ὁ Ἀμίλκας εἶτανε πολὺ βέβαιος πὼς δὲν μπορούσανε νὰ τοῦ πάρουνε τὸ γιό του. Εἶτανε μέρος ἀνεξιχνίαστο, ποὺ συκοινωνοῦσε μὲ τὴν ἀκρογιαλιά μὲ ὑπόγειο-ποῦ

μονάχα ἐκεῖνος γνῶριζε, καὶ ρίχνοντας τὰ βλέμματα δλόγυρα ρούφηξε πολὺ ἀγέρα. Ἐπειτα τὸ ἀπίθωσε σ' ἓνα σκαμνάκι, κοντὰ στὶς χρυσῆς ἀσπίδες.

Κανεῖς, τότε, δὲν τὸν ἔβλεπε· δὲν εἶχε πιά νὰ κυττάξει τίποτε· τότες ἀνακουφίστηκε. Σὰν μητέρα ποὺ ξαναβρίσκει τὸ πρῶτο χαμένο παιδί της, ρίχτηκε στὸ γυιό του· τὸν ἔσφιγγε πάνω στὸ στήθος του, γελοῦσε κ' ἔκλαιε μαζί, τὸν φώναζε μὲ τὰ πιὸ γλυκὰ ὀνόματα, τὸν καταφιλοῦσε· ὁ μικρὸς Ἀννίθας, τρομαγμένος ἀπ' τὴν τρομερὴ ἀγάπη, τότε σώπαινε.

Ὁ Ἀμίλκας ξαναγύρισε μὲ βουβὰ βήματα, ψηλαφῶντας τοὺς τοίχους γύρω του· ἔφταξε στὴ μεγάλη σάλα, ὅπου τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἔμπαινε ἀπὸ μιὰ σχισμάδα τοῦ θόλου καταμεσίς, ὁ σκλάβος, χορτασμένος, κοιμότανε, ξαπλωμένος φαρδὺς πλατὺς στὰ μαρμάρινα πλακάκια. Τὸν κύτταξε καὶ κάποια λύπη τὸν συγκίνησε. Μὲ τὴν ἄκρη τοῦ κόθροῦ του, τοῦ ἔχωσε ἓνα χαλὶ κάτω ἀπ' τὸ κεφάλι. Ἐπειτα ξανασῆκωσε τὰ μάτια καὶ κύτταξε τὴν Τανίτ, ποὺ τὸ φιλό της μισοφέγγαρο ἔλαμπε στὸν οὐρανό, καὶ ἔνοιωσε τὸν ἑαυτὸ του πιὸ δυνατὸ ἀπ' τοὺς Βάαλ κ' ὄλο περιφρόνηση γι' αὐτούς.

Οἱ ἔτοιμασίεις τῆς θυσίας εἶχανε ἀρχίσει κιόλας.

Ἰκρεμίσανε στὸ ναὸ τοῦ Μολῶχ μιὰ πλευρὰ τοίχου γιὰ νὰ βγάλουνε τὸν σκληροχάλκινον θεό, χωρὶς ν' ἀγγίξουνε τίς στάχτες τοῦ βωμοῦ. Ἐπειτα, μόλις βγήκε

ὁ ἥλιος, οἱ ἱερόδουλες τὸν σπρώξανε πρὸς τὴν πλατεία τοῦ Χαμῶν.

Πήγαινε ὀπισθοχωρῶντας, γλυστρῶντας πάνω σὲ κύλινδρους· οἱ ὦμοι του ξεπερνούσανε τὰ τεῖχη· ὅσο ἀπὸ μακριὰ καὶ ἀντὸν βλέπανε, οἱ Καρχηδόνιοι φεύγανε πολὺ γλήγορα, γιατί κανεὶς δὲ μπορούσε νὰ κυττάξει ἀτιμώρητα τὸν Βάαλ παρὰ στὴν ἀσκήση τοῦ θυμοῦ του.

Μοσχοβολιὰ ἀρωμάτων σκορπίστηκε στοὺς δρόμους. Ὅλ' οἱ ναοὶ μαζί εἶχανε ἀνοίξει. Βγήκανε ἀπὸ μέσα σκηνώματα βωμῶν ἀνεδασμένα σὲ ἄρματα ἢ σὲ φορεῖα ποὺ τὰ βαστούσανε ποντίφηκες. Μεγάλα λοφία φτερῶν σειόντανε στὶς γωνιές τους, καὶ ἀχτίδες ξεπετούσανε ἀπ' τὶς μυτερὲς κορφές τους, ποὺ τελειώνανε σὲ σφαίρες κρυστάλλινες, χρυσές, ἀσημένιες ἢ χάλκινες.

Εἶτανε οἱ Χανααναῖοι Βααλίμ, διαιρέσεις τοῦ ὑπέρτατου Βάαλ, ποὺ ξαναγυρνοῦσανε στὴν πηγὴ του, γιὰ νὰ ταπεινωθοῦνε μπροστὰ στὴ δύναμή του καὶ νὰ ἐξαφανιστοῦνε μπροστὰ στὴ μεγαλοπρέπειά του.

Ἡ τέντα τοῦ Μελκάρθ, ἀπὸ ψιλὴ πορφύρα, στέγαζε φλόγα ἀπὸ πετρέλαιο· πάνω στὴν τέντα τοῦ Χαμῶν, χρῶμα ὑάκινθου, ὀρθονότανε ἕνας φιλντισένιος φαλλός, τρυγυρισμένος ἀπὸ κύκλο πετράδια· ἀνάμεσα στὰ παραπιτάσματα τοῦ Ἐσμούν, σὰν οὐρανογίλοζα, ἕνας ἀποκοιμημένος πύθων σχημάτιζε κουλούρα μὲ τὴν οὐρά του· καὶ οἱ Πατακοὶ-Θεοί, ποὺ τοὺς κρατοῦσανε στὴν ἀγκυλιά τους οἱ ἱερεῖς τους, μοιάζανε μὲ μεγάλα φασκισμένα παιδιὰ, ποὺ ἢ φτέρνα τους ἄγγιζε στὴ γῆ.

Ἵστερα ἐρχόντανε ἕλες οἱ κατώτερες μορφὲς τῆς θεότητος. Ὁ Βάαλ—Σαμίν, θεὸς τῶν οὐράνιων δαστημάτων· ὁ Βάαλ-Πεὸρ, θεὸς τῶν ἱερῶν βουνῶν· ὁ Βάαλ-

Ζεβούθ, θεός τῆς δικαιοσύνης, καὶ οἱ θεοὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν καὶ τῶν συγγενικῶν φυλῶν· ὁ Ἰαρβάλ τῆς Λιβύης, ὁ Ἀδραμάλεχος τῆς Χαλδαίας, ὁ Κιζούν τῶν Συρίων· ὁ Δεσκέτης, μὲ πρόσωπο παρθένου, σερνότανε πάνω στὰ φτερούγια του, καὶ τὸ πτώμα τοῦ Ταμούζ τὸ τραβούσανε κατὰ μεσοκίον ἐνὸς ἰκρίωματος, ἀνάμεσα σὲ μανουάλια καὶ σὲ ἀνθρώπινα μαλλιά. Γιὰ νὰ ὑποδουλώσουνε τοὺς βασιλιάδες τοῦ στερεώματος στὸν Ἥλιο καὶ νὰ μολοῦσανε οἱ ἰδιαιτέρως ἐπιδραστές τους νὰ ἐνοχλοῦνε τὴ δική του, σειούσανε στὴν ἄκρη μακρῶν καμακιῶν μετάλλινα ἄστρα διαφόρων χρωμάτων· κι' ἔλοι βρισκόνταν ἐκεῖ, ἀπ' τὸ μαῦρο Νέμπο, πνεῦμα τοῦ Ἑρμοῦ, ὡς στὸν ἀσχημόθωρο Ριχάμπ, ποὺ εἶνε ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κροκοδείλου. Οἱ Ἀβχιδίρες, πέτρες ποὺ πέσανε ἀπ' τὸ φεγγάρι, στριφογυρνούσανε σὲ σφενδόνες ἀπὸ ἀσημένιες κλωστές· μικρὰ ψωμιά, ποὺ ἀναπαριστάνανε τὸ φύλο μιᾶς γυναίκας, κρατιόντανε μέσα σὲ πανέρια ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῆς Δήμητρας· ἄλλοι κουβαλοῦσανε τὰ εἰδωλά τους, τὰ φυλαχτά τους· εἰδωλα ξεχασμένα ξαναφανήκανε· εἶχανε πάρει μάλιστα ἀπὸ τὰ πλοῖα τὰ ἀλληγορικὰ σύμβολά τους, σὰν νὰ ἤθελε ἡ Καρχηδῶν νὰ συγκεντρωθεῖ ἐλόκληρη σὲ σκέψη θάνατου καὶ θλίψης.

Μπροστὰ σὲ κάθε σκηνώμα, ἕνας ἄνθρωπος κρατοῦσε ἰσοροπημένον, πάνω στὸ κεφάλι του, ἕνα φαρδὸ βάζο ὅπου κάπνιζε λιθάνι. Σύννεφα ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀπλωνόντανε καὶ διακρινόντανε, μέσα στοὺς πυκνοὺς αὐτοὺς ἀτμούς, τὰ παραπετάσματα, τὰ κρύσταλλα καὶ τὰ κεντήματα τῶν ἱερῶν περιπτέρων. Προχωρούσανε ἀργά, ἐξ αἰτίας ἀπ' τὸ μεγάλο βᾶρος τους. Ὁ ἄξωνας τῶν

ἀρμάτων καμμιά φορά μπλεκότανε στους δρόμους· τότες οί θρησκοί ἐπωφελούντανε ἀπὸ τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀγγίξουνε τοὺς Βααλίμ μετὰ τὰ ρουχά τους, ποὺ φυλάγανε ὕστερα σὰν ἱερά πράματα.

Τὸ μπρούντζινο ἄγαλμα ξακολουθοῦσε νὰ προχωρεῖ πρὸς τὴν πλατεία τοῦ Χαμών. Οἱ Πλούσιοι, κρατῶντας σκῆπτρα μετὰ σμαραγδένια μῆλα, ξεκινήσαν ἀπ' τὸ βᾶθος τῶν Μεγάρων· οἱ Γέροντες, φορῶντας διαδήματα, εἶχανε μαζευτεῖ στὴν Κίνισδο, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν οἰκονομικῶν, οἱ διοικητὲς ἐπαρχιῶν, οἱ ἔμποροι, οἱ στρατιῶτες, οἱ ναύτες κι ὁ πολὺς κόσμος ποὺ τὸν χρησιμοποιούσανε στὶς κηδεῖες, ὅλοι μετὰ τὰ σύμβολα τοῦ ἀξιώματός τους ἢ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός τους, διευθυνόντανε στὰ σκηνώματα ποὺ κατεβαίναν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ἀνάμεσα στοὺς σύλλογους τῶν ποντιφῆκων.

Ἀπὸ εὐλάβεια στὸ Μολῶχ εἶχανε στολιστεῖ μετὰ τὰ πιὸ μεγάλοπρεπα στολίδια τους. Διαμάντια λαμποκοπούσανε πάνω στὰ μαῦρα ρουχά· ἀλλὰ τὰ πολὺ φαρδειὰ βραχιόλια πέφτανε ἀπ' τὰ λιγνεμένα χέρια, —καὶ τίποτε δὲν εἶτανε τόσο θλιβερὸ ὅσο τὸ βουδὸ αὐτὸ πλῆθος ὅπου τὰ σκουλαρίκια κρεμόντανε σὲ ὠχρὰ πρόσωπα, ὅπου οἱ χρυσὲς τιάρες σφίγγανε κούτελα ποὺ συσπώντανε ἀπὸ φοβερὴ ἀπελπισιά.

Ἐπὶ τέλους ὁ Βάαλ ἔφταξε ἀκριβῶς καταμεσίς στὴν πλατεία. Οἱ ποντιφῆκὲς του, μετὰ καφασωτά, ἐτοιμάσανε ἕνα περίβολο γιὰ ν' ἀπομακρύνουνε τὸ πλῆθος, καὶ σταθήκανε κάτω ἀπ' τὸν περίβολο, γύρω στὸν Βάαλ.

Οἱ ἱερεῖς τοῦ Χαμών, μετὰ μανδύες ἀπὸ μαλλί κοκκινόποχρωμο, παραταχτήκανε μπροστὰ στὸ ναὸ τους, κάτω ἀπ' τὶς στήλες τῆς στοᾶς· οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἐσμούν,

μὲ μανδύες ἀπὸ λίνο, μὲ περιδέραια ἀπὸ κεφαλοκούκουφα καὶ μυτερὲς τιάρες, ἐγκατασταθῆκανε στὰ σκαλοπάτια τῆς Ἀκροπόλεως· οἱ ἱερεῖς τοῦ Μελκάρθ, μὲ μενεξεδέγιες χλαμύδες, διαλέζανε γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ δυτικὸ μέρος· οἱ ἱερεῖς τῶν Ἀθαδδιδῶν, σφιγμένοι σὲ κορδέλλες φρυγικικῶν ὑφασμάτων, τοποθετηθήκανε ἀνατολικά· καὶ βάνανε στὸ νότιο μέρος, μὲ τοὺς νεκρομάντες ποὺ κατασκέπαζαν τὰ κορμιά τους διαστίξεις, τοὺς μοιρολόγους μὲ μπαλωμένους μανδύες, τοὺς δούλους τῶν Πατακῶν - Θεῶν καὶ τοὺς Ὑδονίμους, ποὺ γιὰ νὰ μάθουνε τὰ μελλούμενα βάνανε μέσα στὸ στόμα τους ἓνα κόκκαλο πεθαμμένου. Οἱ ἱερεῖς τῆς Δήμητρας, ντυμένοι μὲ γαλάζιους μανδύες, εἶχανε σταματήσει, συνετά, στὸ δρόμο τοῦ Σατέμπ καὶ ψέλνανε χαμηλόφωνα ἓνα θεσμοφόριο σὲ μεγαρική γλῶσσα.

Πότε πότε φτάνανε σειρὲς ἀνθρώπων ὀλότελα γυμνῶν, μὲ τὰ μπράτσα ἀπλωμένα καὶ ποὺ ὄλοι κρατιόντανε ἀπ' τοὺς ὄμους. Βγάλανε ἀπ' τὸ βάθος τοῦ στήθους τους ἓνα ἦχο βραχνὸ κ' ὑπόκωφο· τὰ μάτια τους, ὀρθάνοιχτα πρὸς τὸν κολοσσό, ἀστράφτανε στὴ σκόνῃ, καὶ ταλάντευαν τὸ κορμί τους ἰσόχρονα, ὄλοι μαζί, σὰν τρανταγμένοι ἀπὸ μιὰ μονάχα νίκηση. Εἶτανε τόσο μαγιασμένοι ὥστε, γιὰ νὰ βάλουνε τάξη, οἱ ἱερόδουλες, μὲ μπαστουνιές, τοὺς κάνανε νὰ ξαπλωθοῦνε μπρούμυτα, μὲ τὸ πρόσωπο ἀκουμπισμένο στὰ μπρούντζινα καφασωτά.

Τότες ἀκριβῶς, ἀπ' τὸ βάθος τῆς πλατείας, ἓνας ἀνθρώπος μ' ἄσπρο μανδύα προχώρησε. Πέρασε ἀργὰ ἀνάμεσα στὸ πλῆθος καὶ ἀναγνώρισανε ἓνα ἱερέα τῆς Τανίτ, — τὸν μεγάλο — ἱερέα Σαχαμπαρίμ. Ἀκουστή-

κανε γιουχαΐσματα, γιατί ἡ τυραννία τοῦ ἀρσενικοῦ στοιχείου κυριαρχοῦσε ἐκείνη τῇ μέρα σ' ὅλες τίς συνειδήσεις, καί τὴν ἴδια τῇ Θεᾷ τὴν εἶχανε ξεχάσει τόσο πολύ, ὥστε δὲν εἶχανε παρατηρήσει πῶς λείπανε οἱ ποντίφηκές της. Ὅμως ἡ κατάπληξη αὐξήσε δταν τὸν εἶδανε ν' ἀνοίγει ἀπ' τὰ καφασωτὰ μιὰ ἀπὸ τίς πόρτες ποὺ χρησίμευε γιὰ κείνους ποὺ θὰ μπαίνανε γιὰ νὰ προσφέρουνε τὰ θύματα· ἔκανε, πιστεύανε οἱ ἱερεῖς τοῦ Μολώχ, προσβολὴ στὸ θεό τους· μὲ μεγάλες χειρονομίες, προσπαθοῦσανε νὰ τὸν ἀποκρούσουνε. Θρεμμένοι ἀπὸ τὰ κρέατα τῶν θυσιῶν, ντυμένοι πορφύρα σὰ βασιλιάδες καὶ φορῶντας στέμματα μὲ τριπλῆς σειρές, καταφρονοῦσαν τὸν ὠχρὸ αὐτὸν εὐνοῦχο ἐξαντλημένο ἀπ' τίς σκληραγωγίες καὶ γέλια θυμοῦ σείανε πάνω στὰ στήθια τους τὰ μαῦρα γένια τους ἀπλωμένα στὸν ἥλιο.

Ὁ Σαχαμπαρίμ, χωρὶς ν' ἀπαντήσει, ξακολουθοῦσε νὰ περπατεῖ· καί, περνῶντας βῆμα πρὸς βῆμα, ὄλο τὸν περίβολο, ἔφταξε ὡς κάτου ἀπὸ τὰ σκέλια τοῦ κολοσσοῦ, ἔπειτα τὸν ἄγγιξε ἀπ' τὰ δυὸ μέρη ἀνοίγοντας τὰ δυὸ μπράτσα, πρᾶμα ποὺ εἶτανε ἐπίσημος τύπος λατρείας. Ἀπὸ πάρα πολὺ καιρὸ ἡ Ραβδέτνα τὸν θασάνιζε· καὶ ἀπὸ ἀπελπισιά, ἢ ἴσως γιὰ τὴν δὲν εἶχε θεὸ ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ ὀλότελα τὴ σκέψη του, ἔπερνε ἀπόφαση ν' ἀχει αὐτόν.

Τὸ πλῆθος, τρομαγμένο ἀπὸ τὴν ἀποστασία αὐτή, ἔμπηξε ἓνα παραταμένο ψιθύρισμα· ἔνοιωθε νὰ κόβεται ὁ τελευταῖος δεσμὸς ποὺ ἔδενε τίς ψυχὲς μὲ μιὰ ἐπιεικῆ θεότητα.

Ὅμως ὁ Σαχαμπαρίμ, ἐξ αἰτίας ἀπ' τὸν ἀκρωτηριασμό του, δὲν μποροῦσε νὰ μετέχει στὴ λατρεία τοῦ

Βάαλ. Οἱ ἄνθρωποι μὲ κόκκινους μανδύες τὸν θγάλανε ὄξω ἀπὸ τὸν περίβολο· ἔπειτα, ἔταν βρέθηκε ὄξω, τριγύρισε ὀλόγυρα σ' ὄλους τοὺς συλλόγους, διαδοχικά, καὶ ὁ ἱερέας, χωρὶς θεοῦ πιά, ἔξαφανίστηκε μίσα στὸ πλῆθος. Ἀποτραβιούνταν ἔταν πλησίαζε.

Ὡς τόσο φωτιά ἀπὸ ἀλόη, κέδρο καὶ δάφνη ἔκαιε ἀνάμεσα στὰ σκέλια τοῦ κολοσσοῦ. Τὰ μακρὰ φτερά του χώνανε τίς ἄκρηές τους μέσα στὴ φλόγα· οἱ ἀλοιφές ποὺ τὸν εἶχανε ἀλοιφεῖ τρέχανε σὰν ἴδρωσ στὰ σκληροχάλκινα μέλη του. Γύρω στὴν στρογγυλὴ πλάκα ὀπου στήριζε τὰ πόδια του, τὰ παιδιὰ, τυλιγμένα μὲ μαύρους πέπλους, σχηματίζανε ἀκίνητο κύκλο· καὶ τὰ ὑπερβολικὰ μακρὰ μπράτσα του χαμηλώνανε τίς παλάμες τους ὡς σ' αὐτὰ, σὰν γιὰ ν' ἀρπάξουν τὸ στεφάνι αὐτὸ καὶ νὰ τὸ πᾶνε στὸν οὐρανὸ.

Οἱ Πλούσιοι, οἱ Γέροντες, οἱ γυναῖκες, ὄλο τὸ πλῆθος μαζεούντανε πίσω ἀπ' τοὺς ἱερεῖς καὶ πάνω στὶς ταράτσες τῶν σπιτιῶν. Τὰ μεγάλα ζουγραφιστὰ ἄστρα δὲν στρεφόντανε πιά· τὰ σκηνώματα εἶχανε ἀπιθωθεῖ κατὰ γῆς· καὶ οἱ καπνοὶ τῶν θυμιατῶν ἀνεβαίνανε κάθετα, σὰν γιγαντένια δέντρα ἀπλώνοντας ἀνάμεσα στὸ γαλάζιο οὐρανὸ τοὺς γαλαζωποὺς κλώνους τους.

Πολλοὶ λιγοθυμήσανε· ἄλλοι μένανε ἀκίνητοι κι ἀπολιθωμένοι στὴν ἔκστασή τους. Ἀτέλειωτη ἀγωνία βάραινε τὰ στήθια. Τὰ τελευταῖα βοητὰ ἔνα ἔνα σβύνανε, καὶ ὁ λαὸς τῆς Καρχηδόνοσ λαχάνιάζε, ἀπορουφημένος μέσα στὸν πόθο τῆς τρομάρας του.

Τέλος ὁ μεγάλος ἱερέας τοῦ Μολὼχ ἔβανε τὸ ἀριστερὸ χέρι κάτω ἀπ' τοὺς πέπλους τῶν παιδιῶν, καὶ ξερίζωσε ἀπ' τὸ κούτελό τους μιὰ τούφα μαλλιά ποὺ

ἔρριξε στίς φλόγες. Τότες οἱ μὲ κόκκινους μανδύες ἀνθρώποι ψάλανε τὸν ἱερὸ ὕμνο.

— «Σὲ ὕμνοῦμε ἐσένα, Ἥλιε ! βασιλιά τῶν δυὸ ζωνῶν, δημιουργὲ πού αὐτοκυφοριέσαι, Πατέρα καὶ Μητέρα, Πατέρα καὶ Γυιέ, Θεὲ καὶ Θεά, Θεά καὶ Θεέ ! »
Κ' ἡ φωνή τους χάθηκε στὸν κρότο τῶν ὀργάνων, πού ἤχούσανε ὄλα μαζί, γιὰ νὰ πνίξουνε τίς φωνές τῶν θυμάτων. Τὰ σεμινίθ μὲ ὀχτῶ χόρδες, οἱ κινύρες πού εἶχαν δέκα καὶ τὰ νεμπάλ πού εἶχανε δώδεκα, στρινίζανε, σφυρίζανε, βροντούσανε. Γκαΐδες πελώριες φουσκώνοντας μὲ καλαμένιους σωλήνες κάναν ὀξύφωνο βουητό· τὰ ταμπουράκια πού τὰ βαροῦσαν πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι, βροντούσανε μὲ χτυπήματα ὑπόκωφα καὶ γλήγορα· καί, μ' ὄλη τὴ μανία τῶν σαλπύγων, τὰ σαλαλίμ πλαταγίζανε σὰ φτερά ἀκρίδας.

Οἱ ἱερόδουλες, μὲ μακρυὰ ἀγκιστρίδα, ἀνοίξανε τὰ ἑφτὰ διαμερίσματα πού εἶτανε τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο στὸ κορμὶ τοῦ Βάαλ. Στὸ ψηλό, βάνανε ἀλευρι· στὸ δεῦτερο, δυὸ τρυγόνια· στὸ τρίτο ἓνα πίθηκο· στὸ τέταρτο, ἓνα κριάρι· στὸ πέμπτο, ἓνα ἀρνί· ἐπειδὴ δὲν εἶχανε βῶδι γιὰ τὸ ἔχτο, ρίξανε μέσα ἓνα κατεργασμένο δέρμα πού τὸ πήρανε ἀπ' τὸ βωμό. Ἡ ἔβδομη θήκη ἔμενε ἀνοιχτή.

Πρὶν ἐπιχειρήσουνε κάτι, εἶτανε καλὸ νὰ δοκιμάσουνε τὰ μπράτσα τοῦ Θεοῦ. Ψιλὲς ἀλυσσιδίτσες βγαίνοντας ἀπὸ τὰ δάχτυλά του φτάνανε στοὺς ὦμους του καὶ ξανακατεβαίνανε ἀπὸ πίσω, ὅπου ἄνθρωποι, τραδῶντάς τες, ἀνεβάζανε ὡς τοὺς ἀγκώνες του, τὰ δυὸ ἀνοιχτά του χέρια πού, σιμώνοντας τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ἀκουμπούσανε στὴν κοιλιά του· κουνήσανε πολλὲς φο-

ρῆς ξακολουθητικά, μὲ ἀπότομα μικρὰ χτυπήματα. Ἐπειτα τὰ ὄργανα σωπάσανε. Ἡ φωτιά ἔτριζε.

Οἱ ποντίφηκες τοῦ Μολῶχ περπατοῦσανε πάνω στὴ μεγάλη πλάκα, ἐξετάζοντας τὸ πλῆθος.

Χρειαζότανε μιὰ ἀτομικὴ θυσία, μιὰ ἀφιέρωση ὅπως διόλου θεληματικὴ καὶ ποὺ τὴν θεωροῦσανε πὼς παράσυρνε τὶς ἄλλες. Ὅμως κανεὶς, ὡς τώρα, δὲν παρουσιαζότανε, καὶ τὰ ἑπτὰ στρωτὰ διάβα ποὺ ὠδηγοῦσανε ἀπ' τὶς φραγές ὡς στὸν κολοσσὸ εἶτανε ὀλότελα ἄδεια. Τότες, γιὰ νὰ δόσουνε θάρρος στὸ λαό, οἱ ἱερεῖς σύρανε ἀπὸ τοὺς ζωστήρες τοὺς σουβλιὰ καὶ τρυπούσανε τὸ πρόσωπό τους. Μπάσανε μέσα στοὺς περίβολους τοὺς ἄφροισιμένους, ποὺ εἶτανε ξαπλωμένοι κατὰ γῆς, ὄξω. Τοὺς ρίξανε ἓνα πακέτο φοδερὰ σίδερα καὶ ὁ καθένας διάλεξε τὸ βασάνισμά του. Χώνανε βελόνες στὶς μέσες τους, σχίζανε τὰ μάγουλά τους, βάνανε ἀγκαθωτὰ στεφάνια στὸ κεφάλι τους, ἔπειτα πιαστήκανε ἀπ' τὰ μπράτσα, καὶ περικυκλώνοντας τὰ παιδιά, σχηματίζανε ἓνα ἄλλο μεγάλο κύκλο ποὺ μίκρανε καὶ φάρδαινε. Φτάνανε πάνω στὰ κάγκελα, ριχνόντανε πίσω καὶ ξαναρχίζανε πάντα, ἐλκύοντας σ' αὐτοὺς τὸ πλῆθος μὲ τὸν ἱλιγγο τῆς κίνησης αὐτῆς ποὺ εἶτανε ὅλο αἷμα καὶ φωνές.

Ὅλιγο κατ' ὀλίγο ἄνθρωποι μπήκανε ὡς στὸ βῆθος τῶν διαδρόμων· ρίξανε μέσα στὴ φλόγα μαργαριτάρια, χρυσὰ βάζα, ποτήρια, φωτοστάτες, ὅλα τὰ πλούτια τους· τ' ἀφιερῶρατα, ὅλο καὶ γενόντανε πιὸ μεγάλοπρεπα καὶ πιὸ πολλά. Τέλος ἓνας ἄνθρωπος ποὺ κοντολοῦσε, ἓνας ἄνθρωπος ὠχρὸς καὶ ἀσχημόθωρος ἀπ' τὴν τρομάρα του, ἔσπρωξε ἓνα παιδί· ἔπειτα εἶδανε ἀνά-

μεσα στὰ χέρια τοῦ κολοσσοῦ ἓνα μικρὸ μαῦρο ὄγκο· χώθηκε στὸ σκοῦρο ἄνοιγμα· οἱ ἱερεῖς σκύψανε στὴν ἄκρη τῆς μεγάλης πλάκας,—καὶ ἓνας νέος ὕμνος ξέσπασε, ὑμνῶντας τὶς χαρὲς τοῦ θάνατου καὶ τὶς ἀναγέννησες τῆς αἰωνιότητος.

Ἄνεβαίνανε ἀργά, κ' ἐπειδὴ ὁ καπνὸς ὑψώνοντας σχημάτιζε ψηλὰ στριφογυρίσματα, φαινότανε ἀπὸ μακρὰ πῶς ἐξαφανιζότανε μέσα σὲ σύννεφο· οὔτε ἓνας δὲν σάλευε· εἶτανε δεμένοι ἀπ' τὰ χέρια καὶ ἀπ' τοὺς ἀστράγαλους, καὶ τὸ σκοῦρο παραπέτασμα τοὺς μπόδιζε νὰ βλέπουνε κάτι καὶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίζουνε.

Ὁ Ἀμίλκας, μὲ κόκκινο μανδύα σὰν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Μολῶχ, στεκότανε κοντὰ στὸν Βάαλ, ὀρθὸς μὲ τὸ δεξιὸ πόδι ἀνασηκωμένο πάνω στὸ μεγάλο δάχτυλο. Ὅταν φέρανε τὸ δέκατο τέταρτο παιδί, ὅλοι μπορέσανε καὶ εἶδανε πῶς ἔκανε μεγάλη χειρονομία φρίκης. Ἀλλὰ σὲ λίγο, ξαναπέρνοντας τὴ στάση του, σταύρωσε τὰ μπράτσα καὶ κύτταζε κατὰ γῆς. Ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀγάλματος, ὁ Μεγάλος—Ποντίφηξ στεκότανε ἀκίνητος σ' αὐτόν. Σκύβοντας τὸ κεφάλι σκεπασμένο μὲ ἀσσυριακὴ μίτρα, κύτταζε πάνω στὸ στήθος του τὴν χρυσὴ πλάκα μὲ τὶς χρησιμολογικὲς πέτρες, καὶ ὅπου ἢ φλόγα ἀντιφεγγίζοντας σχημάτιζε λάμπες πολύχρωμες. Χλώμιαζε, ξετρελλαμένος· ὁ Ἀμίλκας χαμήλωνε τὸ κούτελο· καὶ εἶτανε κ' οἱ δυὸ τόσο κοντὰ στὸ θυσιαστήριο ὥστε ἢ ἄκρη τῶν μανδυῶν τους, ἀνασηκωνόμενη πότε πότε τὸ ἀγγίζε.

Τὰ μπρούντζινα μπράτσα πηγαίνανε πιδὸ γλήγορα. Ὅσες φορὲς ἀπιθῶνανε πάνω τους ἓνα παιδί, οἱ ἱερεῖς τοῦ Μολῶχ ἀπλώνανε τὸ χέρι πάνω του, γιὰ νὰ τοῦ

φορτώσουνε τὰ κρίματα τοῦ λαοῦ, φωνάζοντας· «Δὲν εἶνε ἄνθρωποι, ἀλλὰ βώδια!» καὶ τὸ πλῆθος δλόγουρα ἐπαναλάβαινε· «Βώδια! βώδια!» Οἱ θρησκοὶ φωνάζανε· «Κύριε! φάε!» καὶ εἰ ἱερεῖς τῆς Περσεφόνης συμμορφωνόμενοι ἀπ' τὴν τρομάρα μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς Καρχηδόνας, μουρμουρίζανε «Ἦε! Κῦε!»

Τὰ θύματα, μόλις βρισκόντανε στὰ χεῖλια τοῦ ἀνοίγματος, ἐξαφανιζόντανε σὰ σταλαματιὰ νερὸ σὲ κοκκινισμένη πλάκα, κι ἄσπρος καπνὸς ἀνέβαινε μέσα στὸ μεγάλο ἄλυκο χρῶμα.

Ὡστόσο ἡ ὄρεξη τοῦ θεοῦ δὲν κοβότανε. Ἦθελε κι ἄλλα ἀκόμα. Γιὰ γὰ τοῦ δώσουνε περισσότερα, τὰ στοιβάζανε στὰ χεῖρια του μὲ μιὰ χοντρή ἀλυσίδα πάνωθε, ποὺ τὰ βαστοῦσε. Θρησκοὶ στὴν ἀρχὴ θελήσανε γὰ τὰ μετρήσουνε, γιὰ γὰ ἰδοῦνε ἂν ὁ ἀριθμὸς τους ἀντιστοιχοῦσε μὲ τίς μέρες τοῦ ἡλιακοῦ χρόνου· ὅμως βάνανε κι ἄλλα, καὶ εἶτανε ἀδύνατο γὰ τὰ ξεχωρίσουνε στὴν ἱλιγγιώδικη κίνηση τῶν φοβερῶν μπράτσων. Αὐτὸ βάσταξε πολλὴ ὥρα, ἀτέλειωτα, ὡς τὸ βράδυ. Ἐπειτα τὰ ἐσωτερικὰ χωρίσματα πήρανε πιὸ σκοῦρα λάμψη. Τότες εἶδανε κρέατα ποὺ καιόντανε. Μερικοὶ μάλιστα νομίζανε πὼς ἀναγνωρίζανε μαλλιά, μέλη, δλόκληρα κορμιά.

Βράδυαζε· σύννεφα μαζευτήκανε γύρω στὸν Βάαλ. Τὸ θυσιαστήριο, χωρὶς φλόγες τόρα, σχηματίζε καρβουνένια πυραμίδα ὡς τὰ γόνατά του· ὁλότελα κόκκινος σὰν γίγαντας αἱματοπερεχυμένος φαινότανε μὲ τὸ κεφάλι του ποὺ ἀναγυρνοῦσε κατὰ πίσω· πὼς κοντυλοῦσε ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ μεθυσιοῦ του.

Ὅσο βιαζόντανε οἱ ἱερεῖς, ἡ φρενίτιδα τοῦ λαοῦ με-

γάλωνε· ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων λιγότευε, ἄλλοι φωνάζανε νὰ τὰ λυπηθοῦνε, ἄλλοι πὼς χρειαζόντανε ἀκόμα κι ἄλλα. Πὲς πὼς οἱ τοῖχοι φορτωμένοι κόσμο γκρεμιζόντανε ἀπ' τὰ οὐρλιάσματα τρομάρας καὶ μυστικώπαθης ἡδονῆς. Ἐπειτα πιστοὶ ἤρθανε στοὺς διάδρομους, σέρνοντας τὰ παιδιὰ τους ποὺ κρεμιόντανε σ' αὐτοὺς καὶ τὰ χτυπούσανε γιὰ νὰ τὰ κάγουν νὰ τοὺς ἀφήσουνε καὶ νὰ τὰ παραδέσουνε στοὺς κόκκινους ἀνθρώπους. Οἱ παιγνιδιάτορες κάποτε στεκόνταν ἐξαντλημένοι· τότες ἀκουόντανε οἱ φωνὲς τῶν μαννάδων καὶ τὸ ψιχάλισμα τοῦ πάχους ποὺ ἔπεφτε πάνω στὰ κάρβουνα. Ἐκεῖνοι ποὺ πίνανε ὑοχάμο, περπατῶντας ἀρκουδιστά, στριφογυρνοῦσανε γύρω στὸν κολοσσὸ καὶ μουγκρίζανε σὰν τίγρεις· οἱ Ὑδόνιμοι βγάναν προφητείες, οἱ Καθιερωμένοι ψέλνανε μὲ τὰ σχισμένα χεῖλια τους· ὁ κόσμος εἶχε σπάσει τίς γκρίλλιες, ὅλοι θέλανε νὰ μεταλάβουνε τῆς θυσίας· — καὶ οἱ πατέρες ποὺ τὰ παιδιὰ τους πεθάνανε ἄλλοτες, ρίχνανε μέσα στὴ φωτιὰ τίς εἰκόνες τους, τὰ παιχνίδια τους, τίς φυλαγμένες ὀστεοθήκες τους. Μερικοὶ ποὺ εἶχανε μαχαίρια ριχτήκανε πάνω σταὺς ἄλλους.

Σφάζανε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· μὲ μπρούτζινα φτιάρια οἱ ἱερόδουλες πήραν ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς πλάκας τίς πεσμένες στάχτες· καὶ τίς πετούσανε στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ σκορπιστεῖ ἡ θυσία πάνω στὴν πόλη κι ὡς στὴ χώρα τῶν ἀστεριῶν.

Ὁ μέγας αὐτὸς θόρυβος καὶ τὸ μεγάλο αὐτὸ φῶς εἶχανε ἐλκύσει τοὺς Βαρβάρους κάτω ἀπὸ τὰ τείχη· σκαρφαλώνοντας, γιὰ νὰ ἴδοῦνε καλλίτερα, στὰ ρεῖπια τῆς ἐλεπτόλεως, κυττάζανε χάσκοντας ἀπὸ φρίκη.

ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΤΟΥ ΠΕΛΕΚΥ

Οί Καρχηδόνιοι δὲν εἶχανε ἀκόμα γυρίσει στὰ σπίτια τους πὸ τὰ σύγγεφα μαζευτήκανε πὸ πυκνά· ὅσοι σηκώσανε τὸ κεφάλι πρὸς τὸν κολοσσὸ νοιώσανε στὸ κούτελό του χοντρές σταλαματιές κ' ἔβρεξε.

Ἐβρεξε ὅλη τὴ νύχτα, ἄφθονα, καταρρακτικά· ἡ βροντὴ βροντοῦσε· εἶτανε ἡ φωνὴ τοῦ Μολώχ· εἶχε νικήσει τὴν Τανίτ· —καί, τώρα γονιμοποιημένη ἀνοιξε ἀπ' τὸ ψῆλος τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀπέραντο κόρφο της. Κάποτες τὴν βλέπανε σὲ κάποιο φωτεινὸ καλοσύνεμα ξαπλωμένη σὲ συννεφένια μαξιλάρια. Ἐπειτα τὸ σκότος ξαναπύκνωνε σὰ νὰ ἤθελε, πάρα πολὺ κουρασμένη ἀκόμα, νὰ ξανακοιμηθεῖ· οἱ Καρχηδόνιοι, νομίζοντας ὅλοι πὼς τὸ νερό γεννιέται ἀπ' τὸ φεγγάρι, — φωνάζανε γιὰ νὰ εὐκολύνουνε τὴ δουλειά τους.

Ἡ βροχὴ ἔπεφτε στὶς ταράτσες καὶ ξεχειλοῦσε πάνωθὲ τους, σχηματίζε λίμνες στὶς αὐλές, καταρράχτες στὶς σκάλες, στριφογυρίσματα στὶς κόχες τῶν δρόμων. Χυνότανε σὲ βαρειοὺς χλιοὺς ὄγκους καὶ σὲ γοργὰ αὐλάκια ἀπ' τίς γωνιές ὄλων τῶν κτιρίων χοντρές ἀφρώδικες ρεματιές πηδούσανε· στοὺς τοίχους εἶτανε σὰν ἀσπρουλές ψάθες ἀκαθόριστα κρεμασμένες, καὶ οἱ σκεπὲς τῶν ναῶν, πλυμένες, μυρολαμποκοπούσανε στὴ λάμπη τῶν ἀστραπῶν. Ἀπὸ χίλιους δρόμους

χείμαρροι κατέβαιναν ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Ἐξαφνα σπίτια γκρεμιζόντανε καὶ δοκάρια, ἀσβεστοσυντρίμματα, ἐπιπλα, περνούσανε μέσα στὰ ρυάκια, ποὺ τρέχανε πάνω στὶς πλάκες ἀκράτητα.

Εἶχανε ἐκθέσει ἀμφορεῖς, δοχεῖα, πανιά· ἀλλὰ εἰ πυρσοὶ σβύνανε· πήρανε δαυλοὺς ἀπ' τὸ θυσιαστήριο τοῦ Βάαλ, κ' οἱ Καρχηδόνιοι, γιὰ νὰ πιοῦνε στεκόντανε μὲ τὸ λαιμὸ ἀναστραμμένο, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό. Ἄλλοι, στὰ χεῖλια τῶν λασπώδικων τελμάτων, χώνανε μέσα τὰ μπράτσα τους ὡς στὴ μασχάλη, καὶ περιδρόμιαζαν νερὸ τόσο ἄφθονο, ποὺ τὸ ξερνούσανε σὰν βουβάλια. Ἡ δροσιὰ λίγο κατ' ὀλίγο ἀπλώθηκε· ἀνάπνεαν τὸν ὑγρὸ ἀγέρα τινάζοντας τὰ μέλη τους, καὶ στὴν εὐτυχία τοῦ μεθυσιοῦ αὐτοῦ, σὲ λίγο πελώρια ἐλπίδα πρόβαλε. Ὅλα τὰ βάσανα ξεχαστήκανε. Ἡ πατρίδα ἀκόμα μιὰ φορὰ ξαναγεννιότανε.

Νοιώθανε κάτι σὰν τὴν ἀνάγκη νὰ ρίξουνε σ' ἄλλους τὸ περίσσεμα τῆς λύσσας ποὺ δὲ μπορέσανε νὰ μεταχειριστοῦνε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους. Τέτοια θυσία δὲν μπορούσε νὰ εἶνε ἀνωφέλετη— ἂν καὶ δὲν εἶχανε καμμιά τύψη, τοὺς εἶχε κυριέψει ἐκείνη ἢ φρενίτιδα ποὺ δίνει ἢ συνενοχὴ τῶν ἐπανόρθωτων ἐγκλημάτων.

Οἱ Βάρβαροι εἶχανε δεχθεῖ τὴ θύελλα στὶς κακοσφάλιχτες σκηνές τους· καὶ καταμουσκεμένοι ἀκόμα τὴν ἄλλη μέρα, τσαλαβουτούσανε μέσα στὴ λάσπη, γυρεύοντας τὰ πολεμοφόδιά τους καὶ τὰ ὄπλα τους, βλαμμένα, χαμένα.

Ὁ Ἀμίλκας, μόνος, πήγε νάβρει τὸν Ἄγγωνα· καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πληρεξουσιότητά του, τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴν ἀρχηγία. Ὁ γέρο-Σουφφέτης δίσταξε λίγα

λεπτά μεταξύ τῆς μνησικακίας του καὶ τῆς δίψας του γιὰ τὴν ἐξουσία. Δέχθηκε μολταῦτα.

Ὑστερα ὁ Ἀμίλκας πρόσταξε καὶ βγάλανε μιὰ γαλέρα ὠπλισμένη μ' ἓνα καταπέλιτη στὰ δυὸ τῆς ἄκρα. Τὴν ἔβαλαν στὸν κόρφο ἀντίκρου στὴν πλωτὴ ἀποβάθρα. Ἐπειτα μπαρκάρισε σ' ὄσα πλοῖα μένανε τὰ πιὸ γερὰ στρατεύματά του. Τόστριβε λοιπὸν καὶ κόνοντας πανιὰ κατὰ τὸν βορρά, ἐξαφανίστηκε στὴν ὀμίχλη.

Μετὰ τρεῖς ὅμως μέρες (θὰ ξαναρχίζανε τὴν ἐπίθεση) ἄνθρωποι τῆς λιβυκῆς παραλίας φθάσανε θορυβῶδικα. Ὁ Βάρκας εἶχε μπεῖ στὸν τόπο τους. Παντοῦ μάζεψε τρῶφιμα καὶ κατακτοῦσε τὴ χώρα.

Τότες οἱ Βάρβαροι ἀγανακτήσανε σὰν νὰ τοὺς πρόδιδε. Ἐκεῖνοι ποὺ πιότερο βαραινόντανε τὴν πολιορκία, οἱ Γαλάται πρὸ πάντων, δὲν διστάσανε ν' ἀφίσουνε τὰ τεῖχη γιὰ νὰ τὸν προφτάξουνε· ὁ Σπένδιος ἤθελε νὰ ξαναφτιάξει τὴν ἐλέπολη· ὁ Μάτο εἶχε χαράξει ἰδεατὴ γραμμὴ ἀπ' τὴ σκηνή του ὡς στὰ Μέγαρα, ὠρκίστηκε νὰ τὴν ἀκολουθήσει· καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄντρες του δὲν τὸ κούνησε. Ὅμως οἱ ἄλλοι, ποὺ τοὺς διεύθυνε ὁ Αὐταρίτης, ξεφύγανε, παρατῶντας τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ ἔχυρώματος. Ἡ ἀφροντησιὰ εἶτανε τόσο μεγάλη ὥστε οὔτε κἂν σκεφθῆκανε νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουνε.

Ὁ Ναρχάβας τοὺς παραμόνευε ἀπὸ μακρὰ στὰ βουνά. Τὴν νύχτα ἔβαλε ὄλους τοὺς ἄντρες του καὶ περάσανε στὴν ἐξωτερικὴ μεριὰ τῆς λιμνοθάλασσας, ἀπ' τὴν ὄχτη τῆς λιμνοθάλασσας καὶ μπῆκε στὴν Καρχηδόνα.

Παρουσιάστηκ' ἐκεῖ σὰν σωτήρας, μὲ ἕξη χιλιάδες ἄντρες, ὄλους κρατῶντας ἀλεῦρι κάτω ἀπ' τοὺς μαν-

τύες τους, και σαράντα ἐλέφαντες φορτωμένους φορβές και ξερά κρέατα. Τρέξανε γλήγορα ὀλόγυρά τους· τοὺς δόσανε ὀνόματα. Ὁ ἐρχομὸς τέτοιας βοήθειας εὐχαριστοῦσε πρὸς λίγο τοὺς Καρχηδονίους παρὰ τὸ θέαμα τῶν δυνατῶν αὐτῶν ζώων ποὺ εἶτανε ἀφιερωμένα στὸ Βάαλ· εἶτανε σημάδι τῆς ἀγάπης του, ἀπόδειξη πῶς ἐπὶ τέλους, γιὰ νὰ τοὺς ὑπερασπίσει, θ' ἀνακατευότανε στὸν πόλεμο.

Ὁ Ναρχάδας δέχτηκε τις φιλοφρόνησες τῶν Γερόντων. Ἐπειτ' ἀνέβηκε κατὰ τὸ παλάτι τῆς Σαλαμπῶ.

Δὲν τὴν εἶχε ξαναδεῖ ἀπ' τὴν φορὰ ἐκείνη πού, μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀμίλκα, ἀνάμεσα στοὺς πέντε στρατοὺς, εἶχε νοιώσει τὸ μικρὸ κρῦο και μαλακὸ χέρι τῆς κολλημένο στὸ δικό του· μετὰ τὸν ἀρραβῶνα, εἶχε φύγει ἀπ' τὴν Καρχηδόνα. Ὁ ἔρωτάς του, ποὺ μεταστράφηκε ἀπὸ ἄλλες φιλοδοξίες, τοῦ ξαναἤρθε· και τώρα λογάριζε ν' ἀπολάβει τὰ δικαιώματά του, νὰ τὴν παντρευθεῖ, νὰ τὴν πάρει.

Ἡ Σαλαμπῶ δὲν καταλάβαινε πῶς ὁ νέος αὐτὸς θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ γίνεи ἀφέντης τῆς! Ἄν και ζητούσε, κάθε μέρα, ἀπ' τὴν Τανίτ τὸ θάνατο τοῦ Μάτο, ἢ τρομάρα τῆς γιὰ τὸν Λιβύο λιγότευε· ἔννοιωθε θολὰ πῶς τὸ μῖσος του ποὺ τὴν κυνήγαε, εἶτανε σὰν κάτι σχεδὸν θρησκευτικό,— και θὰ ἤθελε νὰ ἴδει στὸ Ναρχάδα κάτι σὰν τὸ ἀντιφέγγισμα τῆς βιαιότητος ἐκείνης ποὺ τὴν κρατοῦσε ἀκόμα θαμπωμένη. Ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν γνωρίσει πρῶτο και μολαταῦτα ἢ παρουσία του θὰ τὴ στενοχωροῦσε. Τοῦ ἀπάντησε πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν δεχθεῖ.

Ἐξ ἄλλου, ὁ Ἀμίλκαε εἶχε ἀπαγορέψει στοὺς ἀν-

θρώπους του νὰ δεχθεῖ σπίτι της τὸ βασιλιά τῶν Νουμηδῶν· ἀναβάλλοντας ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὴν ἀμοιβὴ αὐτῆ, ἔλπιζε νὰ διατηρήσει τὴν ἀφοσίωσή του· καὶ ὁ Ναρχάβας, ἀπ' τὸ φόβο τοῦ Σουφφέτη, τραβήχτηκε.

Φέρθηκε ὁμοῦς περήφανα πρὸς τοὺς Ἑκατό. Ἄλλαξε τίς ἐτοιμασίες τους. Ἀπαίτησε προνόμια γιὰ τοὺς ἄντρες τους καὶ τοὺς ἔβαλε σὲ σπουδαίες θέσεις· γι' αὐτὸ οἱ Βάρβαροι μείνανε ὄλοι κατάπληκτοι βλέποντας Νουμηδοὺς πάνω στοὺς πύργους.

Ἡ ἐκπληξὴ τῶν Καρχηδονίων μεγάλωσε ἀκόμα πῖότερο σὰ φθάσανε, μὲ παλιὰ φοινικικὴ τριήρη τετρακόσιοι ἀπ' τοὺς δικούς τους, ποὺ εἶχανε αἰχμαλωτισθεῖ στὸν πόλεμο τῆς Σικελίας. Πραγματικά, ὁ Ἀμίλκας εἶχε ξηναστεῖλει κρυφὰ στοὺς Κηρύτες τὰ πληρώματα τῶν λατινικῶν πλοίων ποὺ εἶχανε πιαστεῖ πρὶν ἀπ' τὴν προδοσίᾳ τῶν πόλεων τῆς Τύρου· κ' ἡ Ρώμη, γιὰ ν' ἀνταποδώσει τοὺς καλοὺς τρόπους, τοῦ ἐπέστρεψε τότε τοὺς αἰχμαλώτους του. Περιφρόνησε τίς πρότασες τῶν Μισθοφόρων στὴ Σαρδηνία, καὶ μάλιστα δὲν ἔστεργε ν' ἀναγνωρίσει γιὰ ὑπηκόους της τοὺς κατοίκους τῆς Οὐτίκης.

Ὁ Ἱέρων, ποὺ κυβερνοῦσε στὰς Συρακούσας, παρὰσύρθηκε ἀπὸ τὸ παράδειγμα αὐτό. Τοῦ χρειαζότανε γιὰ νὰ διατηρήσει τὰ Κράτη του, μιὰ ἰσορροπία μεταξὺ στοὺς δυὸ λαούς. Εἶχε λοιπὸν συμφέρον γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῶν Χαναναίων, καὶ δήλωσε πὼς εἶνε φίλος τους στέλνοντάς τους χίλια διακόσια βώδια καὶ πενήντα τρεῖς χιλιάδες νέμπελ καθαρὸ σταράλευρο.

Ἐνας πῖθ βαθὺς λόγος ἔκανε νὰ βοηθοῦνε τὴν Καρ-

χηδόν· νοιώθανε καλά πώς αν θριαμβεύανε οι Μισθοφόροι απ' τὸ στρατιώτη ὡς τὸν πινακοπλύτη, ὅλοι θὰ ἐπαναστατούσανε, καὶ πὼς καμμιά κυβέρνηση, κανένα βασίλειο δὲ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς ἀνισταθεῖ.

Ὁ Ἀμίλκας, στὸ ἀναμεταξὺ αὐτό, χτυποῦσε τὶς ἀνατολικὲς ὑπαιθρες χώρες. Ἀπόκρουσε τοὺς Γαλάτες, κι ὅλοι οἱ Βάρβαροι βρεθήκανε οἱ ἴδιοι τοὺς σὰν πολιορκημένοι.

Τότες ἄρχισε νὰ τοὺς καταπονάει. Ἐρχότανε, ἀπομακρυνότανε, καὶ ἐπαναλαμβάνοντας πάντα τὸν ἐλιγμὸ αὐτό, λίγο κατ' ὀλίγο τοὺς ἀπόσπασε ἀπὸ τοὺς καταυλισμούς τους. Ὁ Σπένδιος, ἀναγκάστηκε νὰ τοὺς ἀκολουθήσει· ὁ Μάτο, στὸ τέλος ὑποχώρησε σὰν αὐτόν.

Δὲν ξεπέρασε τὴν Τύνιδα. Κλείστηκε μέσα στὰ τεῖχη της. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτὴ εἶτανε γεμάτη φρόνηση· γιατί σὲ λίγο φάνηκε ὁ Ναοχάδας βγαίνοντας ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ Χαμῶν μὲ τοὺς ἐλέφαντές του καὶ τοὺς στρατιώτες του. Ὁ Ἀμίλκας τὸν φώναζε. Ἀλλὰ οἱ Βάρβαροι περιπλανόντανε κιόλας στὶς ἐπαρχίες καταδιώκοντας τὸ Σουφρέτη.

Εἶχε δεχθεῖ στὴν Κλυπαία τρεῖς χιλιάδες Γαλάτες. Ἐφερε ἄλογα ἀπὸ τὴν Κυρηναϊκὴ, πανοπλίες ἀπὸ τὸ Βρούτιο, καὶ ξανάρχισε τὸν πόλεμο.

Ποτὲς ἡ μεγαλοφυΐα του δὲν εἶχε φανεῖ τόσο ὀρμητικὴ καὶ γόνιμη. Πέντε φεγγάρια τοὺς ἔσυρε πίσω του. Εἶχε ἓνα σκοπὸ ὅπου ἤθελε νὰ τοὺς ὀδηγήσει.

Οἱ Βάρβαροι ἐπιχειρήσανε στὴν ἀρχὴ νὰ τὸν περι-

κυκλώσουνε μὲ μικρὰ ἀποσπάσματα· τοὺς ξέφευγε πάντα. Δὲν ἄφησε πιά ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· ὁ στρατός τους εἶτανε σχεδὸν σαράντα χιλιάδες ἄντρες, καὶ πολλὲς φορὲς νοιώσανε τὴ χαρὰ νὰ βλέπουν τοὺς Καρχηδόνιους νὰ ὀπισθοχωροῦν.

Ἐκεῖνο πού τοὺς βασάνιζε, εἶτανε οἱ καθαλλαῖοι τοῦ Ναρχάδα! Συχνά, στίς πιὸ βαρεῖες ὥρες, ὅταν προχωρούσαν ἀπ' τοὺς κάμπους νυστάζοντας κάτω ἀπ' τὸ βάρος τῶν ὅπλων τους, ἔξαφνα χοντρή γραμμὴ σκόνης ἀνέβαινε στὸν ὀρίζοντα· ἐρχόντανε καλπασμοὶ καὶ μέσα ἀπὼνα σύγνεφο ἀπὸ πολλὰ σπιθόβολα μάτια, ἔπεφτε βροχὴ ἀπὸ ἀκόντια. Οἱ Νουμηδοί, σκεπασμένοι μὲ ἄσπρους μανδύες, μπίγανε μεγάλες φωνές, σηκῶνανε τὰ μπράτσα σφίγγοντας μὲ τὰ γόνατα τ' ἀνορθωμένα ἄλογά τους, τὰ κάνανε νὰ γυρνοῦνε ἀπότημα, ἔπειτα ἔξαφνιζόντανε.

Εἶχανε πάντα σὲ κάποια ἀπόσταση, πάνω σὲ δρομάδες, προμήθειες ἀκόντια, καὶ ξαναγυρνοῦσανε πιὸ τρομεροί, οὐρλιάζανε σὰν λύκοι, ξεφεύγανε σὰ γεράκια· ὅσοι Βάρβαροι εἶτανε στὴν ἄκρη τῶν γραμμῶν πέφταν ἕνας ἕνας, — καὶ ξακολουθοῦσανε ἔτσι ὡς στὸ βράδυ, πὺ προσπαθοῦσανε νὰ μποῦνε στὰ βουνά.

Ἄν καὶ τὰ βουνὰ εἶτανε ἐπικίνδυνα γιὰ τοὺς ἐλέφαντες, ὁ Ἀμίλκας εἰσχώρησε σ' αὐτά. Ἀκολούθησε τὴ μακρὰ ἀλυσίδα πὺ ἐκτείνεται ἀπ' τὸ Ἐρμαιο ἀκρωτήριο ὡς στὴν κορφή τοῦ Ζαγκουάν. Εἶτανε, νόμιζαν, ἕνα μέσο νὰ κρύψει τὴν ἀνεπάρκεια τῶν στρατευμάτων του. Ὅμως ἡ ξακολουθητικὴ ἀβεβαιότητα πὺ τοὺς βαστοῦσε, στὰ τελευταῖα τοὺς ξαγρίωνε πε-

ρισσότερο από κάθε ήττα. Δὲ χάνανε τὸ θάρρος τους καὶ πεζοπορούσανε ἀπὸ πίσω του.

Τέλος ἕνα θράδυ, μεταξύ στὸ Ἐσσημένιο Βουνὸ καὶ στὸ Μολυθένιο Βουνό, ἀνάμεσα σὲ μεγάλους βράχους, στὴν εἴσοδο ἑνὸς στενοῦ, πλακώσανε ἕνα σῶμα ἀκροβολιστῆς· καὶ ὀλόκληρος ὁ στρατὸς εἶτανε βέβαια μπροστά τους, γιατί ἀκούσανε κρότος βημάτων μὲ σάλπιγγες· ἀμέσως οἱ Καρχηδόνιοι τὸ στρίψανε ἀπ' τὴν κλεισοῦρα. Κατηφόριζε αὐτὴ σ' ἕνα κάμπο ποῦ εἶχε τὸ σχῆμα σιδερένιου πέλεκυ καὶ περικυκλωνότανε ἀπὸ ψηλὲς ἀπόκρημνες ἀκτῆς. Γιὰ νὰ προφτάσουνε τοὺς ἀκροβολιστῆς, οἱ Βάρβαροι ὠρμήσανε· ὅπως διόλου στὸ βάθος, ἀνάμεσα σὲ βώδια ποῦ καλπάζανε, ἄλλοι Καρχηδόνιοι τρέχανε θορυβώδικα. Εἶδαν ἕναν ἄνθρωπο μὲ κόκκινο μανδύα, εἶτανε ὁ Σουφφέτης, τὸ φώναζε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο· διπλασιασμένη λύσσα καὶ χαρὰ τοὺς παράσυρε. Πολλοί, εἶτε πρὸς ἀπὸ ὄγκο εἶτε ἀπὸ φρόνηση, εἶχανε μείνει στὸ κατώφλι τοῦ στενοῦ. Ἄλλὰ ἱππικό, ξεμυτῶντας ἀπὸ ἕνα δάσος, μὲ κονταριῆς καὶ σπαθιῆς, τοὺς ἔσπρωξε πάνω στοὺς ἄλλους· καὶ σὲ λίγο ὅλοι οἱ Βάρβαροι θρεθήκανε κάτω, στὸν κάμπο.

Ἐπειτα ὁ μέγας αὐτὸς ἀνθρώπινος ὄγκος ἀφοῦ ταλαντεύθηκε κάμποση ὥρα, σταμάτησε· δὲν ἀνακαλύπτανε καμμιά διέξοδο.

Ὅσοι εἶτανε πιὸ κοντὰ στὸ στενὸ ξαναγυρίσανε πίσω· ἀλλὰ τὸ πέρασμα εἶχε ὀλότελα ξαφανισθεῖ. Φωνάζανε τοὺς μπροστινοὺς γιὰ νὰ τοὺς κάνουνε νὰ ἐξακολουθήσουνε· τσακίζοντανε στὸ βουνὸ πάνω, καὶ ἀπὸ μακριὰ σκυλόβριζαν τοὺς συντρόφους τους ποῦ δὲν ξέρανε νὰ ξανάβρουν τὸ δρόμο.

Πραγματικά, μόλις κ' εἶχαν οἱ Βάρβαροι κατεβεῖ, ἄνθρωποι κρυμμένοι πίσω ἀπ' τοὺς θράχους, σηκώνοντάς τους μὲ δοκούς, τοὺς εἶχανε ἀναποδογυρίσει· καὶ ἐπειδὴ ἡ πλαγιά εἶτανε κατηφορική, οἱ πελώριοι αὐτοὶ μονόλιθοι, κυλίσοντας ἀνακατεμένοι, εἶχανε κλείσει τὴ στενὴ τρύπα δλότελα.

Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου ἐκτεινότανε ἕνας μακρὺς διάδρομος, ἐδῶ κι' ἐκεῖ σχισμένος ἀπὸ βουνοραγές καὶ πού ὁδηγοῦσε σὲ χαράδρα ἀνηφοροῦσα πρὸς στὸ πάνωθε ὄροπέδιο ὅπου στεκότανε ὁ φοινικικὸς στρατός. Στὸ διάδρομο αὐτό, πάνω στὰ πλευρὰ τῆς ἀκτῆς, εἶχανε βάλει ἀπὸ πρὶν σκάλες· καὶ προστατευόμενοι ἀπ' τὰ στριφογύρια τῶν βουνοραγᾶδων, οἱ ἀκροβολιστές, πρὶν τοὺς προφτάσουνε, μπορέσανε νὰ τίς πιάσουνε καὶ νὰ ξαναβεθοῦνε. Πολλοὶ μάλιστα προχωρήσανε ὡς κάτω στὴν ἀκρογιαλιά· τοὺς τραβήξανε μὲ σχοινιά, γιατί τὸ ἔδαφος στὸ μέρος ἐκεῖνο εἶτανε ἄμμος πού γλιστροῦσε καὶ τόσο κατηφορικὸ πού, καὶ γονατιστοὶ ἀκόμα, θὰ εἶτανε ἀδύνατο νὰ τὸν ἀνεβοῦνε. Οἱ Βάρβαροι, σχεδὸν ἀμέσως, φτάσανε ἐκεῖ. Ἄλλὰ ἕνας τρίβολος, σαράντα ὀργιές ψῆλος, καὶ φτιαγμένος σὲ μέγεθος ὅσο ἀκριβῶς καὶ τὸ διάστημα, χαμήλωσε μπροστά τους ἕξαφνα, σὰν φρούριο πού θάπεφτε ἀπ' τὸν οὐρανό.

Λοιπὸν οἱ συνδυασμοὶ τοῦ Σουφφέτη εἶχανε πετύχει. Κανεὶς ἀπ' τοὺς Βαρβάρους δὲν ἤξερε τὸ βουνό, καὶ προχωρῶντας μπροστὰ στὶς φάλαγγες, εἶχανε παρασύρει τοὺς ἄλλους. Οἱ θράχει, λίγο στενοὶ στὴ βάση γκρεμιστήκαν εὐκολα· καὶ ἐνῶ ὅλοι τρέχανε, ὁ στρατός του, στὸν ὀρίζοντα, φώναξε σὰν νὰ θρῖσκότανε

σὲ κίνδυνο. Ὁ Ἀμίλκας, εἶνε ἀλήθεια, μπορούσε νὰ χάσει τοὺς ἀκροβολιστὲς του, μονάχα οἱ μισοὶ μείναν ἐκεῖ. Θὰ θυσιάζε εἴκοσι φορὲς πιότερους τοὺς γιὰ τὴν ἐπιτυχία τέτοιας ἐπιχείρησης. Ὡς στὸ πρῶτ', οἱ Βάρβαροι σπρωχθῆκαν ἀπ' τὴ μιὰ στῆν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμμου· ψηλαφούσανε τὸ βουνὸ μὲ τὰ χέρια τους, γυρεύοντας ν' ἀνακαλύψουνε ἕνα πέρασμα.

Τέλος ξημέρωσε· εἶδανε παντοῦ ὀλόγυρά τους ἕνα μεγάλο ἄσπρο τεῖχος, καμωμένο κάθετα. Καὶ οὔτε ἕνας τρόπος σωτηρίας, οὔτε καὶ μιὰ ἐλπίδα. Τὰ δυὸ φυσικὰ διὰ τῆς ἀδιέξοδης αὐτῆς εἶτανε κλεισμένα ἀπὸ τὸν τρίβολο κι ἀπὸ τοὺς στιβαγμένους βράχους.

Τότες ὅλοι κυτταχθῆκανε χωρὶς νὰ μιλήσουνε. Σωριαστῆκανε κάτω, νοιώθοντας παγερὸ κρύο στὰ νεφρά τους, καὶ στὰ βλέφαρα βάρους ἀνυπόφορο.

Σηκωθῆκανε καὶ ὠρμήσανε στοὺς βράχους. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ εἶτανε πιὸ κάτω, πιεσμένοι ἀπ' τὸ βάρους τῶν ἄλλων, εἶτανε ἀσάλευτοι. Προσπαθούσανε νὰ σκαρφλώσουνε σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ φτάσουνε στὴν κορφὴ· τὸ στρογγυλὸ σχῆμα τῶν χοντρῶν αὐτῶν ὄγκων ἀπόκρουε κάθε πιάσιμο· θελήσανε νὰ σκάψουνε τὸ ἔδαφος ἀπ' τίς δυὸ μεριεὲς τῆς κλεισοῦρας· τὰ ἐργαλεῖα τους σπάσανε. Μὲ τὰ κοντάρια τῶν σκηνῶν τους, ἀνάψανε μεγάλη φωτιά· ἡ φωτιά δὲν μπορούσε νὰ κάψει τὸ βουνό.

Ἐνχανγυρίσανε στὸν τρίβολο· εἶτανε ἀρμουδιασμένος μὲ μακρὰ κερφιά, χοντρά σὰν λαστοί, μυτερὰ σὰν τ' ἀγκάθια τοῦ σκαντζόχερου καὶ πιὸ πυκνὰ ἀπ' τίς τρίχες βούρτσας. Ἀλλὰ ἡ λύσσα τους τοὺς δυνάμωνε τόσο ποὺ ριχθῆκανε πάνω του. Οἱ πρῶτοι καρφωθῆκανε σ'

αὐτὸν ὡς στὸ ραχοκόκκαλο, οἱ ἄλλοι ξεφύγανε ἀπὸ πάνω· καὶ ὄλοι ξαναπέσανε, ἀφίνοντας στὰ φοβερὰ αὐτὰ κλαριά ἀνθρώπινα κομμάτια καὶ ματωμένα μαλλιά.

Ὅταν πέρασε κομμάτι ἢ ἀποθάρρυνση, ἐξετάσανε τί τρόφιμα ὑπῆρχανε. Οἱ Μισθοφόροι, πού οἱ ἀποσκευές τους χαθήκανε, εἶχανε μόλις γιὰ δυὸ μέρες· καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι βρισκόντανε στερημένοι,—γιατὶ περιμένεσαν μιὰ ἐφοδιοπομπή πού τὴν ὑποσχεθήκανε τὰ Νότια χωριά.

Ὡς τόσο ταῦροι περιπλανιόντανε, ἐκεῖνοι πού οἱ Καρχηδόνιοι εἶχανε ξαπολύσει στὴν κλεισύρα γιὰ νὰ τραθήξουνε τοὺς Βαρβάρους. Τοὺς σκοτώσανε μὲ λογιχίές· τοὺς φάγανε, καί, ἅμα γεμίσανε τὰ στομάχια, οἱ σκέψες γενήκανε λιγότερο θλιβερές.

Τὴν ἄλλη μέρα, σφάξανε ὄλα τὰ μουλάρια, καμμιά σαρανταριά σχεδόν, ἔπειτα ξύσανε τὰ δέρματά τους, βράσανε τὰ ἐντόσθιά τους, κοπανίσανε τὰ κόκκαλά τους, καὶ δὲν ἀπελπιζόντανε ἀκόμα. Ὁ στρατὸς τῆς Τύνιδος, πού θὰ τὸν εἰδοποιούσανε χωρὶς ἄλλο, θὰ ἐρχότανε. Ὅμως τὸ βράδυ τῆς πέμπτης μέρας, ἡ πείνα μεγάλωσε· καταφάγανε τοὺς ζωστήρες τῶν σπαθιῶν καὶ τὰ μικρὰ σφουγγάρια πού εἶτανε τριγύρω στὸ βάθος τῶν περικεφαλαιῶν.

Οἱ σαράντα χιλιάδες ἄντρες αὐτοὶ εἶτανε στοιβαγμένοι στὸ σὰν ἵπποδρόμιο μέρος πού σχημάτιζε γύρω τους τὸ βουνό. Μερικοὶ στεκόντανε μπροστὰ στὸν τρίβολο ἢ στὴ ρίζα τῶν βράχων. Οἱ ἄλλοι ἀνάκατα σκεπάζανε τὸ ἴσιωμα. Οἱ δυνατοὶ ἀπόφευγαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο κ' οἱ φοβιτσιάριδες ζητούσανε τοὺς γεν-

ναίους, πού δὲν μπορούσανε ὡς τόσο νὰ τοὺς σώσουνε.

Εἶχανε θάψει βιαστικά, ἐξ αἰτίας τῆς μόλυνσής τους, τὰ πτώματα τῶν ἀκροβολιστῶν· τὸ μέρος τῶν λάκκων δὲ φαινότανε πιὰ.

Ὅλοι οἱ Βάρβαροι μαραζιάζανε, ξαπλωμένοι κατὰ γῆς. Ἀνάμεσα στίς γραμμές τους, ἐδῶ κ' ἐκεῖ περνοῦσε κἄνας παλιὸς πολεμιστής· κ' οὐρλιάζανε κατὰρες ἐνάντια τῶν Καρχηδονίων, ἐνάντια τοῦ Ἀμίλκα— κ' ἐνάντια τοῦ Μάτο, ἂν κ' εἶταν ἀθῶος στήν καταστροφή τους· τοὺς φαινότανε ὅμως πῶς οἱ λύπες τους θὰ εἶτανε μικρότερες ἂν τίς μοιραζόντανε. Ἐπειτα ἀναστενάζανε· μερικοὶ κλαίανε σιγά, σὰν μικρὰ παιδιὰ.

Πηγαίνανε στοὺς ἀρχηγούς καὶ τοὺς ἱκετεύανε νὰ τοὺς δώσουνε κάτι πού θ' ἀλάφραινε τίς ταλαιπώριες τους. Οἱ ἄλλοι δὲν ἀπαντοῦσαν τίποτα, —ἦ, κυριευμένοι ἀπὸ μάνιτα, ἀρπάζανε μιὰ πέτρα καὶ τοὺς τῆ ρίχνανε κατάμουτρα.

Πολλοί, πραγματικά, διατηροῦσανε μ' ἐπιμέλεια, σὲ μιὰ τρύπα στὴ γῆ, προμήθεια τροφῆς, μερικὲς φουχιτιές χουρμάδες, λίγο ἀλευρι· καὶ τὰ τρώγανε αὐτὰ τὴ νύχτα, σκύβοντας τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ ἓνα μανδύα· ὅσοι εἶχανε σπαθιά τὰ κρατοῦσανε γυμνὰ στὰ χέρια τους· οἱ πιδὺ δὺσπιστοι στεκόντανε ὀρθοί, ἀκουμπημένοι στὸ βουνό.

Κατηγοροῦσανε τοὺς ἀρχηγούς τους καὶ τοὺς φοβερίζανε· ὁ Αὐταρίτης δὲ φοβότανε νὰ παρουσιασθεῖ. Μ' ἐκεῖνο τὸ γινάτι Βαρβάρου, πού τίποτα δὲν τ' ἀποθαρρύνει προχωροῦσε ὡς στὸ δάθος, πρὸς τοὺς βράχους, ἐλπίζοντας κάθε φορά νὰ τοὺς εὑρεῖ ἴσως παραμερισμένους· καὶ σειόντας τοὺς βαρεῖς ὤμους του τοὺς

σκεπασμένους μὲ γούνες, θύμιζε στοὺς συντρόφους του ἀρκοῦδα πού θγαίνει ἀπ' τὴ σπηλιά της, τὴν ἀνοιξη, γιὰ νὰ ἰδεῖ ἂν λούσανε τὰ χιόνια.

Ὁ Σπένδιος, τριγυρισμένος ἀπὸ Ἑλληνας, κρυβότανε σὲ μιὰ σχισμάδα· ἐπειδὴ φοβότανε, διάδοσε πῶς πέθανε.

Τώρα εἶτανε ἀποτροπιαστικά λιγνοί· τὸ δέρμα τους εἶχε σημάδια γαλαζωπά. Τὸ βράδυ τῆς ἔννατης μέρας, πεθάνανε τρεῖς Ἰθῆρες.

Οἱ σὺντροφοί τους, τρομαγμένοι, ἀφήσανε τὸ μέρος· τοὺς γυμνώσανε· καὶ τὰ γυμνά αὐτὰ καὶ ἄσπρα σώματα μείνανε πάνω στὴν ἄμμο, στὸν ἥλιο.

Τότες Γαραμάντιοι ἀρχίσανε ἀργὰ νὰ τριγυροῦνε ὀλόγυρα· εἶτανε ἀνθρωποὶ συνειθισμένοι νὰ ζοῦνε στὴ μοναξιά καὶ πού δὲ σεβόντανε κανένα θεό. Τέλος ὁ πιὸ γέρος ἀπ' τοὺς στρατιῶτες ἔκανε γνέψιμο, καὶ σκύβοντας στὰ πτώματα, μὲ τὰ μαχαίρια τους κόψανε ἀπ' αὐτὰ λουρίδες· ἔπειτα, καθησμένοι στὶς φτέρνες τους, τρώγανε. Οἱ ἄλλοι κυττάζανε ἀπὸ μακριά· μπίζανε φωνές τρομάρας·—πολλοὶ ὡς τόσο, ἀπ' τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, ζηλεύανε τὸ θάρρος τους.

Τὰ μεσάνυχτα, κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς σιμῶσανε, καί, κρύβοντας τὴν ἐπιθυμία τους, ζητούσανε μιὰ μικρὴ μπουκιά, μονάχα γιὰ νὰ δοκιμάσουνε, λέγανε. Πιὸ τολμηροὶ πλακῶσανε· ὁ ἀριθμὸς τους αὐξήσε· σὲ λίγο γενήκανε πολλοί. Ἀλλὰ σχεδὸν ὅλοι, νοιώθοντας τὴν κρύα ἐκείνη σάρκα στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν, ἀφίνανε τὰ χέρια τους νὰ ξαναπέσουνε· ἄλλοι, τὸ ἐναντίο, τὴν καταβροχθίζανε μὲ ἡδονή.

Γιὰ νὰ παρασυρθοῦνε ἀπ' τὸ παράδειγμα, παρακι-

νιόντανε ἀμοιβαία. Ὁ τάδε ποῦ εἶχε στήν ἀρχή, ἀρνηθεῖ νὰ φάει πήγαινε νὰ ἰδεῖ τοὺς Γαραμάντιους καὶ δὲν ξαναγυρνοῦσε πιά· ψήγανε τὰ κομμάτια πάνω σὲ κάρβουνα στήν αἰχμὴ σπαθιοῦ· τ' ἀλατίζανε μὲ σκόνη καὶ μαλώνανε γιὰ τὰ καλλίτερα. Ὅταν δὲν ἔμεινε πιά τίποτε ἀπ' τὰ τρία πτώματα, τὰ μάτια κυττάζανε σ' ὄλο τὸν κάμπο γιὰ ν' ἀνακαλύψουνε ἄλλα.

Μὰ δὲν εἶχανε Καρχηδονίους, εἴκοσι αἰχμαλώτους ποῦ τοὺς πιάσανε στήν τελευταία σύγκρουση καὶ ποῦ κανεῖς, ὡς τόρα, δὲν τοὺς εἶχε προσέξει; Ξεπαστρευτήκανε· ἕξ ἄλλου εἶτανε ἐκδίκηση.—Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ζήσουνε, ἐπειδὴ τὸ γοῦστο τῆς τροφῆς αὐτῆς διαδόθηκε, ἐπειδὴ πεθαίνανε, σφάζανε τοὺς νεροκουθαλητάδες, τοὺς ἱπποκόμους, ὄλους τοὺς δούλους τῶν Μισθοφόρων. Κάθε μέρα σκοτώνανε ἀπὸ δαύτους.

Μερικοὶ τρώγανε πολὺ, ξαναπέρνανε δυνάμεις καὶ δὲν εἶτανε πιά λυπημένοι.

Σὲ λίγο ἡ πηγὴ αὐτὴ στέρευε. Τότες ἡ ἐπιθυμία στράφηκε στοὺς πληγωμένους καὶ στοὺς ἄρρωστους, Μιὰ καὶ δὲν μποροῦσανε νὰ γίνουνε καλά, εἶτανε σὰν νὰ τοὺς γλυτώνανε ἀπ' τὰ βάσανα τους· καί, μόλις ἓνας ἄνθρωπος κλονιζόταν, ὄλοι φωνάζανε πὼς εἶτανε χαμένος πιά καὶ ἔπρεπε νὰ χρησιμέψει στοὺς ἄλλους. Γιὰ νὰ τοὺς πεθάνουνε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα, μεταχειριζόντανε τεχνάσματα· τοὺς κλέβανε τὰ ἀπομεινάρια τῆς δρώμικης μερίδας τους· σὰν ἀπὸ ἀπροσεξιά τοὺς πατοῦσανε· ἐκεῖνοι ποῦ ψυχομαχοῦσανε, γιὰ νὰ κάνουνε νὰ πιστέψουνε πὼς εἶτανε γεροί, προσπαθοῦσανε ν' ἀπλώσουνε τὰ μπράτσα, νὰ σηκωθοῦνε, νὰ γελάσουνε. Ἄνθρωποι λιγοθυμισμένοι· ξυπνοῦσανε στὸ

ἄγγιγμα λεπίδας δοντιαστῆς, ποὺ τοὺς πριόνιζε τὰ μέλη—καὶ σκοτώνανε ἀκόμα ἀπὸ ἀγριότητα, χωρὶς ἀνάγκη, γιὰ νὰ χορτάσουνε τὴ λύσσα τους.

Ἐμίχλη βαρεῖα καὶ ζεστή, ὅπως συμβαίνει στὰ μέρη αὐτὰ στὸ τέλος τοῦ χειμῶνα, τὴν δέκατη τέταρτη μέρα ἔπεσε στὸ στρατό. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῆς θερμοκρασίας ἔγινε αἰτία νὰ πεθάνουνε πολλοί, καὶ σαπίζανε τρομερὰ γλήγορα στὴ θερμὴν ὑγρασία ποὺ κρατούσανε οἱ πλαγιές τοῦ βουνοῦ. Ἡ ψιχάλα ποὺ ἔπερτε πάνω στὰ πτώματα, μαλακῶνοντάς τα, μετάβαλε σὲ λίγο ὄλο τὸν κάμπο σὲ μεγάλη σαπίλα. Ἄτμοι ἀσπρουλοὶ κυματίζανε πάνωθε· ἐρέθιζαν αὐτοὶ τὰ ρουθούνια, μπαίνανε μέσα στὸ δέρμα, θόλωναν τὰ μάτια· κ' οἱ Βάρβαροι νομίζανε πὼς μισόβλεπαν τίς ἐγαλμένες πνοές, τίς ψυχές τῶν συντρόφων τους. Μεγάλῃ ἀηδία τοὺς κούρασε. Δὲ θέλανε νὰ ζήσουνε πιά, προτιμοῦσανε νὰ πεθάνουνε.

Μετὰ δυὸ μέρες ὁ καιρὸς ξάνοιξε, καὶ ἡ πείνα τους ξανάρχισε. Τοὺς φαινότανε καμμιά φορὰ πὼς τοὺς ξεριζώνανε τὸ στομάχι μὲ τανάλια. Τότες, κυλιόντανε σφαδάζοντας, ρίχνανε μέσα στὸ στόμα τους φουχτιές χῶμα, δαγκάνανε τὰ μπράτσα τους καὶ ξεσπούσανε σὲ τρελλὰ γέλια.

Ἡ δίψα τοὺς βασάνιζε ἀκόμα πιότερο γιατί δὲν εἶχανε οὔτε σταλαματιὰ νερό, ἐπειδὴ τὰ ἀσκιά, ἀπ' τὴν ἔννατη μέρα, εἶχανε στερέψει ὀλότελα. Γιὰ νὰ γελάσουνε τὴν ἀνάγκη, κολλοῦσανε στὴ γλῶσσα τους τὰ μετάλλινα λέπια τῶν ζωστήρων τους, τίς φιλντισένιες λαβές, τὰ σίδερα τῶν σπαθιῶν. Παλιοὶ ὁδηγοὶ καραβαγιῶν σφίγγανε τὴν κοιλιὰ τους μὲ σχοινιά. "Ἄλλοι γλύ-

φανε ένα χαλίκι. Πίνανε ούρο πού τὸ κρυώνανε στίς χάλκινες περικεφαλαίες.

Καὶ περιμένανε πάντα τὸ στρατὸ τῆς Τύνιδος! Ὁ πολὺς καιρὸς πού ἔβαλλε γιὰ νάρθει, κατὰ πού λογαριάζανε, βεβαίωνε τὸν προσεχῆ ἐρχομὸ του. Ἐξ ἄλλου ὁ Μάτο, πού εἶτανε παλληκάρι, δὲν θὰ τοὺς ἐγκατέλειπε. «Αὔριο θάρθει!» λέγανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο· καὶ ἡ αὔριο περνοῦσε.

Στὴν ἀρχή, εἶχανε κάνει προσευχές, ταξίμχτα, ἐφαρμόσει καθελογῆς μάγια. Τώρα, δὲ νοιώθανε γιὰ τίς Θεοτήτες τους, παρὰ μῖσος, καὶ ἀπὸ ἐκδίκηση, προσπαθοῦσανε νὰ μὴ τίς πιστεύουνε.

Οἱ ἄνθρωποι μὲ βίαιο χαρακτῆρα πεθάνανε πρώτοι· οἱ Ἀφρικανοὶ βαστάζανε καλλίτερ' ἀπὸ τοὺς Γαλάτες. Ὁ Ζάρξας, ἀνάμεσα στοὺς Βαλεάριους, ἔμενε ξαπλωμένος φαρδὺς πλατύς, μὲ τὰ μαλλιά πάνω ἀπ' τὸ μπράτσο, ἀκίνητος. Ὁ Σπένδιος ἤϊρε ἕνα φυτὸ μὲ πλατεῖα φύλλα γεμάτα μὲ ἄφθονο χυμὸ, καὶ ἀφοῦ δήλωσε πὼς εἶτανε φαρμακερό, γιὰ ν' ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὸ τοὺς ἄλλους, τρεφότανε ἀπ' αὐτό.

Εἶτανε πάρα πολὺ ἀδύνατοι γιὰ νὰ σκοτώσουνε, πετροβολητά, τὰ κοράκια πού πετούσανε. Καμμιά φορά, ὅταν ἕνας γυπαετός, ριχμένος πάνω σ' ἕνα πτώμα, τὸ κομματίζε ἀπὸ πολλὴ κιάλας ὄρα, ἕνας ἄνθρωπος ἀρχίζε νὰ σέρνεται πρὸς αὐτὸν μ' ἕνα ἀκόντιο στὰ δόντια. Στηριζόντανε μὲ τὸ ἕνα χέρι, καί, ἀφοῦ σημάδευε καλά, ἔρριχνε τὸ ὄπλο του. Τὸ ζῶο μὲ τ' ἄσπρα φτερά, ταραγμένο ἀπ' τὸν κρότο, διακοπτότανε, κύτταζε δλόγυρα μὲ ἡσυχὸ ὕφος, σὰν ἕνα κορμορὰν σὲ ξέρα, ἔπειτα ξανάχωνε τὸ ἀσχημόθωρο κίτρινο ράμφος του· καὶ ὁ

ἄνθρωπος ἀπελπισμένος ξανάπεφτε μπρούμυτα μέσα στὴ σκόνῃ. Μερικοὶ κατορθώνανε ν' ἀνακαλύψουνε χαμαιλέοντες, φίδια. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ ζοῦνε, εἶταν ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς. Τεντώνανε τὴν ψυχὴ τους σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα, ἀποκλειστικά, — καὶ ξαναδενότανε στὴ ζωὴ ἀπὸ προσπάθεια θέλησης ποὺ τήνε μακραινε.

Οἱ πιὸ στωϊκοὶ στεκότανε ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο, καθησμένοι ὀλόγυρα, στὴ μέση τοῦ κάμπου, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους· καὶ τυλιγμένοι στοὺς μανδύες τους, παραδινόντανε σιωπηλὰ στὴ θλίψη τους.

Ὅσοι εἶχανε γεννηθεῖ στὶς πόλεις θυμόντανε πολυθόρυβους δρόμους, ταβέρνες, θέατρα, λουτρά, καὶ τὰ μαγαζεῖα τῶν κουρέων, ὅπου ἀκούει κανεὶς ἱστορίες. Ἄλλοι ξαναδλέπανε κάμπους στὸ ἠλιοδασίλεμα, σὰν κυματίζουνε τὰ κίτρινα στάρια κι ἀνηφορίζουν τὰ μεγάλα βώδια τοὺς λόφους μὲ τὸ γυνὶ τῶν ἀλετριῶν στὸ λαιμὸ τους. Οἱ ταξιδευτὲς νειρευόντανε στέρνες, οἱ κυνηγοὶ τὰ δάση τους, οἱ ἀπόμαχοι μάχες· καὶ σ' ἀποκάρωμα ποὺ τοὺς μούδιαζε, οἱ σκέψες τους συγκρουόντανε μὲ τὴν παραφορὰ καὶ τὴ διαύγεια τῶν ὀνείρων. Παραληρήματα τοὺς πιάναν ἔξαφνα· γυρεύανε στὸ βουνὸ μιὰ πόρτα γιὰ νὰ φύγουνε καὶ θέλανε νὰ περάσουνε μέσθ' ἀπ' τὸ βουνό. Ἄλλοι, νομίζοντας πὼς ταξιδεύανε μὲ φουρτοῦνα, προστάζανε τίς μανόδρες ἑνὸς καρδιοῦ, ἢ ὀπισθοχωροῦσανε τρομαγμένοι, βλέποντας, μέσα στὰ σύγνεφα, φοινικικὰ τάγματα· ὑπήρχανε κάποιοι ποὺ φανταζόντανε πὼς βρισκόντανε σὲ συμπόσιο, καὶ τραγουδοῦσανε.

Πολλοί, ἀπὸ παράξενη μανία, ἐπαναλαβαίνανε τὴν

ἴδια λέξη ἢ κάνανε ξακολουθητικὰ τὴν ἴδια χειρονομία· ἔπειτα, ὅταν σηκῶνανε τὸ κεφάλι καὶ κυτταζόντανε, ἀναφυλλητὰ τοὺς πνίγανε ἀνακαλύπτοντας τὸ τρομαχτικὸ χάλασμα τῶν προσώπων τους. Μερικοὶ δὲν ὑποφέρνανε πιά καὶ γιὰ νὰ περάσουνε τίς ὥρες, διηγόντανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τοὺς κινδύνους ποὺ εἶχανε γλυτώσει.

Ὁ θάνατος σὲ ὅλους τους εἶτανε βέβαιος, κοντινός. Πόσες φορὲς δὲν ἐπιχειρήσανε ν' ἀνοιξοῦνε ἕνα δρόμο! ὅσο γιὰ νὰ ἐπικαλεσθοῦνε τοὺς ἄδρους τοῦ νικητῆ, μὲ τί μέσο; δὲν ξέρανε κανὸν ποῦ θρισκότανε ὁ Ἀμίλκας.

Ὁ ἀγέρας φυσοῦσε ἀπ' τὸ μέρος τῆς ἀκρογιαλιάς. Ἐκανε τὴν ἄμμο νὰ πέφτει πάνω ἀπ' τὸν τρίβολο καταρραχτικά, ξακολουθητικὰ καὶ οἱ μανδύες καὶ τὰ μαλλιά τῶν Βαρβάρων σκεπαζόνταν ἀπ' αὐτή, σὰ νὰ ἤθελε τὸ χῶμα ἀναβαίνοντας πάνω τους νὰ τοὺς σabaνώσει. Τίποτα δὲ σάλευε τὸ αἰώνιο βουνό, κάθε πρωτὶ, τοὺς φαινότανε καὶ πιὸ ψηλό. Καμμιά φορὰ κοπάδια πουλιὰ περνούσανε πολὺ γλῆγορα, στὸν καταγάλαζο οὐρανό, στὴ λευτεριά τοῦ ἀγέρα. Κλειούσανε τὰ μάτια τους γιὰ νὰ μὴ τὰ ἴδουνε.

Αἰσθανόντανε πρῶτα ἕνα βούϊσμα στ' αὐτιά, τὰ νύχια μαυρίζανε, τὸ κρῦο ἔφτανε στὸ στῆθος, ξαπλωνόντανε πλάγια καὶ σβύνανε χωρὶς μιὰ φωνή.

Τὴν δέκατη ἔννατη μέρα εἶχανε πεθάνει δυὸ χιλιάδες Ἀσιάτες, χίλιοι πεντακόσιοι ἀπ' τὸ Ἀρχιπέλαγος, ὀχτῶ χιλιάδες ἀπ' τὴ Λιβύη, οἱ πιὸ νέοι ἀπ' τοὺς Μισθοφόρους καὶ ὀλόκληρες φυλές—τὸ ὅλο εἴκοσι χιλιάδες στρατιῶτες, ὁ μισὸς στρατός.

Ὁ Αὐταρτίης, ποὺ δὲν εἶχε πιά παρὰ πενήντα Γα-

λάτες, πήγαινε νὰ σκοτωθεῖ γιὰ νὰ γλυτώσει, όταν, στὴν κορυφή τοῦ βουνοῦ, ἀντίκρυ του, νόμισε πὼς εἶδε ἓνα ἄνθρωπο.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐξ αἰτίας ἀπὸ τὸ ψήλωμα δὲν φαινότανε πῶς μεγάλος ἀπὸ ἓνα νάνο. Ὡς τόσο ὁ Αὐταρίτης ἀναγνώρισε στὸ ἀριστερό του μπράτσο μιὰ ἀσπίδα σὲ σχῆμα τριφυλλιοῦ. Φώναξε· «ἓνας Καρχηδόνιος!» Καί, στὸν κάμπο, μπροστὰ στὸν τρίβολο καὶ κάτω ἀπ' τοὺς βράχους, ἀμέσως, ὄλοι σηωθήκανε. Ὁ στρατιώτης περπατοῦσε στὰ χεῖλια τοῦ θάραθρου· ἀπὸ κάτω οἱ Βάρβαροι τὸν κυττάζανε.

Ὁ Σπένδιος πήρε ἓνα κεφάλι θωδιοῦ. Ἐπειτα, μὲ δυὸ ζώνες ποὺ σχηματίσανε διάδημα, τόστησε στὰ κέρατα στὴν ἄκρη ἑνὸς καμακιοῦ, γιὰ σημάδι εἰρηνικῶν σκοπῶν. Ὁ Καρχηδόνιος ἐξαφάνιστηκε. Περιμένανε.

Τέλος τὸ θράδυ, σὰν πέτρα ἀποσπώμενη ἀπ' τὴν ψηλὴ ἀκτὴ, ἐξαφνα ἔπεσε ἀπὸ πάνω ἓνας τελαμόνας. Καμωμένος ἀπὸ κόκκινο πετσί καὶ ὄλο κεντήματα μὲ τρία διαμαντένια ἀστέρια, εἶχε χαρχημένη στὴ μέση του τὴ σφραγίδα τοῦ Μεγάλου Συμβούλιου: ἓνα ἄλογο κάτω ἀπὸ ἓνα φοῖνικα. Εἶτανε ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀμίλλα, τὴν ἄδεια ἐξόδου ποὺ ἔστερνε.

Δὲν εἶχανε νὰ φοδηθοῦνε τίποτα· κάθε μεταβολὴ τύχης ἔφερνε τὸ τέλος τῶν βασάνων τους. Ὑπερβολικὴ χαρὰ τοὺς τράνταξε, ἀγκαλιαζόντανε, κλαίανε· ὁ Σπένδιος, ὁ Αὐταρίτης καὶ ὁ Ζάρξας, τέσσερις Ἰταλιώτες, ἓνας Νιγρίτης καὶ δυὸ Σπαρτιάτες παρουσιασθήκανε γιὰ ἀπεσταλμένοι. Τοὺς δεχθήκανε ἀμέσως. Δὲν ξέρανε ὅμως μὲ τί μέσονὰ φύγουνε.

Ἄλλὰ ἓνα τρίξιμο ἀκούστηκε στὴ διεύθυνση τῶν

βράχων· και ὁ πιδ ψηλός, ἀφοῦ ταλαντεύθηκε στὸν ἑαυτὸ του, ξανάπεσε ὡς κάτω. Πραγματικά, ἀν ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Βαρβάρων οἱ βράχοι εἴτανε ἀσάλευτοι, γιατί θὰ χρειαζόταν ἀνάβαση ἐνὸς ἀπόκνημα, λοξοῦ ἐπιπέδου κι ἐξ ἄλλου βρισκόντανε στιβαγμένοι ἐξ αἰτίας τὸ στένος τῆς κλεισούρας, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ἐξεναντίας, ἔφτανε νὰ τοὺς σπρώξουνε δυνατὰ γιὰ νὰ καταπέφτουν.

Οἱ Καρχηδόνιοι τοὺς σπρώξανε, και τὸ ξημέρωμα, προχωρούσανε οἱ βράχοι στὸν κάμπο σὰν τὰ σκαλοπάτια πελώριας ρειπωμένης σκάλας.

Οἱ Βάρβαροι δὲν μποροῦσανε ἀκόμα νὰ τοὺς ἀνεβοῦνε. Τοὺς στήσανε σκάλες· ὅλοι ὠρμήσανε σ' αὐτές. Τὸ πετροβόλημα ἐνὸς καταπέλτη τοὺς ἔσπρωξε πίσω· μονάχα οἱ Δέκα ἀνασύρθηκαν πάνω.

Περπατούσανε ἀνάμεσα στοὺς Κλινάμβαρους, και ἀκουμπούσανε τὸ χέρι τους στὰ πεινὰ τῶν ἀλόγων γιὰ νὰ δασταχτοῦνε.

Τώρα ποὺ εἶχε περάσει ἡ πρώτη χαρά τους, ἀρχίζανε νὰ νοιώθουνε ἀνησυχίες· οἱ ἀπαίτησες τοῦ Ἀμίλκα θὰ εἴτανε σκληρές· ὁ Σπένδιος ὅμως τοὺς καθησύχαζε.

— «Θὰ μιλήσω ἐγώ!» Καὶ παινεύοταν πὼς ἤξερε νὰ πεῖ τὰ καλὰ πράματα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ στρατοῦ.

Πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς βάτους, συναντούσανε φρουροὺς ποὺ παραμονεύανε. Γονατίζανε μπροστὰ στὸν τελαμόνα ποὺ ὁ Σπένδιος εἶχε βάλει πάνω στὸν ὤμο του.

Ὅταν φθάσανε στὸ φοινικικὸ στρατόπεδο, ὁ κόσμος μαζεύτηκε γύρω τους, και ἀκούανε σὰν ψιθυρίσματα, γέλια. Ἡ πόρτα μιᾶς σκηνῆς ἀνοιξε.

Ὁ Ἀμίλκας εἴτανε μέσα στὸ θάθος, καθησμένος σ'

ἓνα σκαμνάκι, κοντὰ σ' ἓνα χαμηλὸ τραπέζι ὅπου λαμποκοποῦσε ἓνα γυμνὸ σπαθί. Ἀξιωματικοί, ὀρθοί, τὸν περιτριγυρίζανε.

Βλέποντας τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ἔκανε μιὰ κίνηση πρὸς τὰ πίσω, ἔπειτα ἔσκυψε γιὰ νὰ τοὺς ἐξετάσει. Εἶχανε τίς κόρες ὑπερβολικὰ ἀνοιγμένες μὲ μεγάλο μαῦρο κύκλο δλόγυρα στὰ μάτια, ποὺ ἔφτανε ὡς κάτω ἀπ' τ' αὐτιά τους· οἱ γαλαζωπὲς μύτες τους ἐξέχανε ἀνάμεσα στὰ θαθουλωμένα μάγουλά τους, ποὺ τὰ σχίζανε θαθειὲς ζαρωματιές· τὸ δέρμα τῶν κορμιῶν τους, πάρα πολὺ φαρδὺ γιὰ τοὺς μῦς τους, ἐξαφανιζότανε κάτω ἀπὸ μολυδόχρωμη σκόνη· τὰ χεῖλια τους κολλούσανε στὰ κίτρινα δόντια τους· ἀνάδιναν θρώμικη μυρωδιά· λὲς κ' εἶτανε μισάνοιχτοι τάφοι, ζωντανὰ μνημούρια.

Στὴ μέση τῆς σκηνῆς, εἶτανε, πάνω σὲ μιὰ ψάθα ὅπου πηγαίνανε νὰ καθήσουνε οἱ ἀξιωματικοί, μιὰ μαγερεψιά κολοκύθια ποὺ κάπνιζε. Οἱ Βάρβαροι καρφώνανε τὰ μάτια τους σ' αὐτὸ τουρτουρίζοντα σύγκορμα, καὶ δάκρυα ἐρχόντανε στὶ βλέφαρά τους. Συγκρητιόντανε μολαταῦτα.

Ὁ Ἀμίλκας γύρισε ἀπ' τ' ἄλλο μέρος γιὰ νὰ μιλήσει σὲ κάποιον. Τότες ρίχτηκαν στὸ φαῖ ὄλοι τους, μπρούμυτα. Τὰ πρόσωπά τους θουτούσανε μέσα στὸ πάχος, καὶ ὁ θόρυβος ποὺ καταπίνανε ἀνακατευότανε μὲ τὰ ἀναφυλλητὰ χαρᾶς ποὺ ξεστόμιζαν. Περισσότερο ἀπὸ ἐκπληξη παρά ἀπὸ λύπη, χωρὶς ἄλλο, τοὺς ἀφήσανε ν' ἀδειάσουνε τὴ γαβάθα. Ἐπειτα ὅταν ξανασηκωθήκανε, ὁ Ἀμίλκας πρόσταξε, μ' ἓνα νεῦμα,

τὸν ἄνθρωπο ποὺ βαστοῦσε τὸν τελαμόνα νὰ μιλήσει· ὁ Σπένδιος ἔνοιωθε φόβο· τραύλιζε.

Ὁ Ἀμίλκας, ἀκούοντάς τον, στριφογύριζε στὸ δάχτυλό του ἕνα χοντρὸ χρυσὸ δαχτυλίδι, ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἀποτυπώσει στὸν τελαμόνα τῆ βούλα τῆς Καρχηδόνας. Τὸ ἄφησε νὰ πέσει κατὰ γῆς· ὁ Σπένδιος ἀμέσως τὸ πῆρε· μπροστὰ στὸν ἀφέντη του, οἱ συνήθειες τοῦ σκλάβου τὸν ξαναπιάνανε· οἱ ἄλλοι ἀνατριχιάσανε, ἀγανακτημένοι γιὰ τὴν ποταπότητα αὐτή.

Ὅμως ὁ Ἕλληνας χαμήλωσε τὴ φωνή, καὶ ἀναφέροντας τὰ ἐγκλήματα τοῦ Ἄννωνος, ποὺ ἤξερε πῶς εἶτανε ὁ ἐχθρὸς τοῦ Βάρκα, προσπαθώντας νὰ τὸν κάνει νὰ λυπηθεῖ μὲ τὶς λεπτομέρειες τῶν βασάνων τους καὶ τὶς ἀνάμνησες τῶν ἀφοσιώσεών τους, μίλησε πολλή ὥρα, μὲ τρόπο γλήγορο, δόλιο, βίαιο ἀκόμα· στὸ τέλος, ξεχνοῦσε τὴν κατάστασή του παρασυρόμενος ἀπ' τὴ θέρμη τοῦ μυαλοῦ του· ὁ Ἀμίλκας ἀπάντησε πῶς δεχότανε τὶς δικαιολογίες τους.

Λοιπὸν θὰ γενότανε εἰρήνη, καὶ τώρα θὰ εἶτανε δριστηκῆ. Ἄλλ' ἀπαιτοῦσε νὰ τοῦ παραδῶσουνε δέκα Μισθοφόρους, ποὺ θὰ διάλεγε, χωρὶς ὄπλα καὶ χωρὶς χλαμύδα.

Δὲν περιμένανε τὴν ἐπιείκεια αὐτή. Ὁ Σπένδιος φώναξε.

— «ὦ! εἴκοσι, σὰν θέλεις, Ἀφέντη!

— «Ὅχι! δέκα μοῦ φθάνουν» ἀποκρίθηκε γλυκὰ ὁ Ἀμίλκας.

Τοὺς βγάνανε ἀπ' τὴ σκηνή γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ συσχεφθοῦνε.

Μόλις βρεθήκανε μόνοι, ὁ Αὐταρίτης διαμαρτυρή-

θηκε γιά τοὺς θυσιασμένους συντρόφους, καὶ ὁ Ζάργας εἶπε στὸ Σπένδιο.

— «Γιατὶ δὲν τότε σκότωσες ; τὸ σπαθὶ τοῦ εἶτανε ἐκεῖ, κοντὰ σου !

— «Αὐτόν !» εἶπε ὁ Σπένδιος· καὶ ἐπανάλαβε πολλές φορές· «Αὐτόν ! αὐτόν !» σὰν τὸ πρᾶμα νὰ εἶτανε ἀδύνατο κι' ὁ Ἀμίλκας κανένας ἀθάνατος.

Τόσο κατακουρασμένοι εἶτανε ὥστε ξαπλωθήκανε κατὰ γῆς, ἀνάσκελα, μὴ γνωρίζοντας τί ν' ἀποφασίσουνε.

Ὁ Σπένδιος τοὺς προσκαλοῦσε ν' ἀποδεχτοῦνε. Τέλος, συγκατατέθηκαν καὶ ξαναμπήκανε. Τότες ὁ Σουφφέτης ἔβαλε τὸ χέρι τοῦ διαδοχικὰ στὰ χέρια τῶν Βαρβάρων, σφίγγοντας τοὺς δείχτες τους· ἔπειτα τότριψε πάνω στὸ ροῦχο τοῦ, γιατί τὸ γλυτζερὸ δέρμα τους προξενοῦσε στὸ ἄγγιγμα ἐντύπωση τραχειὰ καὶ μαλακὴ, μιὰ παχειὰ φαγοῦρα ποὺ ἀνατρίχιαζε. Κατόπι τοὺς εἶπε :

— «Εἰσθε ὅλοι γενικὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Βαρβάρων καὶ ὠρκισθήκατε γι' αὐτούς ;

— «Ναί !» ἀπαντήσανε.

— «Χωρὶς ἐξαναγκασμό, ἀπ' τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν πρόθεση νὰ ἐκτελέσετε τίς ὑπόσχεσές σας ;»

Βεβαιώσανε πὼς ὅτι ξαναγυρνοῦσανε πρὸς τοὺς ἄλλους γιά νὰ τίς ἐκπληρώσουν.

— «Καλὰ λοιπόν !» ξανάπε ὁ Σουφφέτης, «σύμφωνα μὲ τὴ σύμβαση ποὺ ἐγίνε μεταξὺ ἐμένα, τοῦ Βάρκα, καὶ τοὺς πρεσβευτὲς τῶν Μισθοφόρων, ἐγὼ διαλέγω ἐσᾶς, καὶ σᾶς κρατῶ !»

Ὁ Σπένδιος ἔπεσε λιγοθυμησμένος πάνω στὴ ψάθα.

Οί Βάρβαροι, σὰ νὰ τὸν παραιτούσανε, σφιχθήκανε ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο· καὶ δὲν ἀκούστηκε οὔτε λέξη, οὔτε παράπονο.

Οἱ σύντροφοι, ποὺ τοὺς περιμένανε, μὴ βλέποντάς τους νὰ γυρνοῦνε, νομίσανε πὼς προδοθήκανε. Χωρὶς ἄλλο οἱ ἀπεσταλμένοι παράδωκαν τὸν ἑαυτό τους στὸ Σουφφέτη.

Περιμένανε δυὸ μέρες ἀκόμα. Ἐπειτα, τὸ πρωτὶ τῆς τρίτης μέρας, ἡ ἀπόφαση πάρθηκε. Μὲ σχοινιά, σφυριά καὶ βέλη βαλμένα σὰν σκαλιὰ ἀνάμεσα σὲ κομμάτια πανὶ κατορθώσανε νὰ σκαρφαλώσουνε στοὺς βράχους· καὶ ἀφίγοντας πίσω τους τοὺς πιὸ ἀδύνατους, τρεῖς χιλιάδες σχεδόν, ἀρχίσανε νὰ πεζοποροῦνε γιὰ ν' ἀνταμώσουνε τὸν στρατὸ τῆς Τύνιδος.

Πάνω στὴν κλεισοῦρα ἀπλωνότανε ἓνα λειβάδι ἀνάρια σπαρμένο μὲ δεντράκια· οἱ Βάρβαροι καταφάγανε τὰ βλαστάρια τους. Ἐπειτα γύρανε ἓνα χωράφι κουκιά· καὶ ὅλα ἀφανισθήκανε σὰ νὰ εἶχε περάσει ἀπὸ κεῖ σύγγεφο ἀκρίδες. Μετὰ τρεῖς ὥρες φθάσανε σ' ἓνα ὄροπέδιο, τριγυρισμένο ἀπὸ ζώνη πράσινων λόφων.

Ἀνάμεσα στοὺς κυματισμοὺς ἀπ' αὐτὰ τὰ βουναλάκια, ἀσημόχρωμα χερόβουλα λαμποκοπούσανε, σὲ ἀπόσταση τὸ ἓνα ἀπ' τ' ἄλλο· οἱ Βάρβαροι, τυφλωμένοι ἀπ' τὸν ἥλιο, βλέπανε θολά, κάτωθε χοντροὺς μαύρους ὄγκους καὶ τὰ βαστούσανε· ἀνυψώθηκαν ἐκεῖνα σὰν νὰ εἶχανε βλασταρώσει. Εἶτανε λόγγες μέσα σὲ πύργους, πάνω σ' ἐλέφαντες φοδερὰ ἐπλισμένους.

Ἐξὸν ἀπὸ τὸ ἔμβολο τοῦ στήθους τους, τὰ σουβλιὰ τῶν χαυλιοδόντων τους, τὶς μπρούντζινες πλάκες ποὺ σκεπάζανε τὰ πλευρά τους, καὶ τὰ μαχαίρια ποὺ εἶχανε στὶς γονατοσκεπές τους.—εἶχανε στὴν ἄκρη τῶν προβοσκίδων τους βραχιόλι πέτσινο ἔπου εἶτανε περασμένη ἢ λαβὴ ἐνὸς πλατιοῦ φασιγάνου· φεύγοντας ἔλοι μαζί ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ κάμπου, προχωρούσανε ἀπὸ κάθε μεριά, παράλληλα.

Ἀνείπωτη τρομάρα πάγωσε τοὺς Βαρβάρους. Δὲν ἐπιχειρήσανε κανὲν νὰ τὸ στρίψουνε. Βρισκόντανε κιόλας περικυκλωμένοι.

Οἱ ἐλέφαντες μπήκανε στὸν ἀνθρώπινο αὐτὸν ὄγκο· καὶ τὰ ἔμβολα τοῦ στήθους τους τὸν διαιρούσανε, οἱ λόγγες τῶν χαυλιοδόντων τους τὸν ἀνασκαλεύανε σὰν γυνιά ἀλετριῶν· κόβανε, κομματιάζανε, λιανίζανε μὲ τὰ δρεπάνια τῶν προβοσκίδων τους· οἱ πύργοι, γεμάτοι φαλαρικοὺς πυρσοὺς, μοιάζανε ἡφαίστεια ποὺ περπατοῦνε· δὲν διακρινότανε παρὰ ἓνας μεγάλος σωρὸς ἔπου οἱ ἀνθρώπινες σάρκες σχηματίζανε ἄσπρα σημάδια, τὰ μπρούντζινα κομμάτια τῶν γκρίζων πλακῶν, κόκκινο κουβάριασμα τοῦ αἱμάτου· τὰ φοβερὰ ζῶα, περνῶντας ἀνάμεσα σ' ἔλα αὐτά, ἀνοίγανε μαῦρα αὐλάκια. Τὸ πιὸ μανιασμένο τὸ ὀδηγοῦσε ἓνας Νουμηδὸς στεφανωμένος μὲ διάδημα ἀπὸ φτερά. Ἐρριχνε ἀκόντια μὲ τρομαχτικὴ γληγοράδα, ἐνῶ ἔμπηγε πότε πότε ἓνα μακρὸ διαπεραστικὸ σφύριγμα.—τὰ χοντρά ζῶα, ὑπάκοα σὰν σκύλοι, στρέφανε, στὴν ὥρα τοῦ μακελιοῦ, μιὰ ματιὰ πρὸς τὸ μέρος του.

Ὁ κύκλος τους στένευε· οἱ Βάρβαροι, ἀδυνατισμένοι, δὲν ἀντιστεκόντανε· σὲ λίγο, οἱ ἐλέφαντες βρεθή-

κανε στο κέντρο του κάμπου. Τὸ διάστημα δὲν τοὺς ἔφθανε· στιδαζόντανε μισοανορθωμένοι, οἱ χαυλιόδο-
τες χτυπούσανε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Ἐξαφνα ὁ Ναρχά-
θας τοὺς καθησύχασε, καὶ γυρνώντας τὰ πιασινά, ξα-
ναγυρίσανε τρέχοντας πρὸς τοὺς λόφους.

Ὡς τόσο δυὸ συντάγματα εἶχανε καταφύγει δεξιά
σὲ μιὰ πτυχὴ τοῦ ἐδάφους, ρίξανε τὰ ὄπλα τους, καὶ
ὄλοι γονατισμένοι πρὸς τὶς φοινικικὲς σκηνές, σηκώ-
νανε τὰ μπράτσα τους γιὰ νὰ ζητήσουνε χάρη.

Τοὺς δέσανε τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια· ἔπειτα ὅταν τοὺς
ξαπλώσανε κατὰ γῆς τὸν ἓνα κοντὰ στὸν ἄλλο, ξανα-
φέρανε τοὺς ἐλέφαντες.

Τὰ στήθια τρίξανε σὰν κάσσες ποὺ σπάνουνε· κάθε
βῆμα τους τσάκιζε δυὸ ἀπ' αὐτούς· τὰ χοντρά τους πό-
δια χωνόντανε στὰ κορμιὰ τους μὲ κίνηση τῶν γόφων
ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ φαίνονται πῶς κουτσαίνανε· ἐξακο-
λουθήσανε καὶ πήγανε ὡς στὴν ἄκρη.

Τὸ ἐπίπεδο τοῦ κάμπου ξανάγινε ἀκίνητο. Νύχτωσε·
ὁ Ἀμίλκας τερπότανε μπρὸς στὸ θέαμα τῆς ἐκδίκησής
του· ὅμως ἔξαφνα ἀνατρίχιασε.

Ἐβλεπε, καὶ ὄλοι βλέπανε, σ' ἐξακόσια βήματα μα-
κρυά, ἀριστερά, στὴν κορυφὴ ἑνὸς ὑψώματος, καὶ ἄλλους
Βαρβάρους! Πραγματικά, τετρακόσιοι ἀπ' τοὺς πιὸ
γερούς, Μισθοφόροι, Ἐτρούσκοι, Λιβύοι, Σπαρτιάτες,
εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀνεβήκανε στὰ ὑψώματα, καὶ ὡς τότε
σταθήκανε ἀδέβαιοι· ὕστερα ἀπ' τὸ σφάξιμο αὐτὸ τῶν
συντρόφων τους, ἀποφασίσανε νὰ περάσουνε ἀνάμεσα
στοὺς Καρχηδονίους· κατεβαίνανε κιόλας σὲ πυκνὲς
φάλαγγες, μὲ τρόπο θαυμαστὸ καὶ τρομερὸ.

Τοὺς στείλανε ἀμέσως ἓνα κήρυγμα. Ὁ Σουφφέτης

εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ στρατιώτες· τοὺς δεχότανε χωρὶς ὄρους· τόσο θαύμαζε τὴν παλληκαριά τους. Μπορούσανε μάλιστα, πρόσθεσε ὁ ἄνθρωπος τῆς Καρχηδόνας, νὰ πλησιάσουνε κομμάτι, σ' ἓνα μέρος ποὺ τοὺς ἔδειξε, καὶ ὅπου θὰ βρῖσκανε τρόφιμα.

Οἱ Βάρβαροι τρέξανε ἐκεῖ καὶ περᾶσανε τὴ νύχτα τρώγοντας. Τότες οἱ Καρχηδόνιοι ξεσπάσανε σὲ ἀχλαλοῖα κατὰ τῆς μεροληψίας τοῦ Σουφφέτη γιὰ τοὺς Μισθοφόρους.

Ἐποχώρησε στὶς ἐκδήλωσες αὐτὲς ἀχόρταστου μίσους, ἢ εἶτανε ραφινάρισμα δουλιότητος; Τὴν ἄλλη μέρα ἦρθε ὁ ἴδιος χωρὶς σπαθί, ξεσκούφωτος, μὲ φρουρὰ Κλιναμβάρων, καὶ τοὺς δήλωσε πὺς ἐπειδὴ εἶχε πολὺ κόσμο νὰ θρέψει, ὁ σκοπός του δὲν εἶτανε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Μολαταῦτα, ἐπειδὴ τοῦ χρειαζόντανε ἄντρες καὶ δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ διαλέξῃ τοὺς καλοὺς, θὰ πολεμούσανε ἀναμεταξύ τους μέχρι θανάτου· ἔπειτα θὰ δεχότανε τοὺς νικητὲς στὴν ἰδιαίτερη φρουρά του· ὁ θάνατος αὐτὸς ἄξιζε βέβαια ἓνα ἄλλο· —καὶ τότες, ἀπομακρύνοντας τοὺς στρατιώτες του (γιατὶ τὰ Φοινικικὰ φλάμπουρα κρύβανε στοὺς Μισθοφόρους τὸν ὀρίζοντα) τοὺς ἔδειξε τοὺς ἑκατὸν ἐνενήντα δυὸ ἐλέφαντες τοῦ Ναρχάδα ποὺ σχηματίζανε μιὰ μονάχα ἴσια γραμμὴ καὶ ποὺ οἱ προβοσκίδες τους σειοῦσαν πλατειὰ σίδερα, ἴδια μὲ μπράτσα γίγαντα ποὺ θὰ κρατοῦσανε μπαλτάδες πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους.

Οἱ Βάρβαροι κυτταχθῆκανε σιωπηλά. Δὲν τοὺς ἔκανε νὰ χλωμιάζουν ὁ θάνατος, ἀλλὰ τὸ φοβερὸ ἀνάγκασμα ποὺ ἐρισκότανε καταντημένοι.

Ἡ κοινὴ τους ζωὴ εἶχε θεμελιώσῃ μεταξὺ στοὺς

άνθρώπους αὐτοὺς βαθειὲς φιλίες. Τὸ στρατόπεδο, γιὰ τοὺς περισσότερους, ἀντικαθιστοῦνε τὴν πατρίδα· ζῶντας χωρὶς οἰκογένεια, μεταφέρανε σ' ἓνα σύντροφο τὴν ἀνάγκη τους ἀγάπης, καὶ ἀποκοιμόντανε πλάϊ πλάϊ, κάτω ἀπ' τὸν ἴδιο μανθῦα, στὴν ἀστροφεγγιά. Ἐπειτα, στὴν ἀδιάκοπη αὐτὴ περιπλάνηση, ἀνάμεσα σὲ κάθε λογιῶ χώρες, φόνους καὶ περιπέτειες, γεννηθήκανε παράξενοι ἔρωτες, — κακόνθες ἔνωσες, σοβαρὲς ὅσο καὶ οἱ παντρεῖές, ὅπου ὁ πιὸ δυνατὸς προστάτευε τὸν πιὸ νέο μέσα στὴ μάχη, τὸν βοηθοῦσε, νὰ διαβαίνει τοὺς γκρεμοὺς, σκούπιζε στὸ πρόσωπό τους τὸν ἴδρω τῶν πυρετῶν, ἔκλεθε γι' αὐτὸν τροφή· καὶ ὁ ἄλλος, παιδί περιμαζεμένο ἀπ' τὴ γωνιά ἐνὸς δρόμου, κατόπι γενάμενος Μισθοφόρος, πλήρωνε τὴν ἀφοσίωση αὐτὴ μὲ χίλιες λεπτὲς περιποιήσες καὶ φιλοφρόνησες μιᾶς συζύγου.

Ἄνταλλάξανε τὰ περιδέραιά τους καὶ τὰ σκουλαρῖκια τους, δῶρα ποὺ εἶχανε κάνει ἄλλοτες ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, μετὰ μεγάλο κίνδυνο ἢ σὲ ὧρες μεθυσιοῦ. Ὅλοι ζητάγανε νὰ πεθάνουνε, καὶ κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ δαρέσει. Ἐβλεπες κάποιον νέο ἀπ' αὐτοὺς, ἐδῶ κι ἐκεῖ, ποὺ ἔλεγε σ' ἓνα ἄλλο ποὺ τὰ γένια του εἶτανε γκριζα. «Ὅχι! ὄχι! εἶσαι ὁ πιὸ γερός! Θὰ μᾶς ἐκδικηθεῖς, σκότωσέ με!» καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπαντοῦσε. «Θὰ ζήσω λιγότερα χρόνια! χτύπα στὴν καρδιά, καὶ μὴ σκέπτεσαι πιά γιὰ μένα!» Οἱ ἄδερφοὶ κυτταζόντανε μὲ τὰ δυὸ χέρια σφιγμένα, καὶ ὁ ἀγαπητικὸς ἔκανε στὸν ἀγαπητικὸ του αἰώνιους ἀποχαιρετισμοὺς, ὀρθός, κλαίνοντας πάνω στὸν ὦμο του.

Βγάνανε τοὺς θώρακὲς τους γιὰ νὰ χωθεῖ πιὸ γλή-

γορα ἢ αἰχμὴ τῶν σπαθιῶν. Τότες φανήκανε τὰ σημάδια τῶν μεγάλων λαθωματιῶν ποῦ εἶχανε πάρει γιὰ τὴν Καρχηδόνα· λὲς καὶ εἶτανε ἐπιγραφές σὲ στήλες.

Βαλθῆκανε σὲ τέσσερες ἰσόμετρες σειρὲς ὅπως οἱ μονομάχοι, καὶ ἀρχίσανε μὲ δειλοὺς διαξιφισμοὺς. Μερικοὶ μάλιστα εἶχανε φράξει τὰ μάτια τους, καὶ τὰ σπαθιά τους σειδόντανε στὸν ἀγέρα, σιγά, σὰν μπαστούνια τυφλοῦ. Οἱ Καρχηδόνιοι μπίξανε γιουχαῖσματα φωνάζοντάς τους πὼς εἶτανε ἀνανδροὶ· οἱ Βάρβαροι ἀνάφανε, καὶ σὲ λίγο ἢ μάχη εἶτανε γενικὴ, ὀρμητικὴ, τρομερή.

Καμμιά φορά διὸ ἄντρες σταματοῦσανε ματωμένοι, πέφτανε ὁ ἓνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου καὶ πεθαίνανε δίνοντας φιλιὰ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Κανεὶς δὲν ὀπισθοχωροῦσε· ριχνόντανε στὶς τεντωμένες λεπίδες. Ἡ μανία τους εἶτανε τόσο λυσσιασμένη ὥστε οἱ Καρχηδόνιοι, ἀπὸ μακρυὰ, φοβόντανε.

Τέλος σταματῆσανε. Τὰ στήθια τους κάνανε μεγάλο βραχνὸ κρότο, καὶ φαινόντανε τὰ μάτια τους ἀνάμεσα στὰ μακρυὰ μαλλιά τους ποῦ κρεμόντανε σὰν νὰ εἶχανε βγεῖ ἀπὸ πορφυρένιο λουτρό. Πολλοὶ στριφογυρνοῦσανε στὸν ἑαυτὸ τους, γλήγορα, σὰν πάνθηρες πληγωμένοι στὸ κούτελο. Ἄλλοι στεκόντανε ἀκίνητοι κυττάζοντας ἓνα πτώμα στὰ πόδια τους. Ἐπειτα, ἔξαφνα, σχίζανε τὸ πρόσωπό τους μὲ τὰ νύχια, πιάνανε τὸ σπαθί τους μὲ τὰ δυὸ χέρια καὶ τὸ χώνανε στὴν καιλιά τους.

Μένανε ἐξήντα ἀκόμη. Γυρέφανε νὰ πιοῦνε. Τοὺς φωνάζανε νὰ ρίξουνε τὰ σπαθιά τους· καὶ ὅταν τὰ ρίξανε, τοὺς φέρανε νερό.

Ἐνῶ πίνανε, μὲ τὸ πρόσωπο χωμένο μέσα στὰ βάζα, ἐξήντα Καρχηδόνιοι, πηδώντας πάνω τους, τοὺς σκοτώσανε μὲ σιλέτα, πισόπλατα.

Ὁ Ἀμίλκας τὸ εἶχε κάνει αὐτὸ γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ ἔνστικτα τοῦ στρατοῦ του, καὶ μὲ τὴν προδοσίᾳ αὐτῆ, νὰ τὸν κάνει προσωπικά του ἀφοσιωμένο.

Λοιπὸν ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει· τοῦλάχιστο τὸ νόμιζε· ὁ Μάτο δὲν θὰ βαστοῦσε· ἀπ' τὴν ἀνυπομονησίᾳ του, ὁ Σουφφέτης πρόσταξε ἀμέσως τὸ ξεκίνημα.

Οἱ ἀνιχνευτὲς του ἤρθανε νὰ τοῦ ποῦνε πὼς εἶχανε διακρίνει μιὰ ἐφοδιοπομπή πού τραβοῦσε κατὰ τὸ Μολυβένιο-Βουνό. Ὁ Ἀμίλκας δὲν ἀνησύχησε. Μιὰ πού οἱ Μισθοφόροι ξεμηδενίστηκαν, οἱ Νομάδες δὲν θὰ τὸν στενοχωρούσανε πιά. Τὸ σπουδαῖο εἶτανε νὰ πάρει τὴν Τύνιδα. Μὲ μεγάλες ἡμερήσιες πορείες βάδισε κατὰ κεῖ.

Εἶχε στείλει τὸν Ναρχάδα στὴν Καρχηδόνα νὰ πάει τὴν εἶδηση τῆς νίκης· καὶ ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηδῶν, περήφανος γιὰ τίς ἐπιτυχίες του παρουσιάστηκε στῆς Σαλαμπῶ.

Τὸν δέχθηκε στοὺς κήπους της, κάτω ἀπὸ μιὰ πλατειά συκομωρέα, ἀνάμεσα σὲ μαξιλάρια ἀπὸ κίτρινο δέρμα, μὲ τὴν Ταανόχ κοντά της. Τὸ πρόσωπό της τῶσκειπε ἄσπρη σάρπα πού περνώντας πάνω στὸ στόμα της καὶ στὸ κούτελό της, δὲν ἄφινε νὰ φαίνωνται· παρὰ τὰ μάτια· ὅμως τὰ μάτια της λαμποκοπούσανε μέσα στὴ διαφάνεια τοῦ πέπλου, ὅπως τὰ διαμάντια τῶν δακτύλων της,—γιατί ἡ Σαλαμπῶ βαστοῦσε τὰ δύο της

χέρια τυλιγμένα, καὶ ὅση ὥρα μιλήσανε, δὲν ἔκανε οὔτε μιὰ κίνηση.

Ὁ Ναρχάβας τῆς ἀνήγγειλε τὴν ἦττα τῶν Βαρβάρων. Τὸν εὐχαρίστησε μὲ εὐχὴ γιὰ τὶς δούλεψες ποὺ εἶχε κάνει τοῦ πατέρα της. Τότες ἄρχισε νὰ διηγιέται ὅλη τὴν ἐκστρατεία.

Τὰ περιστέρια, πάνω στοὺς φοινικες ὀλόγυρά τους, γουργούριζαν γλυκά· καὶ ἄλλα πουλιὰ φτερουγίζανε ἀνάμεσα στὰ χορτάρια· γαλιάντρες μὲ περιδέραιο, ὀρτύκια τῆς Ταρτεσσούντος καὶ ἀγριοκόττες φοινικικές. Ὁ κῆπος, ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἀκαλλιέργητος, εἶχε πληθύνει τὶς πρασινάδες του· κολοκύνθες ἀνεβαίνανε στὶς κλαρωσιές, περικοκλάδες ἀναριαπλώνονταν στοὺς τριανταφυλλότοπους, κάθε λογιῶ ἀνθησες σχηματίζανε συμπλέγματα, τσαρδάκια· καὶ ἡλιακὲς ἀχτίδες ποὺ πέφτανε πλάγια, χάραζαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, σὰ μέσα στὰ δάση, τὴ σκιά ἐνὸς φύλλου πάνω στὸ χῶμα. Τὰ κατοικίδια ζῶα, ποὺ ξαναγίνανε ἄγρια, φεύγανε στὸν πιὸ παραμικρὸ θόρυβο. Κάποτες φαινότανε ἓνα ζαρκάδι σέρνοντας στὶς δυὸ μικρὲς μαύρες ὀπλές του σκορπισμένα φτερὰ παγωνιοῦ. Τὰ βοητὰ τῆς πόλης, μακρυά, χανόντανε μέσα στὸ φλοίσθημα τῶν κυμάτων. Ὁ οὐρανὸς εἶτανε καταγάλανος· οὔτε ἓνα πανί δὲ φαινότανε στὴ θάλασσα.

Ὁ Ναρχάβας δὲ μιλοῦσε πιά· ἢ Σαλαμπώ, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, τὸν κύτταζε. Φοροῦσε μανδύα λινό, ὅπου εἶτανε ζουγραφισμένα λουλούδια, μὲ κρόσια στὸ κάτω μέρος· δυὸ ἀσημένια βέλη συγκρατοῦσανε τὰ μαλλιὰ του πλεγμένα στὴν ἄκρη τῶν αὐτιῶν του· ἀκουμποῦσε μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι στὸ ξύλο μιᾶς λόγχης,

στολισμένης με κύκλους ήλεκτρου και τούφρες χνουδομαλιού.

Κυττάζοντάς τον, πολλές ακαθόριστες σκέψεις τήν απορροφούσανε· ὁ νέος αὐτός με γλυκειά φωνή και γυναικίσια μέση μάγευε τὰ μάτια της με τή χάρη τοῦ ὄλου του και τῆς φαινότανε πῶς εἶτανε σάν μεγαλιότερη ἀδερφή πού τή στέλνανε οἱ Βάαλ για νά τήν προστατέψει. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ Μάτο τήν κυρίεψε· δὲ βάσταξε στήν ἐπιθυμιὰ νά μάθει τί γενότανε.

Ὁ Ναρχάδας ἀποκρίθηκε πῶς οἱ Καρχηδόνιοι προχωρούσανε κατά τήν Τύνιδα, για νά τήν πάρουνε· ἔσο ἔχθετε τίς πιθανότητες ἐπιτυχίας και τήν ἀδυναμία τοῦ Μάτο, ἐκείνη φαινότανε πῶς χαιρόταν ἀπό παράξενη ἐλπίδα. Τὰ χεῖλια της τρέμανε, τὸ στήθος της λαχάνιαζε. Ὅταν ὑποσχέθηκε τέλος νά τὸν σκοτώσει ὁ ἴδιος, φώναξε—«Ναί!! σκότωσέτον, πρέπει!»

Ὁ Νουμηδὸς ἀπάντησε πῶς ἐπιθυμοῦσε θερμὰ τὸ θάνατο αὐτό, ἀφοῦ, ἅμα τελείωνε ὁ πόλεμος θὰ γενότανε ἄντρας της.

Ἡ Σαλαμπὼ ἀνατρίχιασε και χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Ὅμως ὁ Ναρχάδας, ἐξακολουθώντας, παράβαλε τίς λαχτάρεις του με λουλούδια πού μαραίνονται ὕστερα ἀπ' τὴ βροχή, με ταξιθευτὲς παραπλανημένους πού περιμένουνε τὴ μέρα. Τῆς εἶπε ἀκόμα πῶς εἶτανε πιὸ ὁμορφη ἀπ' τὸ φεγγάρι, καλλίτερη ἀπ' τὸ πρῶνὸ ἀγεράκι και ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ ξένου. Θάφερνε για κείνη, ἀπ' τὴ χώρα τῶν Μαύρων, πράματα πού δὲν εἶχε στήν Καρχηδόν, και τὰ διαμερίσματα τοῦ σπιτιοῦ τους θὰ εἶτανε ἀμμοστρωμένα με χρυσοσκονη.

Βράδυαζε, βαλσαμωμένες εὐωδιὲς βγαίνανε. Πολλή

ώρα, κυτταχθήκανε σιωπηλά, — και τὰ μάτια τῆς Σαλαμπώ, στὸ βάθος τῶν μακρυῶν παραπετασμάτων, μοιάζανε μὲ δυὸ ἀστέρια στὸ ἀνοιγμα ἑνὸς σύγνεφου. Πρὶν δύσει ὁ ἥλιος, ἀποτραβήχτηκε.

Οἱ Γέροντες νοιώσανε πὼς ξαλάφρωσαν ἀπὸ μεγάλη ἀνησυχία ὅταν ἔφυγε ἀπ' τὴν Καρχηδόνα· ὁ λαὸς τὸν εἶχε δεχθεῖ μὲ ζητωκραυγὰς ἀκόμα πιὸ ἐνθουσιώδικες ἀπ' τὴν πρώτη φορά. "Ἄν ὁ Ἀμίλκας και ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηθῶν θριαμβεύανε μόνον κατὰ τῶν Μισθοφόρων, θὰ εἶτανε ἀδύνατο νὰ τοὺς ἀντισταθοῦνε. Λοιπὸν ἀποφασίσανε, γιὰ νὰ ἀδυνατίσουνε τὸ Βάρκα, νὰ κάνουνε νὰ πάρει μέρος στὴν ἀπολύτρωση τῆς Δημοκρατίας ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπούσανε, τὸν γέρο Ἄνωνα.

Τράβηξε ἀμέσως πρὸς τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ στὰ ἴδια μέρη ποὺ εἶχανε δεῖ τὴ ντροπὴ του. Ἄλλὰ οἱ κάτοικοι και οἱ Βάρδαροι εἶτανε πεθαιμένοι, κρυμμένοι ἢ φευγάτοι. Τότες ὁ θυμὸς του ξεθύμανε στὸν κάμπο. Ἐκάψε τὰ ἐρείπια τῶν ἐρειπίων, δὲν ἄφησε οὔτε ἓνα δέντρο, οὔτε φύλλο χορτάρι· τὰ παιδιὰ, τοὺς ἄρρωστους ποὺ συναντούσανε, τοὺς μαρτυρούσανε· ἔδινε στοὺς στρατιῶτες του τὶς γυναῖκες νὰ τὶς βιάζουνε πρὶν τὶς σφάζουνε· οἱ πιὸ ὁμορφες ριχνόντανε μέσα στὸ φορεῖο του, — γιὰ τὴ φοβερὴ του ἀρρώστεια τὸν ἀναθε μὲ λαχτάρες ἀκράτητες· τὶς χόρτωνε μ' ὅλη τὴ λύσσα ἀπελπισμένου ἀνθρώπου.

Συχνά, στὴν κορφή τῶν λόφων, μαύρες σκιηγὲς πέφτανε σὰ νὰ τὶς ἀναποδογύριζε ὁ ἀγέρας, και πλατεῖς δίσκοι μὲ ἀστραφτερὸ γύρο, ποὺ ἀναγνωρίζοντανε γιὰ τροχοὶ κάρρου, γυρνώντας μὲ κλαψιάρικο ἤχο, λίγο κατ' ὀλίγο χωνόντανε στὶς κοιλάδες. Οἱ φυλές,

πού είχανε παρατήσει τὴν πολιορκία τῆς Καρχηδόνας, περιπλανώντανε ἔτσι στὶς ἐπαρχίες, περιμένοντας μιὰ εὐκαιρία, καμμιά νίκη τῶν Μισθοφόρων γιὰ νὰ γυρίσουνε. Ἀλλά, εἴτε ἀπὸ τρομάρα εἴτε ἀπὸ πείνα, ξαναπήρανε ὅλες τὸ δρόμο τῶν τόπων τους, καὶ ξαφανίστηκανε.

Ὁ Ἀμίλκας δὲ ζήτησε τίς ἐπιτυχίες τοῦ Ἄννωνος Μολαταῦτα βιαζότανε νὰ τελειώσει τὸν πρόσταξε νὰ πάρει τὸ δρόμο τῆς Τύνιδος· καὶ ὁ Ἄννων, πού ἀγαπούσε τὴν πατρίδα του, στὴν ὠρισμένη μέρα ἐβρέθηκε κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης.

Εἶχε γιὰ ὑπεράσπισή της τὸν ἀπὸ αὐτόχθονες πληθυσμό της, δώδεκα χιλιάδες Μισθοφόρους, ἔπειτα ὄλους τοὺς Βρωμο-φαγάδες, γιατί εἶτανε ὅπως ὁ Μάτο προσκολλημένοι στὸν ὀρίζοντα τῆς Καρχηδόνας, καὶ οἱ Πληβεῖοι καὶ ὁ Σαλισίμ κυττάζανε ἀπὸ μακριὰ τὰ ψηλά της τείχη, νειρευόμενοι πίσωθ' ἐκεῖ ἀτέλειωτες ἀπόλαφες. Στὸ συναρμόνισμα ἐκεῖνο μισῶν, ἡ ἀντίσταση ὀργανώθηκε ἐπιδέξια. Πήρανε ἀσχιά γιὰ νὰ κάνουνε περικεφαλαίες, κόψανε ὄλους τοὺς φοίνικες ἀπ' τοὺς κήπους γιὰ νάχουνε λόγχες, ἀνοίξανε στέρνες καί, ὅσο γιὰ τὰ τρόφιμα, ψαρεύανε στὶς ὄχτες τῆς Λίμνης μεγάλα ἄσπρα ψάρια, πού τρεφότανε ἀπὸ πτώματα καὶ βρωμιές. Τὰ ὀχυρώματά τους, διατηρούμενα ρεῖπια, ἀπ' τὴ ζήλεια τῆς Καρχηδόνας, εἶτανε τόσο ἀδύνατα, πού μπορούσανε, μὲ σπρωξιὰ τοῦ ὄμου, νὰ τὰ γκρεμίσουνε. Ὁ Μάτο ἔκλεισε τίς τρύπες τους μὲ τίς πέτρες τῶν σπιτιῶν. Εἶτανε ἡ τελευταία πάλη· δὲν ἔλπιζε τίποτε, καὶ μολαταῦτα ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του πῶς ἡ τύχη εἶτανε ἄστατη.

Οἱ Καρχηδόνιοι, σιμώνοντας, παρατηρήσανε πάνω στα ὀχυρώματα, ἕνα ἄνθρωπο ποῦ διάβαινε τὰ κρηπιδώματα ὄλου τοῦ περίβολου. Τὰ θέλη ποῦ πετούσανε ὀλόγυρά του, δὲ φαινότανε νὰ τὸν τρομάζουνε πιό-τερο παρὰ κοπάδι χελιδονιῶν. Κανένα, παραδόξως, δὲν τὸν ἄγγιξε.

Ὁ Ἀμίλκας ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του στὸ νότιο μέρος· ὁ Ναρχάβας, δεξιά του, ἔπιανε τὸν κάμπο τοῦ Ραδῆς, ὁ Ἄνων τὴν ὄχτη τῆς Λίμνης· κ' οἱ τρεῖς στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ κρατήσουνε ὁ καθένας τὴ θέση του γιὰ νὰ χτυπήσουνε τὸν περίβολο, ὄλοι σύγκαιρα.

Ἄλλὰ ὁ Ἀμίλκας θέλησε πρῶτα νὰ δείξει στοὺς Μισθοφόρους πῶς θὰ τοὺς τιμωροῦσε σὰν σκλάβους. Διάταξε νὰ σταυρώσουνε τοὺς δέκα πρεσβευτές, τὸν ἕνα κοντὰ στὸν ἄλλο, πάνω σ' ἕνα βουναλάκι, ἀντίκρου στὴν πόλη.

• Στὸ θέαμα αὐτὸ οἱ πολιορκημένοι ἐγκαταλείψανε τὸ ὀχύρωμα.

Ὁ Μάτο εἶπε μὲ τὸ νοῦ του πῶς σὰν μποροῦσε νὰ περάσει ἀνάμεσα στὰ τείχη καὶ στίς σκηνῆς τοῦ Ναρχάβα τόσο γλήγορα ποῦ οἱ Νουμηδοὶ νὰ μὴ προφτάξουνε νὰ βγοῦνε, θάπεφτε στὰ ὀπίσθια τοῦ Καρχηδονικοῦ πεζικοῦ, ποῦ θὰ βρισκότανε σφηνωμένο ἀνάμεσα στὴ μεραρχία του καὶ στίς μέσα μεραρχίες· χύμηξε ὄξω μὲ τοὺς παλαιμάχους του.

Ὁ Ναρχάβας τὸν εἶδε· πέρασε τὴν ἀκρογιαλιά τῆς λίμνης καὶ ἤρθε νὰ εἰδοποιήσει τὸν Ἄνονα νὰ στήλει ἄντρες γιὰ ἐπικουρία τοῦ Ἀμίλκα. Νόμιζε πῶς ὁ Βάρκας εἶτανε παρὰ πολὺ ἀδύνατος γιὰ ν' ἀντισταθεῖ

στούς Μισθοφόρους ; εΐτανε δολιότητα ἢ ἀνοησία; Κανείς ποτέσ δέν μπόρεσε νά τὸ μάθει.

Ὁ Ἄννων, ἀπὸ ἐπιθυμία νά ταπεινώσει τὸν ἀντίπαλό του, δέν δίστασε. Φώναξε νά ἠχήσουνε οἱ σάλπιγγες, κι ὄλος ὁ στρατός του ρίχθηκε πάνω στούς Βαρβάρους. Γυρίσανε πίσω καὶ τρέξανε ἴσια στούς Καρχηδονίους· τοὺς ἀναποδογυρίζανε, τοὺς συντρίβανε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους· καί, σπρώχνοντάς τους ἔτσι, φθάσανε ὡς στή σκηνή τοῦ Ἄννωνος, ποὺ εΐτανε τότεσ ἀνάμεσα σὲ τριάντα Καρχηδονίους, τοὺς πιὸ διάσημους ἀπ' τοὺς Γέροντες.

Ἐμεινε κατάπληκτος ἀπ' τὴν τόλμη τους· φώναξε τοὺς ἀξιωματούχοὺς του. Ὅλοι χώνανε τίς γροθιές τους κάτω ἀπ' τὸ λαιμό του φωνάζοντας βρυσιές. Τὸ πλῆθος σπρωχνότανε, καὶ ὅσοι τὸν βαστούσανε μὲ τὸ χέρι τὸν συγκρατοῦσανε μὲ πολλή δυσκολία. Μολαταῦτα προσπαθοῦσε νά τοὺς πεῖ στ' αὐτιά.—«Θὰ σοῦ δόσω ὅ,τι θέλεις! Εἶμαι πλούσιος! Σῶσέ με!» Τὸν τραβοῦσανε· ὅσο βαρὺς καὶ ἂν εΐτανε, τὰ πόδια του δέν ἀγγίζανε πιὰ τὴ γῆ. Εἶχανε σύρει τοὺς Γέροντες. Ἡ τρομέρα του μεγάλωσε.—«Μὲ νικήσατε! εἶμαι αἰχμάλωτός σας! Ἄγοράζω τὸν ἑαυτό μου! Ἄκοῦστε με, φίλοι μου!» Καί, σηκωνόμενος ἀπ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς ὤμους ποὺ τὸν σφίγγανε στὰ πλευρά, ἐπαναλάβαινε. «Τί θὰ κάνετε; Τί θέλετε; Δέν ἐπιμένω, τὸ βλέπετε καλά! Πάντα ἤμουνα καλός!»

Ἐνας γιγαντένιος σταυρὸς εΐτανε στημένος στήν πόρτα. Οἱ Βάρβαροι οὐρλιάζανε. «Ἐδῶ! Ἐδῶ!» Ἄλλὰ φώναξε πιὸ δυνατὰ ἀκόμα· καί, στὸ ὄνομα τῶν θεῶν τους, τοὺς πρόσταξε νά τὸν ὀδηγήσουνε στὸν Σαλισίμ,

γιατί εἶχε νὰ τοῦ ξομολογηθεῖ ἓνα πράμα, πού ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτιόταν ἡ σωτηρία τους.

Σταματήσανε, γιατί μερικοὶ ἰσχυριζόντανε πὼς εἶτανε φρόνιμο νὰ φωνάξουνε τὸ Μάτο. Πήγανε νὰ τὸν εὔρουνε.

Ὁ Ἄνων ἔπεσε πάνω στὸ χορτάρι· κ' ἔδλεπε, δλόγυρά του, κι ἄλλους ἀκόμα σταυροὺς σὰ νὰ πολλαπλασιαζότανε ἀπὸ πρὶν τὸ μαρτύριο πού θὰ τὸν θανάτωνε· ἔκανε προσπάθειες γιὰ νὰ πείσει τὸν ἑαυτὸ του πὼς γελιότανε, πὼς δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἓνας μονάχα σταυρός, καὶ μάλιστα γιὰ νὰ πιστέψει πὼς δὲν ὑπῆρχε κανένας. Τέλος τὸν σηκώσανε.

— «Μίλα!» εἶπεν ὁ Μάτο.

Πρότεινε νὰ παραδόσει τὸν Ἀμίλκα, ἔπειτα θὰ μπαίνανε στὴν Καρχηδόνα καὶ θὰ εἶτανε βασιλιάδες κι οἱ δυό.

Ὁ Μάτο ἀπομακρύνθηκε, κάνοντας σημάδι στοὺς ἄλλους νὰ βιαστούνε. Εἶτανε, σκεπτότανε, τέχνασμα γιὰ νὰ κερδίσει καιρό.

Ὁ Βάρβαρος γελιότανε· ὁ Ἄνων βρισκότανε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἐκεῖνα σημεῖα πού δὲν λογαριάζει κανεὶς τίποτα, καὶ ἐξ ἄλλου μισοῦσε τόσο πολὺ τὸν Ἀμίλκα, πού, στὴν πιὸ παραμικρὴ ἐλπίδα σωτηρίας, θὰ τὸν θυσίαζε μ' ἕλους τοὺς στρατιῶτες του.

Στὴ ρίζα τῶν τριάντα σταυρῶν, οἱ Γέροντες λιγοψυχούσανε κατὰ γῆς· εἶχανε περᾶσει κιόλας σχοινιά κάτω ἀπ' τὶς μασχάλες τους. Τότες ὁ γέρο Σουφφέτης, καταλαβαίνοντας πὼς μελλότανε νὰ πεθάνει, ἔκλαψε.

Βγάνανε τὰ ροῦχα πού τοῦ μείνανε — καὶ φάνηκε τὸ ἀποκρουστικὸ του κορμί. Ἐλκη σκεπάζανε τὸν ἀνομάτιαστο αὐτὸν ὄγκο· τὸ πάχος ἀπ' τὶς γάμπες του ἔκρυβε

τὰ νύχια τῶν ποδιῶν του· στὰ δάχτυλά του κρεμιόντανε σὰν πρασινωπὲς λουρίδες· καὶ τὰ δάκρυα ποὺ τρέχανε στὰ βαθουλώματα τῶν μαγουλῶν του δίνανε στὸ πρόσωπό του κάτι τὸ τρομαχτικὰ θλιβερό, μοιάζοντας πῶς πιάνανε περισσότερο τόπο παρὰ σὲ κάθε ἄλλο ἀνθρώπινο πρόσωπο. Τὸ βασιλικὸ του διάδημα, μισολυμένο, σερνότανε μὲ τ' ἄσπρα μαλλιά του στὴ σκόνη.

Νομίσανε πῶς δὲν εἶχανε σχοινιά ἀρκετὰ γερὰ γιὰ νὰ τὸν ἀνεβάσουνε ὡς στὸ σταυρό, καὶ τὸν καρφώσανε πάνω, πρὶν ὁ σταυρὸς στηθεῖ, κατὰ τὴ φοινικικὴ μόδα. Ἡ περηφάνειά του ὅμως ξύπνησε μέσα στὴν ὁδύνη του. "Ἀρχισε νὰ τοὺς σκυλοβρίζει. "Ἀφρίζει καὶ στριφογυρνοῦσε σὰν τέρας τῆς θάλασσας ποὺ σφάζουσε σὲ μιὰ ἀκρογιαλιά, προλέγοντάς τους πῶς θὰ πεθαίνανε ὅλοι ἀκόμα πιὸ φοβερὰ καὶ πῶς θὰ τὸν ἐκδικούσανε.

Εἶχε ἐκδικηθεῖ. Ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τῆς πόλης, ἀπ' ὅπου ξεπετιόντανε τὴν ὥρην γλώσσες φλογῶν μὲ στήλες καπνοῦ, οἱ πρεσβευτὲς τῶν Μισθοφόρων ψυχμαχοῦσανε.

Μερικοί, λιγοθυμισμένοι στὴν ἀρχή, εἶχανε ξαναζωντανέψει ἀπ' τὴ φρεσκάδα τοῦ ἀγέρα· ἀλλὰ στεκόντανε μὲ τὸ πηγοῦνι στὸ στήθος, καὶ τὰ κορμιά τους μακραινάνε λίγο, μ' ὅλα τὰ καρφιά τῶν μπράτσων τους ποὺ εἶτανε καρφωμένα πιὸ ψηλὰ ἀπ' τὸ κεφάλι τους· ἀπ' τίς φτέρνες τους καὶ ἀπὸ τὰ χέρια τους, ἔπεφτε αἷμα σὲ χοντρὲς σταλαματιές, ἀργά, ὅπως ἀπὸ τὰ κλαδιὰ ἐνὸς δέντρου πέφτουσε οἱ ὄριμοι καρποί, — καὶ ἡ Καρχηδόνα, ὁ κόρφος, τὰ βουνὰ καὶ οἱ κάμποι, ὅλα τοὺς φαίνοντανε πῶς γυρνοῦσανε, σὰν πελώριος τροχός· καμμιά φορά, σύγγεφο σκόνης ἀνεβαίνοντας ἀπ' τὸ ἔδαφος τοὺς τύλιγε στὰ στριφογυρίσματά του·

καίονταν ἀπὸ φοβερῆ δίψα, ἢ γλῶσσα τοὺς γυρνοῦσε μέσα στὸ στόμα τοὺς, καὶ νοιώθανε νὰ τρέχει πάνω τοὺς ἕνας παγερὸς ἴδρωρ, μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ τοὺς ποὺ ἔδγαίνε.

Ὡς τόσο διακρίνανε σ' ἀτελεύτητο βάθος δρόμους, στρατιώτες νὰ βαδίζουνε, ταλαντεύματα σπαθιῶν· καὶ τὸ βουητὸ τῆς μάχης ἔφτανε σ' αὐτοὺς ἀκαθόριστα, σὰν δ' ἠόρυθος τῆς θάλασσας σὲ ναυαγισμένους ποὺ πεθαίνουνε στὰ κατάρτια ἐνὸς карабиоῦ. Οἱ Ἴταλοί, πιὸ γεροὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, φωνάζανε ἀκόμα· οἱ Λακεδαιμόνιοι, σωμαίνανε, κρατοῦσανε τὰ βλέφαρά τοὺς κλειστά· ὁ Ζάρξας, ἄλλοτε τόσο δυνατός, ἔγεργε σὰν σπασμένο καλάμι· ὁ Αἰθίοψ κοντὰ του, εἶχε τὸ κεφάλι ἀναστραμμένο πίσω, πάνω ἀπὸ τὰ μπράτσα τοῦ σταυροῦ· ὁ Αὐταρίτης, ἀκίνητος, γυρνοῦσε ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ βλέμματα· τὰ μακρυὰ μαλλιά του, πιασμένα σὲ μιὰ σχισμάδα ξύλου, στεκόντανε ἴσια πάνω στὸ κούτελό του, καὶ τὸ ἀγκομαχητὸ ποὺ ἔδγανε, ἔμοιαζε περισσότερο μὲ μούγκρισμα θυμοῦ. Ὅσο γιὰ τὸ Σπένδιο, τοῦ εἶχε ἔρθει παράξενο θάρρος· τόρα καταφρονοῦσε τὴ ζωὴ, ἀπ' τὴ βεβαιότητα ποὺ εἶχε λυτρωμοῦ σχεδὸν γλήγορου καὶ αἰώνιου, καὶ περίμενε τὸ θάνατο μὲ ἀπάθεια.

Μέσα στὸ λιγοψύχημά τοὺς, καμμιὰ φορὰ ἀντριχιάζανε σὲ ἀγγιγμα φτερῶν, ποὺ περνοῦσανε ἀπ' τὸ πρόσωπό τοὺς. Μεγάλες φτερούγες σειοῦσανε σκιές γύρω τοὺς, κραξίματα πλαταγίζανε στὸν ἀγέρα· καὶ ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς τοῦ Σπένδιου εἶτανε ὁ πιὸ ψηλός, τὸ πρῶτο γεράκι ἔπεσε στὸ δικό του. Τότες γύρισε τὸ πρόσωπό του πρὸς τὸν Αὐταρίτη, καὶ τοῦ εἶπε ἀργά, μὲ ἀνεξήγητο χαμόγελο.

— «Θυμᾶσαι τὰ λιοντάρια στὸ δρόμο τῆς Σίγκας ;»

— «Εἶτανε ἀδέρφια μας !» ἀποκρίθηκε ὁ Γαλάτης ξεψυχώντας.

Ὁ Σουφφέτης, τὴν ὥρα ἐκείνη, εἶχε τρυπήσει τὸν περίβολο, καὶ εἶχε φθάσει στὴν ἀκρόπολη. Ἐπὶ δυνατό φύσημα ἀγέρα, ὁ καπνὸς ἔξαφνα ἀνέβηκε ψηλά, ξεσκεπάζοντας τὸν ὀρίζοντα ὡς στὰ τεῖχη τῆς Καρχηδόνος· νόμισε μάλιστα πὼς διάκρινε ἀνθρώπους πρὸ κυττάζανε πάνω στὴν ταρατσα τοῦ Ἑσμοῦν. Ἐπειτα, στρέφοντας τὰ μάτια, εἶδε ἀριστερά, στὴν ὄχθη τῆς λίμνης, τριάντα πελώριους σταυροῦς.

Γιὰ νὰ τοὺς κάνουνε πρὸ τρομαχτικoὺς, οἱ Βάρβαροι τοὺς εἶχανε φτιάξει μὲ τὰ κοντάρια τῶν σκηνῶν τοὺς δεμένα ἄκρη μὲ ἄκρη καὶ τὰ τριάντα πτώματα τῶν Γερόντων φαινότανε πολὺ ψηλά, στὸν οὐρανό. Στὰ στήθια τοὺς ὑπῆρχανε σὰν ἄσπρες πεταλούδες· εἶτανε οἱ ἀκρότριχες τῶν βελῶν πρὸ τοὺς εἶχανε ρίξει ἀπὸ κάτω.

Στὴν κορφή τοῦ πρὸ μεγάλου σταυροῦ, λαμποκοποῦσε μιὰ φαρδειὰ χρυσή κορδέλλα· κρεμότανε πάνω στὸν ὦμο, τὸ μπράτσο ἔλειπε ἀπ' τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ ὁ Ἀμίλλας δυσκολεύθηκε ν' ἀναγνωρίσει τὸν Ἄνωνα. Ἐπειδὴ τὰ σαρακιασμένα κόκκαλά του δὲ βαστούσανε κάτω ἀπ' τὶς σιδερένιες σφήνες, κομμάτια τῶν μελῶν του εἶχανε πέσει, — καὶ δὲν μένανε στὸ σταυρὸ παρὰ ἄμορφα ἀπομεινάρια, ἴδια μὲ τὰ κομμάτια ἐκεῖνα ζῶων κρεμασμένων στὴν πόρτα τῶν κυνηγῶν.

Ὁ Σουφφέτης δὲν μπόρεσε νὰ μάθει τίποτα· ἢ πόλη, μπροστά του, ἔκρυβε ὅ,τι εἶτανε ἀπ' τ' ἄλλο μέρος, ἀπὸ πίσω· καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ πρὸ στείλανε διαδοχικὰ στοὺς

δυὸ στρατηγούς δὲν εἶχανε ξαναφανεῖ. Τότες, φθάσανε φυγάδες, διηγῶντας τὴν κατατρόπωση· καὶ ὁ φοινικικὸς στρατὸς σταμάτησε. Ἡ καταστροφή αὐτὴ, πέφτοντας μέσα στὴ νίκη τους, τοὺς ἄφινε κατάπληκτους. Δὲν ἀκούανε πιά τίς διαταγές τοῦ Ἀμίλκα.

Ὁ Μάτο ἐπωφελιότανε ἀπὸ τοῦτο, γιὰ νὰ ξακολουθήσει τὸν ὄλεθρο μέσα στοὺς Νουμηδοὺς.

Ἄμα ἀναποδογύρισε τὸ στρατόπεδο τοῦ Ἄγγωνος, ξαναγύρισε ἐναντίον τους. Οἱ ἐλέφαντες βγήκανε· ὅμως οἱ Μισθοφόροι, μὲ δαυλοὺς ποὺ τοὺς ἀρπάξανε ἀπ' τὰ τείχη, προχωρήσανε στὸν κάμπο σειόντας φλόγες, καὶ τὰ χοντρά ζῶα, τρομαγμένα, τρέξανε νὰ ριχθοῦνε στὸν κόρφο, ὅπου σκοτώνανε τὸ ἓνα τὸ ἄλλο παλεύοντας ἀναμεταξύ τους, καὶ πνιγήκανε ἀπ' τὸ βάρος τῶν θωράκων τους. Ὁ Ναρχάβης εἶχε ξαπολύσει κιόλας τὸ ἵππικό του· ὅλοι ριχθήκανε μὲ τὸ πρόσωπο στὸ χῶμα. Ἐπειτα ὅταν τ' ἄλλογα βρεθήκανε σὲ τρία βήματα ἀπόσταση ἀπ' αὐτούς, πηδῆξανε κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους ποὺ ἀνοίγανε μὲ μαχαιριά, καὶ οἱ μισοὶ Νουμηδοὶ εἶχανε σκοτωθεῖ ὅταν πλάκωσε ὁ Βάρκας.

Οἱ Μισθοφόροι, ἐξαντλημένοι, δὲ μπορούσανε νὰ βασιτάξουνε ἐναντίο στὰ στρατεύματά του. Ὅπισθοχωρήσανε σὲ καλὴ τάξη ὡς στὸ βουνὸ τῶν Θεερμῶν-Νερῶν. Ὁ Σουφφέτης εἶχε τὴ φρόνηση νὰ μὴ τοὺς κυνηγήσει. Τράβηξε στὶς ἐκβολές τοῦ Μακάρ.

Ἡ Τύνιδα εἶτανε δική του· ὅμως δὲν εἶτανε πιά παρὰ σωρὸς ρεῖπια ποὺ καπνίζανε. Τὰ γκρεμίσματα πέφτανε ἀπ' τίς σχισμάδες τῶν τειχῶν, ὡς στὴ μέση τοῦ κάμπου—στὸ βάθος, ἀνάμεσα στὶς ὄχτες τοῦ κόρφου, τὰ πτώματα τῶν ἐλεφάντων, ποὺ τάσπρωχνε ὁ ἀγέρας,

χτυπούσανε τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο, σὰν ἀρχιπέλαο μαύρων βράχων πλέοντας πάνω στὸ νερό.

Ὁ Ναρχάδας γιὰ νὰ κάνει τὸν πόλεμον αὐτό, εἶχε ἐξαντλήσει τὰ δάση του, πάρει τοὺς νιοὺς καὶ τοὺς γέροντες, τοὺς ἀρσενικοὺς καὶ τοὺς θηλυκοὺς, καὶ ἡ στρατιωτικὴ δύναμη τοῦ βασιλείου του δὲν ἀνέλαβε ἀπὸ τότε πιά. Ὁ λαός, πού τοὺς εἶχε ἰδεῖ ἀπὸ μακριὰ νὰ χάνονται, καταλυπήθηκε· ἄντρες κλαίκανε στοὺς δρόμους φωνάζοντάς τους μὲ τὰ ὀνόματά τους, σὰν πεθαμένους φίλους.—«Ἄ! ὁ Ἄνικητος! ἡ Νίκη! ὁ Κεραινοβόλος! τὸ Χελιδόνι!» Ἰὴν πρώτη μέρα κίολας, δὲν κουβεντιάσανε πιά παρὰ γιὰ πεθαμένους πολίτες. Ἄλλὰ τὴν ἄλλη μέρα εἶδανε τὶς σκηνὲς τῶν Μισθοφόρων στὸ βουνὸ τῶν Θερωμάτων. Τότες ἡ ἀπελπισιὰ ἐγίνε τόσο βαθειά, ὥστε πολλοὶ ἄνθρωποι, γυναῖκες προπάντων, ριχθήκανε, μὲ τὸ κεφάλι, ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη.

Δὲν ξέρανε τὰ σχέδια τοῦ Ἀμίλκx. Ζοῦσε μονάχος, στὴ σκηνή του, μὴ ἔχοντας κοντά του παρὰ ἕνα μικρὸ ἀγόρι, καὶ ποτὲ κανεὶς δὲν ἔτρωγε μαζί του, οὔτε ὁ Ναρχάδας. Ὡς τόσο τοῦ ἐκδήλωνε μεγάλη ὑπόληψη κατόπι ἀπ' τὴν ἡττα τοῦ Ἀννωνος· ὁμως ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηδῶν εἶχε πάρα πολλὰ συμφέροντα νὰ γίνε γυιὸς του, ὥστε νὰ μὴ δυσπιστεῖ σ' αὐτή.

Ἡ ἀπραξία αὐτὴ ἔκρυβε ἐπιτήδειους ἐλιγμούς. Μὲ κάθε λογικῶν τεχνάσματα, ὁ Ἀμίλκx πῆρε μὲ τὸ μέρος του τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν φυλῶν· καὶ οἱ Μισθοφόροι, διω-

χθήκανε, ἀποκρουσθήκανε, κυνηγηθήκανε σὰν ἀγριαθε-
ριά. Μόλις μπαίνανε σ' ἓνα δάσος, τὰ δέντρα ἀνάβανε
ὀλόγυρά τους· ὅταν πίνανε ἀπὸ μιὰ πηγὴ, εἶτανε φαρ-
μακωμένη· σφαλνούσανε τίς σπηλιές ὅπου κρυβόντανε
γιὰ νὰ κοιμηθοῦνε. Οἱ πληθυσμοὶ τοῦ τοῦ εἶχανε ὡς
τότες ὑπερασπίσει, οἱ παλιοὶ τοὺς συνένοχοι, τώρα τοὺς
κυνηγοῦσανε· ἀναγνωρίζανε πάντα στὶς συμμορίες αὐ-
τὲς καρχηδονικὲς πανοπλίες.

Πολλοὶ ὑποφέρανε στὸ πρόσωπο ἀπὸ κόκκινες λει-
χήνες· αὐτὸ τοὺς εἶχε συμβεῖ, σκεφτόντανε, ἀγγίζον-
τας τὸν Ἄνωνα. Ἄλλοι φανταζόντανε πὼς εἶτανε
γιατὶ εἶχανε φάει τὰ ψάρια τῆς Σαλαμπώ, καί, ἀντί
νὰ μετανοιώσουνε γι' αὐτό, νειρευόντανε ἱεροσυλίες
ἀκόμα πιὸ ἀποτρόπαιες, γιὰ νὰ εἶνε πιὸ μεγάλη ἡ
ταπείνωση τῶν φοινικικῶν Θεῶν. Θὰ θέλανε νὰ τοὺς
ξολοθρέψουνε.

Συρθῆκανε ἔτσι τρεῖς μῆνες στὸ μάκρος τῆς ἀνατο-
λικῆς ἀκτῆς, ἔπειτα πίσω ἀπ' τὸ βουνὸ τοῦ Σελλοῦμ
κ' ὡς στὶς πρώτες ἀμμουδιές τῆς ἐρήμου. Γυρεύανε
ἓνα τόπο καταφύγιου, ὅπου κι ἂν εἶτανε. Μονάχα ἡ
Οὐτίκη κι ἡ Ἴπποζαρύτη δὲν τοὺς εἶχανε προδόσει·
ἀλλὰ ὁ Ἀμίλκας περικύκλωνε τίς δυὸ αὐτὲς πόλεις.
Ἐπειτα ἀνηφορίσανε κατὰ τὸ βοριά, στὴν τύχη, χω-
ρὶς νὰ γνωρίζουνε κὰν τοὺς δρόμους. Ἀπ' τὰ πολλὰ
βάσανα, τὸ κεφάλι τοὺς εἶτανε ζαλισμένο.

Δὲν εἶχανε πιὰ παρὰ τὸ αἰσθημα ἑνὸς ἀπελπισμοῦ
ποῦ ὄλο μεγάλωνε· ξαναβρεθῆκανε μιὰ μέρα στὶς κλει-
σοῦρες τοῦ Κόβου, ἀκόμα μιὰ φορὰ μπροστὰ στὴν
Καρχηδόνα!

Τότες οἱ σύγκρουσες πολλαπλασιασθήκανε. Ἡ τύχη

διατηριότανε ἴση· ὁμοῦς εἶτανε, ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος τόσο πολὺ ἀποκαμωμένοι, ὥστε ἐπιθυμοῦσανε, ἀντὶ τὶς μικροσυμπλοκὲς αὐτές, μιὰ μεγάλη μάχη, φθάνει νὰ εἶτανε ἡ τελευταία.

Ὁ Μάτο ἐπιθυμοῦσε νὰ φέρει ὁ ἴδιος τὴν πρόταση αὐτὴ στὸ Σουφρέτη· ἕνας ἀπὸ τοὺς Λιδύους τοῦ προσφέρθηκε σ' αὐτό. «Ὀλοι, βλέποντάς τον νὰ φεύγει, εἶτανε βέβαιοι πὼς δὲ θὰ ξαναγυρνοῦσε πιά.

Ξαναγύρισε τὸ ἴδιο τὸ βράδυ.

Ὁ Ἀμίλκας δεχότανε τὴν πρόσκληση. Θὰ χτυπιόντανε τὴν ἄλλη μέρα, μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου, στὸν κάμπο τοῦ Ραδῆς.

Οἱ Μισθοφόροι θελήσανε νὰ μάθουνε ἂν δὲν εἶχε πεῖ τίποτα περισσότερο, καὶ ὁ Λιδύος πρόσθεσε.

— «Ἐπειδὴ στεκόμουνα μπροστά του, μὲ ρώτησε τί περίμενα· ἀποκρίθηνκα. «Νὰ μὲ σκοτώσουν!» Τότες ξαναεἶπε «ὄχι! φύγε! αὐτὸ θὰ γίνει αὔριο, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους.»

Ἡ γενναιοφροσύνη αὐτὴ ξάφνισε τοὺς Βαρβάρους· μερικοὶ τρομάξανε, κι ὁ Μάτο λυπήθηκε γιατί δὲ σκοτώσανε τὸν ἀποσταλμένο.

Τοῦ μένανε ἀκόμα τρεῖς χιλιάδες Ἀφρικανοί, χίλιοι διακόσιοι Ἑλληγες, χίλιοι πεντακόσιοι Καμπανίτες, διακόσιοι Ἰθῆρες, τετρακόσιοι Ἐτροῦσκοι, πεντακόσιοι Σαμνίτες, σαράντα Γαλάτες κ' ἕνα στίφος Ναφφίροι, νομάδες ληστιάδες προερχόμενοι ἀπὸ τὸν τόπο τῶν χουρμάδων, ἔλοι αὐτοὶ ἑφτά χιλιάδες διακόσιοι

δέκα ἔννια στρατιῶτες, ἀλλὰ κανένα τέλειο σύνταγμα. Εἶχανε φράξει τὶς τρύπες τῶν θωράκων τους μὲ ὤμο-πλάτες κτηνῶν καὶ ἀντικαταστήσει τοὺς μπρούντζινους κέθорνοὺς τους μὲ σανδάλια ἀπὸ κουρέλια. Χάλκινες καὶ σιδερένιες πλάκες βαραίνανε τὰ ροῦχά τους· τὰ κοντοβράκια τους κρεμόντανε σὰν κουρέλια γύρω τους καὶ σπαθιὲς φαινόντανε, σὰν πορφυρένιες κλωστές, ἀνάμεσα στὶς τρίχες τῶν μπράτσων τους καὶ τῶν προσώπων τους.

Οἱ ὄργητες γιὰ τοὺς πεθαμένους συντρόφους τους τοὺς ξαναρχόντανε στὴν ψυχὴ καὶ πολλαπλασιάζανε τὴ δύναμή τους· αἰσθανόντανε θολὰ πὼς εἶτανε οἱ δοῦλοι ἑνὸς Θεοῦ χυμένου στὶς καρδιὲς τυρανισμένων, καὶ σὰν οἱ ποντίφηκες τῆς παγκόσμιας ἐκδίκησης! "Ἐπειτα ὁ πόνος ὑπερβολικῆς ἀδικίας τοὺς λύσσιαξε, καὶ προπάντων τὸ θέαμα τῆς Καρχηδόνας στὸν ἑρίζοντα. Κάνανε τὸν ὄρκο νὰ πολεμήσουνε ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο ὥσπερ τὸ θάνατο.

Σκοτώσανε τὰ φορτηγὰ ζῶα καὶ φάγανε ὅσο μπορέσανε πιὸ πολὺ, γιὰ νὰ πάρουνε δύναμη· ὕστερα κοιμηθήκανε. Μερικοὶ προσευχηθήκανε, στραμμένοι πρὸς διάφορους ἀστερισμοὺς.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἤρθανε στὸν κάμπο πρὶν ἀπ' αὐτοὺς. Τρίψανε τὴν ἄκρη τῶν ἀσπίδων μὲ λάδι γιὰ νὰ εὐκολύνουνε τὸ γλύστημα τῶν βελῶν· οἱ πεζοί, ποὺ εἶχανε μακρὰ μαλλιά, τὰ κόψανε στὸ κούτελο, ἀπὸ φρόνηση· καὶ ὁ Ἀμίλκας, ἀπὸ τὴν πέμπτη ὥρα, εἶπε ν' ἀναποδογυρίσουνε ὅλες τὶς γαβάθες, ξέροντας πὼς εἶνε μειονεκτικὸ νὰ πολεμοῦνε μὲ στομάχι πολὺ γεμάτο. Ὁ στρατὸς τοῦ ἀνέβαινε σὲ δεκατέσσερες χιλιάδες ἄντρες, τὸ διπλὸ σχεδὸν ἀπ' τὸ Βαρβαρικὸ στρατό. Πο-

τὲς δὲν εἶχε νοιώσει, ὡς τόσο, τέτοια ἀνησυχία· ἂν ἔχανε εἶτανε τὸ ξολόθρεμα τῆς Δημοκρατίας καὶ θὰ πέθαινε σταυρωμένος· ἂν θριάμβευε, ἀπ' ἐναντίας, ἀπὸ τὰ Πυρηναιῖα, τὴ Γαλατία καὶ τὶς Ἄλπεις θὰ κατακτοῦσε τὴν Ἰταλία καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῶν Βάρκα θὰ γινότανε αἰώνια· εἴκοσι φορές τὴ νύχτα σηκώθηκε γιὰ νὰ ἐπιβλέψει ὄλα, ὁ ἴδιος, ὡς στὶς πιὸ μικρὲς λεπτομέρειες· ὅσο γιὰ τοὺς Καρχηδονίους, εἶτανε ἐξερεθισμένοι ἀπ' τὴν πολλὴ τρομάρα τους.

Ὁ Ναρχάβας ἀμφέβαλλε γιὰ τὴν πίστη τῶν Νουμηδῶν. Ἐξ ἄλλου οἱ Βέρβαροι μπορούσανε νὰ τοὺς νικῆσουνε. Τὸν εἶχε πιάσει παράξενη ἀδυναμία· κάθε στιγμὴ ἔπινε μεγάλα ποτήρια νερό.

Ἄλλὰ ἓνας ἀνθρωπος, ἀγνωστός του, ἀνοιξε τὴ σκηνή του, καὶ ἀπίθωσε κατὰ γῆς στέμμα ἀπὸ ὀρυκτὸ ἀλάτι, στολισμένο ἀπὸ σχέδια ἱερατικὰ καμωμένα μὲ θειάφι καὶ ρόμβους μαργάρου· στέλνανε καμμιὰ φορὰ ἔτσι στὸν ἀρραβωνιαστικὸ τὸ νυφικὸ στεφάνι· εἶτανε σημάδι ἀγάπης, εἶδος πρόσκληση.

Ὡς τόσο ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα δὲν εἶχε διόλου ἔρωτα γιὰ τὸν Ναρχάβα.

Ἡ θύμηση τοῦ Μάτο τὴ στενοχωροῦσε ἀνυπόφορα· τῆς φαινότανε πὼς ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ θὰ γλύτωνε τὴ σκέψη τῆς, ὅπως, γιὰ νὰ γιατρευθεῖ κανεῖς ἀπ' τὸ δάγκαμα τῶν ὀχιῶν, τίς σπάνει πάνω στὴν πληγὴ. Ὁ βασιλιάς τῶν Νουμηδῶν εἶτανε στὴ διάθεσή της· περίμενε ἀνυπόμονα τὴν παντρεία, καὶ ἐπειδὴ θὰ γινότανε ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη, ἡ Σαλαμπῶ τοῦ ἔχανε αὐτὸ τὸ ἔωρο γιὰ νὰ ἐρεθίσει τὸ θάρρος του. Τότες οἱ ἀγωνίες του ἐξαφανισθήκανε, καὶ δὲν σκέφθηκε πιὰ

πάρεξ τὴν εὐτυχία νὰ ἔχει δική του γυναίκα τόσο ὁμορφή.

Ἡ ἴδια ὀπτασία κυνήγησε τὸ Μάτο· ἀλλὰ τὴν ἀπόκρουσε ἀμέσως, κι ὁ ἔρωτάς του, πού τὸν ἀπόρριχνε, ξεχύθηκε στοὺς στρατιῶτες του. Τοὺς ἀγαποῦσε σὰν κομμάτια τοῦ ἴδιου ἑαυτοῦ του, τοῦ μίσους του,—κ' ἐννοιωθε τὴν ψυχὴ του πιδ δυνατὴ, τὰ μπράτσα του πιδ γερά· ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάνει τὸ εἶδε καθαρὰ. Ἄν καμμιά φορὰ τοῦ φεύγανε ἀναστεναγμοί, εἶτανε γιατί σκεφτότανε τὸ Σπένδιο.

Παράταξε τοὺς Βαρβάρους σὲ ἕξη ἴσες γραμμές. Στὴ μέση, ἔβαλε τοὺς Ἐτρούσκους, ὅλους ἐξαρτημένους ἀπὸ μιὰ μπρούντζινη ἀλυσίδα· οἱ θελοφόροι στεκόντανε πίσωθε, καὶ στὶς δυὸ πτέρυγες μοίρασε τοὺς Ναφφίρους, καθαλημένους σὲ καμήλες κουρόμαλλες, σκεπασμένες μέφτερά στρουθοκάμηλου.

Ὁ Σουφφέτης διαρρύθμισε τοὺς Καρχηδονίους μὲ ὁμοια τάξη. Ἐξὸν ἀπ' τὸ πεζικό, κοντὰ στοὺς ἀκροβολιστές, ἔβαλε τοὺς Κλινάμβαρους, πάρα πέρα τοὺς Νουμηδοὺς· ὅταν ξημέρωσε, εἶτανε κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος ἔτσι παραταγμένοι ἀντικρυστά. Ὅλοι, ἀπὸ μακριὰ, κυτταζόντανε μὲ τὰ μεγάλα τους ἄγρια μάτια. Στὴν ἀρχὴ ἔγινε κάποιος δισταγμός. Τέλος οἱ δυὸ στρατοὶ ξεκινήσανε.

Οἱ Βάρβαροι προχωροῦσαν ἀργά, γιὰ νὰ μὴ λαχαινιάσουνε, χτυπώντας τὴ γῆ μὲ τὰ πόδια τους· τὸ κέντρο τοῦ φοινικικοῦ στρατοῦ σχημάτιζε καμπύλη συγκλίνουσα. Ἐπειτα μιὰ τρομερὴ σύγκρουση ἔβροντησε, ὁμοια μὲ τὸ τρίξιμο δυὸ στόλων πού πλησιάζονται. Ἡ πρώτη γραμμὴ τῶν Βαρβάρων μισοάνοιξε γλήγορα, καὶ

οἱ βεληφόροι, κρυμμένοι πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ρίχνανε τὶς σφαῖρες τους, τ' ἀκόντιά τους, τὰ βέλη τους. Ὡς τόσο ἡ καμπύλη τῶν Καρχηδονίων λίγο κατ' ὀλίγο πλάταινε, ἔγινε δλοῖσια, ἔπειτα λύγισε· τότες τὰ δυὸ τμήματα τῶν ἀκροβολιστῶν σιμῶσανε παράλληλα, σὰν τὰ σκέλια διαβήτη πού ξανακλειεῖ. Οἱ Βάρβαροι, λυσομανιασμένοι ἐναντίο τῆς φάλαγγας, μπαίνανε στὴ σχισιά της· χανόνταν. Ὁ Μάτο τοὺς σταμάτησε, — καὶ ἐνῶ οἱ Καρχηδονικὲς πτέρυγες ξακολουθοῦσανε νὰ προχωροῦνε, ἔκαμε ν' ἀπλωθοῦν κατὰ ὄξω οἱ τρεῖς ἐσωτερικὲς σειρὲς τῆς παράταξής του· σὲ λίγο ὑπερφαλάγγισαν τὰ πλευρά τους, κι ὁ στρατὸς του φάνηκε σὲ τριπλὸ μάκρος.

Ἄλλὰ οἱ Βάρβαροι πού εἶτανε θαλμένοι στὶς δυὸ ἄκρες βρισκόντανε οἱ πιὸ ἀδύνατοι, τῆς ἀριστερᾶς προπάντων, πού εἶχανε ἐξαντλήσει τὶς φαρέτρες τους, καὶ ὁ στρατὸς τῶν ἀκροβολιστῶν, πού ἦρθε τέλος ἐναντίον τους, τοὺς ἀπόκοφτε πλατειά.

Ὁ Μάτο τοὺς τράβηξε πίσω. Ἡ δεξιά του περιλάβαινε Καμπανίτες ὀπλισμένους μὲ μπαλτάδες· τὴν ἔσπρωξε πρὸς τὴν καρχηδονικὴ ἀριστερή· τὸ κέντρο χτυποῦσε τὸν ἐχθρὸ, καὶ οἱ ἄντρες τῆς ἄλλης ἄκρης, μὴ κινδυνεύοντας, βαστοῦσανε τοὺς ἀκροβολιστὲς σὲ ἀπόσταση.

Τότες ὁ Ἀμίλκας διαίρεσε τοὺς καθαλαρέους του σὲ ἴλες, ἔβαλε ἀνάμεσά τους ὀπλίτες, καὶ τοὺς ξαπόλυσε κατὰ τῶν Μισθοφόρων.

Οἱ σὲ σχῆμα κώνου ὄγχοι αὐτοὶ παρουσιάζανε μέτωπο ἀπὸ ἄλογα, καὶ οἱ πιὸ φαρδιὲς τους πλευρὲς ὀρθωνόντανε πλημμυρισμένες ἀπὸ λόγχες· εἶτανε ἀδύ-

νατο στοὺς Βαρβάρους νὰ βαστάξουν· μονάχα, οἱ Ἕλληνες πεζοὶ εἶχανε μπρούντζινες πανοπλίες· ἄλλοι οἱ ἄλλοι, εἶχανε μαχαίρες στὴν ἄκρη καμακιῶν, ὄρεπᾶνια ποὺ πήρανε ἀπὸ ἀγροικίες, σπαθιά φτιαγμένα μὲ τὸν κύκλο τροχοῦ· οἱ πολὺ μαλακὲς λεπίδες στριφοτυλιγόντανε χτυπώντας, καὶ ἐνῶ πολεμοῦσανε νὰ τὶς ξανασιάξουνε κάτω ἀπ' τὶς φτέρνες τους, οἱ Καρχηδόνιοι, δεξιὰ κι ἀριστερά, τοὺς σφάζαν εὐκολα.

Ὅμως οἱ Ἑτροῦσκοι, καρφωμένοι στὴν ἀλυσίδα τους, δὲ σαλεύανε. Ἐπειδὴ ὅσοι εἶχανε σκοτωθεῖ, δὲν μπορούσανε νὰ πέσουνε, μοδιζίκανε μὲ τὰ πτώματά τους· καὶ ἡ χοντρή αὐτὴ μπρούντζινη γραμμὴ πότε ἀπλωνότανε καὶ πότε συμπυκνωνότανε εὐλύγιστη σὰ φίδι, ἀσάλευτη σὰν τεῖχος. Οἱ Βάρβαροι ἐρχόντανε ν' ἀνασυντάσσονται πίσωθὲ τῆς, πέρνανε τὴν ἀναπνοή τους μιὰ στιγμὴ—ἔπειτα ξαναφεύγανε, μὲ τὰ κομμάτια τῶν ὄπλων τους στὸ χέρι.

Πολλοὶ δὲν εἶχανε πιά τέτοια, καὶ πηδούσανε πάνω στοὺς Καρχηδόνιους, ποὺ τοὺς δαγκάνανε στὸ πρόσωπο, σὰν σκύλοι. Οἱ Γαλάτες, ἀπὸ περηφάνεια, βγάνανε τὰ ρούχα τους· δείχνανε ἀπὸ μακριὰ τὰ κάτασπρα μεγάλα κορμιά τους· γιὰ νὰ τρομάξουνε τὸν ἐχτρό, μεγαλώνανε τὶς πληγὲς τους. Μέσα στὰ φοινικικὰ συντάγματα δὲν ἀκούοτανε πιά ἡ φωνὴ τοῦ διαγγελέα, ποὺ ἀνάκραζε τὶς διαταγές· τὰ φλάμπουρα πάνω ἀπ' τὴ σκόνη ἐπαναλαβαίνανε τὰ σιγιάλα τους, κι ὁ καθένας πήγαινε, παρασυρμένος ἀπ' τὴν ταλάντευση τοῦ μεγάλου ὄγκου ποὺ τὸν περικύκλωνε.

Ὁ Ἀμίλκας πρόσταξε τοὺς Νουμηδοὺς νὰ προχω-

ρήσουνε. Ἄλλὰ οἱ Ναφτίροι ὄρμησανε νὰ τοὺς συναντήσουνε.

Ντυμένοι μὲ φαρδεῖς μαύρους μανδύες, μὲ φούντα μαλλιών στὴν κορφή τοῦ κεφαλιοῦ καὶ μιὰ ἀσπίδα ἀπὸ δέρμα ρινόκερου, σειοῦσαν ἓνα σίδερο χωρὶς λαθὴ κρατούμενο ἀπὸ ἓνα σχοινί· κι οἱ καμήλες τους, καταφορτωμένες ἀπὸ φτερά, μπίγανε βραχνὰ κραξίματα. Οἱ λεπίδες πέφτανε σὲ ὠρισμένα μέρη, ἔπειτα ξανασηκωνόντανε ξερόχτυπα μ' ἓνα μέλος κορμιοῦ ἑσπίσω τους. Τὰ ζῶα ἀφηνιασμένα καλπάζανε ἀνάμεσα στὰ συντάγματα. Μερικά, ποὺ οἱ γάμπες τους εἶχανε σπάσει, βαδίζανε πηδῶντας, σὰν πληγωμένοι στρῦθοκάμηλοι.

Ὁλόκληρο τὸ φοινικικὸ πεζικὸ ξαναγύρισε στοὺς Βαρβάρους· τοὺς ἔκοψε στὴ μέση. Τὰ ρόπαλά τους στριφογυρνοῦσανε, σὲ ἀπόσταση τὸ ἓνα ἀπ' τ' ἄλλο. Τὰ ὄπλα τῶν Καρχηδονίων πιδὲ γυαλιστερά τοὺς περικυκλῶνανε σὰν χρυσὰ στεφάνια· ἓνας σωρὸς ἄντρες κινιότανε στὴ μέση, κι ὁ ἥλιος, χτυπῶντας ἀπὸ πάνω, ἔβανε οἰσ αἰχμὲς τῶν σπαθιῶν λάμπες λευκὲς ποὺ φτερίζανε. Ὡς τόσο σειρὲς Κλιναμβάρων μένανε ξαπλωμένες στὸν κάμπο. Μισθοφόροι βγάζανε τίς πανοπλίες τους, ντυνότανε μ' αὐτές, ἔπειτα ξαναγυρνοῦσανε στὴ μάχη. Οἱ Καρχηδόνιοι, γελασμένοι, πολλὲς φορὲς χωθήκανε ἀνάμεσά τους. Κάποιο ἀπομώραμα τοὺς κάρφωνε στὴ θέση τους, ἢ ὀπισθοχωροῦσανε, καὶ θριαμβευτικὰ βοητὰ ποὺ ἀκουόντανε μακρὰ μοιάζανε πὼς τοὺς σπρώχνανε σὰν συντρίμματα σὲ φουρτούνα· ὁ Ἀμίλκας ἀπελιπίζετανε. Ὅλα θὰ χανόντανε ἀπ' τὴ

μεγαλοφυΐα τοῦ Μάτο καὶ τὸ ἀνίκητο θάρρος τῶν Μισθοφόρων.

Ἄλλὰ πλατύηχος κρότος ἀπὸ μικρὰ ταμπούρα βρόντησε στὸν ὀρίζοντα. Εἶτανε ἓνα πλῆθος, γέροι, ἄρρωστοι, παιδιὰ δεκαπέντε χρονῶν καὶ γυναῖκες ἀκόμα, πού, μὴ βαστώντας πιά στὴν ἀγωνία, φύγανε ἀπ' τὴν Καρχηδόνα, καὶ γιὰ νὰ βάνουνε τὸν ἑαυτό τους κάτω ἀπὸ τὴν προστασία δυνατοῦ πράματος, εἶχανε πάρει, ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀμίλικα, τὸ μόνο ἐλέφαντα ποῦ εἶχε τόρα ἡ Δημοκρατία, — ἐκεῖνον ποῦ ἡ προσδοκίδα του εἶτανε κομμένη.

Τότες οἱ Καρχηδόνοι νομίσανε πὼς ἡ Πατρίδα, ἐγκαταλείποντας τὰ τεῖχη της, ἐρχότανε νὰ τοὺς προσταΐξει νὰ πεθάνουνε γιὰ κείνη. Τοὺς κυρίεψε μεγαλωμένη λύσσα, κι οἱ Νουμηδοὶ παρασύρκανε ὅλους τοὺς ἄλλους.

Οἱ Βέρβαροι, μέσα στὸν κῆμπο, στήριχθήκανε σ' ἓνα βουναλάκι. Δὲν εἶχανε καμμιά ἐλπίδα νὰ νικήσουνε, οὔτε καὶ νὰ ζήσουνε πιά· ἀλλὰ εἶτανε οἱ καλλίτεροι, οἱ πιὸ ἀτρόμητοι καὶ πιὸ δυνατοί.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Καρχηδόνας ἀρχίσανε νὰ ρίχνουνε πᾶνω ἀπ' τοὺς Νουμηδοὺς, σουβλιά, πηρουνόσουβλα, σφυριά· ἐκεῖνοι ποῦ οἱ ὕπατοι τοὺς φοβηθήκανε σκοτωνόντανε ἀπ' τὰ ραβδιὰ ποῦ ρίχνανε γυναῖκες· ὁ φοινικικός ὄχλος ξολόθρευε τοὺς Μισθοφόρους.

Εἶχανε καταφύγει στὸ πᾶνω μέρος τοῦ λόφου· ὁ κύκλος τους, σὲ κάθε καινούργια σχισιά, ξανάκλεινε· δυὸ φορές κατηφόρισε ἓνα τίναγμα τοὺς ξανάσπρωχνε ἀμέσως· καὶ οἱ Καρχηδόνοι, ἀνακατωμένοι, ἀπλώνανε τὰ μπράτσα· τεντώνανε τίς λόγχεις τους ἀνάμεσα στὰ

σχέλια τῶν συντρόφων τους καὶ φάχνανε στὴν τύχη, μπροστά τους. Γλυστρούσανε μέσα στὸ αἷμα· ἡ πλαγιὰ τοῦ ἐδάφους πολὺ κατηφορική, ἔκανε νὰ κυλοῦνε κάτω τὰ πτώματα· ὁ ἐλέφαντας ποὺ προσπαθοῦσε ν' ἀνεβῆ τὸ βουναλάκι, εἶχ' αἵματα ὡς στὴν κειλιά, λὲς καὶ ξαπλωνότανε πάνω σ' αὐτὰ ἀπολαυστικά· καὶ ἡ κοντεμένη προβοσκίδα του φαρδειὰ στὴν ἄκρη, πότε πότε σηκωνότανε, σὰν πελώρια βδέλλα.

Ἐπειτα ὄλοι σταματήσανε. Οἱ Καρχηδόνιοι, τρίζοντας τὰ δόντια, κυττάζανε τὸ ψήλωμα τοῦ λόφου, ὅπου οἱ Βάρβαροι στεκότανε ὄρθοι.

Τέλος ξαναωρμήσανε ἀπότομα, καὶ ἡ συμπλοκὴ ξανάρχισε. Συχνὰ οἱ Μισθοφόροι τοὺς ἀφίνανε νὰ σιμώσουνε φωνάζοντάς τους πὼς θέλανε νὰ παραδοθοῦνε. Ἐπειτα μὲ φοβερὸ κοροῖδευτικὸ γέλιο, μ' ἓνα χτύπημα, σκοτωνόντανε, καὶ ὅσο πέφτανε οἱ νεκροί, οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ ὑπερασπίσουνε τὴν ἑαυτὸ τους ἀνεβαίνανε πάνω· εἶτανε σὰν πυραμίδα, ποὺ ὀλίγο κατ' ὀλίγο ψήλωνε.

Σὲ λίγο δὲν μείνανε παρὰ πενήντα, κατόπι εἴκοσι, τρεῖς καὶ δυὸ μονάχα, ἓνας Σαμνίτης ὄπλισμένος μ' ἓνα πέλεκυ, καὶ ὁ Μάτο ποὺ εἶχε ἀκόμα τὸ σπαθὶ του.

Ὁ Σαμνίτης, σκυμμένος στὶς ἀντζες του, κατέβαζε διαδοχικὰ τὸν πέλεκυ του ἀπὸ δεξιὰ κι ἀπ' ἀριστερά, εἰδοποιῶντας τὸ Μάτο γιὰ τὰ χτυπήματα ποὺ τοῦ στέλνανε. «Ἀφέντη, ἀπὸ δῶ! ἀπὸ κεῖ! χαμήλωσε!»

Ὁ Μάτο εἶχε χάσει τίς ἐπωμίδες του, τὴν περικεφαλαία του, τὸν θώρακά του· εἶτανε ὁλότελα γυμνός, — πιὸ κίτρινος ἀπ' τοὺς νεκρούς, μὲ τὰ μαλλιά σηκωμένα ὀλόϊσια, μὲ δυὸ πλάκες ἀφρὸ στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν, — καὶ τὸ σπαθὶ του στριφογύριζε τόσο γλή-

γορα, ποὺ σχημάτιζε φωτοστέφανο ἐλόγουρά του. Μιά πέτρα τόσπασε κοντὰ στὴ λαβή· ὁ Σαμνίτης εἶχε σκοτωθεῖ καὶ τὸ κῶμα τῶν Καρχηδονίων ξαναπύκνωσε, τὸν ἀγγίζανε. Τότες σήκωσε στὸν οὐρανὸ τὰ δυὸ ἄδεια χέρια του, ἔπειτα ἔκλεισε τὰ μάτια, — καὶ ἀνοίγοντας τὰ μπράτσα, ἔπως ἄνθρωπος ἀπὸ πάνω ἀπὸ ἓνα ἀκρωτήριο ποὺ ρίχνεται στὴ θάλασσα, ὤρμησε μέσα στὶς λόγχες.

Παραμερίσανε μπροστά του. Πολλές φορές ἔτρεξε πάνω στοὺς Καρχηδόνιους. Ἄλλὰ πάντα ὀπισθοχωροῦσανε, ἀποτραβιζώντας τὰ ἔπλα τους.

Τὸ πόδι του σκουνοῦφλησε σ' ἓνα σπαθί. Ὁ Μάτο θέλησε νὰ τὸ πάρει· ἔνοιωσε πὼς δέθηκε ἀπ' τὰ χέρια καὶ ἀπ' τὰ γόνατα, κ' ἔπεσε.

Εἶτανε ὁ Ναρχάδας ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κάμποση ὥρα, βῆμα πρὸς βῆμα, μ' ἓνα ἀπὸ κείνα τὰ φαρδεῖὰ δίχτυα ποὺ πιάνουν τ' ἄγρια θηρία· μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς στιγμῆς ποὺ ἔσκυβε, τὸν τύλιξε σ' αὐτά.

Τὸν δέσανε πάνω στὸν ἐλέφαντα, μὲ τὰ τέσσερα μέλη σὰν σταυρό· καὶ ὅσοι δὲν εἶτανε πληγωμένοι, συνοδεύοντάς τον, τρέξανε μὲ μεγάλο βουητὸ στὴν Καρχηδόνα.

Ἡ εἶδηση τῆς νίκης εἶχε φθάσει σ' αὐτή, ἀνεξήγητο πράμα, ἀπὸ τὴν τρίτη κιόλας ὥρα τῆς νύχτας· ἢ κλεψύδρα τοῦ Χαμῶν εἶχε ἀδειάσει τὴν πέμπτη ὥρα ἐνῶ φθάνανε στὴ Μάλχα· τότες ὁ Μάτο ἀνοίξε τὰ μάτια· εἶχε τόσο φῶς πάνω στὰ σπίτια ποὺ ἢ πόλη φαίνετανε πὼς εἶτανε μέσα στὶς φλόγες.

Ἀτέλειωτο βουητὸ ἐρχότανε σ' αὐτόν, συγκεχυμένα· καί, ξαπλωμένος ἀνάσκελα, κύτταζε τ' ἀστέρια.

Ἐπειτα μιὰ πόρτα ξανάκλεισε, καὶ σκοτάδι τὸν περικύκλωσε.

Τὴν ἐπόμενη μέρα, στὴν ἴδια ὥρα, κι' ὁ τελευταῖος ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἄντρες ποὺ εἶχανε μείνει στὸ στενὸ τοῦ Πέλεκου ξεψυχῶσε.

Τὴ μέρα ποὺ εἶχανε φύγει οἱ σύντροφοὶ τους, οἱ Ζουάεσιοι ποὺ ξαναγυρνοῦσανε κατρακυλίσανε τοὺς βράχους, καὶ τοὺς εἶχανε θρέψει γιὰ λίγο καιρό.

Οἱ Βάρβαροι περιμένανε πάντα νὰ ἴδουνε νὰ φανεῖ ὁ Μάτο, — καὶ δὲ θέλανε νὰ φύγουνε ἀπ' τὸ βουνὸ ἀπὸ ἀποθάρρυνση, ἀπὸ μαράζισμα, ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ ἐκείνη τῶν ἄρρωστων ποὺ ἀρνιοῦνται ν' ἀλλάξουνε τόπο· τέλος ἅμα τελειῶσανε οἱ προμήθειες, οἱ Ζουάεσιοι φύγανε. Ἔερανε πὼς δὲν εἶτανε πιά παρὰ χίλιοι τριακόσιοι μόλις, καὶ δὲν ἀναγκασθῆκανε, γιὰ νὰ τοὺς ξεκάβουνε, νὰ χρησιμοποιοῦσανε στρατιῶτες.

Τὰ ἄγρια θεριά, τὰ λιοντάρια προπάντων, ἀπὸ τρία χρόνια ποὺ θαστοῦσε ὁ πόλεμος, πληθύνανε· ὁ Ναρχάβας εἶχε κάνει ἓνα μεγάλο κυνήγι, ἔπειτα τρέχοντας πάνω τους, ἀφοῦ ἔδесе κατσίκες ἀπὸ ἀπόσταση σὲ ἀπόσταση, τὰ εἶχε σπρώξει πρὸς τὸ στενὸ τοῦ Πέλεκου· — καὶ ὅλα τώρα ζοῦσανε ἐκεῖ, ὅταν ἔφθασε ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸν στείλανε οἱ Γέροντες γιὰ νὰ μάθουνε τί ἔμενε ἀπ' τοὺς Βαρβάρους.

Στὴν ἐπιφάνεια τοῦ κάμπου, λιοντάρια καὶ πτόματα εἶτανε ξαπλωμένα, κ' οἱ νεκροὶ μπερδεύοντανε μὲ ροῦχα καὶ πανοπλίες. Σχεδὸν σ' ὅλους, τὸ πρόσωπο ἢ ἓνα μπράτσο ἔλειπε· μερικοὶ φαινότανε ἀκόμα ἀτόφιοι· ἄλλοι εἶχανε λυῶσει δλότελα καὶ κρανία· κατάσκονα γεμίζανε περικεφαλαίες· πόδια ποὺ δὲν εἶχανε πιά

σάρκα βγαίνανε δλότσια από τις περικνημίδες, σκελετοί φυλάγανε τους μανδύες τους, κόκκαλα, καθαρισμένα από τον ήλιο, σχηματίζανε γιαλιστερές κηλίδες ανάμεσα στην άμμο.

Τὰ λιοντάρια άναπαυόντανε με τὸ στῆθος πάνω στο χῶμα καί με τὰ δυὸ πόδια τεντωμένα, άνοιγοσφαλῶντας σύγκαιρα τὰ βλέφαρά τους άπό τὴ λάμψη τοῦ ἥλιου, τὴν ὑπερβολικὴ άπ' τὸ άντιφέγγισμα τῶν άσπρων βράχων. "Άλλα, καθισμένα στα πισινά τους, κυττάζανε άπλανα μπροστά τους· ἢ μισοχαμένα στις πυκνές χაίτες τους, κοιμόντανε τυλιγμένα σὰ σφαίρα, καί ὄλα φαινόντανε χορτασμένα, κουρασμένα, στενοχωρεμένα· εἶτανε άκίνητα σάν τὸ βουνὸ καί σάν τοὺς νεκρούς. Ἡ νύχτα ἐρχότανε· πλατειές κόκκινες λουρίδες αὐλακῶνανε τὸν οὐρανὸ στὴ δύση.

Σ' ἓνα άπό τοὺς σωρούς αὐτοὺς ποὺ καμπουριάζανε άκανόνιστα τὸν κάμπο, ὀρθώθηκε κάτι πιὸ άκαθόριστο άπό φάντασμα. Τότες ἓνα λιοντάρι άρχισε νὰ περπατεῖ, διαγράφοντας με τὸ πελώριο σχῆμα του μαύρη σκιά στο βάθος τοῦ πορφυρένιου οὐρανοῦ· καί ὅταν σίμωσε ὀλότελα τὸν ἄνθρωπο, τὸν άναποδογύρισε, μ' ἓνα μόνο χτύπημα τοῦ ποδιοῦ.

"Ἐπειτα ξαπλωμένο πάνω μπρούμυτα, με τὴν άκρη τῶν δοντιῶν του, τραβοκοποῦσε τὰ ἐντόσθια.

Κατόπι, άνοιξε τὸ θεόρατο ρύγχος του, καί για κάμποσα λεπτά ἔμπιξε ἓνα μακρὸ μούγκρισμα, ποὺ ἔπαυαλάβαινε ἢ ἠχῶ τῶν βουνῶν, καί ποὺ χάθηκε τέλος στὴ μοναξιά.

"Ἐξαφνα, μικρὰ πετραδάκια κυλίσανε άπό πάνω.

Ἀκούστηκε ἓνα τρίξιμο γλήγορων βημάτων,—καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ τριβόλου, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κλεισούρας, μυτερὰ ρύγχη, αὐτιά τέντωμένα ἴσια φανήκανε· ἄγρια μάτια ἀστράφτανε· εἶτανε τὰ τσακάλια ἐρχόντας γιὰ νὰ φάνε τ' ἀπομεινάρια.

Ὁ Καρχηδόνιος, ποὺ κύτταζε σκυμμένος πάνω ἀπ' τὸν γκρεμό, γύρισε πίσω.

Ο ΜΑΤΟ

Ἡ Καρχηδῶν εἶχε χαρά, —χαρά βαθειά, γενική, ἀσύμμετρη, ξεφρενιασμένη· εἶχανε φράξει τις τρύπες τῶν ρειπιωμάτων, ξαναβάψει τὰ ἀγάλματα τῶν Θεῶν, κλαδιά σμυρτιάς στρώνανε τοὺς δρόμους, στῆ γωνιά τῶν σταυροδρομιῶν τὸ λιθάνι κάπνιζε, καὶ τὸ πλῆθος πάνω στὶς ταράτσες σχημάτιζε μὲ τὰ πολύχρωμα ροῦχα του, ἴδια καθὼς ἀγκάλιες λουλούδια ποὺ ν' ἀνοίγανε στὸν ἀέρα.

Τὴν ξακλουθητικὴ ἀχλαλοῦ τὴν κυριαρχοῦσε ἡ κραυγὴ τῶν νεροκουβαλητῶν ποὺ βρέχανε τις πλάκες· οἱ σκλάβοι τοῦ Ἀμίλκα προσφέρανε, ἀπ' ὄνομά του, κρ θάρι καθουρντισμένο καὶ κομμάτια ὠμὸ κρέας· σιμῶνανε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἀγκαλιαζόντανε κλαίοντας, οἱ πόλεις τῆς Τύρου εἶχανε παρτεῖ, οἱ Νομάδες διασκορπισθεῖ, ὅλοι οἱ Βάρβαροι ξολοθρευτεῖ. Ἡ Ἀκρόπολις ἐξαφανιζότανε ἀπ' τ' ἀπλωμένα χρωματιστὰ βελάρια· τὰ ἔμβολα τῶν τριήρων, ἀραδιασμένα ὄξω ἀπ' τὸ μόλο, λαμποκοποῦσανε σὰ μιὰ φραγὴ ἀπὸ διαμάντια· παντοῦ ἔνοιωθε κανεὶς τὴν τάξην ἀποκαταστημένη, μιὰ νέα ζωὴ ποὺ ξανάρχιζε, μιὰ ἀπέραντη εὐτυχία ξεχυμένη· εἶτανε ἡ μέρα τῆς παντρειάς τῆς Σαλαμπῶ μὲ τὸν βασιλιὰ τῶν Νουμηδῶν.

Στὴν ταράτσα τοῦ ναοῦ τοῦ Χαμῶν, γιγάντια χρυσαφικὰ φόρτωναν τρία μακρὰ τραπέζια ἔπου θὰ καθόντανε οἱ Ἱερεῖς, οἱ Γέροντες καὶ οἱ Πλούσιοι, καὶ εἶταν ἓνα τέταρτο πιὸ ψηλὸ, γιὰ τὸν Ἀμίλκα, γιὰ τὸν Ναρχάδα καὶ γι' αὐτὴν· γιατί, ἔστοντας ἡ Σαλαμπῶ μετὴν ἀπόδοση τοῦ ζαΐμψη νὰ ἔσωσε τὴν Πατρίδα, ὁ λαὸς ἔκανε τὸ γάμο τῆς ἐθνικῆς χαρᾶς, καὶ κάτω, στὴν πλατεῖα, τὴν πρόσμενε νὰ φανεῖ.

Ἄλλὰ μιὰ ἄλλη ἐπιθυμία, πιὸ δρυμεία, ἐρέθειζε τὴν ἀνυπομονησία του· εἶχανε ὑποσχεθεῖ τὸ θάνατο τοῦ Μάτο γιὰ τὴν τελετὴν.

Προτείνανε ἀρχικῶς νὰ τὲνε γδάρουνε ζωντανό, νὰ τοῦ χύσουνε μολύβι μέσα στὰ ἐντόσθια, νὰ τὸν κάνουνε νὰ πεθάνει ἀπὸ πείνα· θὰ τὸν δένανε σ' ἓνα δέντρο, καὶ μιὰ μαῖμου πίσωθὲ του, θὰ τὸν χτυποῦσε στὸ κεφάλι μετὰ μιὰ πέτρα· εἶχε προσβάλει τὴν Τανίτ, οἱ Κυνοκέφαλοι τῆς Τανίτ θὰ τὸν ἐκδικιόντανε. Ἄλλοι εἶτανε τῆς γνώμης νὰ τὸν περπατήσουνε πάνω σὲ μιὰ δρομάδα, ἀφοῦ τοῦ χώνανε σὲ πολλὰ μέρη τοῦ σώματος φύλλια ἀπὸ λίνο βρεγμένα σὲ λάδι·—καὶ εὐχαριστιόντανε στὴ σκέψη τοῦ μεγάλου ζώου περιπλανώμενου μέσα στοὺς δρόμους μετὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸ ποῦ θὰ στριφτογυρνοῦσε κάτω ἀπ' τὴν φωτιὰς σὰν καντηλιέρι σαλευάμενο ἀπ' τὸν ἀγέρα.

Ἄλλὰ ποιοὶ πολῖτες θ' ἀναλαβαίνανε τὸ βασανισμό του καὶ γιατί νὰ στερήσουνε τοὺς ἄλλους; Θὰ θέλανε κάποιον θάνατο ποῦ νὰ πάρει μέρος ὀλόκληρη ἡ πόλις καὶ ποῦ ὅλα τὰ χέρια, ὅλα τὰ ὄπλα, ὅλα τὰ καρχηδονικὰ πράματα ὡς κι οἱ πλάκες τῶν δρόμων καὶ τὰ κύματα τοῦ κόρφου νὰ μπορέσουνε νὰ τὲνε σχίσουνε,

νὰ τότε τσακίσουνε, νὰ τὸν ἔξαφανίσουνε. Λοιπὸν οἱ Γέροντες ἀποφασίσανε πὼς θὰ πήγαινε ἀπ' τῆ φυλακῆ του στὴν πλατεῖα τοῦ Χαμῶν, χωρὶς καμμιὰ φρουρά, μὲ τὰ μπράτσα δεμένα στὴ ράχη· καὶ εἶτανε ἐμποδι- σμένο νὰ τὸν χτυπήσουνε στὴν καρδιά, γιὰ νὰ τὸν κά- νουνε νὰ ζήσει πιδὸ πολὺ καιρὸ, νὰ μὴ τοῦ βγάλουνε τὰ μάτια, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἴδῃ ὡς στὸ τέλος τὸ μαρτύ- ριό του, νὰ μὴ τοῦ ρίξουνε τίποτε πάνω στὸ πρόσωπό του καὶ νὰ μὴ τοῦ κατεδάξουν πάνω του πιότερ' ἀπὸ τρία δάχτυλα σὲ κάθε χτυπιά.

Ἄν καὶ δὲν θὰ ἐμφανιζότανε παρὰ στὸ τέλος τῆς μέρας, πολλὲς φορές νομίζανε πὼς τὸν βλέπανε, καὶ τὸ πλῆθος ὄρμουσε πρὸς τὴν Ἀκρόπολη, οἱ δρόμοι ἀδειά- ζανε, ἔπειτα ξαναγυρνοῦσε μὲ παραταμένο ψίθυρο. Ἄνθρωποι ἀπ' τὴν παραμονή, στεκόντανε ὀρθοὶ στὴν ἴδια θέση, καὶ ἀπὸ μακρὰ φωναζόντανε δείχνοντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὰ νύχια τους, πού εἶχανε ἀφήσει νὰ μεγαλώσουν γιὰ νὰ τὰ χώσουνε καλλίτερα στὴ σάρ- κα του. Ἄλλοι περπατοῦσανε ταραγμένοι· μερικοὶ εἶ- τανε χλωμοὶ σὰν νὰ περιμένανε τὴ δική τους θανάτωση.

Ἐξαφνα, πίσω ἀπ' τὴ Μαππάλη, ψηλὲς βεντάγιες ἀπὸ φτερά σηκωθήκανε πάνωθε ἀπ' τὰ κεφάλια. Εἶ- τανε ἡ Σαλαμπῶ πού ἔβγαινε ἀπ' τὸ παλάτι της· ἀνα- στεναγμὸς ἀνακούφισης ἀνάθροσε.

Ἄλλὰ ἡ συνοδεία ἐχρόνισε νὰ ἔρθει· περπατοῦσε βῆμα πρὸς βῆμα.

Στὴν ἀρχὴ παρελάσανε οἱ ἱερεῖς τῶν Πατακῶν—Θε- ῶν, ἔπειτα οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἑσομῶν, τοῦ Μελκάρθ κ' ἄλλοι οἱ ἄλλοι σύλλογοι διαδοχικά, μὲ τὰ ἴδια σύμβολα καὶ μὲ τὴν ἴδια τάξη πού βαστάξανε κατὰ τὴ θυσία.

Οἱ ποντίφηκες τοῦ Μολῶχ περάσανε μὲ τὸ κούτελο χαμηλωμένο, καὶ τὸ πλῆθος, σὰν ἀπὸ κάποια τύψη, ἀπομακρυνότανε ἀπ' αὐτούς. Ἄλλὰ οἱ ἱερεῖς τῆς Ραββέ-
 τνας προχωροῦσανε μὲ βῆμα περήφανο, μὲ λύρες στὸ
 χέρι οἱ ἱερείες τοὺς ἀκολουθοῦσανε μὲ διάφανες ρό-
 μπες κιτρινοχρωμῆς ἢ μαύρες, μπήγοντας κραυγὲς
 πουλιοῦ, στριφογυρνώμενες σὰν ὀχιές ἢ καὶ μὲ τὸν
 ἦχο τῶν φλάουτων, χορογυρνοῦσανε γιὰ γὰ μιμηθοῦνε
 τὸ χορὸ τῶν ἀστεριῶν, καὶ τ' ἀνάλαφρα ροῦχα τους,
 ξαπόστελλαν στοὺς δρόμους νέφια εὐωδιῆς ἀπαλῆς.

Χειροκροτοῦσανε ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες αὐτὲς τοὺς
 Κεδεσχίμ, μὲ τὰ βαμμένα βλέφαρα, ποὺ συμβολίζανε
 τὸν ἐρμαφροδιτισμὸ τῆς Θεότητος, κι' ἀρωματισμένοι
 καὶ ντυμένοι σὰν αὐτὲς, τίς μοιάζανε μ' ὅλα τὰ ἴσια
 στήθια τους, καὶ τὰ πιὸ στενὰ γοφιά τους. Κι' ἄλλιῶς
 τὸ θηλυκὸ στοιχεῖο, τῇ μέρᾳ ἐκείνῃ κυριαρχοῦσε, ἀνα-
 κάτευε ὅλα· μιὰ μυστικὸπαθη λαγνεῖα κυκλοφοροῦσε
 στὸ βαρὺ ἀγέρα· τὰ πολυκάντηλα ἀναδόντανε κιόλας
 στὸ βάθος τῶν ἱερῶν δασῶν θὰ γενότανε ἐκεῖ τῇ νύχτᾳ
 μεγάλο ξεπόρνεμα· τρία πλοῖα εἶχανε φέρει ἀπ' τὴ Σι-
 κελία ἑταίρες, κ' εἶχαν ἔρθει τέτοιες κι' ἀπὸ τὴν ἔρημο.

Οἱ σύλλογοι, ὅσο φθάνανε, παραταζόντανε στὶς αὐ-
 λὲς τοῦ ναοῦ, πάνω στὶς ἐξωτερικὲς στοῆς καὶ κατὰ
 μᾶκρος στὶς διπλὲς σκάλες ποὺ ἀνεβαίνανε στὰ τεῖχη,
 πλησιάζοντας ἢ μιὰ στήν ἄλλη στὸ πάνω μέρος. Σειρὲς
 ἄσπροι μανδῦες φαινότανε ἀνάμεσα στὶς κιονοστοιχίες,
 καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ γέμιζε ἀνθρώπινα ἀγάλματα, —
 ἀκίνητα σὰν τὰ πέτρινα ἀγάλματα.

Ἐπειτα ἦρθανε οἱ ἄρχοντες τῶν οἰκονομικῶν, οἱ δι-
 οικητὲς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὅλοι οἱ Πλοῦσοι. Γέννηκε

κάτω πλατύηχο βοητό. Ἐκ τῶν γειτονικῶν δρόμους τὸ πλῆθος ξεχυνότανε· ἱερῶδουλες τὸ σπρώχνανε κατὰ πίσω μὲ μπαστουνιές· καὶ στὸ μέσο τῶν Γερόντων, στεφανωμένων μὲ χρυσῆς τιάρες, πάνω σ' ἓνα φορεῖο ποῦ τὸ σκέπαζε πορφυρένιο σκιάδι, φάνηκε ἡ Σαλαμπῶ.

Τότες ἀκούστηκε ἀπέραντη κραυγή· τὰ κύμβαλα καὶ τὰ κρόταλα ἤχησανε πιὸ δυνατά, τὰ τοῦμπανα βροντούσανε καὶ τὸ μεγάλο πορφυρένιο σκιάδι χώθηκε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πυλώνες.

Ἐαναφάνηκε στὸ πρῶτο πάτωμα. Ἡ Σαλαμπῶ περπατοῦσε ἀπὸ κάτω ἀπ' αὐτὸ ἀργά. Ἐπειτα πέρασε τὴν ταρατσα γιὰ νὰ πᾶει νὰ καθῆσει στὸ βᾶθος, πάνω σὲ κάτι σὰ θρόνο, σκαλισμένο μέσα σὲ καύκαλο χελώνας. Τῆς σκουντήσανε κάτω ἀπ' τὰ πόδια φιλντισένιο σκαμνάκι μὲ τρία σκαλοπάτια· στὴν ἄκρη τοῦ πρώτου, δυὸ παιδιὰ νηγριτάκια στεκόντανε γονατισμένα καὶ καμμιὰ φορὰ ἀκουμποῦσε πάνω στὸ κεφάλι τους τὰ δυὸ μπράτσα τῆς, φορτωμένα μὲ πολὺ βαρεῖα βραχιόλια.

Ἀπ' τοὺς ἀστράγαλους ὡς στοὺς γόφους, πιανότανε σὲ δίχτυ στενῶν ρούχων ποῦ μιμόντανε τὰ λέπια φαρινοῦ καὶ ποῦ λαμποκοπούσανε σὰν σιντέφι· ὀλογάλαζη ζώνη σφίγγοντας τὴ μέση τῆς ἄφινε νὰ φαίνονται τὰ δυὸ βυζιά τῆς, ἀπὸ δυὸ ἀνοίγματα σὲ σχῆμα μισοφέγγαρου, ἀπιδωτὰ ρουβίνια κρύβανε τίς ἄκρες τους. Εἶχε χτενισιὰ κηρωμένη μὲ φτερά παγωνιοῦ κατ᾽ ἄκρη ἀπὸ πολύτιμα πετράδια· ἓνας φαρδὺς μανδύας, ἄσπρος σὰν τὸ χιόνι, κρεμότανε ἀπὸ πίσω τῆς.—καὶ μὲ τοὺς ἀγκῶνες στὸ κορμί, μὲ τὰ γόνατα σφιγμένα, μὲ διαμαντένιους χαλκάδες στὸ πάνω μέρος τῶν μπράτσων, στεκότανε ὀλόθια σὲ στάση ἱερατικῆ.

Σε δυὸ ἔδρες πιὸ χαμηλές εἶτανε ὁ πατέρας τῆς καὶ ὁ ἄντρας τῆς. Ὁ Ναρχάδας, ντυμένος ξανθόχρωμη σιμάρρα, φοροῦσε τὸ ἀπὸ ὄρυχτὸ ἀλάτι στέμμα του ἀπ' ὅπου ξεφεύγανε δυὸ πλεξούδες μαλλιών, στριμμένες σὰν κέρατα τοῦ Ἀμμών· κι ὁ Ἀμίλκας, μὲ μενεξεδένια χλαμύδα χρυσοκεντημένη, εἶχε στὸ πλευρὸ του πολεμικὸ σπαθί. Μέσα στὸ χῶρο ποὺ περικλειούσαν τὰ τραπέζια, ὁ πύθων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐσμούν, ξαπλωμένος κατὰ γῆς, ἀνάμεσα σὲ ἀπλαδαριές ρόδιου λαδιοῦ, διάγραφε, δαγκάνοντας τὴν οὐρά του, ἓνα μεγάλο μαῦρο κύκλο. Ὑπῆρχε στὴ μέση τοῦ κύκλου χάλκινη στήλη βαστάζοντας κρυσταλλένιο αὐγὸ· κι ὅπως ὁ ἥλιος ἔπεφτε πάνω, ἀχτίδες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη βγαίνουν ἀπ' αὐτό.

Πίσω ἀπ' τὴ Σαλαμπὴ ἀκολουθοῦσανε οἱ ἱερεῖς τῆς Τανίτ μὲ λινένιους μανδύες, οἱ Γέροντες δεξιά τῆς, σχηματίζανε μὲ τὶς τιάρες τους, μεγάλη χρυσὴ γραμμὴ, καί, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ Πλούσιοι, μὲ τὰ σμαραγδένια σκῆπτρα τους, μιὰ μεγάλη πράσινη γραμμὴ, — ἐνῶ ὅλως διόλου στὸ βᾶθος, ὅπου εἶτανε παραταγμένοι οἱ ἱερεῖς τοῦ Μολώχ, θάλεγεσ ἐξ αἰτίας τοὺς μανδύες τους, πὼς εἶτανε πορφυρένιο τεῖχος. Οἱ ἄλλοι σύλλογοι πιάνανε τὶς πιὸ κάτω ταράτσες. Τὸ πλῆθος ἔφραζε τοὺς δρόμους. Ἀνέβαινε πάνω στὰ σπίτια καὶ πήγαινε σὲ μακρυές σειρές, ὡς στὴν κορυφὴ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἔτσι ἔχοντας τὸ λαὸ στὰ πόδια τῆς, τὸ στερέωμα στὸ κεφάλι τῆς, καὶ γύρω τῆς τὴν ἀπεραντοςύνη τῆς θάλασσας, τὸν κόρφο, τὰ βουνὰ καὶ τὶς ἀποψες τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Σαλαμπὴ ἀχτινόβολη συγχεό-

τανε μὲ τὴν Τανίτ κ' ἔμοιαζε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς Καρχηδόνος, ἢ σωματοποιημένη ψυχὴ τῆς.

Τὸ συμπόσιο θά βαστοῦσε ἔλη τὴ νύχτα καὶ καν-
τήλια μὲ βάση πολὺκλαδῆ εἴτανε στημένα σὰν δέντρα,
στὰ μάλλινα ζουγραφιστὰ ταπέτα ποὺ σκεπάζανε τὰ
χαμηλὰ τραπέζια. Μεγάλα δοχεῖα ἀπὸ ἤλεκτρο, ἀμ-
φορεῖς γαλαζογαλίνοι, χουλιάρια ἀπὸ λέπια καὶ μικρὰ
στρογγυλὰ ψωμιὰ εἴταν σωρευτὰ κοντὰ στὴ διπλὴ
σειρὰ τῶν πιάτων μὲ μπορντούρες μαργαριταρένιες,
τσαμπιὰ σταφύλια μὲ τὰ φύλλα τους εἴτανε τυλιγμένα
σὰ θύρσοι σὲ φιλντισένια κλήματα· κομμάτια χιόνι λυώ-
νανε σὲ δίσκους ἀπὸ ἔβενο, καὶ λεμόνια, ρόδια, κολο-
κύθια καὶ καρπούζια σχηματίζανε βουναλάκια κάτω ἀπ'
τὰ ψηλὰ ἀσημένια σκευῆ· ἀγριογούρουνα, μὲ τὸ ρύγχος
ἀνοιχτὸ κυλιόντανε στὴ σκόνῃ τῶν μπαχαρικῶν· λαγοί,
σκεπασμένοι μὲ τὸ τομάρι τους, φαινόντανε πῶς πη-
δούσανε ἀνάμεσα στὰ λουλούδια· κρέατα μαγειρεμένα
γεμίζανε κοχύλια, γλυκίσματα εἴχανε συμβολικὰ σχή-
ματα· σὰν ἀνοίγονταν τὰ καπάκια τῶν πιάτων, πετού-
σανε περιστέρια.

Ὡς τόσο οἱ σκλάβοι, μὲ τὴ χλαμύδα ξεσηκωμένη,
κυκλοφοροῦσανε πατῶντας στὴν ἄκρῃ τῶν δαχτύλων·
πότε-πότε, λύρες κρούανε ἓνα ὕμνο, ἢ ἀκούótανε ἓνα
κόρο φωνῶν. Τὸ βουητὸ τοῦ λαοῦ, ξακολουθητικὸ σὰν ὁ
θόρυβος τῆς θάλασσας, κυμάτιζε ἀκαθόριστα γύρω στὸ
συμπόσιο καὶ φαινότανε πῶς τὸ νανούριζε σὲ πιὸ πλα-
τύχη ἀρμονία· μερικοὶ θυμόντανε τὸ συμπόσιο τῶν
Μισθοφόρων· βυθιζόντανε σὲ ὄνειρα εὐτυχίας· ὁ ἥλιος
ἄρχιζε νὰ βασιλεύει καὶ τὸ μισοφέγγαρο ἔδγαινε κί-
λας στὸ ἄλλο μέρος τ' οὐρανοῦ.

Ἄλλὰ ἢ Σαλαμπῶ, σὰν νὰ τὴ φώναζε κάποιος, γύ-

ρισε τὸ κεφάλι· ὁ λαός, ποὺ τὴν κύτταζε, ἀκολουθοῦσε τὴ διεύθυνση τῶν ματιῶν τῆς.

Στὴν κορυφὴ τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ πόρτα τῆς φυλακῆς, σκαλισμένης στὸ βράχο κατάρριζα τοῦ ναοῦ, ἀνοιξε· καὶ μέσα στὴ μαύρη αὐτὴ τρύπα, ἓνας ἄνθρωπος στὸ κατώφλι εἶτανε ὀρθός.

Βγῆκε ἀπὸ κεῖ σκυμμένος σὲ δυό, μὲ τὸ τρομαγμένο ὄφρος τῶν ἄγριων θεριῶν ὅταν ἔξαφνα τ' ἀφίνουεν λεύτερα.

Τὸ φῶς τότε θάμπωνε· στάθηκε λίγη ὥρα ἀκίνητος· ὅλοι τὸν εἶχανε ἀναγνωρίσει, καὶ βαστοῦσε τὴν ἀναπνοή τους.

Τὸ σῶμα τοῦ θύματος αὐτοῦ εἶτανε γιὰ κείνους ἓνα ξεχωριστὸ πρᾶγμα καὶ στολισμένο μὲ λάμπη σχεδὸν θρησκευτικῆ. Σκύβανε γιὰ νὰ τὸν ἰδοῦνε, οἱ γυναῖκες προπάντων. Λαχταροῦσανε νὰ κυττάξουνε αὐτὸν ποὺ σκότωσε τὰ παιδιὰ τους καὶ τοὺς ἄντρες τους· καὶ ἀπ' τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους, ἄθελά τους, ξεπετοῦσε μιὰ ἀτιμη περιέργεια, — ἡ ἐπιθυμία νὰ τὸν γνωρίσουνε ὀλοτελα, λαχτάρει ἀνακατωμένη μὲ τύψεις καὶ ποὺ γυροῦσε σὲ ὑπερχείλισμα ἀποστροφῆς.

Τέλος προχώρησε· τότες ἡ ζαλάδα τῆς ἐκπληξῆς πέρασε. Πολλὰ μπράτσα σηκωθήκανε καὶ δὲν τὸν εἶδανε πιά.

Ἡ σκάλα τῆς Ἀκροπόλεως εἶχε ἐξήντα σκαλοπάτια. Τὰ κατέβηκε σὰν νὰ εἶχε κυλίσει σ' ἓνα χεῖμαρρο, ἀπὸ πάνω ἀπὸ βουνό· τρεῖς φορές τὸν εἶδανε νὰ πηδάει, ἔπειτα κάτω, ξανάπεσε στὶς δυὸ φτέρνες.

Οἱ ὦμοι του τρέχανε αἷμα, τὸ στῆθος του λαχάνιαζε μὲ μεγάλα τινάγματα· καὶ ἔκανε γιὰ νὰ κόψει τὰ δεσμά του τέτοιες προσπάθειες ὥστε τὰ σταυρωμένα μπράτσα

του στή γυμνή του μέση φουσκώνανε σάν κομμάτια ἔπο κορμὸ φιδιοῦ.

Ἐπὶ τὸ μέρος ποὺ αὐτὸς βρισκότανε, ἀρχίζανε μπροστά του πολλοὶ δρόμοι. Στὸν καθένα, τριπλὴ σειρὰ μπρούντζινες ἀλυσσίδες στερεωμένες στὸν ἀφαλὸ τῶν Πατακῶν—Θεῶν, ἀπλωνότανε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παράλληλα· τὸ πλῆθος εἶτανε στιβαγμένο πάνω στὰ σπίνια, καί, στή μέση, δοῦλοι τῶν Γερόντων περπατούσανε σείοντας λουριά. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τὸν ἔσπρωξε μπρός, μὲ μεγάλο χτύπημα· ὁ Μάτο ἄρχισε νὰ περπατεῖ.

Τεντώνανε τὰ μπράτσα τους πάνω ἀπ' τὴν ἀλυσσίδες, φωνάζοντας πὼς τοῦ εἶχανε ἀφίσει πολὺ πλατὺ δρόμο· καὶ προχωροῦσε ἐνῶ τὸν ψηλαφούσανε, τὸν τσιμπούσανε, τὸν κομματιάζανε ὅλα αὐτὰ τὰ δάχτυλα· ὅταν βρισκότανε στὴν ἄκρη ἐνὸς δρόμου, ἕνας ἄλλος δρόμος φαινότανε· πολλές φορές ρίχθηκε πλάγια γιὰ νὰ τοὺς δαγκάσει, ἀποτραδιόντανε πολὺ γοργά, οἱ ἀλυσσίδες τὸν συγκρατούσανε, καὶ τὸ πλῆθος ἔσκανε στὰ γέλια.

Ἐνα παιδί τοῦ ἔσχισε τ' αὐτί, μιὰ κοπέλλα, κρύβοντας κάτω ἀπ' τὸ μανίκι τῆς τὴν ἄκρη ἐνὸς ἀδραχιοῦ, τοῦ τρύπησε τὸ μάγουλο· τοῦ ξεριζώνανε φουχιές μαλλιά, κομμάτια σάρκα· ἄλλοι, μὲ ραβδιὰ ὕπου εἶτανε μπιγμένα σφουγγάρια θουτηγμένα σὲ θρωμιές τοῦ στουπώνανε τὸ πρόσωπο. Ἐπὶ τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ λαιμοῦ του, ξεπετάχτηκε κῦμα αἷμα· ἀμέσως ἄρχισε ἡ μανία· ὁ τελευταῖος αὐτὸς Βάρβαρος τοὺς θύμιζε ὅλους τοὺς Βαρβάρους, ὅλο τὸ στρατό· ἐκδικιόντανε πάνω του γιὰ τὴν συμφορὴν τους, γιὰ τὴν τρομάρην τους, γιὰ τὴν ντροπὴν τους. Ἡ λύσσα τοῦ λαοῦ αὐξάνε χορταίνοντας· οἱ πολὺ τεντωμένες ἀλυσσίδες λυγίζανε, θὰ

σπάνανε· οἱ Καρχηδόνιοι δὲ νοιώθανε τὰ χτυπήματα τῶν σκλάβων ποὺ χτυπούσανε πάνω τους γιὰ νὰ τοὺς σκουνηθσοῦνε· ἄλλοι σκαρφαλώνανε στὶς προεξοχὲς τῶν σπιτιῶν· ἄλλα τ' ἀνοίγματα στὰ τείχη κλείνανε μὲ κεφάλια· καὶ τὸ κακὸ ποὺ δὲ μπορούσανε νὰ τοῦ κά-
νουνε τὸ οὐρλιάζανε.

Εἶτανε βρυσιὲς ἄγριες, πρόστυχες, μὲ εἰρωνικὲς ἐν-
θάρρυνσες καὶ ἄρες· καὶ ἐπειδὴ δὲ χορταίνανε μὲ τὸν
τωρινὸ του πόνο, τοῦ προαγγέλλανε κι ἄλλους πιὸ τρο-
μεροῦς ἀκόμα γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

Τὸ ἀπέραντο αὐτὸ γαύγισμα καταγέμιζε τὴν Καρ-
χηδόνα, ἔχοντας ἠλίθια συνέχεια. Συχνὰ μιὰ μονάχα
συλλαβὴ (ἓνας τόνος βραχνός, βαθύς, τρελλός,) ἐπανα-
λαβαινότανε πολλὰ λεπτὰ ἀπὸ ὀλόκληρο τὸ λαό. Ἐπ'
τὰ θεμέλια ὡς στὴν κορυφή, οἱ τοῖχοι τραντάζανε ἀπ'
αὐτὴ, καὶ οἱ δυὸ πλευρὲς τοῦ δρόμου φαινόντανε στὸ
Μάτο πῶς ἐρχόντανε κατὰ πάνω του καὶ τὸν σηκώνανε
ἀπ' τὸ χῶμα, σὰ δυὸ πελώρια μπράτσα ποὺ τὸν πνί-
γανε στὸν ἀγέρα.

Ὡς τόσο θυμότανε, πῶς εἶχε νοιώσει μιὰ ἄλλη φορὰ
κάτι ὅμοιο. Εἶτανε τὸ ἴδιο πλῆθος πάνω στὶς ταρα-
τσες, τὰ ἴδια βλέμματα, ὁ ἴδιος θυμὸς· μὰ τότες περ-
πατοῦσε λεύτερος, ὄλοι ἀπομακρυνόντανε, ἓνας θεὸς
τόνε σκέπαζε.—καὶ ἡ θύμηση αὐτὴ, καθοριζόμενη
λίγο κατ' ὀλίγο, τοῦ ἔφερνε συντριπτικὴ θλίψη. Σκιὲς
περνούσανε μπροστὰ στὰ μάτια του· ἡ πόλη, ἀνεμο-
στροβίλιζε μέσα στὸ κεφάλι του, τὸ αἷμα του ἔτρεχε
ἀπὸ μιὰ πληγὴ τοῦ γόφου του, ἐνοιωθε πῶς πέθαινε·
οἱ ἀντζες του λύγισαν καὶ σωριάστηκε σιγὰ σιγὰ πάνω
στὶς πλάκες.

Κάποιος πῆγε καὶ πῆρε ἀπὸ τὸ περιστύλιο τοῦ

ναοῦ τοῦ Μελκάρθ, τὸ σιδερένιο ραβδί ἐνὸς τρίποδα κοκκινισμένο ἀπ' τὰ κάρβουνα, καὶ γλυστρῶντας τὸ κάτω ἀπ' τὴν πρώτη ἀλυσσίδα, τ' ἀκούμπησε στὴν πληγὴ του. Εἶδανε τὴ σάρκα νὰ καπνίζει· τὰ γιουχαῖσματα τοῦ λαοῦ πνίξανε τὴ φωνή του· εἶτανε ὀρθός.

Ἐξῆ βήματα πιδ μακρυά, ἔπесе τρίτη καὶ τέταρτη φορά· πάντα νέο μαρτύριο τὸν ξανασήκωνε. Τοῦ στέλνανε μὲ καλάμια σταλαγματίτσες θραστοῦ λαδιοῦ· σκορπίσανε κάτω ἀπ' τὰ βήματά του σπασμένα γιαλιά· ξακολουθοῦσε νὰ περπατεῖ. Στὴ γωνιά τοῦ δρόμου τοῦ Σατέμπ, ἀκούμπησε στὸ προστέγασμα ἐνὸς μαγαζιοῦ, μὲ τὴ ράχη στὸν τοῖχο, καὶ δὲν προχώρησε πιά.

Οἱ σκλάβοι τοῦ Συμβούλιου τὸν χτυπήσανε μὲ τὰ καμτσίκια τους ἀπὸ δέρμα ἵπποπόταμου, τόσο λυσοισσμένα καὶ τόση πολλὴ ὥρα ὥστε τὰ κρόσσια τῆς χλαμύδας τους εἶτανε βουτηγμένα σὲ ἴδρω· ὁ Μάτο φαινότανε ἀναίσθητος· ἔξαφνα, πῆρε τὴ φόρα του, καὶ ἄρχισε νὰ τρέχει στὴν τύχη, κάνοντας μὲ τὰ χεῖλια του τὸν κρότο τῶν ἀνθρώπων ποὺ τουρτουρίζουν ἀπὸ μεγάλο κρῦο. Μπήκε στὸ δρόμο τοῦ Μπουδές, στὸ δρόμο τοῦ Σέπο, πέρασε τὴ Λαχαναγορὰ κ' ἔφθασε στὴν πλατεῖα τοῦ Χαμών.

Ἄνῆκε στοὺς ἱερεῖς τόρα· οἱ σκλάβοι ἀπομακρύνανε τὸ πλῆθος. Εἶτανε ἐκεῖ πιδ εὐρύχωρα. Ὁ Μάτο κύταξε τριγύρω του, καὶ τὰ μάτια του ἀνταμώσανε τὴ Σαλαμπώ.

Μὲ τὸ πρῶτο βῆμα ποὺ ἔκανε, ἐκείνη σηκώθηκε· ἔπειτα, ἄθελα, ὅσο σίμωνε, προχώρησε ἀγάλι· ἀγάλια ὡς στὴν ἄκρη τῆς ταράτσας· καὶ σὲ λίγο, μὲ τὴν ἐξαφάνιση ὄλων τῶν ἐξωτερικῶν πραμάτων, δὲν εἶδε παρὰ τὸ Μάτο. Μιὰ σιγαλιὰ γεννήθηκε στὴν ψυχὴ της.—Ἔνα

ἀπ' τὰ βάραθρα ἐκεῖνα πού ὀλόκληρος ὁ κόσμος ἐξαφανίζεται μέσα, ἀπ' τὴν πίεση μιᾶς μονάχα σκέψης, μιᾶς θύμησης, ἑνὸς βλέμματος· ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού περπατοῦσε πρὸς αὐτή, τὴν προσέλκυε.

Δὲν εἶχε πιά ἐξὸν τὰ μάτια, ἀνθρώπινη ὄψη· εἶτανε ἓνα μακρὸ σχῆμα ὀλότελα κόκκινο· τὰ σπασμένα δεσμά του κρεμόντανε στὸ μᾶκρος τῶν μεριῶν του· δὲν τὰ ξεχώριζε ὅμως κανεὶς ἀπ' τοὺς τένοντες τῶν καταξεφλουδισμένων καρπῶν του· τὸ στόμα του ἔμενε ὀρθάνοιχτο· ἀπ' τίς κόχες του βγαίνανε δυὸ φλόγες πού φαινότανε πῶς ἀνεβαίνανε ὡς στὰ μαλλιά του.—καὶ ὁ ἄθλιος περπατοῦσε πάντα!

Ἐφθασε ἀκριδῶς στὴ ρίζα τῆς ταράτσας· ἡ Σαλαμπῶ εἶτανε σκυμμένη στὰ κάγκελα· τὰ φοβερά αὐτὰ μάτια τὴν κυττάζανε καὶ συναισθάνθηκε ὅλα τὰ πού ὑπόφερε γιὰ κείνη. Ἄν καὶ ψυχομαχοῦσε, τὸν ξανάβλεπε μέσα στὴ σκηνή του, γονατισμένο, ἀγκαλιάζοντας τὴ μέση τῆς μὲ τὰ μπράτσα του, τραυλίζοντας λόγια γλυκά· διψοῦσε νὰ τὰ αἰσθανθεῖ ἀκόμα, νὰ τ' ἀκούσει· δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει! Τῆ στιγμῇ ἐκεῖνη, ὁ Μάτο ἔνοιωσε μεγάλο ἀνατρίχιασμα· ἐκεῖνη μόλις κρατιόταν νὰ ξεφωνίσει. Σωριάστηκε αὐτός ἀνάσκελα καὶ δὲ σάλειψε πιά.

Ἡ Σαλαμπῶ σχεδὸν λιγοθυμησμένη, ξάνακουβαλήθηκε στὸ θρόνο τῆς ἀπ' τοὺς ἱερεῖς πού προθυμοποιόντανε γύρω τῆς. Τὴν συχαιρόντανε· εἶτανε τὸ ἔργο τῆς. Ὅλοι χτυποῦσανε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, εὐρλιάζοντας τὸ ὄνομά τῆς.

Ἐνας ἄνθρωπος ὤρμησε πάνω στὸ πτώμα. Ἄν καὶ εἶτανε χωρὶς γένια, εἶχε στὸν ὦμο τὸ μανδύα τῶν ἱερέων τοῦ Μολώχ, καὶ στὴ ζώνη τὸ σὰ μαχαῖρι ἐργα-

λειο πού τοῦ χρησίμευε νά κόβει τὰ ἱερὰ κρέατα καί πού χρυσεῖ σπάτουλα τὸ τελείωνε, στήν ἄκρη τῆς λαβῆς. Μ' ἓνα μονάχο χτύπημα ἔσχισε τὸ στήθος τοῦ Μάτο, ἔπειτα ξερρίζωσε ἀπὸ μέσα τὴν καρδιά του, τὴν ἔβαλε πάνω στό χουλιάρι, καί ὁ Σαχαμπαρίμ, σηκώνοντας τὸ μπράτσο, τὴν πρόσφερε στὸν Ἥλιο.

Ὁ ἥλιος χαμήλωνε πίσω ἀπ' τὰ κύματα. Οἱ ἀχτίδες του ἐρχόντανε σὰ μακρὰ βέλη στήν κατακόκκινη καρδιά. Τὸ ἄστρο χωνότανε μέσα στὴ θάλασσα ὅσο λιγοστεύανε τὰ χτυπήματά της· στὸν τελευταῖο παλμό, ἔξαφανίστηκε.

Τότες, ἀπ' τὸν κόρφο ὡς στὴ λιμνοθάλασσα καί ἀπ' τὸν ἰσθμό ὡς στὸν φάρο, σ' ὅλους τοὺς δρόμους, πάνω σ' ὅλα τὰ σπίτια καί πάνω σ' ὅλους τοὺς ναοὺς ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ μονάχα· καμμιά φορά σταματοῦσε, ἔπειτα ξανάρχιζε· τὰ κτίρια τράνταξαν ἀπ' αὐτὴ ἢ Καρχηδῶν εἶτανε σὰ νὰ συσπώτανε ἀπ' τοὺς σπασμοὺς τιτανικῆς χαρᾶς καί ἀπέραντης ἐλπίδας.

Ὁ Ναρχάβας, μεθυσμένος ἀπὸ περηφάνεια, πέρασε τ' ἀριστερό του μπράτσο στὴ μέση τῆς Σαλαμπῶ, σὲ σημάδι κατοχῆς· καί, μὲ τὸ δεξί, πέρνοντας χρυσὸ κύπελλο, ἤπιαε στὸ Πνεῦμα τῆς Καρχηδῶνος.

Ἡ Σαλαμπῶ σηκώθηκε ὅπως ὁ ἄντρας της, μ' ἓνα ποτήρι στό χέρι, γιὰ νὰ πιεῖ ἐπίσης. Ξανάπεσε, μὲ τὸ κεφάλι ἀνάστροφα, πίσω ἀπ' τ' ἀκουμπηστήρι τοῦ θρόνου, κίτρινη, ξυλιασμένη, μὲ τὰ χεῖλια ἀνοιχτά· καί τὰ λυμένα μαλλιά της κρεμόντανε ὡς στὴ γῆ.

Ἔτσι πέθανε ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα γιὰτ' εἶχε ἀγγίξει τὸ μανδύα τῆς Τανίτ.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΓΛΑΦΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΣΙΑ
ΑΘΗΝΑΙ

